

แนวทางการพัฒนาชุมชนแออัดในเมืองประวัติศาสตร์ลพบุรี

นายนิพนธ์ มีลาภ

สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการวางผังเมือง ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง

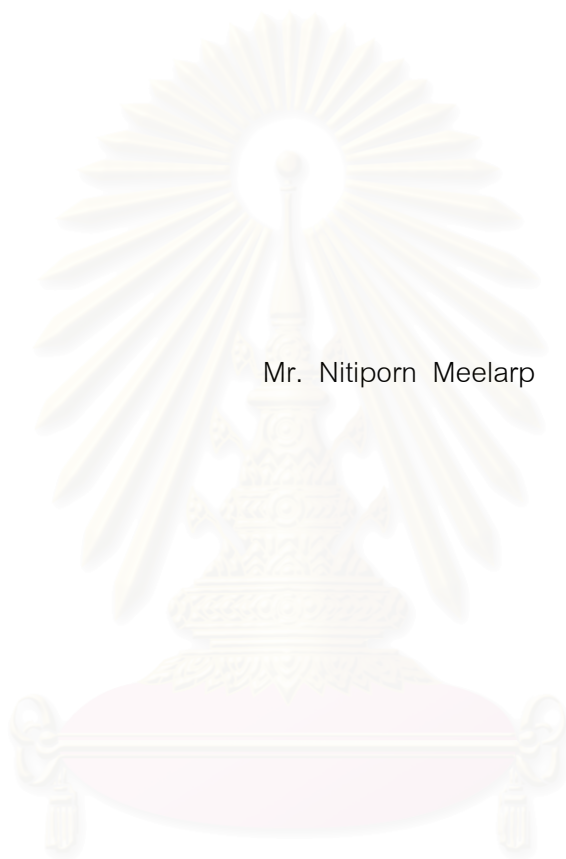
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2543

ISBN 974-13-1362-4

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

THE DEVELOPMENT GUIDELINES FOR SLUMS IN LOPBURI HISTORICAL TOWN

Mr. Nitiporn Meelarp

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Urban and Regional Planning in Urban Planning

Department of Urban and Regional Planning

Faculty of Architecture

Chulalongkorn University

Academic Year 2000

ISBN 974-13-1362-4

หัวข้อวิทยานิพนธ์	แนวทางการพัฒนาชุมชนแออัดในเมืองประวัติศาสตร์ลพบุรี
โดย	นายนิธิพร มีลาภ
ภาควิชา	การวางแผนภาคและเมือง
อาจารย์ที่ปรึกษา	รศ. ดร. ดารณี ถวิลพิพัฒน์กุล

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา ตามหลักสูตรปริญญาโทบริหารศิลป์

..... คณบดีคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร.วีระ สัจกุล)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นพรัตน์ ตาปนานนท์)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(รองศาสตราจารย์ ดร.ดารณี ถวิลพิพัฒน์กุล)

..... กรรมการ
(อาจารย์ขวัญวรรณ อติโพธิ)

..... กรรมการ
(อาจารย์จิราภา วรเสียงสุข)

นิพนธ์ มีลาภ : แนวทางการพัฒนาชุมชนแออัดในเมืองประวัติศาสตร์ลพบุรี

(THE DEVELOPMENT GUIDELINES FOR SLUMS IN LOPBURI HISTORICAL TOWN)

อ.ที่ปรึกษา : รศ.ดร.ดารณี ถวิลพิพัฒน์กุล, 205 หน้า. ISBN974-13-1362-4.

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะของการตั้งถิ่นฐาน ความสัมพันธ์ ทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม ของชุมชนแออัดในเมืองลพบุรี ศึกษาปัญหาและสาเหตุของปัญหาการตั้งถิ่นฐาน รวมถึงหา ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน เพื่อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาชุมชนแออัดในเมืองประวัติศาสตร์ลพบุรี

การศึกษาใช้วิธีสำรวจภาคสนามเพื่อเก็บข้อมูลสภาพทั่วไปและข้อมูลทางด้านเศรษฐกิจ สังคม โดยวิธี สัมภาษณ์ที่ใช้แบบสอบถาม มีการสุ่มตัวอย่างจากกลุ่มเป้าหมายซึ่งได้แก่ นักวิชาการ เจ้าหน้าที่หน่วยราชการ ที่เกี่ยวข้อง หัวหน้าชุมชนและชาวชุมชนแออัด ทั้งในบริเวณเมืองเก่าและนอกเมืองเก่าลพบุรี เมื่อสรุปสภาพ ปัญหาที่เป็นอยู่แล้ว จึงวิเคราะห์หาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเพื่อหาแนวทางการพัฒนาในเชิงพื้นที่ โดย วิเคราะห์ศักยภาพพื้นที่ให้ค่าน้ำหนักมากที่สุดต่อปัจจัยทางด้านกายภาพ รองลงมาคือ ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจและ สังคม

ผลของการศึกษา พบว่าการตั้งถิ่นฐานของชุมชนแออัดในเมืองลพบุรี เกิดขึ้นในช่วงการพัฒนาเมือง เพื่อบทบาททางการทหาร ขยายเมืองใหม่ออกไปทางทิศตะวันออก เกิดการจ้างงาน จึงพบการกระจายตัวของ แหล่งที่พักอาศัยชุมชนแออัดใกล้แหล่งงานในเมืองและรุกเข้าไปในบริเวณแหล่งโบราณสถานที่สำคัญ ส่งผล ให้เกิดปัญหาสภาพแวดล้อมเสื่อมโทรม และปัญหาการถือครองกรรมสิทธิ์ที่ดิน เมื่อพิจารณาปัจจัยทาง เศรษฐกิจ และสังคมของชุมชน ความเกี่ยวข้องกับกลไกทางกฎหมาย ความสำคัญของแหล่งโบราณสถาน รวมถึงแผนพัฒนาด้านการท่องเที่ยวที่นำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจของเมืองลพบุรี จึงเสนอความร่วมมือในระดับ ต่างๆ คือระดับชุมชน ระดับเมือง และระดับชาติ และเสนอแนะแนวทางแก้ไข เชิงกายภาพประสานกับแนวทางการแก้ไขในเชิงเศรษฐกิจและสังคมตลอดจนสร้างกรอบความร่วมมือของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 3 แนวทางด้วยกันดังนี้ (1) แนวทางการควบคุมและปรับปรุงสภาพแวดล้อมชุมชน สำหรับชุมชนแออัดที่มีลักษณะบุกรุกโบราณสถานและอยู่ในเขตของการควบคุมทางกฎหมายบางส่วน (2) แนวทางปรับปรุงสภาพชุมชนใหม่ สำหรับชุมชนแออัดที่มีสภาพแวดล้อมเสื่อมโทรมส่งผลต่อสิ่งแวดล้อมทั้งภายในและนอกชุมชน (3) แนวทางการควบคุมและ รื้อย้ายสำหรับชุมชนแออัดที่บุกรุกองค์ประกอบโบราณสถานที่สำคัญ และอยู่ในเขตการควบคุมทางกฎหมายทั้งหมด

ภาควิชา การวางแผนภาคและเมือง

สาขาวิชา การวางผังเมือง

ปีการศึกษา 2543

ลายมือชื่อนิพนธ์.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

4074122225 : MAJOR URBAN PLANNING

KEY WORD: SLUMS / LOPBURI

NITIPORN MEELARP: THE DEVELOPMENT GUIDELINES FOR SLUMS IN LOPBURI HISTORICAL TOWN. THESIS ADVISOR:ASSOC.PROFESSOR DARANEE THAVILPIPATKUL,Phd. 205 pp. ISBN 974-13-1362-4.

This research aims to study settlement patterns and physical, economic and social interrelationship of slums and to find out the settlement problems and their causes as well as factors relating to development in order to recommend development guidelines for slums in Lopburi historical town.

The study employs survey research to collect data on existing conditions and socio-economic characteristics through structured interview using questionnaires. Sampling are drawn from target groups,i.e, academicians, related government officials, community leaders, and slum dwellers inside and outside the historical town.

Spatial development potential analysis is made in order to determine spatial development guidelines by giving highest weighting to physical factors, and next, to economic and social factors, respectively.

Research results show that slum settlements originated during the town development period to become a military town, resulting in eastward expansion of the town and generating new employments which drew slum settlements into the town, some of which invaded important archeological places, thus creating environmental degradation and right of land problems. Having considered community socio-economic factors, related laws, importance of archeological places and tourism development plans, all of which lead to economic development of Lopburi historical town, 3 development guidelines requiring collaborations among related government offices and local participation are recommended; (1) Slum Reblocking for slums that invade archeological places and partially controlled by law; (2) Slum Reconstruction for degrading slums that downgrade environmental condition and outside the community; and (3) Slum Relocation for slums that invade archeological places and are entirely controlled by law.

Department Urban and Regional Planning

Field of study Urban Planning

Academic year 2000

Student's signature.....

Advisor's signature.....

Co-advisor's signature.....

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ซ
สารบัญแผนที่.....	ณ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	2
1.3 ขอบเขตของการศึกษา.....	2
1.4 วิธีดำเนินการศึกษา.....	3
1.5 แหล่งที่มาของข้อมูล.....	3
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	4
2 แนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง.....	6
2.1 แนวความคิดในการตั้งถิ่นฐาน และการย้ายถิ่น.....	6
2.2 แนวความคิดที่เกี่ยวกับรูปแบบการตั้งถิ่นฐานในเขตเมือง.....	8
2.3 แนวความคิดในด้านวิวัฒนาการเมือง.....	13
2.4 สาเหตุของการเกิดชุมชนแออัด.....	17
2.5 องค์ประกอบในการพิจารณาชุมชนแออัด.....	19
2.6 ความหมายของชุมชนแออัด.....	20
2.7 เรื่องที่ดินและกรรมสิทธิ์ที่ดิน.....	21
2.8 ประเภทของชุมชนแออัด.....	23
2.9 วิธีการปรับปรุงชุมชนแออัด.....	24
2.10 เกณฑ์การศึกษาโครงสร้างพื้นที่เมือง.....	28
2.11 แนวคิดแบบระบบสังคม.....	31
2.12 แนวความคิดในการวางแผนพัฒนาชุมชน.....	33
2.13 กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเมืองประวัติศาสตร์ลพบุรี.....	41

2.14 การศึกษาแผนพัฒนาในระดับต่างๆ.....	50
2.15 กรอบความคิดในงานวิจัย.....	53
3 การศึกษาสภาพทั่วไปของเมืองลพบุรี.....	55
3.1 สภาพภูมิศาสตร์ของจังหวัดลพบุรี.....	55
3.2 สภาพภูมิศาสตร์ของชุมชนเมืองลพบุรี.....	59
3.3 การปกครอง.....	64
3.4 ประชากรและการจ้างงาน.....	64
3.5 ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ.....	67
3.6 การศึกษา.....	72
3.7 การสาธารณสุข.....	73
3.8 โครงสร้างพื้นฐาน.....	73
โครงข่ายถนน.....	73
โครงข่ายรถไฟ.....	74
ประปา.....	75
โทรศัพท์.....	77
3.9 การใช้ที่ดิน.....	77
4 ภาพรวมชุมชนแออัดในเทศบาลเมืองลพบุรี.....	92
4.1 ความเป็นมาของชุมชนแออัดในเมืองลพบุรี.....	92
4.2 ที่ตั้งและการกระจายตัวของชุมชนแออัดในเมืองลพบุรี.....	94
4.3 ประวัติศาสตร์และการพัฒนาเมืองในอดีต.....	96
4.4 กรรมสิทธิ์ที่ดิน.....	106
4.5 ชุมชนแออัดกับการพัฒนาเมือง.....	106
4.6 การศึกษาสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของชาวชุมชนแออัดเมืองลพบุรี.....	114
4.7 ศักยภาพพื้นที่และแนวทางการพัฒนาชุมชนแออัดเมืองลพบุรี.....	137
4.8 การแจกแจงสภาพปัญหาของชุมชนแออัดเมืองลพบุรี.....	141
4.9 ปัจจัยที่เป็นทางเลือกในการวางแนวทางการพัฒนาสภาพทางกายภาพ.....	148
5 สรุปและเสนอแนะ.....	152
5.1 ผลการศึกษา.....	152
5.2 ข้อเสนอแนะในการพัฒนาชุมชนแออัดในเมืองประวัติศาสตร์ลพบุรี.....	156

	หน้า
แนวทางการควบคุมเรือย้าย.....	157
แนวทางการควบคุมและปรับปรุงสภาพแวดล้อมชุมชน.....	158
แนวทางการปรับปรุงผังชุมชนใหม่.....	158
5.3 การนำผลวิจัยไปใช้ในการวางแผน.....	158
5.4 ข้อเสนอแนะในการวิจัยต่อไป.....	159
รายการอ้างอิง.....	161
ภาคผนวก.....	163
ภาคผนวก ก.....	163
ข.....	174
ค.....	199
ประวัติผู้เขียน.....	205

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
3.1 แสดงสรุปความต้องการแรงงานในจังหวัดลพบุรีปี พ.ศ.2540.....	66
3.2 แสดงสรุปความต้องการแรงงานในจังหวัดลพบุรีปี พ.ศ.2540 (ตามระดับการศึกษา).....	66
3.3 แสดงโครงสร้างการผลิตสาขาสำคัญ ๆ ของภาคกลาง ปี พ.ศ.2533 – 2537.....	68
3.4 แสดงโครงสร้างการผลิตสาขาสำคัญ ๆ ของจังหวัดลพบุรี ปี พ.ศ.2533 – 2537.....	69
3.5 แสดงเปรียบเทียบผลิตภัณฑ์มวลรวมระหว่างจังหวัดลพบุรีกับภาคกลาง ปี พ.ศ.2537.....	70
3.6 แสดงมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมและอัตราการขยายตัวภาวะเศรษฐกิจของ จังหวัดลพบุรีและภาคกลาง ช่วงปี พ.ศ.2533 – 2537.....	71
3.7 แสดงรายได้เฉลี่ยต่อหัวของประชากรในจังหวัดลพบุรี/ภาคกลาง.....	72
และทั่วประเทศระหว่างปี พ.ศ.2533 – 2537.....	72
3.8 แสดงลักษณะอาคารและสิ่งแวดล้อม ผังเมืองรวมลพบุรี.....	83
4.1 แสดงจำนวนชุมชนแออัดในเขตเทศบาลเมืองลพบุรี.....	93
4.2 -4.30 แสดงร้อยละของข้อมูลชุมชนแออัด ของกลุ่มตัวอย่างซึ่งเกิดจากตัวแปร ที่กำหนด.....	123-136
4.31 แสดงการให้ค่าน้ำหนักของคำตอบโดยพิจารณาตามสภาพความเป็นจริง.....	139
4.32 แสดงสรุปกรอบการพัฒนาชุมชนแออัดในเมืองประวัติศาสตร์ลพบุรีในระดับต่าง ๆ.....	146
5.1 แสดงผลกระทบในการพัฒนาชุมชนแออัดเมืองลพบุรี.....	160

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญแผนที่

แผนที่	หน้า
3.1 แสดง ที่ตั้งและอาณาเขต.....	56
3.2 แสดง เขตปกครองจังหวัดลพบุรี.....	62
3.3 แสดง เขตเทศบาลเมืองลพบุรี.....	63
4.1 แสดง พัฒนาการเมืองลพบุรี ตั้งแต่สมัยทวารวดี ถึงอยุธยาตอนปลาย.....	99
4.2 แสดง แผนที่เมืองเก่าลพบุรี ปี คศ. 1636.....	99
4.3 แสดง แผนที่เมืองเก่าลพบุรี ปี คศ. 1686.....	100
4.4 แสดง แผนผังเมืองละโว้.....	101
4.5 แสดง แผนที่มณฑลกรุงเก่า ที่ตั้งเมืองลพบุรี ปี พศ. 2437.....	102
4.6 แสดง แผนที่เมืองลพบุรี ปี พศ. 2450.....	103
4.7 แสดง แผนที่เมืองเก่าลพบุรี ปี พศ. 2457.....	104
4.8 แสดง แผนที่เมืองลพบุรี ปี พศ. 2477 – 2478.....	105
4.9 แสดง แผนที่ที่ดินราชพัสดุ ในเทศบาลเมืองลพบุรี.....	108
4.10 แสดง ที่ตั้งชุมชนกับแหล่งโบราณสถานในเมืองเก่า.....	109
4.10 แสดง ที่ตั้งชุมชนกับแหล่งโบราณสถานนอกเมืองเก่า.....	109
4.11 แสดง แผนที่แบ่งชุมชนที่อยู่ในเมืองเก่า และชุมชนที่อยู่นอกเมืองเก่าลพบุรี.....	111
4.11 แสดง ที่ตั้งชุมชนที่อยู่ในเขตเมืองเก่าลพบุรี.....	112
4.12 แสดง ที่ตั้งชุมชนที่อยู่นอกเขตเมืองเก่าลพบุรี.....	113

สถาบันวิทยบริการ
 าลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยความช่วยเหลืออย่างดียิ่งของ
รองศาสตราจารย์ดร.ดารณี ถวิลพิพัฒน์กุล อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ซึ่งท่านได้ให้คำแนะนำ
และข้อคิดเห็นต่างๆอันเป็นประโยชน์ ตลอดจนคณาจารย์ทุกท่านที่ได้ชี้แนะความรู้แขนงต่างๆ

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณหน่วยงานราชการต่างๆที่อำนวยความสะดวกและให้ข้อมูล
ในการทำงานดังต่อไปนี้

สำนักงานเทศบาลเมืองลพบุรี
สำนักงานผังเมืองจังหวัดลพบุรี
จังหวัดทหารบก ลพบุรี
ราชพัสดุจังหวัดลพบุรี
กรมศิลปากร

นอกจากที่กล่าวข้างต้น ขอขอบคุณ คุณสินธุ์ชัย บุญปั๊กษ์ คุณเกษมา จิตต์ไทย
คุณอนุชา ธีรตานนท์ และเพื่อนๆผังเมืองรุ่น22 ทุกท่าน

สุดท้ายนี้ขอกราบขอบพระคุณบิดา มารดา ซึ่งให้การสนับสนุนในด้านการเงิน
กำลังใจตลอดจน ครอบครัว พี่ๆ น้องๆ ที่มีส่วนช่วยให้งานลุล่วงไปด้วยดี

นิธิพร มีลาภ

พฤษภาคม 2544

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ลพบุรีเป็นเมืองโบราณ มีอายุเก่าแก่ที่สุดเมืองหนึ่งในภาคกลางของประเทศไทย เป็นชุมชนอยู่อาศัยของมนุษย์ตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ เป็นแหล่งอารยธรรมที่เจริญรุ่งเรืองมาหลายยุคสมัย มีบทบาททั้งทางด้านการค้า การเมือง การปกครองและการทหาร จากสภาพทางกายภาพของเมืองที่ปรากฏร่องรอยทางประวัติศาสตร์ แสดงให้เห็นถึงการตั้งถิ่นฐานชุมชน สิ่งปลูกสร้าง ดังเช่น กำแพงเมือง ป้อม พระราชวัง ตลอดจนโบราณสถานต่าง ๆ

ระยะเวลาที่ผ่านมา เมืองมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงต่อเนื่องโดยตลอดต่อมาเป็นสมัยจอมพลแปลก พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี ได้พัฒนาเมืองลพบุรีให้เป็นศูนย์กลางทางการทหารสร้างเมืองใหม่ออกไปทางทิศตะวันออกของเมืองเก่า มีบริการสาธารณะทางด้านต่างๆ แต่เนื่องจากความได้เปรียบทางพื้นที่ การเข้าถึงพื้นที่ได้ดี ความคิดค้นทางการค้าและบริการ ก็ยังคงความสำคัญอยู่ในเขตเมืองเก่าในฐานะเป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจของเมือง มีความเข้มข้นและความคับคั่งของพื้นที่ตลอดจนการจ้างงานที่เข้าสู่ภาคการค้าและบริการของเมือง ในปี พ.ศ.2528 พบว่าการเติบโตทางเศรษฐกิจสาขาการผลิตในส่วนของบริการและป้องกันประเทศ มีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 10 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมทั้งจังหวัด ขณะที่จังหวัดอื่น ๆ ของประเทศมีสัดส่วนเพียงร้อยละ 4 ถึง 5 เท่านั้น ทำให้ภาคการค้าและบริการขยายตัวเพิ่มขึ้น ปรากฏการณ์ทางเศรษฐกิจของเมืองดีขึ้นมาตลอด เกิดการจ้างงาน การอพยพของชาวชนบทสู่เมือง โดยมีค่าตอบแทนสูงกว่าในภาคเกษตรกรรม เป็นแรงผลักดันที่ให้อพยพเข้ามาเพื่อสร้างโอกาสในการทำมาหากิน ส่งผลให้บริเวณโดยรอบย่านพาณิชยกรรม ของศูนย์กลางเมืองที่เป็นแหล่งงานนั้นมีชุมชนพักอาศัยที่มีลักษณะเป็นชุมชนแออัดเกิดขึ้น ประกอบกับพื้นที่ที่เป็นแหล่งงานนั้นอยู่ในบริเวณเมืองเก่า ล้อมรอบไปด้วยโบราณสถาน วัด ที่ว่าง ที่สาธารณะ ที่ราชพัสดุ เกิดการบุกรุกเพื่อการพักอาศัยของชุมชนแออัด ทั้งนี้เนื่องจากชุมชนแออัดในเมืองมีอาชีพขายแรงงานและบริการ หรืออยู่ในเศรษฐกิจนอกระบบ และมีกิจกรรมค้าขาย หาบเร่ แผงลอย ตลอดจนตลาดใต้ร่มชายอาหาร ฉะนั้นความสัมพันธ์ของบริเวณพักอาศัยที่ใกล้แหล่งงาน จึงเอื้ออำนวยให้เกิดความต้องการทางพื้นที่ และบุกรุกในบริเวณพื้นที่ดังกล่าว และเนื่องจากชุมชนแออัดที่ว่าเป็นคนจน

เมือง มีรายได้เพียงพอใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน จึงไม่สามารถพัฒนาพื้นที่อยู่อาศัยให้มีลักษณะสภาพแวดล้อมที่ดีได้ส่งผลให้เกิดความเสื่อมโทรมของพื้นที่อยู่อาศัยในชุมชน

จากการย้ายถิ่นฐานของแรงงานในชนบทเข้ามาสู่เมืองลพบุรีมากขึ้น จึงพบการกระจายตัวของชุมชนแออัดในบริเวณแหล่งงานต่าง ๆ ในพื้นที่ตลาดและย่านพาณิชยกรรมเมืองลพบุรีทั้งในระดับย่าน และกระจายไปโดยรอบเมือง ซึ่งในช่วงปี พ.ศ. 2522-ถึงปัจจุบัน ข้อมูลสำรวจการเคหะแห่งชาติ พบว่า ชุมชนแออัดที่อยู่ในเมืองเก่ามี 7 ชุมชน กระจายอยู่ตามบริเวณโบราณสถาน วัด ที่ว่าง ที่ราชพัสดุ และที่สาธารณะ นอกจากนี้ยังมีชุมชนแออัดตั้งอยู่นอกเมืองเก่าอีก 6 ชุมชนรวมทั้งหมด 13 ชุมชน มีจำนวนหลังคาเรือนประมาณ 1,129 หลังคาเรือน โดยขนาดของชุมชนที่ใหญ่ที่สุด 174 หลังคาเรือน เล็กที่สุด 40 หลังคาเรือนส่งผลกระทบต่อชุมชนเมืองลพบุรี ทำให้เกิดปัญหาสภาพแวดล้อมเสื่อมโทรมทั้งภายในและภายนอกชุมชน ปัญหาการใช้สาธารณูปโภค การบริการทางสังคม และจากการที่จังหวัดกับเทศบาลเมืองลพบุรีได้กำหนดแนวนโยบายแผนการพัฒนาเมืองลพบุรีให้เป็นเมืองประวัติศาสตร์ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความห่วงใยในการปรับปรุงสภาพชุมชนบริเวณพื้นที่โบราณสถานที่เป็นอุปสรรคในการพัฒนา ตลอดจนการเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิต เมื่อชุมชนนั้นเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการผลิตของเมือง และตอบรับเศรษฐกิจทางด้านการท่องเที่ยวที่มีผลกระทบสู่พื้นที่เมืองลพบุรีในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาลักษณะของการตั้งถิ่นฐาน โครงสร้างทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม ของชุมชนแออัดในเมืองลพบุรี
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม ของชุมชนแออัดกับเมืองลพบุรี
3. เพื่อศึกษาปัญหา และสาเหตุของปัญหาการตั้งถิ่นฐานชุมชนแออัด
4. เพื่อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาชุมชนแออัดที่สนองตอบกับการพัฒนาเมืองประวัติศาสตร์

ขอบเขตการศึกษา

1. ขอบเขตทางพื้นที่ศึกษาคือพื้นที่เมืองลพบุรี ขอบเขตพื้นที่ พื้นที่ที่ทำการศึกษาประกอบด้วยพื้นที่ในเขตเทศบาลเมืองลพบุรี โดยทำการแบ่งออกเป็นสองส่วน โดยพิจารณาจาก

การกระจายตัวของชุมชนแออัดในเขตเทศบาลที่เป็นพื้นที่เมืองเก่าแสดงลักษณะทางกายภาพ คือ คูเมือง กำแพงเมืองเก่า และพื้นที่นอกเมืองเก่าที่เป็นย่านพาณิชย์กรรมใหม่ทางตะวันออกของเมืองเก่า รวมเป็น 2 พื้นที่

พื้นที่ในเขตเมืองเก่าลพบุรี ในบริเวณเขตเทศบาลเมืองลพบุรี มีขอบเขตเมืองเก่าลพบุรี แบ่งได้จากสภาพทางกายภาพที่ปรากฏ คือ กำแพงเมือง และคูเมืองล้อมรอบ เป็นแหล่งที่ตั้งของย่านพาณิชย์กรรม โบราณสถาน และแหล่งงานของชุมชน

พื้นที่นอกเขตเมืองเก่าลพบุรี ในพื้นที่นอกเขตเมืองเก่าลพบุรี อยู่ทางตะวันออกของเมืองลพบุรี เป็นแหล่งที่ตั้งของย่านพาณิชย์กรรมใหม่ สถานที่ราชการ และโบราณสถาน

2. ขอบเขตของเนื้อหาการวิจัยจะดำเนินการศึกษาในส่วนของแหล่งที่ตั้งชุมชนแออัดในเขตเทศบาลเมืองลพบุรี ที่มีผลกระทบกับบริเวณโบราณสถาน และสภาพแวดล้อมของชุมชนแออัดที่อยู่ในเขตเทศบาลเมืองลพบุรีเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนา โดยมีปัจจัยที่เป็นกรอบในการวิจัย คือ ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ การผลิต การบริโภค แหล่งงาน รายได้ รายจ่าย การประกอบอาชีพ ปัจจัยทางด้านสังคม ในเรื่องขนาดครัวเรือน การรวมกลุ่มชุมชน โครงสร้างพื้นฐาน สาธารณูปโภค สาธารณูปการ และปัจจัยทางด้านกายภาพของชุมชน สภาพสิ่งแวดล้อมภายในและภายนอกชุมชน การเลือกที่อยู่อาศัยในเมือง องค์ประกอบทางโบราณสถานในเมือง

วิธีดำเนินการศึกษา

1. ศึกษาค้นคว้าข้อมูล ทฤษฎี ภูมิ ภาคเอกสาร ในสภาพเบื้องต้นของชุมชนแออัด ดังเช่น ในเรื่องของ ประวัติ ที่ตั้งชุมชน การใช้ที่ดิน สาธารณูปโภค สาธารณูปการ เศรษฐกิจในชุมชน บริเวณองค์ประกอบและสถานที่สำคัญของโบราณสถาน
2. วิเคราะห์ข้อมูลจากสภาพความเป็นมาของชุมชน วิวัฒนาการและสาเหตุการเกิดชุมชนแออัด แนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการกระจายตัวของที่ตั้งชุมชน ผลกระทบกับสภาพแวดล้อม ภายนอกและภายในชุมชน โดยกำหนดการเลือกพื้นที่ศึกษาของประชากร ที่เป็นหน่วยในการวิเคราะห์คือ ครัวเรือนของชุมชนแออัดที่อยู่ในบริเวณเมืองเก่า และชุมชนที่อยู่นอกเมืองเก่า ในเขตเทศบาลเมืองลพบุรี โดยแบ่งออกเป็น ชุมชนในเมืองเก่า และชุมชนนอกเมืองเก่า

3. ลงภาคสนามโดยใช้การสัมภาษณ์ และออกแบบสอบถาม กำหนดแบบสอบถามเพื่อรวบรวมข้อมูลในด้าน ประชากร เศรษฐกิจ ลักษณะที่อยู่อาศัยการถือครองที่ดิน สาธารณูปโภค สาธารณูปการ ปัญหาในชุมชนและสภาพแวดล้อมในชุมชน หน่วยวิเคราะห์ที่ได้แก่ บุคคล ขนาดของพื้นที่และกลุ่มชุมชน
4. ประมวลผลข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม ศึกษาจากประเด็นปัญหา และสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อชี้ประเด็น และแนวทางในการพิจารณาศักยภาพของชุมชน เพื่อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาที่เหมาะสม

แหล่งที่มาของข้อมูล

1. แผนที่
 - แผนที่ทหารมาตราส่วน 1:100000
 - แผนที่ภาพถ่ายทางอากาศ และปุมเมือง
 - แผนที่การใช้ที่ดิน
 - แผนที่แสดงที่ตั้งชุมชนแออัด
2. เอกสาร บทความ หนังสือ หรือสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ
 - กรมการผังเมือง
 - กรมแผนที่ทหาร
 - กรมศิลปากร
 - การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
 - กรมธนารักษ์
 - การเคหะแห่งชาติ
 - เทศบาลเมืองลพบุรี
 - สถาบันราชภัฏเทพสตรี ลพบุรี
 - สำนักงานสถิติแห่งชาติ
 - สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบถึงความเป็นมาของชุมชนแออัดที่มีการกระจายตัวอยู่ในเมืองโบราณสถานและเมืองใหม่ ตลอดจนบทบาทหน้าที่ของชุมชนแออัดในเชิงสังคม และเศรษฐกิจ

2. ทราบถึงสถานการณ์ของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคม เศรษฐกิจชุมชนแออัด ที่กระทบกับความต้องการด้านพื้นที่ โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานทางทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
3. ผลของการศึกษาสามารถเป็นแนวทางกำหนดนโยบายการปรับปรุงสภาพชุมชนแออัดที่มีลักษณะเฉพาะ และคล้ายคลึงกับพื้นที่ศึกษา
4. เป็นแนวทางให้หน่วยงานราชการ และผู้ที่ค้นคว้าทางด้านชุมชนแออัดได้นำไปศึกษาต่อ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 2

แนวความคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

แนวทางการพัฒนาชุมชนแออัดในเมืองประวัติศาสตร์ลพบุรี มีแนวความคิดและทฤษฎีที่เข้ามาเกี่ยวเนื่อง ตั้งแต่การตั้งถิ่นฐานของชุมชนเป็นบพนำและเอาทฤษฎีของรูปแบบความเป็นเมืองที่เป็นแนวคิดพื้นฐานแสดงให้เห็นถึงบริเวณที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อยในเขตเมือง จะอยู่ใกล้กับบริเวณแหล่งงานและย่านธุรกิจเป็นหลัก เพื่อแสดงเรื่องของที่ตั้งและสภาพความเป็นอยู่ที่มีส่วนสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์ที่ดินในเมือง ตลอดจนวิวัฒนาการของเมืองเป็นสิ่งจำเป็นต้องศึกษา จึงนำเสนอแนวคิดด้านวิวัฒนาการของเมืองศึกษาความเกี่ยวเนื่องจากอดีตของเมือง การพัฒนาที่ส่งผลให้เมืองมีรูปแบบทางกายภาพดังปรากฏให้เห็นถึงปัจจุบัน และทราบถึงคุณค่าโบราณสถานของเมืองที่ควรพัฒนาต่อไปในอนาคต ซึ่งชุมชนแออัดบางส่วนที่อยู่ปะปนในพื้นที่โบราณสถานในช่วงเวลาหนึ่งของการพัฒนาเมืองมีสาเหตุของการเกิดชุมชนแออัดอย่างไร เกิดขึ้นในกระบวนการเป็นเมืองในประเทศกำลังพัฒนาอย่างไร พร้อมทั้งนำเสนอความหมายของชุมชนแออัด องค์ประกอบ ประเภท และสภาพความเป็นอยู่ การศึกษาเรื่องของที่ดินและกรรมสิทธิ์ที่ดิน กฎหมายที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการวางแผน แจกแจงผู้เกี่ยวข้อง ตลอดจนกลไกการจัดการของรัฐ ตั้งแต่ระดับท้องถิ่นจนถึงระดับชาติ รวมถึงผู้ที่เป็นสมาชิกชุมชนแออัด มีวิธีการปรับปรุงชุมชนแออัด โดยผ่านขบวนการและแนวคิดการวางแผนพัฒนาชุมชนเข้ามา รวมทั้งศึกษาแนวทางการวางแผนของประเทศต่างๆ ว่าเป็นอย่างไร จนกระทั่งเสนอกรอบความคิดและแนวทางในการพัฒนา

2.1 แนวความคิดในการตั้งถิ่นฐาน และย้ายถิ่น

จากงานเขียนของ ฉัตรชัย พงศ์ประยูร (2527) การตั้งถิ่นฐาน (Settlement) หมายถึง การบุกเบิก และเข้าอยู่อาศัยครอบครองพื้นที่ส่วนหนึ่งส่วนใดของโลกที่ไม่มีผู้อยู่อาศัยมาก่อน รูปแบบ และขนาดของแหล่งที่ตั้งถิ่นฐานมีความซับซ้อนแตกต่างกันไป ตั้งแต่การตั้งถิ่นฐานอยู่อย่างโดดเดี่ยว ครอบครัวยุติไปจนถึงรวมกันอยู่เป็นหมู่บ้านใหญ่น้อย เป็นเมือง หรือนคร และมหานคร เป็นต้น หน่วยของการตั้งถิ่นฐาน จึงเป็นการแสดงออกซึ่งการจัดพื้นที่ของมนุษย์ในรูปของอาคารบ้านเรือน ถนนหนทาง และการใช้ที่ดิน ตลอดจนถึงผลกระทบที่มีต่อสภาพแวดล้อม

การตั้งถิ่นฐานมนุษย์ มีความหมายกว้างมาก อาจมองการตั้งถิ่นฐานมนุษย์จากทฤษฎีเดียวกัน คือ จัดเป็นระบบเปิดแบบพลวัตอันประกอบด้วย จำนวนประชากร รูปแบบ และองค์ประกอบย่อยซึ่งมีปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมทางสังคม และสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ เมื่อ

ประชากรเพิ่มขึ้นรูปแบบก็จะกลายเป็นหมู่บ้าน เมืองเล็ก หรือกลุ่มหมู่บ้าน เป็นต้น รูปแบบ และองค์ประกอบของแหล่งที่ตั้งถิ่นฐานมนุษย์จะเพิ่มซับซ้อนขึ้น นอกจากนี้การตั้งถิ่นฐานประกอบด้วยระบบย่อย หรือองค์ประกอบย่อยอีก คือ มนุษย์ในฐานะเป็นบุคคล สังคม คือ ระบบปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์ โครงสร้าง คือ สิ่งก่อสร้างทุกรูปแบบ และโครงข่าย คือ ระบบถนน และการคมนาคมติดต่อทุกชนิด

เมื่อมองในขอบเขตที่แคบลงมา แหล่งที่ตั้งถิ่นฐาน เป็นแหล่งที่ประชากรอาศัยอยู่ร่วมกัน เพื่อวัตถุประสงค์ในการดำเนินชีวิต และแสวงหาโอกาสต่างๆ ผูกพัน และช่วยเหลือกันตามวิถีทางสังคมในชุมชน

ดอกซิดาดีส นักผังเมือง และวางแผน ได้ให้คำจำกัดความของการตั้งถิ่นฐานมนุษย์ว่า หมายถึง การจัดรูปแบบพื้นที่โดยมนุษย์เพื่อมนุษย์ ซึ่งการศึกษาการตั้งถิ่นฐานมนุษย์ต้องพิจารณาจากเกณฑ์ 5 ประการ คือ มนุษย์ สังคม สภาพแวดล้อม ที่อาศัย และโครงสร้างพื้นฐาน ในลักษณะที่ละเอียด และผสมผสานเข้าเป็นหนึ่งเดียว

ในแง่ของระบบแหล่งตั้งถิ่นฐานมนุษย์ โดยเฉพาะโครงสร้างทางเศรษฐกิจสังคมของประชากรก็จัดเป็นปัจจัยสำคัญที่จะต้องเน้น เนื่องจากเป็นตัวจัดองค์ประกอบอื่นๆ ในระบบ เช่น องค์ประกอบด้านสุขภาพอนามัย การแลกเปลี่ยนข่าวสาร ในแง่ของระบบพลวัต (dynamic) และเปลี่ยนแปลงไปตามเวลา ทั้งต้องพึ่งพาซึ่งกันและกัน ทำหน้าที่เป็นแหล่งสร้างสรรค์ส่งผ่าน เปลี่ยนแปลง และสะท้อนความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมเป็นส่วนรวม (boyden, 1976)

เมื่อการเพิ่มขึ้นของประชากร รูปแบบ และองค์ประกอบต่างๆ ที่มีการปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม รูปแบบที่กลายเป็น ชุมชน หมู่บ้าน เมือง เพิ่มความซับซ้อนขึ้น ประชากร และปัญหาความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญๆ เช่น ดิน น้ำ อากาศ และสิ่งมีชีวิตต่างๆ ศูนย์รวมของการตั้งถิ่นฐานที่เรียกว่า เมือง กลายเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ทั้งในด้านจำนวนที่เพิ่มขึ้นอย่างมากมาย ตลอดจนขนาดที่โตขึ้น การกลายเป็นเมืองและวิถีชีวิตแบบเมืองเฟื่องฟู (marcus and detwyler, 1972) ตลอดมา เมื่อประชากรเพิ่มขึ้นเกิดการย้ายถิ่นในหมู่ประชากรที่อาศัยอยู่ในชนบท เข้าสู่เขตเมือง ทำให้ตัวเมืองขยายเติบโตตามไปด้วย ประกอบกับวิถีชีวิตได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม นำไปสู่การตั้งถิ่นฐานแบบใหม่ คือ การขยายตัวของความเป็นเมือง และการลดถอยของชนบท ซึ่งกำลังก้าวไปสู่ชีวิตแบบเมืองมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการจัดหาที่อยู่อาศัย การมีงานทำ ตลอดจนการปรับตัวในสังคมแบบเมือง (ฉัตรชัย

พงศ์ประยูร:2527,8) การขาดโอกาสก้าวหน้าของชีวิตในชนบท โดยการย้ายถิ่นเข้าไปอยู่ในเขตเมือง เกิดบริเวณกว้าง นำมาซึ่งปัญหาความเสื่อมทางด้านสภาพแวดล้อมในแหล่งที่ตั้งถิ่นฐานใหม่ มากกว่าที่เดิม พวกอพยพย้ายถิ่นเหล่านี้มีแรงกระตุ้นส่วนใหญ่มาจากปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ

2.2 แนวความคิดที่เกี่ยวกับรูปแบบการตั้งถิ่นฐานในเขตเมือง

จากการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ในรูปแบบความเป็นเมืองนั้น การอยู่อาศัยของชุมชนในระดับต่างๆ จะเกี่ยวพันกับทฤษฎีการตั้งถิ่นฐานในเขตเมืองที่แสดงความคิดพื้นฐานที่สำคัญ คือ

1. Concentric Theory

Ernest W. Burgess (พบใน จันทิมา ฉัตรไชยสิทธิกุล:2528) อธิบายเกี่ยวกับ การกระจายตัวของกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และการใช้ที่ดินในเมือง รวมถึงแนวความคิดเกี่ยวกับที่ตั้งที่อยู่อาศัยจะจัดตัวเองเป็นวงกลมเรียงซ้อนกันอยู่เป็นชั้นๆ โดยที่วงกลมแต่ละวงจะแสดงถึงที่อยู่อาศัยแต่ละประเภทที่แยกตัวออกจากกัน ซึ่งมาจากการแบ่งแยกกลุ่มประชากรออกจากกันด้วยเหตุผลในด้านความแตกต่างทางเศรษฐกิจ และสังคม

ตามแนวความคิดนี้ ที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อย (low-income housing) จะอยู่ใกล้ กับบริเวณย่านธุรกิจของเมือง (Central Business District or CBD) ซึ่งแต่เดิมเป็นที่อยู่ของผู้มีรายได้สูง หรือร่ำรวยมาก่อน ส่วนที่อยู่อาศัยของผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจดีกว่าจะกระจายตัวไปอยู่ตามชานเมือง และถ้าศึกษาถึงโครงสร้างลักษณะของตัวอาคารที่อยู่อาศัยจะพบว่า อาคารที่สร้างขึ้นเพื่อการอยู่อาศัยสำหรับหลายๆ ครอบครัว จะมีตำแหน่งที่ตั้งอยู่ติดกับศูนย์กลางธุรกิจการค้า ส่วนอาคารบ้านเรือนที่สร้างขึ้นเพื่ออาศัยเฉพาะครอบครัวเดียวนั้นจะอยู่ถัดออกไปจากย่านใจกลางเมืองเข้าไปในเขตชานเมือง (รูปที่ 2.1)

แต่อย่างไรก็ตามทฤษฎีนี้ยังไม่ตรงกับสภาพความเป็นจริงโดยทั่วไปพบได้จากการศึกษาของ Davie (ฉัตรชัย พงศ์ประยูร:2527) ได้สำรวจลักษณะการใช้ที่ดินในเมืองต่างๆ อีกหลายเมืองพบว่าบริเวณศูนย์กลางของเมืองแทนที่จะเป็นวงกลม กลับมีขนาดไม่แน่นอน และมีรูปลักษณะค่อนข้างไปทางสี่เหลี่ยม เขตอุตสาหกรรมจะตั้งรวมกันอยู่เป็นหย่อมๆ ในบริเวณใดของเมืองก็ได้ที่อยู่ใกล้เส้นทางคมนาคมขนส่ง บ้านขนาดเล็กซึ่งเป็นที่พักอาศัยของผู้มีรายได้น้อย จะอยู่ตามบริเวณที่มีการอุตสาหกรรม และการขนส่ง ส่วนบ้านขนาดกลาง และขนาดใหญ่ นั้น พบเห็นได้ทั่วไปในส่วนต่างๆ ของเมือง

2. Axial Theory

Brian Goodal (1987) ได้กล่าวว่า การเคลื่อนที่จะถูกจำกัดจากเส้นทางคมนาคม แกนของเส้นทางคมนาคมเป็นตัวสร้างรูปแบบของเมืองในลักษณะแผ่ออกไปเป็นรูปดาว (star-shaped pattern) ในที่นี้ความสะดวกในการเข้าถึง ซึ่งหมายรวมถึง การขยายตัวของเมืองจะพิจารณาในรูปของการประหยัดเวลาที่สัมพันธ์กับระบบคมนาคมขนส่งที่เอื้ออำนวยให้ แต่อย่างไรก็ตามลักษณะทางพื้นที่ก็เป็นข้อจำกัดหนึ่งที่ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันในการเข้าถึง (รูปที่ 2.1)

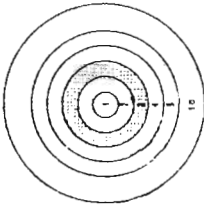
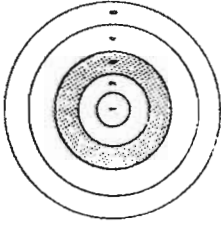

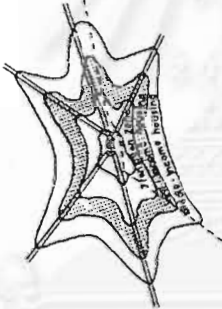

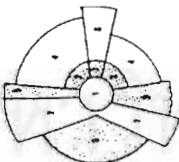
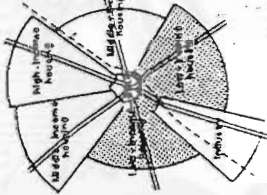

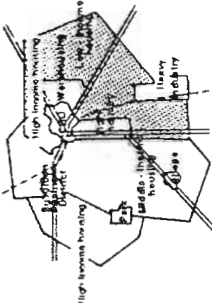

ตามแนวความคิดนี้ Zone การใช้ที่ดินประเภทต่างๆ ยังคงเหมือนกับที่ปรากฏอยู่ใน Concentric Theory

3. Sector Theory

Homer Hoyt (จันทิมา:2528) ได้กล่าวว่า ถึงประเภทการใช้ที่ดินเฉพาะเขตที่อยู่อาศัยเท่านั้นว่า เขตที่อยู่อาศัยจะจัดรูปแบบในลักษณะเป็นเส้นยาว หรือเป็นเสี้ยวๆ แบบรูปพัดแผ่ออกไปจากจุดศูนย์กลางของเมืองตามถนนสายสำคัญๆ ซึ่งตรงกันข้ามกับข้อสังเกตของ Burgess Hoyt ได้แสดงให้เห็นว่า ค่าเช่าเป็นตัวแทนของคุณลักษณะอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับที่อยู่อาศัยได้ทั้งหมด ดังนั้นจึงชี้ให้เห็นถึงโครงสร้างของเขตที่อยู่อาศัยในแต่ละเมืองได้ดี และในกรณีที่เมืองขยายตัวการเคลื่อนที่ของเขตที่มีราคาแพง จึงเป็นแรงสำคัญ เพราะมีอิทธิพลทำให้เมืองเจริญไปในทิศทางนั้นด้วย

ตามแนวความคิดนี้ จะเห็นว่า เขตที่มีราคาที่ดินแพงจะเริ่มใกล้ย่านการค้า หรือสำนักงานที่ซึ่งพวกมีรายได้สูงทำงานอยู่ ส่วนที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อยของเมืองจะอยู่แยกจากเขตที่อยู่อาศัยระดับอื่นๆ โดยมักจะเกาะกลุ่มกันเป็นแถบๆ (sectors) ตามแนวถนนที่กระจายออกจากศูนย์กลางเมือง ซึ่งมีราคาที่ดินสูง และอยู่รอบๆ หรือใกล้เคียงกับศูนย์กลางธุรกิจหลักของเมืองที่มีราคาที่ดินสูงกว่า (รูปที่ 2.1)

อย่างไรก็ตาม Firey (ฉัตรชัย พงศ์ประยูร:2527) ได้นำทฤษฎีนี้ไปพิสูจน์กับเมืองบอสตันพบว่า ไม่เป็นไปตามทฤษฎี เนื่องจากอุปสรรคทางสภาพภูมิประเทศของเมือง และบทบาททางวัฒนธรรม-สังคมที่มีอิทธิพลต่อการใช้ที่ดิน

Concentric Theory	 <p>ดู code ในรายละเอียด A</p>		 <ol style="list-style-type: none"> 1. CBD 2. Zone of transition 3. Zone of independent workers' houses 4. Zone of better residences 5. Commuters' zone
Axial Theory		 <p>รายละเอียด A</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Central Business District (CBD) 2. Wholesale Light Manufacturing 3. Low - class Residential 4. Medium - class Residential 5. High - class Residential 6. Heavy Manufacturing 7. Outlying Business District 8. Residential Suburb 9. Industrial Suburb 10. Commuters' Zone <p>บริเวณที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อย</p>	
Sector Theory	 <p>ดู code ในรายละเอียด A</p>		 <ol style="list-style-type: none"> 1. High rent residential 2. Intermediate rent residential 3. Low rent residential 4. Education and recreation 5. Transportation 6. Industrial 7. Core
Multiple Nuclei Theory	 <p>ดู code ในรายละเอียด A</p>		 <p>ดู code ในรายละเอียด A</p>

4. Multiple Nuclei Theory

Chauncy D. Harris และ Edward L.Ullman (จันทิมา:2528) กล่าวว่า เป็นการเกิดจากการผสมผสานแนวความคิดของ Burgess และ Hoyt เข้าด้วยกัน และออกมาเป็นแนวความคิดใหม่ที่เรียกว่า ทฤษฎีศูนย์กลางหลายแห่ง โดยมีการอธิบายถึงรูปแบบการใช้ที่ดินในเมืองเพิ่มเติมขึ้นว่ารูปแบบการใช้ที่ดินในเมืองจะมีหลายศูนย์กลางมากกว่าศูนย์กลางเดียว เมืองส่วนใหญ่ไม่ได้ขยายตัวขึ้นรอบศูนย์กลางเพียงแห่งใดแห่งหนึ่ง แต่จะมีหลายๆ ศูนย์กลางเกิดขึ้นในขณะเดียวกัน นั่นคือ เมืองยิ่งใหญ่ขึ้น ศูนย์กลาง ก็ยิ่งมากขึ้น (รูปที่ 2.2)

ในแนวคิดนี้จะพบว่า ศูนย์กลางย่อยที่เกิดขึ้นจะอยู่ใกล้เคียงกับย่านพักอาศัยของคนชั้นกลาง และคนชั้นสูง สำหรับบริเวณที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อยที่เป็นส่วนหนึ่งของสลัม หรือแหล่งเสื่อมโทรมนั้น มักจะอยู่ใกล้เคียงกับศูนย์กลางธุรกิจหลักของเมือง ตลอดจนย่านการค้าปลีกของเมืองแต่ละแห่งที่กระจายกันอยู่ภายในเมืองนั้น และบางแห่งก็จะใกล้เคียงกับย่านธุรกิจ และย่านอุตสาหกรรมเบา

อย่างไรก็ตามเป็นที่น่าสังเกตว่า จากการศึกษาในเรื่องของการใช้ที่ดิน หรือการขยายตัวของเมืองตามแนวคิดของ Burgess, Babcock, Hoyt และ Harris & Ullman ต่างก็มีความสอดคล้องกัน คือ ในเขตที่ 3 เป็นเขตที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อย ซึ่งได้แก่ ผู้มีอาชีพรับจ้างทั่วไป กรรมกร พ่อค้าแม่ค้าหาบเร่แผงลอย ฯลฯ ลักษณะดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของที่พักอาศัยกับแหล่งงาน ซึ่งคำนึงถึงระดับรายได้เป็นเกณฑ์ ทั้งนี้ โดยยึดหลักการที่ว่า “มนุษย์ต่างแข่งขันกันเพื่อให้ได้ซึ่งพื้นที่ที่เหมาะสมกับกิจกรรมของตน”

จากแนวความคิดทั้ง 4 ข้างต้น จะถูกนำมาใช้เพื่อสร้างความเข้าใจในเรื่องของที่ตั้ง หรือการเกิดที่พักอาศัยของผู้มีรายได้น้อยในเมือง โดยจะพบว่าบริเวณที่พักอาศัยของผู้มีรายได้น้อยนี้ มักจะอยู่ใกล้กับย่านพาณิชยกรรม

สำหรับเรื่อง “การเลือกที่อยู่อาศัย และการตั้งถิ่นฐานของผู้มีรายได้น้อยในเมือง” นั้น โดยความเข้าใจพื้นฐานในเรื่องนี้ คงจะไม่สามารถหลีกเลี่ยงการคำนึงถึงปัจจัยที่สำคัญอันหนึ่ง คือ “แหล่งงาน” ทั้งนี้มีนักคิดที่กล่าวถึงเรื่องการเลือกที่อยู่อาศัยที่เกี่ยวข้องกับแหล่งงานอยู่บ้าง ซึ่งพอจะสรุปออกมาได้ดังนี้

William H. Claire (1973) ได้อธิบายถึงการเลือกที่ตั้งของที่อยู่อาศัยว่า ที่อยู่อาศัยนั้นควรมีสิ่งแวดล้อมที่ดีปลอดภัยจากภัยธรรมชาติ และมีความสะดวกในการเดินทางเข้าถึงระหว่างบ้าน หน่วยงาน และแหล่งธุรกิจ

Wingo (1967) ได้ให้ความสำคัญกับการเดินทางไปทำงานมากที่สุด และได้ให้ข้อสรุปจากการศึกษาของเขาว่า การย้ายที่อยู่อาศัยเข้าใกล้หน่วยงานมากขึ้นราคาที่ดินก็ยิ่งสูงขึ้น ขณะที่ค่าเดินทางลดลง แต่ครัวเรือนจะยังคงย้ายเข้าไปใกล้หน่วยงานเรื่อยๆ จนกระทั่งพบทำเลที่ตั้งซึ่งเงินที่ประหยัดได้จากการเดินทางที่ลดลงเท่ากับขนาดที่ดินที่ลดลง

Brian Goodal (1975) ได้กล่าวถึงแนวความคิดในการเลือกที่ตั้งของที่อยู่อาศัยว่า ที่ตั้งมีความสะดวกในการเดินทางเข้าถึงแหล่งบริการต่างๆ โดยเฉพาะหน่วยงาน และยังมีการกระจายตัวของหน่วยงาน ก็จะมีกระจายตัวของที่อยู่อาศัย นอกจากนี้ รายได้ และสภาพครอบครัวก็มีอิทธิพลต่อการเลือกที่อยู่อาศัย โดยเฉพาะครอบครัวที่มีเด็กก็จะมีต้องการที่อยู่อาศัยซึ่งมีโรงเรียนตั้งอยู่ไม่ไกลนัก

W. Lean และ Brian Goodal (1974) ยังได้กล่าวถึงความแตกต่างในการเลือกที่ตั้งของที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้แตกต่างกันว่า จะมีความแตกต่างกันในการเลือกที่ตั้งของที่อยู่อาศัยอีกด้วย โดยผู้มีรายได้ต่ำจะพยายามมีที่อยู่อาศัยใกล้ที่ทำงาน (โดยเฉพาะการมีที่ทำงานในเขตอุตสาหกรรม) เพราะจะประหยัดค่าเดินทาง โดยอาจเสียค่าใช้จ่ายเฉพาะค่าบ้าน ส่วนผู้มีรายได้สูงจะสามารถเลือกที่อยู่อาศัยได้หลายประเภท โดยไม่ต้องสนใจว่า ที่อยู่อาศัย และที่ทำงานต้องมีความสัมพันธ์ต่อกัน เพราะผู้มีรายได้สูงจะสามารถเดินทางได้รวดเร็ว โดยใช้เวลาเท่ากับผู้มีรายได้น้อยที่อยู่ใกล้หน่วยงาน (จิราภรณ์ เตชณรงค์ศักดิ์:2529,18)

B.M. Moriarty (1970) ได้อธิบายถึงปัจจัย 2 ประการในการเลือก บริเวณที่พักอาศัยดังนี้

1. ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ เขาให้ความสำคัญต่อความสามารถในการใช้จ่ายเงินว่าเป็นปัจจัยพื้นฐานอันดับแรกในการเลือกที่อยู่อาศัย ส่วนระยะทางไปยังหน่วยงาน และราคาที่ดินเป็นปัจจัยซึ่งมีอิทธิพลสำคัญที่จะตามมาภายหลัง การตัดสินใจเลือกที่ตั้งแตกต่างกันย่อมขึ้นอยู่กับงบประมาณที่มีอยู่ และระดับรายได้ของผู้อยู่อาศัย ซึ่งสิ่งนี้เป็นตัวกำหนดการกระจายตัวของกลุ่มชนที่มีฐานะทางสังคมต่างกัน

2. ปัจจัยด้านสังคม จะเกี่ยวข้องกับความแตกต่างด้านคุณค่า ความต้องการ และความพึงพอใจเป็นส่วนตัว(จันทิมา ฉัตร์ไตรสิทธิ์กุล:2529,18) และย่านอุตสาหกรรม ซึ่งเป็นแหล่งงานของเมือง รวมถึงการอยู่ใกล้กับเส้นทางคมนาคมขนส่งด้วย ทั้งนี้เป็นเพราะบริเวณดังกล่าวเป็นแหล่งงานสำคัญของผู้มีรายได้น้อย อีกทั้งการแสวงหาที่อยู่ใกล้ๆ ยังจะสามารถลดรายจ่ายในการเดินทางไปได้อีกทางหนึ่ง ซึ่งบริเวณที่อยู่ใกล้กับย่านสำคัญของเมืองก็มักจะมีโครงการคมนาคมที่ทั่วถึง จึงสร้างความสะดวกในการเดินทางไปแหล่งงานของผู้มีรายได้น้อยด้วย ด้วยเหตุนี้จึงเป็นเหตุให้ที่พักอาศัยของผู้มีรายได้น้อยอยู่ไม่ไกลจากแหล่งงานของเมืองมากนัก (ซึ่งเมื่อพิจารณาถึงสภาพความเป็นจริงแล้ว ก็จะพบว่า เป็นไปตามทฤษฎีดังกล่าว) อย่างไรก็ตาม การเกิดขึ้นของบริเวณที่พักอาศัยของผู้มีรายได้น้อยนั้น ไม่ใช่เกิดขึ้นเต็มพื้นที่ตามบริเวณที่ถูกกำหนดตามทฤษฎีหากแต่เป็นการกระจายอยู่ตามบริเวณที่เอื้อในการเกิดที่พักอาศัยของผู้มีรายได้น้อย เช่น เป็นพื้นที่ตาบอด หรือเป็นที่รกร้างถูกละเลยจากเจ้าของ หรือเป็นที่สาธารณะตามริมคูคลอง เป็นต้น ผู้มีรายได้น้อยเหล่านั้นก็จะเข้าไปเช่า หรือปลูกสร้างที่อยู่อาศัยตามอัตภาพ โดยไม่คำนึงถึงสภาพแวดล้อม และความพร้อมของสาธารณูปโภคสาธารณูปการ ขอเพียงอยู่ใกล้แหล่งงานก็พอ ซึ่งทั้งนี้ทั้งนั้นเป็นเพราะฐานะทางเศรษฐกิจที่เป็นตัวจำกัดมาตรฐานการดำรงชีวิตของบุคคลเหล่านั้น

2.3 แนวคิดในด้านวิวัฒนาการเมือง

แนวคิดในด้านวิวัฒนาการเมือง มีการเสนอว่าเมืองนับเป็นวิวัฒนาการด้านการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ จากการก่อรูปเป็นชุมชนและเติบโตขึ้นเป็นลำดับ จนสามารถเห็นความแตกต่างได้ชัดเจนระหว่างพื้นที่ที่เป็นชุมชนเมืองกับพื้นที่ที่เป็นชนบท การก่อรูปของเมืองเป็นการรวมกลุ่มของลักษณะกิจกรรมและสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ในชุมชน ซึ่งมนุษย์สร้างขึ้นประกอบกันเข้าเป็นรูปเป็นร่างชุมชน เกิดเป็นรูปแบบที่เหมาะสมกับกิจกรรมประเภทต่าง ๆ (พรเทพ พิมลเสถียร 2522 : 217) ปัจจัยที่ก่อเป็นรูปของเมือง ได้แก่

1. ลักษณะภูมิประเทศ
2. ประชากร
3. ลักษณะของกิจกรรม
4. ระบบการคมนาคมขนส่ง
5. สัญลักษณ์ของชุมชน
6. หน้าที่ของชุมชน

จากปัจจัยต่าง ๆ ที่กล่าวมา ก่อให้เกิดการก่อตั้งเป็นเมือง โดยมีภูมิประเทศที่เหมาะสมกับการตั้งถิ่นฐาน คือ เป็นที่ดินอุดมสมบูรณ์ มีแม่น้ำและภูเขาเป็นแนวป้องกันทางธรรมชาติ จึงเกิดการอพยพโยกย้าย ของประชากรจากที่ต่าง ๆ มาอาศัยรวมกันเป็นชุมชน โดยมีจุดรวมอยู่ที่สัญลักษณ์ของชุมชน นิยมก่อสร้างด้วยวัสดุถาวร จนเหลือเป็นร่องรอยของโบราณสถานให้เห็นในปัจจุบัน การรวมตัวของชุมชนต่าง ๆ มีการติดต่อโดยการคมนาคม ก่อให้เกิดบทบาทและหน้าที่เฉพาะของเมืองส่งผลต่อรูปแบบทางผังเมืองของเมือง โดยมีโครงข่ายการคมนาคมเป็นตัวกำหนดรูปแบบของเมือง

โครงข่ายการคมนาคมเกิดรูปแบบของเมืองในลักษณะต่าง ๆ ต่อไปนี้

1. วงกลมและรัศมี (RADIO CONCENTRIC) ประกอบด้วยถนนวงแหวนและถนนรัศมี ซึ่งมีแนวทางการพัฒนาอย่างเข้มข้นออกจากศูนย์กลางเมือง รูปร่างแบบนี้มักพบในเมืองขนาดใหญ่
2. ตาตาราง (RECTILINEARX) ประกอบด้วยแนวพัฒนาสองเมือง ซึ่งตัดกันที่บริเวณศูนย์กลาง มักพบในเมืองขนาดเล็กมากกว่าเมืองขนาดใหญ่
3. ดาว (STAR) มีลักษณะคล้ายแบบวงกลมและรัศมี แต่แทนที่จะมีถนนวงแหวนกลับกลายเป็นที่เว้นว่างแทน
4. วงแหวน (RING) เป็นลักษณะของเมืองที่โอบล้อมที่เว้นว่างขนาดใหญ่ ซึ่งอาจเป็นอ่าวหรือภูเขา หรือพื้นที่เป็นอุปสรรคตามธรรมชาติ
5. แนวยาว (LINEAR) รูปร่างของเมืองตามแนวยาว มักมีผลจากสภาพแวดล้อมทางกายภาพซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการเติบโตของเมือง หรือมีฉะนั้นเป็นผลสืบเนื่องมาจากแนวเส้นทางคมนาคมหลักซึ่งแผ่ออกไปตามแนวยาว
6. สาขา (BRANCH) เป็นลักษณะของเมืองตามแนวยาวหลายแนวซึ่งบรรจบเข้าหาแนวหลัก
7. ผืนแผ่น (SHEET) พื้นที่เมืองกว้าง ๆ ซึ่งมีความชัดเจนของรูปทรงน้อยมากหรือไม่มีเลย
8. ผืนแผ่นต่อเนื่อง (ARTICULATED SHEET) เป็นรูปร่างของเมืองที่มีศูนย์กลางชุมชนแห่งหนึ่งหรือหลายแห่ง และมีชุมชนย่อยอีกหลายแห่งกระจายตัวกันอยู่ในพื้นที่
9. เมืองบริวาร (SATELLITE) คือกลุ่มของชุมชนเมืองขนาดเล็กเคียงกัน กระจายตัวอยู่รอบเมืองศูนย์กลางขนาดใหญ่หรือเมืองแม่ (SPREIREGEN,1965)

รูปร่างของเมืองแบบต่าง ๆ ที่กล่าวมามีความเกี่ยวข้องกับหน้าที่ของเมือง ซึ่งแต่ละแบบมีข้อ

แตกต่างกันด้านการสัญจร ที่เว้นว่าง ตลอดจนความชัดเจนของขอบเขตย่านการผสมผสานของที่เว้นว่างและกลุ่มอาคารก่อให้เกิดความแตกต่างของรูปแบบ (PATTERN) ความละเอียดอ่อน (GRAIN) ลักษณะพื้นผิว (TEXTURE) ของเมือง ทำให้เมืองมีเอกลักษณ์เฉพาะจากองค์ประกอบของสารูป (IMAGE) ดังนี้ (LYNCH,1973)

1. เส้นทาง (PATH) หมายถึง ช่องทางสัญจร เส้นทางติดต่อของชุมชน หรือแนวทางสำหรับเคลื่อนที่ภายในเมือง ได้แก่ ถนน ตรอก ซอย ทางเท้า ทางรถไฟ ทางน้ำ ส่วนมากเป็นสาธารณะ เส้นทางนี้เป็นองค์ประกอบที่สำคัญสามารถจะแสดงให้เห็นถึงสภาพและภูมิทัศน์ของเมืองได้ หรือเป็นช่องทางหรือมุมมองให้เห็นภูมิทัศน์เมือง

2. ขอบเขต (EDGE) หมายถึง องค์ประกอบเชิงเส้น ที่เป็นขอบเขตของสิ่งสองสิ่งที่อยู่ติดกัน ซึ่งอาจเป็นการแบ่งแยกจากกัน หรือเป็นการเชื่อมต่อกันก็ได้ เช่น ชายฝั่งทะเล กำแพงเมือง ทำให้การแบ่งบริเวณของเมืองปรากฏชัดในแง่จุดเริ่มต้นหรือจุดสุดท้าย

3. ย่าน (DISTRICT) หมายถึง ย่านหรือส่วนของเมืองที่สามารถรับรู้ได้ว่าเป็นบริเวณเดียวกัน มีลักษณะคล้ายคลึงกัน อาจด้วยลักษณะพฤติกรรมหรือภูมิประเทศ เป็นต้น ช่วยให้เราเข้าถึงปัญหาที่คล้ายคลึงกันหรือลักษณะกลุ่มที่เด่นชัดและทราบตำแหน่งของพื้นที่นั้น

4. ที่รวมกิจกรรม (NODE) หมายถึง แหล่งรวมของสิ่งต่าง ๆ บริเวณที่เป็นชุมชนจุดศูนย์กลาง หรือจุดอ้างอิง ที่เป็นที่ยรวมของกิจกรรม ได้แก่ สีแยก หัวถนน จัตุรัส มักจะมีลักษณะพิเศษที่เอื้ออำนวยให้เกิดความหนาแน่นมาก เช่น หัวมุมถนน สถานีขนส่ง ร้านขายของชำ มักเกิดความเคลื่อนไหว ความคึกคัก และเป็นจุดที่ต้องให้ความสนใจเป็นพิเศษ

5. ที่หมายตา (LANDMARK) คือ สิ่งที่ยังมองเห็นความแตกต่างได้เด่นชัด จากสิ่งแวดล้อม ใช้เป็นจุดอ้างอิงของชุมชนในการรับรู้และจดจำได้ เป็นจุดเด่นของชุมชนส่วนมาก เป็นที่ยรวมกิจกรรมด้วย แบ่งเป็น 2 ชนิด คือ

5.1 ที่หมายตาระยะไกล (DISTANCE LANDMARK) เป็นจุดที่สังเกตเห็นและอ้างอิงได้จากระยะไกลมักมีขนาดใหญ่หรือเด่นเป็นพิเศษ เช่น ภูเขา หอคอย ตึกระฟ้า เจดีย์ เป็นจุดอ้างอิงได้สำหรับคนไม่ได้อยู่ประจำสิ่งนั้น เหมาะสำหรับผู้เดินทางมาเยือน

5.2 ที่หมายตาระยะใกล้ (LOCAL LANDMARK) เป็นเครื่องสังเกตสำหรับคนในบริเวณนั้น ๆ

องค์ประกอบเหล่านี้ทำให้เมืองมีความชัดเจน (LEGIBILITY) ทำให้เกิดความประทับใจแก่ผู้พบเห็นและสามารถรู้ตำแหน่งหรือทิศทาง (ORIENTATION) และเข้าใจกายภาพของเมือง

จากการศึกษาองค์ประกอบต่าง ๆ ของเมือง จึงทราบได้ถึง จุดที่มีคุณค่าความสำคัญในการอนุรักษ์โบราณสถาน และพัฒนาชุมชนเมือง คำว่า “ โบราณสถาน ” ในที่นี้มีความหมาย

ครอบคลุมไปถึงทั้งโบราณสถานและอนุสรณ์สถาน ส่วนในทางกฎหมาย ได้มีการบัญญัติความหมายไว้ว่า “โบราณสถาน” หมายความว่า “อสังหาริมทรัพย์ ซึ่งโดยอายุหรือโดยลักษณะแห่งการก่อสร้างหรือหลักฐานเกี่ยวกับประวัติของอสังหาริมทรัพย์นั้น เป็นประโยชน์ในทางศิลป ประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดี” โดยสรุปโบราณสถาน คือ ทรัพย์สินที่อยู่กับดิน เคลื่อนย้ายไม่ได้ มีอายุนาน รูปแบบมีคุณค่าและมีเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของชาติ เรียกว่าโบราณสถานทั้งสิ้น

โบราณสถานต่าง ๆ นั้น มีอันดับความสำคัญแตกต่างกันออกไป โบราณสถานแห่งชาติสามารถจำแนกเป็นประเภทได้ดังนี้

1. โบราณสถานสัญลักษณ์แห่งชาติ (NATIONAL HISTORIC LANDMARK)
2. อนุสาวรีย์แห่งชาติ (NATIONAL HISTORIC STATUS)
3. อาคารสถาปัตยกรรมแห่งชาติ (NATIONAL HISTORIC BUILDING)
4. ย่านประวัติศาสตร์ (NATIONAL HISTORIC DISTRICT)
5. อุทยานประวัติศาสตร์แห่งชาติ (NATIONAL HISTORIC PARK)
6. นครประวัติศาสตร์แห่งชาติ (NATIONAL HISTORIC CITIES)
7. ชากและแหล่งทางโบราณคดี (NATIONAL HISTORICAL SITES)

โบราณสถานเหล่านี้ต่างมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ต่อชาติ ซึ่งสมควรมีการอนุรักษ์ให้คงอยู่ต่อไป ตามความในมาตรา 10 และมาตรา 11 แห่งพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ.2504 จึงออกระเบียบไว้ดังต่อไปนี้

ข้อ 3 ในระเบียบนี้

(1) “ การอนุรักษ์ ” หมายความว่า การดูแล รักษา เพื่อให้คงคุณค่าไว้ และให้หมายรวมถึง การป้องกัน การรักษา การสงวน การปฏิสังขรณ์ และการบูรณด้วย

ก. การสงวนรักษา หมายความว่า การดูแล รักษาไว้ตามสภาพของเดิมเท่าที่เป็นอยู่ และป้องกันไม่ให้เสียหายต่อไป

ข. การปฏิสังขรณ์ หมายความว่า การทำให้กลับสู่สภาพอย่างที่เคยเป็นมา

ค. บูรณะ หมายความว่า การซ่อมแซมและการปรับปรุง ให้มีรูปทรงลักษณะกลมกลืนเหมือน ของเดิมมากที่สุดเท่าที่จะมากได้ แต่ต้องแสดงความแตกต่างของสิ่งที่มีอยู่เดิม และสิ่งที่ทำขึ้นใหม่

ขอบเขตของการอนุรักษ์ไม่ได้จำกัดเพียงโบราณวัตถุ โบราณสถาน เท่านั้น แต่ขยายขอบข่ายครอบคลุมถึงเมืองด้วย “ เมือง ” ในที่นี้หมายถึงพื้นที่ที่อาจกำหนดขอบเขตได้บริเวณหนึ่ง อันประกอบด้วยอาคาร สิ่งก่อสร้าง ในการดำเนินชีวิตของประชาชน และสภาพแวดล้อมเกี่ยวเนื่องกับอาคาร สิ่งก่อสร้าง และการดำเนินชีวิตของประชาชนเหล่านั้น โดยพื้นที่ดังกล่าวอยู่

ภายใต้ความควบคุมดูแลและการบริหารของ “ ผู้ปกครอง ” มีการจัดการบริหารโดยมีระบบหรือระเบียบ

เมืองโบราณหรือเมืองประวัติศาสตร์เหล่านี้ จะต้องมีช่วงอายุ (LIFE SPAN) อยู่ช่วงใดช่วงหนึ่ง ซึ่งแบ่งตามช่วงอายุของเมืองได้ 4 ประเภท คือ

1. เมืองร้าง (ABANDONE/DEAD ANCIENT/HISTORIC CITY)
2. เมืองโบราณที่ถูกทิ้งร้าง และนำกลับมาใช้ใหม่ในยุคปัจจุบัน
3. เมืองที่มีพัฒนาจากอดีตมาถึงปัจจุบัน (LIVING ANCIENT/HISTORIC CITY)
4. เมืองที่ถูกทิ้งร้างไปในช่วงระยะเวลาหนึ่ง และถูกนำกลับมาใช้ใหม่ในปัจจุบัน

การกำหนดขอบเขตพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ จะต้องมีการจัดทำให้แน่ชัด เพื่อประโยชน์ในการบริหารพื้นที่ในแง่การควบคุม การอนุรักษ์ การนำมาใช้ประโยชน์และการบำรุงรักษา การกำหนดพื้นที่ว่าพื้นที่นั้นจะกินอาณาบริเวณครอบคลุมเพียงใด จะต้องอาศัยการตัดสินใจจากลักษณะกายภาพของหลักฐานที่ปรากฏ ประกอบกับปัจจัยการกำหนดพื้นที่อื่น ๆ คือ ปัจจัยทางธรรมชาติ ทางการเมือง ทางประวัติศาสตร์ และทางวัฒนธรรม ทางการบริหารและควบคุมสภาพแวดล้อม เอาจารวมกันหรือตัดทอนความเหมาะสมจึงจะได้พื้นที่ที่ต้องการ

การพัฒนาพื้นที่และการอนุรักษ์พื้นที่และองค์ประกอบในพื้นที่ เป็นสองสิ่งที่ต้องทำควบคู่กันไป เพื่อให้ได้มาซึ่งการแสดงออกของคุณค่าของพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ และใช้ประโยชน์พื้นที่ได้อย่างเหมาะสม การกำหนดแผนงานนี้มิได้มุ่งพัฒนาพื้นที่เชิงกายภาพแต่อย่างเดียว แต่ให้มีแผนด้านกฎหมายและแผนงานต่าง ๆ ด้านนามธรรม เช่น การปลูกจิตสำนึก และความเข้าใจประโยชน์และหน้าที่ของการอนุรักษ์ หรือการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างและนำพื้นที่มาใช้ประโยชน์ให้สอดคล้องกับการพัฒนาของเมือง

2.4 สาเหตุของการเกิดชุมชนแออัด

จากการศึกษาแนวความคิดของ ดารณี ถวิลพิพัฒนกุล (2539) ในหนังสือกระบวนการเป็นเมืองกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในประเทศกำลังพัฒนา ได้พิจารณาปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในเรื่อง การมีกระบวนการเป็นเมืองเกินระดับ (Over-urbanization) Hawley(1981) อธิบายตามหลักมนุษยนิเวศวิทยาว่า ปรากฏการณ์นี้เกิดขึ้นเมื่อมีคนจำนวนมากเกินกว่าที่จะอยู่ได้อย่างมี

ประสิทธิภาพในระบบสังคมและเศรษฐกิจของเมือง หรือพูดได้ว่า กระบวนการเป็นเมืองเกินระดับ หมายถึง การที่มีประชากรของประเทศอาศัยอยู่ในเมืองมากกว่าที่ระดับของการพัฒนา เศรษฐกิจจะรองรับได้ สาเหตุสำคัญของการเกิดปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นคือ การโยกย้ายของคนชนบทเข้าสู่เมืองอันเนื่องมาจาก “แรงผลัก” จากชนบท มากกว่าจะเนื่องจาก “แรงดึง” หรืออุปสงค์ต่อแรงงานที่เกิดจากการสร้างกิจกรรมทางเศรษฐกิจในเมืองที่เพิ่มมากขึ้น ผลอีกอย่างหนึ่งของกระบวนการเป็นเมืองเกินระดับ คือ การเกิดขึ้นของชุมชนแออัดที่เสื่อมโทรม (slum) ตามชานเมืองของเมืองใหญ่ๆ และการมีคนจำนวนมากที่มีอาชีพเน้นไปทางด้านกรขายบริการ หรือที่เรียกว่าเป็น Informal sector ในระบบเศรษฐกิจ จากการศึกษาของ ILO Mission (1972) พบว่า เศรษฐกิจนอกระบบ หรือ Informal Sector มีลักษณะดังนี้คือ

1. เริ่มต้นได้ง่าย ไม่ต้องใช้เงินทุนสูง
2. ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ตามธรรมชาติ หรือในท้องถิ่น
3. เป็นธุรกิจที่ทำภายในครอบครัว
4. มีขนาดเล็ก
5. มีการใช้แรงงานมาก
6. ใช้เทคโนโลยีประยุกต์ และใช้ทักษะที่ได้มาจากการศึกษานอกระบบ
7. มีการแข่งขันสูง และไม่มีการควบคุม

เนื่องจากในตอนต้นของการเกิดกระบวนการเป็นเมืองในประเทศในกำลังพัฒนา การอพยพของชาวชนบทเข้าสู่เมืองเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เมืองเติบโตรวดเร็วและเกิดชุมชนแออัด ซึ่งในระยะแรกที่เกิดสถานการณ์นี้รัฐบาลของประเทศกำลังคิดว่าเป็นปัญหาที่จะต้องจัดการ โดยการยับยั้งมิให้มีการอพยพเข้าสู่เมืองและไล่ออกจากชุมชนแออัดที่มีอยู่แล้ว แต่ในระยะต่อมาความคิดเกี่ยวกับเรื่องนี้ได้เปลี่ยนไป จากการมองว่าการอพยพย้ายถิ่นของชาวชนบทเข้าสู่เมืองเป็นปัญหา รัฐบาลโดยการชี้แนะของนักวิชาการมองสถานการณ์นี้ว่าเป็นปรากฏการณ์ที่จะต้องเกิดขึ้นในกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ และถ้ารู้จักใช้ทรัพยากรมนุษย์ส่วนนี้ให้เป็นประโยชน์ทางเศรษฐกิจ โดยถือว่าเป็นการเพิ่มผลิตภาพภายในเมือง ซึ่งจะทำให้ผลิตภาพโดยรวมของประเทศสูงขึ้นดังเช่น Koenigsberger(1976) ได้เสนอแนวความคิดกว้างๆ ในการเตรียมรับปัญหาของการอพยพย้ายถิ่นของชาวชนบทเข้ามาในเมืองเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ในประเทศกำลังพัฒนา รัฐบาลควรจะดำเนินการเพื่อที่จะรับ (Absorb) ผู้อพยพเหล่านี้ให้เข้ามาอยู่ในเมืองและใช้ประโยชน์จากเหตุการณ์นี้ โดย

1. มุ่งความสนใจไปในเรื่องของศักยภาพแทนปัญหาการเติบโตของประชากรเมือง
2. คิดว่าผู้อพยพเป็นทรัพยากรของชาติที่มีค่าควรแก่การพัฒนา
3. ใช้ประโยชน์จากการกระจุกตัวของประชากรเมือง ในการเพิ่มโอกาสในการได้งานทำ และสมรรถภาพในการผลิตในสาขาเศรษฐกิจทั้งในระบบและนอกระบบ
4. ช่วยและเร่งการรับผู้เข้าใหม่ให้เข้าสู่ชุมชนเมือง และระบบเศรษฐกิจของเมือง
5. กระตุ้นให้มีการช่วยเหลือตนเองและทำให้ความทุกข์ทรมาน อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงและการอพยพย้ายถิ่นมีน้อยที่สุด
6. ยอมให้ผู้มาใหม่มีส่วนในการปกครองของรัฐบาลท้องถิ่น
7. ลดการลงทุนของประเทศในการพัฒนาเมือง

รัฐบาลควรมีโครงการที่จะช่วยผู้อพยพให้กลายเป็นทรัพยากรของเมือง แต่รายละเอียดของโครงการในแต่ละเมืองจะแตกต่างกันไป แล้วแต่สภาพทางสังคมและวัฒนธรรม ตลอดจนเศรษฐกิจของเมืองแต่ละเมืองในประเทศกำลังพัฒนาแต่ละประเทศ

2.5 องค์ประกอบในการพิจารณาชุมชนแออัด

ได้กล่าวถึงแหล่งชุมชนแออัดไว้ว่า ชุมชนแออัด หรือสลัม หรือแหล่งเสื่อมโทรม สามารถพิจารณาได้จากองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ คือ องค์ประกอบด้านกายภาพ ด้านสังคม และด้านเศรษฐกิจ ดังนี้ (ฉัตรชัย พงศ์ประยูร:2533)

ด้านกายภาพ - ชุมชนแออัดจะเป็นเขตที่อยู่อาศัยที่มีความหนาแน่นสูง อาคารสร้างด้วยวัสดุก่อสร้างที่มีราคาถูก ง่าย วัสดุอาคารสร้างขึ้นอย่างง่าย ๆ ด้วยไม้ สังกะสี หรือกระดาษแข็ง ในสภาพที่เรียกว่า หลังคาประชิดกัน ขาดระบบสาธารณูปโภค โดยเฉพาะถนนเข้าสู่บริเวณ และภายในบริเวณ ซึ่งจะใช้ไม้กระดานแคบๆ ปูยกเป็นทางเดิน เบื้องล่างมีน้ำขังและไม่ถ่ายเท เพราะบริเวณเดิมเป็นที่ลุ่มขัง ไม่ได้ปรับปรุงบริเวณก่อนสร้างอาคารที่อยู่อาศัย ภายในตัวอาคาร ห้องมีจำกัด พื้นที่โล่งมีน้อย ไม่มีพื้นที่โล่งรอบๆ บ้าน

ด้านสังคม - ชุมชนแออัดมักจะเป็นจุดรวมของผู้ที่ย้ายถิ่นมาจากถิ่นเดิมเดียวกัน เป็นสมาชิกครอบครัวเดียวกันที่ขยายออกไป มักจะสร้างที่พักจากการเช่าที่ของเจ้าของเดิม จากการเช่าที่ดินที่ว่างอันเป็นที่สาธารณะ หรือที่ของทางราชการที่ขาดการดูแล ในกรณีที่เช่าที่อยู่ ค่าเช่าจะขึ้นอยู่กับทำเล และการเข้าถึง

ด้านเศรษฐกิจ - ชุมชนแออัดมักจะเป็นครอบครัวที่มีรายได้น้อย เนื่องจากย้ายถิ่นเข้ามาหางานทำในเมืองที่เป็นแหล่งงาน แต่ขาดประสบการณ์ และความรู้ในการทำงานด้านต่างๆ ที่ไม่ใช่เกษตรกรรม จึงเป็นแรงงานที่ขาดความชำนาญ มีรายได้ไม่แน่นอน หรือไม่ก็ว่างงาน แต่มีความจำเป็นที่จะต้องต่อสู้กับการอยู่รอดในเมืองหลวง ซึ่งต้องทนอาศัยอยู่ในสภาพดังกล่าวแทนที่จะหวนกลับไปอยู่ถิ่นเดิม

2.6 ความหมายของชุมชนแออัด

หนังสือ Encyclopedea Britanica ได้ให้ความหมายว่า “ที่อยู่อาศัยที่ไม่มีที่ว่าง ขำรุดทรุดโทรม ขาดบริการที่ถูกต้องตามหลักอนามัย หรืออยู่อาศัยกันอย่างยัดเยียด อันทำให้ไม่อาจใช้เป็นที่อยู่อาศัยเพื่อดำเนินชีวิตในครอบครัวให้มีความสุขสบายใจได้”

Longman Dictionary of Contemporary English (1978) ให้ความหมายของ slum ไว้ว่า “a city area of poor living conditions and dirty unrepaired building”

สำนักสวัสดิการสังคม กทม.(2533) ได้ให้ความหมายว่า “ชุมชนที่ส่วนใหญ่มีอาคารหนาแน่นไร้ระเบียบ และชำรุดทรุดโทรม ประชาชนอยู่อย่างแออัด มีสภาพแวดล้อมไม่เหมาะสมอันอาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพอนามัย และความปลอดภัยของผู้อยู่อาศัย โดยให้ถือเกณฑ์ความหนาแน่นของบ้านเรือน 15 หลังคาเรือน ต่อพื้นที่หนึ่งไร่เป็น 1 ชุมชน

การเคหะแห่งชาติ (2534) ได้ให้ความหมาย ชุมชนแออัดว่า หมายถึง “บริเวณพื้นที่ที่มีสภาพไม่ถูกสุขลักษณะ มีน้ำขัง อับชื้น หรือสกปรก มีอาคาร และผู้อยู่อาศัยอยู่อย่างแออัด อันอาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพอนามัย ความปลอดภัย หรือเป็นแหล่งที่อาจก่อให้เกิดการกระทำที่ขัดต่อกฎหมาย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ทั้งนี้ จำนวนอาคารที่อยู่อาศัยในชุมชน อย่างน้อยต้องไม่ต่ำกว่า 30 หลังคาเรือน ต่อพื้นที่หนึ่งไร่ ไม่ว่าจะอยู่ในบริเวณที่ดินของเจ้าของที่ดินรายเดียวหรือไม่ก็ตาม”

จากการให้คำจำกัดความเกี่ยวกับชุมชนแออัดจากแหล่งต่างๆ ทำให้พอจะสรุปความหมายของชุมชนแออัดได้ว่า หมายถึง “บริเวณพื้นที่ที่อยู่อาศัยที่มีความแออัด ไร้ระเบียบ มีสภาพบ้านเรือน และสภาพแวดล้อมต่ำกว่ามาตรฐาน ซึ่งอาจก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย และความปลอดภัยของผู้อยู่อาศัย รวมถึง การเป็นแหล่งที่อาจก่อให้เกิดการกระทำที่ขัดต่อกฎหมาย และศีลธรรมอันดีของประชาชน”

2.7 เรื่องที่ดิน และกรรมสิทธิ์ที่ดิน

จากการศึกษาของจักรกฤษณ์ และคณะ (2524) พบว่า ชุมชนแออัดจะเกิดขึ้นในที่ดิน 2 ประเภท คือ ที่ดินของรัฐ และที่ดินของเอกชนที่ดินของรัฐ ได้แก่ กรณีที่ประชาชนเข้าไปครอบครองพื้นที่ที่ยังเชิงตุ่ก่อน โดยการปลูกสร้างอาคารขึ้นมาโดยพลการ และส่วนใหญ่เมื่อแรกเริ่มจะอยู่ในลักษณะของการเข้าไปอาศัยเป็นการชั่วคราวก่อนโดยปลูกเป็นเพิง ต่อเมื่อมีบุคคลอื่นตามเข้าไปยึดครอง และปลูกสร้างใกล้เคียงกันมากราย กำลังต่อรองก็มีมากขึ้น ผู้อยู่อาศัยเหล่านี้ก็ใช้วิธีต่อแพ่งยึดเอาทำเลนั้นเป็นที่อาศัยอย่างถาวรต่อไป บางคนอาจจะทำการปลูกสร้างในลักษณะที่มีความถาวรมากขึ้น และใหญ่โตขึ้น เพื่อให้ญาติพี่น้องจำนวนมากเข้าไปอยู่อาศัย ที่ของรัฐที่มักถูกบุกรุก ได้แก่ ที่ดินเขตริมแม่น้ำลำคลอง บึง ลำรางสาธารณะที่ดินเขิน ที่ดินสาธารณะ ที่ธรณีสงฆ์ ที่ทางการเวนคืนแล้วยังไม่ได้ใช้ประโยชน์ รวมทั้ง ที่ของวัดวาอาราม และบริเวณโบราณสถานเก่าแก่ ซึ่งไม่ได้รับการคุ้มครองเพียงพอ ที่ดินเหล่านี้อยู่ในความรับผิดชอบของกรมศิลปากร กรมการศาสนา กรมธนารักษ์ หรือกรมสรรพากร เป็นต้น

ที่ดินของเอกชน ได้แก่ ที่ดินซึ่งเป็นกรรมสิทธิ์ของเอกชนที่มีที่ไว้แล้วยังได้ทำประโยชน์ หรือตนเองอยู่ที่อื่นไม่มีเวลามาดูแลได้เพียงพอ รวมทั้งเขตต่อระหว่างที่ดินแต่ละเจ้าของ ซึ่งต่างไม่แน่ใจว่าอยู่ในเขตของใคร เพราะหลักปักเขตแดนไม่ชัดเจน จึงมีบุคคลบุกรุกเข้าไปปลูกที่อยู่อาศัย หรือในบางกรณีก็อาจเป็นความสมัครใจของเจ้าของที่ดินให้เช่าได้ตามใจชอบเป็นแปลงเล็กแปลงน้อย โดยไม่จำเป็นต้องปรับปรุงคุณภาพ หรือบริการใดๆ และรัฐบาลก็ได้มีกฎหมายใดที่จะประกันสิทธิพื้นฐานให้กับผู้เช่าได้ เป็นผลให้เมื่อมีการขยายครอบครัว หรือมีคนอพยพมาขอเช่าที่อยู่เพิ่มขึ้น ได้เพิ่มความแออัด และหนาแน่นขึ้นโดยมิได้มีการปรับปรุงสภาพชุมชนให้มีคุณภาพที่ดีขึ้น นอกจากนี้ ลักษณะที่ดินที่เป็นบริเวณภายในบล็อคของเมือง ส่วนใหญ่เป็นที่เอกชน มีการปลูกห้องแถวเพื่อการค้าล้อมรอบที่ดินภายใน ที่ดินที่ถูกล้อมจึงมีราคาต่ำ เป็นที่อยู่อาศัยค่าเช่าราคาถูก เป็นที่ไม่มีทางออกสู่ถนนใหญ่โดยทางรถยนต์ ไม่มีที่ระบายน้ำ เมื่อนานๆ เข้าที่พักอาศัยราคาถูก

ไม่ได้มาตรฐานก็ปลูกขึ้นมาอย่างแออัดจนแปรสภาพเป็นชุมชนแออัดในที่สุด และเมื่อเวลาล่วงไปนานเข้า ผู้คนที่อาศัยอยู่จะทวีจำนวนขึ้นอย่างมาก ในที่สุดเจ้าของที่ดินก็มักมีความลำบากในการจะให้คนเหล่านี้เคลื่อนย้ายไปอยู่ที่อื่นต่อไป

ความยากลำบากของเจ้าหน้าที่ผู้ดูแลที่ดินของรัฐ และเจ้าของที่ดินเอกชนในการให้บุคคลที่เข้ามาอาศัยอยู่ในลักษณะนี้เคลื่อนย้ายออกไปจากที่นั้น เนื่องมาจากสาเหตุสำคัญที่คล้ายคลึงกัน คือ เจ้าหน้าที่ตำรวจผู้มีหน้าที่รับคำฟ้องร้องเกี่ยวกับการบุกรุกที่ ก็มักไม่สนใจที่จะทำคดีเช่นนั้น เพราะนอกจากจะเป็นผลงานที่ไม่น่าสนใจแล้ว ยังเป็นเรื่องที่มักจะขัดกับความรู้สึกในแง่มนุษยธรรมอีกด้วย อีกทั้งเมื่อเป็นคดีฟ้องร้องไปถึงศาลแล้ว แม้โจทก์จะชนะคดี ศาลก็มักให้จำเลยเสียค่าปรับ ซึ่งเป็นจำนวนเงินเพียงเล็กน้อยเท่านั้น โดยไม่มีคำสั่งให้รื้อถอนสิ่งปลูกสร้างออก จึงทำให้เจ้าของที่ดินเอือมระอา เพราะเป็นการเสียเวลาเปล่า นอกจากนั้น ผู้ฟ้องร้อง หรือผู้ขับไล่ยังหวังเกรงในเรื่องความปลอดภัยของตนอีกด้วย

เรื่องสภาพของที่อยู่อาศัย จากการศึกษารายชื่อของพันธุดา บุญเหลือหล่อ (2521) พบว่า ขบวนการในการเกิดสลัมต้นเนื่องมาจากสภาพของที่อยู่อาศัย มีอยู่ 2 ประการ คือ

1. สลัมที่เกิดจากการเสื่อมสภาพของที่อยู่อาศัย ซึ่งเคยมีสภาพดีมาก่อน เกิดเนื่องจากการลดความต้องการในที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้ปานกลาง หรือสูง ทำให้ที่อยู่อาศัยนั้นว่างลง ผู้มีรายได้น้อยจึงย้ายเข้าไปอยู่แทน โดยสาเหตุที่ทำให้ความต้องการในที่อยู่ของผู้มีรายได้ปานกลางหรือสูงลดลง อาจสรุปได้ ดังนี้

ความเสื่อมโทรมทางกายภาพของอาคาร จากอายุการก่อสร้างที่เก่าแก่

ความล้าสมัยของรูปทรงอาคารแม้เจ้าของจะทำนุบำรุงอาคารให้มีสภาพดี แต่วิวัฒนาการของที่อยู่อาศัยแบบใหม่ๆ ที่สวายเป็นจำนวนมาก ดึงดูดให้มีผู้สนใจสร้างที่อยู่อาศัยแบบใหม่มากกว่าอิทธิพลจากภายนอก ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินในบริเวณที่อยู่อาศัย เช่น การขยายโรงงานอุตสาหกรรมรุกล้ำย่านที่พักอาศัย หรือ การขยายพื้นที่ของเขตพาณิชยกรรมบนถนนสายหลัก มีผลกระทบโดยตรงต่อสภาพแวดล้อมของที่อยู่อาศัยในแง่ของมลภาวะทางเสียง ฝุ่น ความสกปรก

ความทรุดโทรมของลักษณะกายภาพของอาคารโดยรอบ ทำให้ความต้องการที่อยู่อาศัยในบริเวณนั้นลดลง เพราะถ้าเจ้าของอาคารปรับปรุงที่อยู่อาศัยของตนให้ดี ก็ทำให้มีคนต้องการบ้านของเขามากขึ้น สามารถเพิ่มค่าเช่าได้ และเมื่อคนรายได้สูง และครอบครัวที่อาศัยในบ้านคุณภาพดี ก็จะมีอิทธิพลต่อลักษณะภายนอกชุมชนได้ นั่นคือ ทำให้ชุมชนน่าอยู่ขึ้น ในทาง

ตรงกันข้าม ถ้าเจ้าของบ้านมีการลงทุนในที่อยู่อาศัยอย่างจำกัด ก็พลอยทำให้ที่อยู่อาศัยอื่นๆ ใกล้เคียงคุณภาพต่ำลงไป มีผลทำให้กลายเป็นสลัมมากขึ้น

จากสาเหตุที่ทำให้เกิดการลดลงของความต้องการที่อยู่อาศัยเหล่านี้ จะทำให้ค่าเช่าบ้าน หรือราคาบ้านในบริเวณนี้ลดลง ทำให้เจ้าของอาคารได้รายรับลดลง จึงลดค่าใช้จ่ายในการปรับปรุงคุณภาพของที่อยู่อาศัย หรือลดการลงทุนในที่อยู่อาศัยนั้น มีผลทำให้คุณภาพบ้านเสื่อมลง ซึ่งทำให้มีผู้ไม่ต้องการที่อยู่อาศัยในบริเวณนั้นมากขึ้น โดยเฉพาะผู้มีรายได้สูง ในขณะที่ราคาค่าเช่าลดลง ผู้มีรายได้สูงก็จะย้ายเข้ามาอยู่แทนที่ และเพื่อที่เจ้าของอาคารจะได้รับผลประโยชน์ตอบแทนจากทรัพย์สินของตนในจำนวนเท่าเดิม จึงแบ่งพื้นที่ให้เช่าย่อยลงไป เพื่อให้ผู้มีรายได้น้อยเช่าได้มากกว่าขึ้น แต่เนื่องจากผู้มีรายได้น้อยมีความสามารถในการบำรุงรักษาอาคารต่ำ รวมทั้ง ถ้าเจ้าของอาคารไม่สนใจลงทุนในการบำรุงรักษา ก็ทำให้คุณภาพบ้านเสื่อมมากลงไปอีก และเสื่อมไปเรื่อยๆ จนทำให้กลายเป็นสลัมในที่สุด สลัมเหล่านี้มักอยู่ในส่วนของเมืองที่ได้รับการพัฒนามาเป็นเวลานานแล้ว

2. สลัมที่เกิดขึ้นใหม่สร้างด้วยวัสดุไม่ถาวร เช่น เศษไม้ สังกะสี พลาสติก ยางรถยนต์ เป็นต้น ซึ่งพบว่ามีลักษณะกายภาพที่ทรุดโทรมมากกว่าสลัมในประเภทแรก Dwyer กล่าวว่า สลัมประเภทนี้ มักพบอยู่ทั่วไป ส่วนมากอยู่รอบนอกของเมือง การไปตั้งอยู่รอบนอกของเมือง เพราะว่า การพัฒนาที่อยู่อาศัยในเมืองถึงจุดอิ่มตัวในความเป็นไปได้ที่จะแบ่ง Living Space ให้ย่อยลงไปอีก

2.8 ประเภทของชุมชนแออัด

ฝ่ายปรับปรุงชุมชนแออัด การเคหะแห่งชาติ ได้แบ่งประเภทชุมชนแออัดตามลักษณะการตั้งถิ่นฐานได้เป็น 4 ประเภท คือ

ชุมชนดั้งเดิม หมายถึง ชุมชนเก่าที่มีประวัติการตั้งถิ่นฐานมานานแล้ว ตั้งแต่ก่อน หรือพร้อมๆ กับเมืองที่พัฒนาขึ้น การเคหะแห่งชาติถือเอาชุมชนที่มีประวัติการตั้งถิ่นฐานมานานกว่า 15 ปี เป็นชุมชนแออัดที่อยู่ในประเภทนี้

ชุมชนใหม่ หมายถึง ชุมชนที่เกิดขึ้นใหม่ มีอายุการตั้งชุมชนต่ำกว่า 15 ปี และเป็นชุมชนที่มีการจัดตั้งโดยไม่มีระเบียบ และมีความเสื่อมโทรม หรือมีแนวโน้มที่จะมีความเสื่อมโทรมในอนาคต

ชุมชนประเภทบุกรุก หมายถึง ชุมชนที่ผู้อยู่อาศัยเข้าไปครอบครองปลูกสร้างอาคาร โดยไม่ได้รับคำยินยอม หรือการรับรู้ใดๆ จากเจ้าของที่ดิน หรืออยู่ระหว่างการไล่ที่จากเจ้าของที่ดิน หรือชุมชนที่เข้าไปตั้งอยู่ในบริเวณที่เป็นบริเวณสาธารณประโยชน์ เช่น ชุมชนที่เข้าไปตั้งอยู่ในบริเวณไฟไหม้ ชุมชนริมคลอง ชุมชนที่เรียวยาวริมทางรถไฟ เป็นต้น

ชุมชนที่จะต้องรื้อล้าง หมายถึง ชุมชนที่ถูกกำหนดว่าจะต้องรื้อล้าง หรือมีแนวโน้มที่จะพัฒนาเป็นอย่างอื่น เช่น ชุมชนที่อยู่ในเส้นทางของแผนการสร้างทางหลวง หรือที่จะเวนคืนเพื่อไปใช้ทำสาธารณประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือบริเวณที่มีแนวโน้มที่จะเป็นการใช้ที่ดินเป็นบริเวณพาณิชยกรรม เนื่องจากการขยายตัวของเมืองพัฒนาเข้าถึงชุมชน

จากการศึกษาของจันทิมา ฉัตร์ไชยสิทธิกุล (2528) พบว่า จำนวนของชุมชนประเภทที่ 1 กำลังถูกลดลงอย่างรวดเร็วด้วยการพัฒนาของเมืองที่เข้ามารุกกล้าแทนที่อย่างรวดเร็ว กลายเป็นชุมชนประเภทที่ 4 และจากชุมชนประเภทที่ 4 ก็กลายเป็นชุมชนประเภทที่ 3 ถ้าอยู่ในบริเวณใจกลางเมือง และเป็นชุมชนประเภทที่ 2 เป็นชุมชนที่อยู่บริเวณรอบวงนอกของเมือง

2.9 วิธีการปรับปรุงชุมชนแออัด

การเคหะแห่งชาติเป็นหน่วยงานของรัฐที่มีอำนาจรับผิดชอบโดยตรงในการจัดการแก้ไข หรือปรับปรุงชุมชนแออัด โดยมีวิธีการปรับปรุงชุมชนแออัดในรูปแบบต่างๆ ตามความเหมาะสมกับความเดือดร้อนของชุมชน (การเคหะแห่งชาติ:2534) ดังนี้

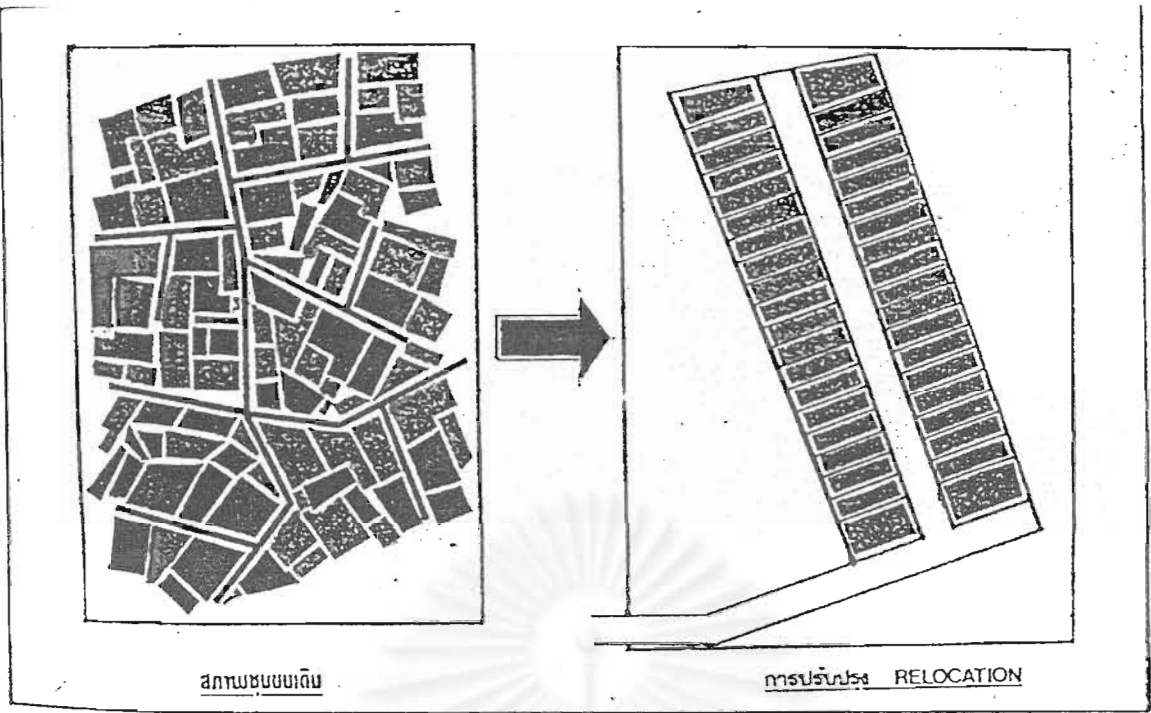
1. โครงการจัดหาที่อยู่ใหม่ เป็นโครงการที่ดำเนินการโดยวิธีการย้ายประชาชนแออัดที่ประสบปัญหาความเดือดร้อนด้านที่อยู่อาศัยจากที่ดินเดิมไปยังที่ใหม่ ซึ่งอาจจะเป็นส่วนหนึ่งของที่ดินเดิม หรือย้ายออกไปจากบริเวณเดิม หรือชุมชน โดยโครงการที่รองรับการรื้อย้ายจะจัดแปลงที่ดินโล่งมีถนน ทางระบายน้ำ ระบบประปา ไฟฟ้า การถมดินเพื่อให้พื้นน้ำท่วม ในบางโครงการอาจสร้างที่อยู่อาศัยซึ่งมีทั้งการให้เช่า ให้เช่าซื้อตามความเหมาะสมของแต่ละชุมชน โดยมีการกำหนดหลักเกณฑ์ในการพิจารณาชุมชนเป้าหมาย โครงการจัดหาที่อยู่ใหม่นี้เป็นการเน้นการสร้าง ความมั่นคงในสิทธิการอยู่อาศัย การมีส่วนร่วมของผู้อยู่อาศัย เจ้าของที่ดินของภาครัฐ และเอกชน นั้น มีวิธีการดำเนินการดังนี้

1.1 การย้ายชุมชนไปอยู่ในที่ใหม่ (Slum Relocation) เป็นการย้ายชุมชนแออัดออกจากพื้นที่เดิมไปอยู่ในที่ดินผืนใหม่ โดยการเคหะฯ เป็นตัวกลางในการพัฒนาที่อยู่ใหม่ให้ผู้อยู่อาศัยได้ซื้อที่ดินเป็นกรรมสิทธิ์ หรือได้เช่าระยะยาว ทั้งนี้เจ้าของที่ดินที่ได้ประโยชน์จากที่ดินเดิมนั้นจำเป็นต้องมีส่วนร่วมรับภาระด้วย และการเคหะฯ จะแบ่งแปลงพัฒนาที่ดินทางด้านสาธารณูปโภค ด้านเศรษฐกิจ และสังคม และให้ผู้อยู่อาศัยผ่อนชำระค่าที่ดิน และค่าพัฒนาที่ดินให้แก่การเคหะฯ หรือสถาบันการเงินต่อไป เช่น โครงการร่มเกล้า 1-6 โครงการสุวรรณประสิทธิ์ 3 โครงการแก้วนิมิตร โครงการดวงพิทักษ์ (รูปที่ 2.2)

1.2 การประสานประโยชน์ทางที่ดิน (Land Sharing) เป็นการแบ่งปันที่ดินกันระหว่างเจ้าของที่ดินกับผู้อยู่อาศัย โดยการเคหะฯ จะเข้าไปเป็นตัวกลางเจรจาต่อรองกับเจ้าของที่ดินให้แบ่งที่ดินบางส่วนของชุมชนขายให้กับผู้อยู่อาศัยในราคาถูก หรือให้เช่าระยะยาว เพื่อเจ้าของที่ดินส่วนที่ต้องการไปทำประโยชน์ได้ จากนั้น การเคหะฯ จะนำที่ดินมาจัดผัง แบ่งแปลงให้ผู้อยู่อาศัยได้เป็นกรรมสิทธิ์ หรือให้เช่าในระยะเวลาปรับปรุงระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการ เช่น การสร้างที่อยู่อาศัย พัฒนาด้านเศรษฐกิจ และสังคม และให้ผู้อยู่อาศัยผ่อนชำระค่าที่ดินกับการเคหะฯ หรือสถาบันการเงินที่สนับสนุนโครงการต่อไป เช่น โครงการคลองเตย 70 ไร่ โครงการวัดลาดบัวขาว (รูปที่ 2.3)

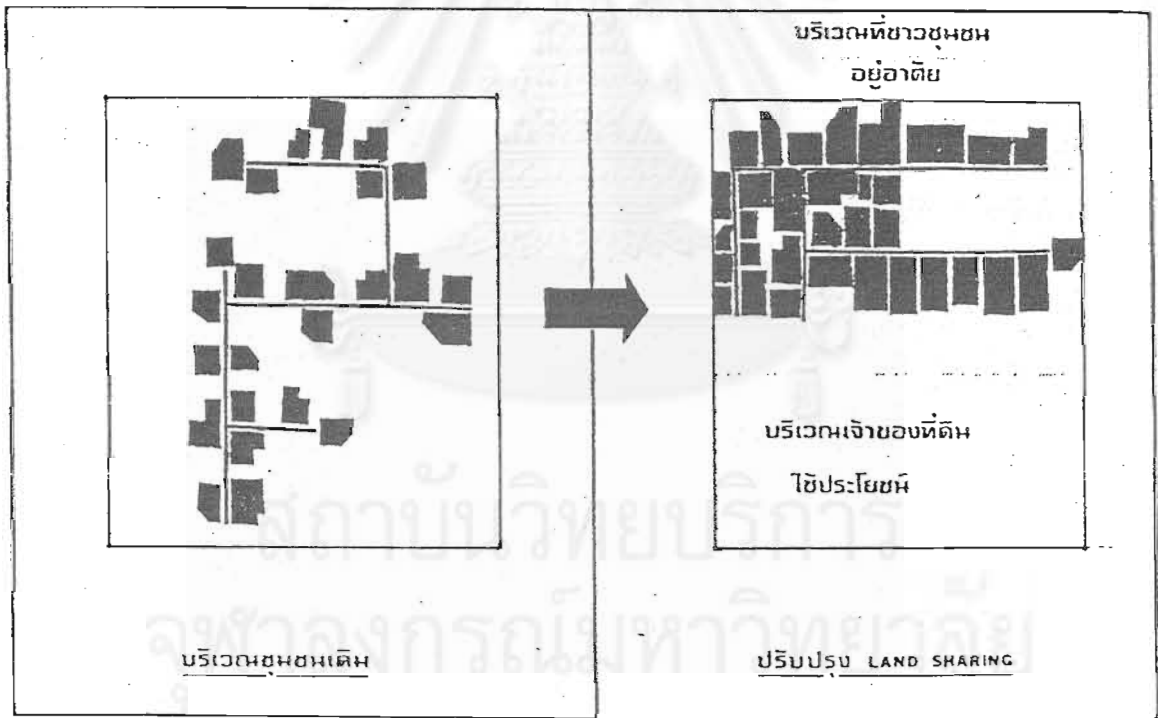
1.3 การปรับผัง และแบ่งแปลงที่ดินในที่ดินเดิม (Slum Reblocking) ในชุมชนที่มีปัญหาการครอบครองที่ดิน หรือต้องการปรับสภาพการใช้ที่ดินของชุมชนใหม่ การเคหะฯ จะเข้าไปเป็นตัวกลางเพื่อให้ผู้อยู่อาศัยมีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน โดยการซื้อจากเจ้าของที่ดิน โดยถือหลักใครอยู่ตรงไหนก็อยู่ตรงนั้น หรือขยายเพียงบางส่วนเมื่อจำเป็นจริงๆ เพื่อให้เกิดความเดือดร้อนน้อยที่สุด และทำการปรับปรุงที่อยู่อาศัยรวมทั้งพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจสังคม และให้ผู้อยู่อาศัยผ่อนชำระค่าที่ดินกับการเคหะฯ หรือสถาบันการเงินที่สนับสนุนโครงการต่อไป เช่น โครงการซอยสีน้ำเงิน โครงการวัดไผ่ตัน (รูปที่ 2.4)

1.4 การรื้อถอน และสร้างใหม่ในที่ดินเดิม (Reconstruction) เป็นการปรับปรุงสภาพชุมชนที่เสื่อมโทรม โดยการรื้อถอน และพัฒนาที่อยู่อาศัยใหม่ขึ้นในพื้นที่เดิม โดยให้ผู้อยู่อาศัยมีกรรมสิทธิ์ในการเช่าซื้อ หรือเช่าระยะยาวต่อไป เช่น โครงการสามยอด โครงการพระราม 4 (รูปที่ 2.5)

โครงการจัดหาที่อยู่ใหม่ (RELOCATION)

รูปที่ 2.2

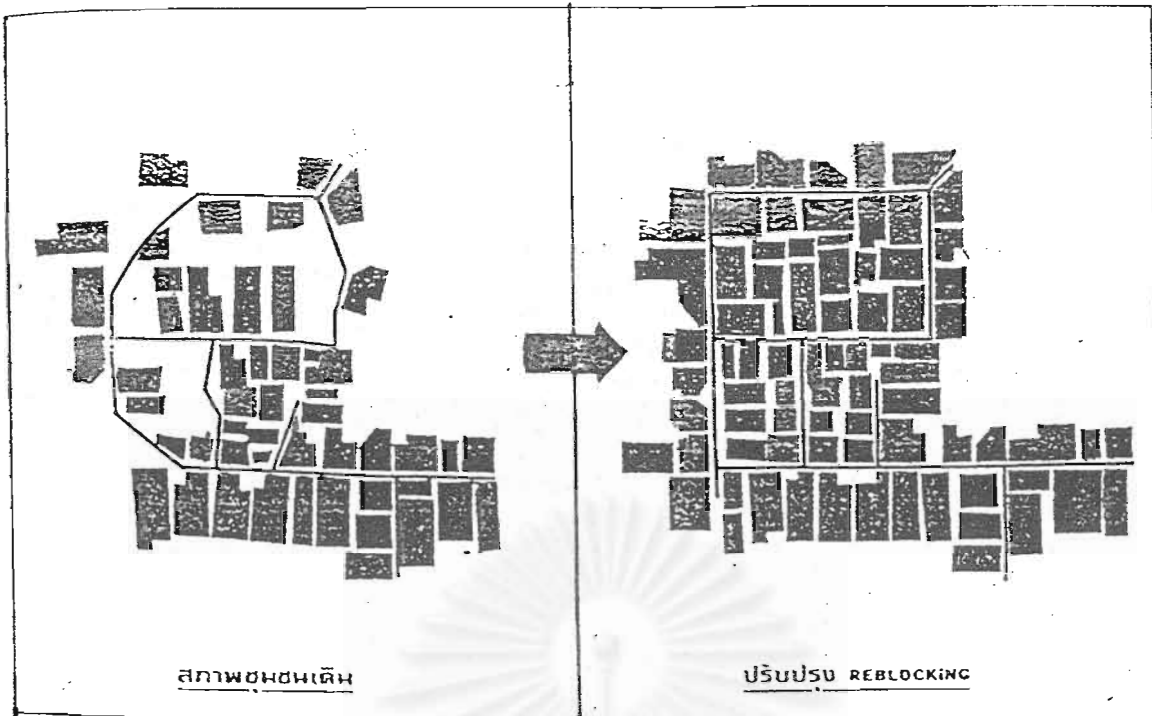
โครงการประสานประโยชน์ทางที่ดิน (LAND SHARING)

รูปที่ 2.3

แนวทางการพัฒนาชุมชนแออัดในเมืองประวัติศาสตร์ลพบุรี
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
 ภาควิชา การวางแผนภาคและเมือง

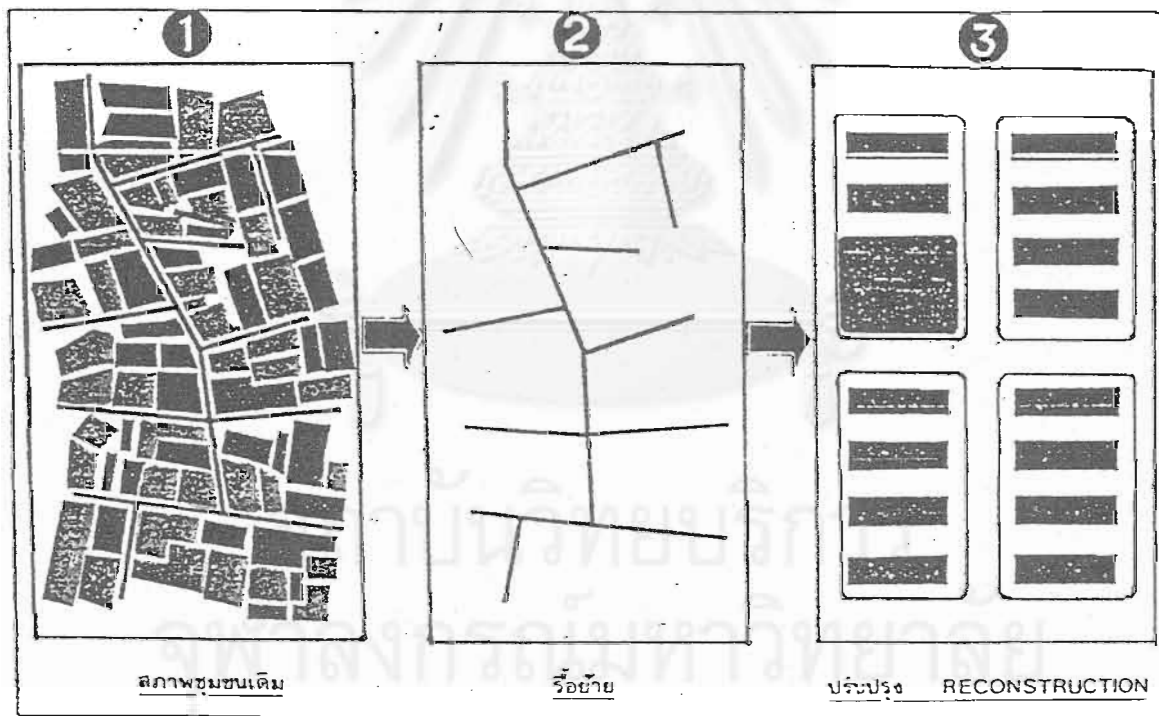
แสดง:

ที่มา:

รูปที่ 2.4

การปักผังและแบ่งแปลงในที่ดินเดิม (SLUM REBLOCKING)

รูปที่ 2.5

การรื้อและสร้างใหม่ในที่เดิม (RECONSTRUCTION)

แนวทางการพัฒนาชุมชนแออัดในเมืองประวัติศาสตร์ลพบุรี

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

ภาควิชา การวางแผนภาคและเมือง

แสดง :

ที่มา :

2. โครงการปรับปรุงในที่ดินเดิม เป็นการจัดทำโครงการที่ดำเนินการปรับปรุงสภาพการอยู่อาศัยของประชาชนในชุมชนแออัดนั้นๆ ให้ดีขึ้นแทนการรื้อล้าง โดยการปรับปรุงสภาพแวดล้อมด้านกายภาพ เช่น ทางเดินเท้า ทางระบายน้ำ และระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการ ในชุมชนและการปรับปรุงด้านเศรษฐกิจและสังคม โดยมีการกำหนดหลักเกณฑ์ในการพิจารณาชุมชนเป้าหมาย

3. การปรับปรุงทางด้านสังคม-เศรษฐกิจ มีจุดมุ่งหมายที่ต้องการจะพัฒนาสภาพเศรษฐกิจ-สังคมของผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดให้ดีขึ้น โดยอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานภายนอกทั้งภาครัฐบาล และเอกชนให้เข้ามาร่วมดำเนินโครงการ โดยมีนโยบายหลักให้ผู้อยู่อาศัยในชุมชนได้ร่วมแสดงความคิดเห็น ตลอดจนร่วมวางแผนโครงการ และตัดสินใจเพื่อให้ชุมชนได้มีความรู้สึกรับผิดชอบในการพัฒนาชุมชนของตน โดยจัดให้มีการเลือกตั้งคณะกรรมการชุมชน เพื่อเป็นตัวแทน และผู้นำในการพัฒนา

การพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ มีจุดหมายที่จะเพิ่มรายได้ และลดรายจ่ายของผู้อยู่อาศัย จัดปัญหาการว่างงาน เช่น การฝึกอบรมอาชีพ ส่งเสริมการผลิต การจัดหาตลาด จัดตั้งสหกรณ์ ตลอดจนหาแหล่งเงินทุนให้ผู้อยู่อาศัยได้กู้เงินเพื่อลงทุนประกอบธุรกิจประกอบอาชีพ หรือพัฒนาที่อยู่อาศัยของตนเอง เป็นต้น

การพัฒนาทางด้านสังคม โดยการส่งเสริมการศึกษา สุขภาพอนามัย ปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้ดีขึ้น การจัดระเบียบชุมชน การให้ชุมชนรู้จักสิทธิ หรือหน้าที่ที่จะทำให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม และรวมตัวกันเพื่อพัฒนาสังคม เป็นต้น

2.10 เกณฑ์ในการศึกษาโครงสร้างพื้นที่เมือง

ทุกคนอาจไม่เห็นพ้องต้องกันในเรื่องเกณฑ์ที่จะนำมาศึกษารูปแบบ และโครงสร้างของเมือง บางคนอาจคำนึงถึงเกณฑ์ในการกำหนดอาณาบริเวณของตัวเมือง บางคนอาจเห็นว่าเรื่องเกณฑ์ไม่สำคัญ อย่างไรก็ตามเพื่อประโยชน์ในการเปรียบเทียบศึกษาชุมชนเมืองทั่วไป จึงขอเสนอเกณฑ์สำคัญๆ ที่ต้องใช้ในการวิเคราะห์ชุมชนเมืองมาไว้ในที่นี้ บริบท (context) การศึกษาโครงสร้างภายในของชุมชนเมืองใดก็ตาม ควรพิจารณาจากบริบทของเมืองนั้น โดยเฉพาะในด้านที่เกี่ยวข้องกับ

- อายุ และขั้นตอนพัฒนาของเมือง ความเจริญที่เมืองได้พัฒนาตัวเองมาจากอดีต
- หน้าที่ต่างๆ ของเมือง อันได้แก่การประกอบอาชีพที่สำคัญของเมืองอันจัดเป็นฐานเศรษฐกิจของเมืองที่ทำให้เมืองเจริญ
- สภาพแวดล้อมภายนอกของเมือง อันได้แก่สภาพแวดล้อมทางด้านเศรษฐกิจสังคม และทางด้านวัฒนธรรมของเมืองซึ่งตัวเมืองฝังรากแน่นอยู่
- สภาวะ และทำเลของเมือง อันได้แก่ทำเลที่ตั้งเฉพาะ และทำเลเปรียบเทียบของเมือง เมื่อพิจารณาเมือง เมืองทั้งระบบ เช่น พิจารณาเมืองในลักษณะ ใจกลาง-บริเวณ บริเวณทลของเมือง เป็นต้น

รูปแบบมหภาค (macro-form) ประกอบด้วยเกณฑ์แบบดั้งเดิม และเป็นดัชนีที่ทราบกันทั่วไป และใช้กันอย่างแพร่หลายกล่าวคือ

- มาตราส่วน อันได้แก่ ขนาด อันหมายถึงพื้นที่ หรือประชากรเมือง ฐานเศรษฐกิจ และรายได้ของเมือง
- รูปร่าง อันได้แก่ ลักษณะรูปร่างทางภูมิศาสตร์ของตัวเมืองว่าเป็นแบบใด เช่น เป็นรูปสี่เหลี่ยม รูปดาว หรือรูปวงกลม เป็นต้น
- ฐานทางด้านภูมิประเทศ และทำเล อันได้แก่ ภูมิทัศน์ทางด้านกายภาพซึ่งตัวเมืองตั้งอยู่ เช่น ตัวเมืองตั้งอยู่บนปลายแหลม หรือช่องเขา เป็นต้น
- โครงข่ายเส้นทางคมนาคม อันได้แก่ ชนิด และรูปแบบของระบบเส้นทางคมนาคมของเมือง เป็นที่เข้าใจกันว่ารูปแบบการคมนาคมแต่ละแบบ มีอิทธิพลต่อการขยายตัว และโครงสร้างของเมืองต่างกัน เช่น รูปแบบที่อยู่อาศัย ความแน่น และพฤติกรรมของชาวเมืองแตกต่างกันตามระบบการคมนาคม เป็นต้น

รูปแบบภายใน และโครงสร้างของเมือง เกณฑ์ในข้อนี้สัมพันธ์กับรูปแบบของเมืองที่ศึกษากันมานานแล้ว จึงง่ายต่อการวัดทั้งเชิงคุณภาพ และปริมาณ อันประกอบด้วย

- ความแน่น คือ ความหนาแน่นเฉลี่ยของการพัฒนา รูปร่างของความลาดชันประชากร ทั้งเมือง หรือเฉพาะเขต เป็นต้น
- ความเป็นหนึ่ง หรือความหลากหลายของเมือง คือ ระดับการคลุกคลี หรือ การแยกตัว แยกกลุ่มของชาวเมืองทางด้านที่อยู่อาศัย การประกอบกิจกรรม หรือกลุ่มสังคมต่างๆ
- ศูนย์กลางร่วม หมายถึง ระดับซึ่งการใช้ที่ดินแบบต่างๆ สัมพันธ์กันเป็นโซนออกไปจากศูนย์กลางของเมือง

- ความเป็นรูปเล่ม หมายถึง ระดับซึ่งการใช้ที่ดินแบบต่างๆ สัมพันธ์กันเป็นแบบรูปเล่ม หรือรูปเล่มแยกออกไปจากใจกลางของเมือง
- ความเกี่ยวข้อง หมายถึง ระดับความเกี่ยวพันเชื่อมโยงระหว่างพื้นที่ตัวเมืองกับพื้นที่รอบๆ ลงไปจากโครงข่ายของระบบ เส้นทางคมนาคม
- ทิศทาง คือ ลักษณะการวางตัวในเชิงปฏิสัมพันธ์ทางพื้นที่
- ความกลมกลืน หมายถึง ความคล้ายคลึงระหว่างหน้าที่ และรูปแบบ
- การทดแทน คือ ระดับการทดแทนระหว่างรูปแบบเมืองต่างๆ ด้วยกันไม่ว่าจะเป็น ตัวอาคาร พื้นที่ หรือองค์กร ซึ่งสร้างขึ้นมาเพื่ออย่างหนึ่งแต่นำมาใช้อีกอย่างหนึ่ง

การจัดการ และพฤติกรรม จัดเป็นองค์ประกอบที่วัดในเชิงประจักษ์ยากที่สุด เพราะความซับซ้อนประการนี้ จึงขอให้เข้าใจว่าเกณฑ์เหล่านี้เป็นเพียงแนวทางในการช่วยเสริมยุทธวิธีในการวิจัยเท่านั้น เกณฑ์ต่างๆ เหล่านี้ประกอบด้วย

- หลักการ หรือกลไก ซึ่งเข้าใจว่าเป็นปัจจัยหลักอันทำให้เกิดรูปแบบโครงสร้างเมือง
- คุณสมบัติด้านไซเบอร์เนติก คือ ขอบเขตของการย้อนรอย และความไวในการเปลี่ยนรูปแบบ
- กลไกทางด้านการวางกฎเกณฑ์ หมายถึง ระบบตรวจโครงสร้างภายในอันได้แก่ การควบคุมการใช้ที่ดินควบคุมการสร้างอาคาร และขีดจำกัดทางการเงิน เป็นต้น
- การยึดเอาเป้าหมายเป็นหลัก หมายถึง ระดับซึ่งโครงสร้างของเมืองคลี่คลายไปสู่เป้าหมายอันเร่งด่วนก่อนการเปลี่ยนแปลงในด้านโครงสร้างของเมือง ควรยึดเอาอะไรเป็นเป้าหมายก่อน

โดยสรุป ถ้าพิจารณาอย่างผิวเผินอาจเห็นว่าเกณฑ์ต่างๆ เกี่ยวกับโครงสร้างภายในของเมืองอาจดูเป็นเรื่องพื้นๆ ทั่วไป แต่ในทางปฏิบัติ เกณฑ์ต่างๆ เหล่านี้จึงมีประโยชน์ในด้านการวางแผนปรับปรุงชุมชนเมืองได้อย่างละเอียด ยิ่งกว่านั้นเกณฑ์ต่างๆ อาจดลใจให้เกิดการศึกษาวิจัยใหม่ๆ ขึ้นมาก็ได้ จึงสมควรที่จะได้พิจารณาอย่างรอบคอบ เพราะอาจบอกเราว่าควรมองอะไรในโครงสร้างส่วนพื้นที่ของเมือง คำถามที่ควรจะถาม ตลอดจนการเปรียบเทียบแยกแยะรูปแบบพื้นที่ของเมือง

2.11 แนวความคิดแบบระบบสังคม (Social System Approach)

แนวความคิดแบบระบบสังคม (Social System Approach) การเปลี่ยนแปลงทางสังคมในชุมชน คือการเคลื่อนไหวเข้าสู่สภาวะที่ซับซ้อน และการมีความสามารถปรับตัวได้ดีขึ้น การเคลื่อนไหวนี้เกิดขึ้นโดยผ่านสองกระบวนการ คือ การแยกย่อยของโครงสร้างและหน้าที่ และการผสมผสาน เมื่อชุมชนมีความเจริญขึ้น จะเกิดการแยกย่อยในหน้าที่ของชุมชน เช่น ในการผลิตสินค้าและบริการ การกระจายผลผลิตและการบริโภค การเรียนรู้ระเบียบสังคม การควบคุมทางสังคม การมีส่วนร่วมในสังคม และการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในระหว่างสมาชิกของชุมชน เนื่องจากการแยกย่อยนี้ก่อให้เกิดความแตกต่างกันออกไปของระบบย่อย ๆ ในชุมชนตลอดจนความสนใจและกิจกรรมของสมาชิกในชุมชน ดังนั้น การผสมผสานจึงเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อเชื่อมโยงส่วนที่แยกย่อยของชุมชนเข้าด้วยกัน

การแยกย่อยของโครงสร้างและหน้าที่

การแยกย่อยเกิดขึ้นกับทุกหน้าที่ของชุมชน ไม่เฉพาะทางด้านเศรษฐกิจ แต่เกิดขึ้นทั้งทางด้านสังคมและการเมืองด้วย อย่างไรก็ตาม คนมักจะมองว่าการแยกย่อยของโครงสร้างและหน้าที่ คือ การแบ่งงานกันทำ ในระดับสังคมแล้วการแบ่งงานกันทำนี้เป็นประเภท ให้ความหมายไว้ว่าเป็นการแยกย่อยของกิจกรรมที่ทำเพื่อยังชีพ และการขึ้นอยู่กับกันในหน้าที่โดยไม่มีภาระสานหรือรวมตัวกันอย่างเป็นทางการ กิจกรรมที่ทำเพื่อยังชีพ หรือ หมายถึงการใช้พลังงานของมนุษย์ในการผลิตสินค้าและบริการบางอย่าง รวมทั้งแต่ไม่ได้จำกัดอยู่แต่เพียงการแสวงหา อาหาร น้ำ และที่อยู่อาศัย ตัวอย่างของการแบ่งงานแบบนี้ ได้แก่ “ ในหมู่บ้านมีผู้ทำงานเป็นช่างตีเหล็ก ช่างอบขนมปัง และช่างทำเครื่องหนัง ผู้ที่ทำงานแต่ละคนอาจจะผลิตสินค้าสำหรับผู้อื่น ซึ่งแสดงว่ามีความพึ่งพากันทางด้านหน้าที่ของสมาชิกในหมู่บ้านนั้น อย่างไรก็ตาม ช่างเหล่านี้อาจจะไม่ได้ร่วมมือกันหรือร่วมกิจกรรมที่ทำเพื่อยังชีพ หรือแม้แต่ประสานขั้นตอนของการผลิตสินค้าเข้าด้วยกันด้วย กฎข้อบังคับและระเบียบที่มองเห็นได้ชัดอย่างเป็นทางการ เป็นความจริงที่ว่ากิจกรรมของช่างพวกนี้อาจจะถูกกำหนดโดยข้อบังคับของสมาคมช่าง (Guild) หรือประเพณีในท้องถิ่น แต่ภายใต้กฎเกณฑ์ดังกล่าว ช่างเหล่านี้ยังคงเป็นอิสระ ไม่ขึ้นอยู่กับกัน ไม่เหมือนกับสถานการณ์ที่ถ้าบุคคลเหล่านี้เป็นสมาชิกขององค์กรใดองค์กรหนึ่ง ”

จะเห็นได้ว่าการแบ่งงานกันทำสามารถพิจารณาได้ในสองด้าน คือด้านที่เกี่ยวกับการแยกย่อยของกิจกรรมที่ทำเพื่อยังชีพ และด้านที่เกี่ยวกับการพึ่งพากันของหน้าที่ การแยกย่อยของกิจกรรมที่ทำเพื่อยังชีพ หมายถึงจำนวนหรือประเภท หรือชนิดของกิจกรรมที่ทำเพื่อยังชีพ ของคนใน

กลุ่ม หรือที่เรียกว่า การแยกย่อยในแง่โครงสร้าง และความสม่ำเสมอของการกระจายของสมาชิกที่ทำกิจกรรมแต่ละประเภท หรือที่เรียกว่าการแยกย่อยในแง่กระจายตัว (Distributive Differentiation) การวัดการแยกย่อยในโครงสร้างสามารถทำได้โดยการพิจารณาส่วนประกอบหรือประเภทของอาชีพปรากฏอยู่ในสังคม ส่วนการแยกย่อยในแง่กระจายตัววัดได้โดยดูจากจำนวนคนที่อยู่ในแต่ละอาชีพ ที่จริงแล้วการวัดการแยกย่อยน่าจะรวมเอาการวัดทั้งสองแง่พร้อมกัน แต่การที่จะเลือกศึกษาเฉพาะแง่ใดแง่หนึ่งก็ทำได้ ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ในการศึกษาหนึ่งๆ ในขณะที่การศึกษาการแยกย่อยของโครงสร้างและหน้าที่ในชุมชนเมืองมักจะทำกันโดยใช้ข้อมูลสถิติเกี่ยวกับประชากร แยกตามเพศ เชื้อชาติ และอาชีพ หรืออุตสาหกรรม (Gibbs Martin, 1962 ; Gibbs, 1965 ; Gibbs Browning, 1966 ; Martin Poston, 1972)

การผสมผสานทางสังคม (Social Integration)

ในระดับชุมชน การผสมผสานอาจจะมองได้ว่าเป็นแรงทางสังคมที่เชื่อมโยงสมาชิกและส่วนต่างๆ ของกลุ่มเข้าด้วยกัน เราสามารถศึกษาการผสมผสานทางสังคมได้หลายด้านและหลายระดับ ได้แบ่งการผสมผสานหรือการรวมตัวออกเป็น 4 ประเภท คือ (1) การผสมผสานทางวัฒนธรรม ซึ่งคือความกลมกลืนของมาตรฐานทางวัฒนธรรมของคนหลายกลุ่มในสังคม (2) การผสมผสานทางบรรทัดฐานสังคม หรือความเข้ากันได้ระหว่างมาตรฐานวัฒนธรรมเป็นความประพฤติของบุคคล นั่นคือการศึกษาการปฏิบัติตามกิจกรรมของกลุ่มสังคม (3) การผสมผสานกันทางด้านติดต่อสื่อความหมาย หรือการที่มีโครงข่ายของการติดต่อสื่อความหมายกระจายอยู่ในระบบสังคม ละ (4) การผสมผสานทางหน้าที่ หรือระดับที่มีการพึ่งพาขึ้นอยู่กับระหว่างหน่วยต่างๆ ของระบบการแบ่งงานกันทำ

การวัดการผสมผสานในชุมชนใหญ่ ๆ หรือชุมชนเมืองอาจจะทำได้โดยใช้เทคนิคที่เรียกว่า ซึ่งเป็นตัวชี้ที่แสดงถึงความลงรอยกันของมาตรฐานสังคมที่ประกอบด้วยตัวชี้เกี่ยวกับ อาชญากรรม (Crime) และการช่วยเหลือทางด้านสวัสดิการ (welfare Effort) ของชุมชนในระดับละแวกบ้าน (Neighborhood) หรือชุมชนเล็ก ๆ ในเมือง การวัดการผสมผสานอาจทำได้โดยใช้วิธี ซึ่งเป็นวิธีหาความสัมพันธ์หรือการติดต่อระหว่างบุคคลในสถานที่นั้น ๆ

อีกประเด็นหนึ่งที่สำคัญเกี่ยวกับการศึกษาการผสมผสานทางสังคม คือการเปลี่ยนรูปแบบหรือโครงสร้างของมันขณะที่ชุมชนมีการพัฒนาเพิ่มขึ้น สังเกตการเปลี่ยนแปลงนี้และอธิบายการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของการผสมผสานทางสังคมจาก Mechanical Solidarity มาเป็น Organic Solidarity เมื่อชุมชนมีการพัฒนาขึ้น ในตอนต้นของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในชุมชน การผสม

ผลานทางสังคมอาจจะเป็นแบบผสมระหว่างการผสมผสานทางบรรทัดฐาน และการติดต่อสื่อความหมาย ซึ่งอาจจะมองเห็นได้จากการที่สมาชิกของชุมชนปฏิบัติตามมาตรฐานวัฒนธรรม และจากความมากน้อยของการมีปฏิริยาโต้ตอบกันทางสังคม ตลอดจนการมีส่วนร่วมในสังคมของสมาชิกในชุมชน

อย่างไรก็ตาม เมื่อชุมชนมีการแยกย่อยของโครงสร้างและหน้าที่มากขึ้น การผสมผสานของส่วนต่าง ๆ ของระบบย่อยในชุมชนจะเป็นสิ่งที่ตามมา ทุกคนจะต้องเริ่มคิดถึงการรวมตัวแบบใหม่ เพราะเกี่ยวข้องกับ การอยู่รอดของกลุ่มซึ่งตอนนี้เริ่มจะซับซ้อนขึ้น การผสมผสานนี้ คือ การผสมผสานทางหน้าที่นั่นเอง ดังนั้นจึงมีแนวโน้มที่การผสมผสานทางบรรทัดฐานในสังคมแลทางการติดต่อสื่อความหมาย หรือการผสมผสานอย่างไม่เป็นทางการ หรือไม่มีรูปแบบที่จะเปลี่ยนมาเป็นการผสมผสานทางหน้าที่ หรือการผสมผสานอย่างเป็นทางการหรือมีรูปแบบ เมื่อชุมชนมีการแยกย่อยของโครงสร้างและหน้าที่มากขึ้น การที่เกิดการผสมผสานชนิดใหม่ขึ้นมาจะทำให้มีการสร้างกลไกในการผสมผสานใหม่ ๆ ขึ้นในสังคม ซึ่งอาจจะเกิดขึ้นในหน้าที่ต่าง ๆ ที่สำคัญของชุมชนอันได้แก่ การผลิต การกระจายผลผลิต และการบริโภค การเรียนรู้ระเบียบสังคม การมีส่วนร่วมในสังคม การควบคุมทางสังคม และการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในระหว่างสมาชิกของสังคม

2.12 แนวความคิดในการวางแผนพัฒนาชุมชน

กระบวนการวางแผนพัฒนาชุมชน

นักสังคมวิทยา และนักพัฒนาชุมชนได้จำแนกขั้นตอนของกระบวนการวางแผนพัฒนาชุมชนเอาไว้หลายขั้นตอน และมีความแตกต่างกันออกไป (สนธยา พลศรี:2537-59) จึงได้สรุปของกระบวนการพัฒนาชุมชน มีขั้นตอนที่สำคัญ 8 ประการ คือ

1. การศึกษาชุมชน เพื่อสำรวจ ศึกษา วิเคราะห์สภาวะของสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรม จนสามารถมองเห็นปัญหา หรือความต้องการของชุมชนได้
2. การวิเคราะห์ปัญหาชุมชน มีขั้นตอนการวิเคราะห์ที่สำคัญ 3 ขั้นตอน คือ
 - 2.1 การค้นหาปัญหาที่แท้จริงของชุมชน อาจใช้วิธีการได้ 3 วิธี คือ การใช้หลักในการพิจารณา (ความร้ายแรงเร่งด่วน ผลกระทบต่อคนส่วนมาก การยอมรับของชุมชน และผลเสียหายในอนาคต) การใช้ข้อมูลเป็นตัวชี้วัด (เป็นการนำข้อมูลตัวเลขมาเปรียบเทียบสภาวะปัญหา กับสภาวะปกติ) และการใช้เกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐาน (จ.ป.ฐ.)

หลักในการวิเคราะห์ปัญหาของชุมชน ต้องวิเคราะห์ด้วยความเป็นธรรม และมองการณ์ไกล ต้องระบุปัญหาให้ชัดเจน และไม่กว้างเกินไป เพื่อสะดวกในการวิเคราะห์ และวางแผน ต้องนำทฤษฎีหลายสาขามาเป็นแนวทางการวิเคราะห์ และใช้การวิเคราะห์แบบระบบ (system analysis) เพราะปัญหามีมาก และมีความเชื่อมโยงเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน

2.2 การค้นหาสาเหตุของปัญหาชุมชน อาจกระทำได้ดังนี้ พิจารณาว่าปัญหามีสภาพอย่างไรจึงทำให้เกิดปัญหาได้ พยายามค้นหาสาเหตุของปัญหาในทุกรูปแบบ และสืบสาวผลของปัญหาจนถึงต้นตอของปัญหาที่แท้จริง

2.3 แสวงหาแนวทางแก้ไขปัญหาของชุมชน ต้องศึกษารายละเอียดของปัญหาอย่างรอบคอบ ค้นหาวิธีการแก้ปัญหาจากสาเหตุที่ทำได้หลายๆ วิธี พิจารณาวิธีที่ดีที่สุด (เช่น ประหยัด มีประโยชน์ และมีประสิทธิภาพ) เสนอปัญหาต่อชุมชน เพื่อให้ประชาชนตระหนักถึงปัญหา และการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของชุมชน

3. การจัดลำดับความต้องการ และปัญหาของชุมชน เพื่อเป็นแนวทางในการเลือกปัญหา และความต้องการที่จะทำการแก้ไขก่อนหลัง ให้คำนึงถึงหลักสำคัญ คือ เป็นปัญหาที่คนในชุมชนส่วนใหญ่ได้รับความเดือดร้อนมากที่สุด เป็นปัญหาที่แก้ไขแล้วจะนำไปสู่การแก้ปัญหาอื่นๆ ได้ง่าย และเป็นปัญหาที่อยู่ในขีดความสามารถของประชาชนที่จะร่วมแก้ไขได้

4. การวางแผนแก้ปัญหาในลักษณะโครงการ (program planning) เป็นการเตรียมการแก้ไขปัญหตามหลักวิชาการวางแผน และโครงการ อันเป็นการเตรียมการอย่างรอบคอบเป็นระบบล่วงหน้าเพื่อให้บรรลุความสำเร็จได้ง่าย และรวดเร็ว โครงการมีลักษณะที่สำคัญ คือ มีขอบเขตวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน มีขอบเขตการดำเนินงาน และระยะเวลาที่แน่นอน

5. การพิจารณาวิธิดำเนินงาน เป็นการตรวจสอบวิธีการดำเนินงานพัฒนาชุมชนตามแผน และโครงการไม่ให้มีข้อบกพร่อง หรือเกิดน้อยที่สุด

6. การดำเนินงานพัฒนาชุมชน เป็นการดำเนินงานตามแผน และโครงการที่ผ่านขั้นตอนที่ 1-5 มาแล้ว โดยการบริหารโครงการ และควบคุมติดตามผลโครงการ

7. การประเมินผล เป็นเครื่องมือตรวจสอบการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ แบ่งเป็น 3 ขั้นตอน คือ ขั้นเตรียมวางแผนโครงการ (pre-program evaluation) ซึ่งถ้ามีความเป็นไปได้ จึงจะมีการดำเนินการวางแผนและโครงการ ขั้นดำเนินการตามโครงการ (on-going evaluation)

ประเมินขณะปฏิบัติงานตามโครงการ และขั้นภายหลังการดำเนินการตามโครงการ (ex-post evaluation) เป็นขั้นติดตาม และประเมินภายหลังโครงการเสร็จแล้ว

8. การทบทวนเพื่อแก้ไขปัญหา และอุปสรรค เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงานพัฒนาชุมชนในโครงการต่อไป

ข้อมูลกับการวางแผน

ประสบการณ์ในการวางแผนแหล่งตั้งถิ่นฐานมนุษย์จากอดีต ทำให้นักวางแผนมีทักษะในแง่ไม่ดี คือ ไม่มั่นใจว่าจะวางแผนแบบพลวัตได้หรือไม่ การตอบคำถามนี้ต้องพิจารณานาเหตุผลว่า ทำไมวิธีการวางแผนในอดีตล้มเหลว ในเมื่อรัฐบาลโดยเฉพาะของกลุ่มประเทศที่กำลังพัฒนามองเห็นความจำเป็นในเรื่องการวางแผน การจัดพื้นที่ที่ประสบปัญหาในการดำเนินงานให้เป็นผล ทฤษฎี และหลักเกณฑ์ในการวางแผนไม่แน่นอนสรุปยังไม่ได้ ส่วนมากเป็นประสบการณ์ที่มาจากประเทศพัฒนาแล้ว เพียงแต่รับการดัดแปลงมาใช้ บางทีก็เป็นความนิยมทำกันเป็นระยะๆ จึงไม่ค่อยประสบความสำเร็จ

การวางแผนที่ดีมีประโยชน์ต้องมีข้อมูลเป็นจำนวนมากเก็บไว้ใช้ยามจำเป็นเพื่อเลือกเสนอวิเคราะห์ในลักษณะที่ผู้ตัดสินใจวิธีนำไปใช้ ถ้าหน่วยวางแผนมีข้อมูล และมีเทคโนโลยีที่จะนำไปใช้ การรวบรวมข้อมูลจะเป็นครั้งคราวก็ได้ ส่วนช่วงเวลาเลือกตามทรัพยากรที่มี

เนื่องจากแหล่งตั้งถิ่นฐานมีคุณสมบัติเป็นแบบพลวัต ถึงต้องมีการเฝ้าดูความเปลี่ยนแปลง (monitor) ให้ได้ และนำเสนอข้อมูลที่ได้มาทันที ถ้าสามารถเฝ้าสังเกตอย่างใกล้ชิดได้ก็สามารถอธิบายสภาวะแบบพลวัตของระบบนี้ได้ การเฝ้าดูทำได้หลายแบบเพื่อจะเก็บตัวแปรหลายอย่างในระดับต่างๆ ทั้งนี้สุดแล้วแต่วัตถุประสงค์ของการวางแผน และทรัพยากรที่มี ยิ่งเฝ้าสังเกตบ่อยยิ่งได้รายละเอียด เท่าที่ปฏิบัติกันมา ส่วนมากใช้กระบวนการทางการเมืองตัดสินใจว่าจะเอาอย่างไรกัน เพราะขึ้นอยู่กับการจัดงบประมาณ

การเฝ้าสังเกตความเปลี่ยนแปลงของแหล่งตั้งถิ่นฐานมนุษย์ ต้องพิจารณาภายใต้ความเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องของตัวแปรด้านต่างๆ 3 ประเภท คือ ตัวแปรด้านกายภาพ ตัวแปรด้านเศรษฐกิจ-สังคม และตัวแปรด้านคุณภาพชีวิต

1. ตัวแปรด้านกายภาพ ส่วนใหญ่ประกอบด้วยข้อมูลฐานทรัพยากร (resource base) ข้อมูลด้านการใช้ที่ดิน (land use) ข้อมูลด้านโครงสร้างพื้นฐาน (infrastructure) และข้อมูลด้านการคมนาคมสื่อสาร (communication) ตัวแปรเหล่านี้ มีบทบาทร่วมกันอธิบายถึงธรรมชาติของแหล่งตั้งถิ่นฐาน อันต้องนำเสนอในรูปของทำเลที่ตั้ง สภาพ และความสัมพันธ์กัน รายละเอียดมีดังนี้ คือ

1.1 ฐานทรัพยากร ประกอบด้วยลักษณะสภาพของดิน พืชพรรณ ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ทรัพยากร และพลังงานต่างๆ ลักษณะภูมิประเทศอันหมายถึง ลักษณะสูงต่ำของบริเวณที่แหล่งตั้งถิ่นฐานมนุษย์ตั้งอยู่ ซึ่งมักใช้เกณฑ์ในการกำหนดแบ่งพื้นที่ออกตามความสูงแสดงด้วยเส้นชั้นความสูง (contour) ทั้งนี้ ถือเป็นประโยชน์ในการใช้พื้นที่ต่างๆ กันตามศักยภาพของดิน หมายถึง คุณสมบัติของทำเลที่ดิน และคุณสมบัติของดินตามธรรมชาติที่จะใช้ประโยชน์ได้ในรูปแบบต่างๆ กัน ทั้งในการเกษตร และที่ไม่ใช่การเกษตร พืชพรรณธรรมชาติที่ปกคลุมผิวดินอยู่ ประกอบด้วยพันธุ์พืชนานาชนิด ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะทำเลตามสภาพภูมิศาสตร์ และคุณค่าของพืชพรรณเหล่านั้น ภูมิอากาศมีองค์ประกอบต่างๆ ตั้งแต่ อุณหภูมิ ฝน ความชื้น ลม เมฆ แสงแดด ทิศนวิสัย อันทำให้เกิดฤดูกาล และอากาศประจำวัน ที่แตกต่างกันไป และมีอิทธิพลโดยตรงต่อความเป็นอยู่ของมนุษย์ ทรัพยากรน้ำ แหล่งทำเล ปริมาณ และคุณภาพน้ำที่มีอยู่ ความแน่นอนมั่นใจในเรื่องปริมาณน้ำที่แหล่งตั้งถิ่นฐานจะหามาได้ ในยามจำเป็นตลอดจนความเปลี่ยนแปลงทางด้านปริมาณน้ำในแต่ละฤดู ซึ่งอาจก่อให้เกิดการขาดแคลนน้ำได้ พลังงาน หมายถึง ชนิด และแหล่งพลังงานที่แหล่งตั้งถิ่นฐานจะพึงพาได้ ราคาต่อหน่วยในการใช้พลังงาน และปริมาณพลังงานแต่ละชนิดที่จะมีใช้ ตลอดจนผลกระทบอันเกิดจากการใช้พลังงานที่มีต่อสภาพแวดล้อม

1.2 การใช้ที่ดิน หมายถึง การใช้ประโยชน์ของโลก หรือพื้นดินในลักษณะต่างๆ กัน แต่วิธีแบ่งประเภทการใช้ที่ดิน และการตีความหมายในเรื่องนี้อาจแตกต่างกันไป ตามลักษณะวัฒนธรรมของแต่ละสังคม การใช้ที่ดินในเขตชนบทแบ่งได้ง่ายกว่าการใช้ที่ดินภายในเมือง ในชนบทมักเป็นแหล่งเกษตร ทุ่งหญ้า เลี้ยงสัตว์ ป่าไม้ หรือแหล่งน้ำ ส่วนในเมืองมักมีการใช้ที่ดินไปทางด้านที่อยู่อาศัย การค้าบริการ อุตสาหกรรมการผลิต การขนส่ง สาธารณูปโภค การพักผ่อน และท่องเที่ยว เป็นต้น การใช้ที่ดินประเภทต่างๆ เหล่านี้ต้องมีการสำรวจ ทำรังวัดเก็บข้อมูลกันอย่างจริงจังในรูปของตัวเลขเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการวางแผน

1.3 โครงสร้างพื้นฐาน จัดเป็นส่วนบริการที่สัมพันธ์กับการใช้ที่ดิน ส่วนใหญ่เป็นการบริการทางด้านการจัดหาไฟฟ้า พลังงาน การจัดเก็บขยะมูลฝอย การจัดหาบริการสังคมในรูปของโรงเรียน สถานศึกษาต่างๆ แหล่งนันทนาการ โรงพยาบาล เป็นต้น

1.4 ด้านการสื่อสารคมนาคม ข้อมูลด้านนี้คือ ตัวเชื่อมโยงแหล่งตั้งถิ่นฐานเข้าด้วยกัน เพื่อลดแรงเสียดทานทางด้านพื้นที่ จึงจำเป็นอย่างยิ่งต่อการวางผังที่อยู่อาศัยของมนุษย์ อันประกอบด้วยระบบโครงข่าย ถนนหนทาง ระบบการขนส่ง โทรศัพท และระบบการสื่อสารสมัยใหม่ เช่น การสื่อสารด้วยดาวเทียม เป็นต้น

2. ตัวแปรทางด้านเศรษฐกิจ-สังคม หมายถึง องค์ประกอบของประชากรอันได้แก่ จำนวน ความแน่น และการกระจาย อายุ เพศ และฐานะทางครอบครัว รวมถึงอัตราการเพิ่มประชากร และการย้ายถิ่น การเปลี่ยนแปลงขนาดของครอบครัวตามสภาพรายได้ และเกี่ยวกับชาติพันธุ์ ส่วนข้อมูลทางด้านเศรษฐกิจ คือ ฐานะของแหล่งตั้งถิ่นฐานมนุษย์ ทำให้แหล่งตั้งถิ่นฐานมีสถานะทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกันออกไป อันได้แก่ กิจกรรมต่างๆ ที่ทำรายได้หลักให้แก่ชุมชน เช่น ด้านอุตสาหกรรมการผลิต การค้า การบริการ ตลอดจนการคมนาคมขนส่ง เป็นต้น อาชีพแต่ละประเภทจะมีรูปแบบการใช้ที่ดินอย่างเด่นชัด มีจำนวนแรงงานตลอดจนลักษณะทำเลที่ตั้ง โดยเฉพาะ และมีความต้องการพึ่งพาโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ ด้วย

นอกจากนี้ ตัวแปรทางด้านเศรษฐกิจ-สังคม ยังประกอบด้วยค่านิยมของสังคมอันมีผลโดยตรงต่อการวางแผนด้วย ซึ่งผู้มีหน้าที่ตัดสินใจต้องนำมาพิจารณาประกอบ เช่น สังคมนั้นเห็นค่าของความสันโดษ เป็นอิสระมากเพียงใด เมื่อเปรียบกับการอำนวยความสะดวกต่างๆ ให้ ระหว่างการสร้างบ้านเดียวกับการสร้างแฟลตให้อยู่อาศัย

3. ตัวแปรด้านคุณภาพชีวิต ส่วนใหญ่มีความเกี่ยวข้องกับคุณภาพของสภาพแวดล้อม จึงจัดเป็นข้อมูลที่ค่อนข้างไร้ตัวตน จึงจำต้องหันไปยึดเอาเกณฑ์ที่อิงวัฒนธรรมมาเป็นตัวเปรียบเทียบ ที่ปฏิบัติกันโดยทั่วไป คือ การคิดระดับเปรียบเทียบขึ้นมาเป็นแนววัด (base line) ว่ามนุษย์เรามีความต้องการมากน้อยเพียงใด และการสนองตอบบรรลุผลมากน้อยเพียงใด ดังนั้นเครื่องชี้ภาวะสังคมจึงถูกคิดขึ้นมาเพื่อวัดมาตรฐานคุณภาพชีวิตของสังคม อันได้แก่ สุขภาพอนามัย โภชนาการ ความปลอดภัย ที่อยู่อาศัย การจ้างงาน การเข้าถึงแหล่งบริการต่างๆ ความสันโดษ ตลอดจนความเป็นกันเอง เป็นต้น

ตัวอย่าง เกณฑ์วัดระดับการอยู่ดีกินดีขององค์การสหประชาชาติมีดังนี้ คือ สุขภาพ อนามัย รวมทั้งสภาพเกี่ยวกับประชากรเรื่องอาหาร และโภชนาการ การศึกษารวมถึงระดับการรู้หนังสือ และความชำนาญ สภาพทั่วไปในการปฏิบัติงาน สภาพการจ้างงานฐานการบริโภค และการเก็บหอมรอมริบ สภาพการคมนาคมขนส่ง สภาพที่อยู่อาศัย รวมทั้งเครื่องอำนวยความสะดวกภายในบ้าน เครื่องแต่งกาย การออกกำลังกายและการพักผ่อน สวัสดิการสังคม และสิทธิเสรีภาพ (Herbert and Thomas, 1982) หลายประเทศจึงได้ยึดเอาเกณฑ์ดังกล่าว เป็นมาตรฐานกลางในการพิจารณาคุณภาพชีวิต

ตัวแปรอย่างหนึ่งซึ่งขาดไม่ได้ในเรื่องการตั้งถิ่นฐานมนุษย์ คือ เคหะสถาน หรือที่อยู่อาศัย จัดเป็นตัวแปรที่อยู่เหนือสิ่งอื่นๆ ที่กล่าวข้างต้น ข้อมูลด้านนี้จำเป็นที่จะต้องพิจารณาคุณภาพของที่อยู่อาศัย ปริมาณ และการมีโอกาสที่จะเป็นเจ้าของได้ ทำเลที่ตั้งของที่อยู่อาศัย และสภาพต่างๆ ทางด้านกายภาพของเคหะสถานเหล่านั้น เคหะสถานในฐานะที่เป็นหน่วยพื้นฐานทางสังคมครอบครัว ความสัมพันธ์ของชุมชน และการอยู่ดีกินดี ทัศนะทางด้านเศรษฐกิจของตัวเคหะ ขึ้นอยู่กับความมั่นคงทางการเงินของครอบครัว และสัมพันธ์กับการมีงานทำ และอุตสาหกรรมการก่อสร้างดังที่ทราบกัน ที่อยู่อาศัยกับอุตสาหกรรมการก่อสร้าง เป็นเครื่องชี้อย่างถูกต้องของสภาวะทางเศรษฐกิจของสังคมประชาธิปไตย การควบคุมอัตราดอกเบี้ยอันมีผลโดยตรงต่อการก่อสร้าง กลายเป็นเครื่องมือทางเศรษฐกิจที่สำคัญซึ่งรัฐบาลบางแห่งใช้เร่ง หรือชะลอการขยายตัวเศรษฐกิจ ดังนั้น ข้อมูลด้านเศรษฐกิจการก่อสร้างที่อยู่อาศัยจึงจำเป็นในการใช้วิเคราะห์ระบบเศรษฐกิจการตั้งถิ่นฐานประการสุดท้าย คุณภาพของเคหะสถานมีความสำคัญต่อคุณภาพของชีวิตนั่นเอง

นอกเหนือจากข้อมูลที่ได้จากการเฝ้าดูความเปลี่ยนแปลงของแหล่งตั้งถิ่นฐานแล้ว ข้อมูลที่เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของแหล่งตั้งถิ่นฐาน กฎหมาย และระเบียบควบคุมอาคารก็จำเป็นในการวางแผนด้วย

จึงเห็นได้แล้วว่า ข้อมูลที่จะใช้ในการวางแผนในปัจจุบันไม่แตกต่างไปจากที่เคยใช้กันมามากนัก แต่สิ่งที่แตกต่างกัน คือ การหาความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลทางกายภาพ และข้อมูลทางเศรษฐกิจสังคมต่างๆ วิธีการที่จะได้ข้อมูลเหล่านั้นมา และกระบวนการซึ่งจะช่วยวิเคราะห์ข้อมูลเหล่านั้นมาใช้ประโยชน์ได้เลย

ลักษณะการวางแผน

ยุทธวิธีการวางแผนเป็นเรื่องอนาคต ซึ่งเกี่ยวกับเป้าหมาย อาศัยแรงกระตุ้น และผู้ตัดสินใจที่รอบรู้ ทั้งยังต้องมีความตั้งใจที่จะปฏิบัติจริง และมีอำนาจที่จะนำไปสู่เป้าหมาย สิ่งที่มีลักษณะการกลายเป็นเมืองจึงต้องมียุทธวิธีในการวางแผนต้องเป็นสังคมวางแผน แต่ธรรมชาติของการวางแผนแตกต่างกันไป ภายใต้โครงสร้างทางการเมือง และสังคมเช่นเดียวกับธรรมชาติ และระดับของการยึดเอาอนาคต และเป้าหมายร่วมกันเป็นเกณฑ์ ผลก็คือสามารถระบุวิธีการวางแผนได้หลายแบบดังนี้ (Berry, 1978)

1. วิธีแก้ปัญหาแบบบรรเทา ธรรมชาติของการแก้ปัญหาแบบนี้อยู่ที่มีแนวโน้ม จะไม่ทำอะไรเลยจนกว่าปัญหาจะเกิดขึ้น หรือมองเห็นความเสี่ยงทางหน้าที่ของสิ่งต่างๆ มากจนผิดปกติ ต้องมีการแก้ไขวิธีการวางแผนแบบ “แก้ไข” (curative) หรือปฏิกิริยา (reactive) คือ การศึกษาปัญหาทางมาตรฐานในระดับที่ยอมรับกันได้ หรือคิดวิธีศึกษาปัญหาโดยเริ่มจากสัดส่วนที่ยอมรับกัน คือ เริ่มจากปัญหาปัจจุบันซึ่งบ่งชี้ว่าได้แสดงออกต่อกระบวนการอันได้เกิดขึ้นแล้วในอดีตไว้โดยการขจัดปัญหาที่เกิดขึ้นตามกาลเวลา แบบที่หนึ่งนี้จัดเป็นแบบที่นิยมกันมากที่สุด เพราะไม่ต้องทำอะไรเลยจนกว่าปัญหาใกล้จะสุกงอมแล้วจึงค่อยลงมือแบบนี้เหมาะสำหรับผู้บริหารที่จะเข้ามาทำงานระยะสั้น มีงบประมาณ และอำนาจจำกัด

2. วิธีการตัดแปลงแนวโน้มตามกำหนด จัดเป็นรูปแบบแก้ปัญหาแบบยึดเอาอนาคตเป็นเกณฑ์ของการวางแผนแบบที่หนึ่ง แนวโน้มปัจจุบันจะถูกคาดการณ์ไปในอนาคต และตัวที่จะเป็นปัญหาที่ได้รับการคาดการณ์ไปด้วย วิธีการวางแผนก็คือคิดกลไกทางด้านควบคุมขึ้นมาตัดแปลงแนวโน้ม อันน่าจะคงไว้ซึ่งค่านิยมที่มีอยู่ไปในอนาคตด้วย ในขณะที่เดียวกันจะไม่พยากรณ์ปัญหาอนาคตเลย นี่คือนโยบายการวางแผนทางเศรษฐกิจแบบเคน (Keynesian) เช่น การสร้างทางหลวงได้ออกแบบเพื่ออำนวยความสะดวกให้กับความต้องการของรถยนต์ในอนาคตรหัส หรือแผนแม่บทอาศัยความเห็นที่ค่านประชามติในเรื่องการกำหนดเขตการใช้ที่ดิน และการควบคุมการสร้างอาคาร เป็นต้น

3. การวางแผนแบบแสวงหาโอกาสเอาเปรียบ จุดประสงค์ของการวิเคราะห์หามีได้ระบุปัญหาอนาคตแต่ค้นหาโอกาสของการขยายตัวใหม่ การกระทำที่จะเกิดตามมาซึ่งโอกาสเหล่านั้นได้ถูกจัดอันดับไว้ตามผลตอบแทนที่จะได้หลังจากพิจารณาความเป็นไปได้ และการเสี่ยง หรือการประมุลงานสาธารณะต่างๆ ของเอกชน หรือความเป็นผู้นำระดับชาติ ในเรื่องการแสดงออกซึ่ง

ความเป็นผู้นำ เช่น การพัฒนาประเทศบราซิลในปัจจุบัน ภายใต้สภาพการณ์ที่เกิดขึ้นแล้วเช่นนี้ที่ ต้องมีการพัฒนายุทธวิธีการวางแผน วิธีการแบบนี้มุ่งกำไรสูงสุดเท่าที่จะทำได้โดยไม่คำนึงถึง อนาคตเท่าไรนัก

4. การยึดเป้าหมายกลางเป็นหลัก จากการยึดเอาภาพพจน์ที่ต้องการในอนาคตเป็นหลักจึงได้กำหนดเป้าหมายขึ้นมา และมีการออกแบบยุทธวิธี และแผนปฏิบัติเพื่อก้าวไปสู่เป้าหมาย หรือเปลี่ยนระบบที่มีอยู่ถ้าคิดว่าจะไม่บรรลุเป้าหมาย รูปแบบการวางแผนเช่นนี้ เกี่ยวข้องกับโลกของการวิเคราะห์แบบระบบ และจะเป็นไปได้ก็ต่อเมื่อสังคมประสบความสำเร็จทั้งวิธีการ และเป้าหมาย คือ มั่นใจว่ามีอำนาจควบคุมพอเพียง และอำนาจตามกฎหมายที่จะมั่นใจว่าสิ่งนำเข้า (input) จะส่งผลให้ได้รับสิ่งนำออก (output) ตามต้องการ วิธีนี้เป็นการวางแผนระยะไกล โดยที่สมมติว่าเห็นพ้องต้องกันถึงรูปแบบชุมชนในอุดมคติ (Berry, 1978)

ลักษณะการวางแผนทั้งสี่แบบ มีผลในระยะไกลอย่างมีนัยต่างกัน ตั้งแต่การดัดแปลงผลเสียหายแห่งแนวคิดอันเกิดจากวิธีการแก้ปัญหาแบบตอบโต้ หรือการดัดแปลงแนวโน้มแบบเรียบง่ายจากการควบคุมวิธีการ เพื่อคำนวณค่านิยมที่มีอยู่จนกระทั่งการเปลี่ยนแปลงที่ไม่ได้สมดุลงันเกิดจากการหาทำไรแบบนายทุน ไปถึงการสร้างอนาคตที่ต้องการโดยกำหนดไว้ก่อน แน่ที่สุดไม่ว่าในประเทศใดอาจมีวิธีการผสมจากรูปแบบเหล่านี้ หรือค่านิยมหลักอาจชี้ขาดว่าชอบวิธีใด รูปแบบใด ซึ่งพอจะชี้บอกถึงกระบวนการ และบทบาทหลักอันแตกต่างกันไปในแต่ละสังคม

ตัวอย่างเช่น รูปแบบการพัฒนาจากเอกชน แต่ได้รับการสนับสนุนจากสาธารณชนทั่วไป จัดเป็นรูปลักษณะการวางแผนของประเทศสหรัฐอเมริกา การตกลงร่วมกันระหว่างกลุ่มผลประโยชน์ จึงปกป้องสิทธิประโยชน์ของตนในรูปของการเสนอกฎวางแผนเพื่อมั่นใจว่าอนาคตชุมชนเมืองอเมริกันมีส่วนต่อเนื่องจากแนวโน้มปัจจุบันหากจะมีการเปลี่ยนแปลงก็คงเป็นผลกระทบจากการวางแผนแบบหาโอกาสเอารัดเอาเปรียบของบรรษัทขนาดใหญ่ของอเมริกันนั่นเอง

แต่อีกแง่หนึ่งระบบการเมือง และลำดับชั้นของสังคม ซึ่งชนชั้นปกครองเคยชินแต่ปกครองชนชั้นอื่นก็คุ้นกับการอยู่ได้บังคับ ผลประโยชน์ส่วนบุคคลมีอำนาจน้อยกว่า สามารถกำหนดนโยบายการพัฒนาภาค และชุมชนเมืองในระดับประเทศได้มากกว่าของระบบที่อยู่ภายใต้การแกว่งไกวของตลาด ของอิทธิทธิทางการเมืองในท้องถิ่น หรือกระบวนการทางการเมืองที่เท่าเทียมกัน นี่คือเหตุผลหนึ่งซึ่งนโยบายทางการขยายชุมชนเมืองของอังกฤษเจริญก่อนในสหรัฐอเมริกา การควบคุมมีหลายแบบ แต่ที่เป็นพื้นฐาน คือ การใช้ที่ดินต้องมีการควบคุมตามแผน เพราะแนว

คิดเหล่านั้น เป็นเรื่องที่มีพลชนต้องการในอนาคตเอกชนที่จะพัฒนาก็ต้องไปตามแผน นี่คือหลัก การวางแผนชุมชนเมืองในสหราชอาณาจักร สวีเดน ฝรั่งเศส และเนเธอร์แลนด์ ส่วนในอิสราเอล เอกชนมีสิทธิเป็นเจ้าของที่ดินอย่างจำกัด เฉพาะบริเวณที่กำหนดไว้ การที่จะเข้าใจผลของการ วางแผนในสภาพการณ์เช่นนี้ จำเป็นต้องเข้าใจสิ่งมุ่งหวังของผู้พัฒนาภาคเอกชน หรือหน่วย พัฒนาของรัฐที่เข้ามาเกี่ยวข้อง ในกระบวนการวางแผน และภาพพจน์ของนักวางแผนที่ปรากฏอยู่ใน แผนหลัก ผลที่ปรากฏออกมาในภูมิทัศน์ คือ การร่วมแก้ไขปัญหาของสองส่วนในสหราชอาณาจักร ภาพพจน์ของนักวางแผนเกี่ยวกับอนาคตที่ต้องการมักจะเป็นเรื่องการรักษาประเพณี ความเป็นศูนย์กลางยังจำเป็นต่อความมีระเบียบในชุมชนเมือง จึงนำไปสู่การอนุรักษ์รูปแบบเมืองต่างๆ ซึ่งกำลังสูญหายไปอย่างรวดเร็วในทวีปอเมริกาเหนือ ดังนั้น ภาพพจน์ตามอุดมการณ์ซึ่งปรากฏ อยู่ในแผนเฉพาะ และประสิทธิผล ซึ่งทางการใช้ทำหน้าที่ต่อต้านผลประโยชน์ของเอกชน จึงเป็น องค์ประกอบสำคัญของการวางแผน

ส่วนในอดีตสหภาพโซเวียต กล่าวได้ว่า ไม่มีการปฏิรูปสังคมใดที่จะเด่นชัดไปกว่าการวางแผน ซึ่งทำเพื่อเมืองของนักสังคมนิยม เพื่อเป็นการตอบโต้ต่อผลแห่งการปฏิวัติอุตสาหกรรม และการเกิดชุมชนเมืองในศตวรรษที่ 19 ทางการได้ตอบโต้ออกไปในลักษณะกึ่งเศรษฐกิจผสม โดยการตระหนักว่า อนาคตอันรุ่งเรืองสามารถกลายเป็นจริงได้ ภาพลักษณ์ของอนาคตที่ใฝ่ฝัน กลายเป็นตัวชี้อนาคตของสังคมนั้น ว่าจะสามารถผนวกวิธีการ และเป้าหมายเข้าด้วยกันได้หรือไม่ อำนาจทางการเมืองกลายเป็นองค์ประกอบหลักของการพัฒนาเมือง และสามารถบังคับทิศทาง เพื่อสร้างรูปแบบพื้นที่ และสังคมขึ้นมาใหม่ได้ จึงเป็นไปได้สำหรับสังคมที่สร้างในสิ่งที่เชื่อกันว่าน่า จะเป็น (should be) มากกว่า แทนที่จะขยายสภาพปัจจุบันที่เป็นจริงมาแล้วในอดีต

2.13 กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเมืองประวัติศาสตร์ลพบุรี

ผังเมืองรวมเมืองลพบุรี

วัตถุประสงค์ในการวางแผน และจัดทำผังเมืองรวมนี้เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการ ดำรงรักษาเมือง การใช้ประโยชน์ในทรัพย์สิน การคมนาคม และการขนส่ง การสาธารณสุข ปลอดภัย บริการสาธารณะ และสภาพแวดล้อมบริเวณเขตผังเมืองรวมเมืองลพบุรี โดยให้สอดคล้องกับการ อนุรักษ์เขตเมืองเก่าลพบุรี

การพัฒนาการใช้ที่ดินนั้น จะถือตามลักษณะของการขยายตัวในปัจจุบัน โดยปรับปรุงจากโครงสร้างเมืองที่มีอยู่เดิม กำหนดพื้นที่เพื่อการใช้ประโยชน์ที่ดินแต่ละประเภทให้เหมาะสมกับศักยภาพ และสอดคล้องกับโครงสร้างหลักของศูนย์กลางต่างๆ ของชุมชน เช่น ย่านพาณิชยกรรม จะคงอยู่ในใจกลางเมือง และถนนสายหลัก ส่วนพื้นที่ในบริเวณเมืองเก่าทั้งหมด จะถูกกำหนดให้เป็นที่ดินประเภทอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม

แผนพัฒนาการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม(สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ 2528)

สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ได้เสนอแผนพัฒนาการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมต่อคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ เนื่องจากในปัจจุบันสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมได้รับความเสียหาย และถูกทำลายทั้งทางตรงและทางอ้อม จากการเสื่อมโทรมไปตามกาลเวลา และสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ จากบุคคลบางกลุ่มที่มีพฤติกรรมอันมิชอบด้วยกฎหมาย และจากการพัฒนาที่ขาดการศึกษาเรื่องผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ทำให้มรดกทางวัฒนธรรมอันมีค่าของชาติสูญหาย และทรุดโทรมไปหลายแห่ง อาทิ ความสันตะเขื่อนอันเกิดจากการก่อสร้างอาคารที่อยู่ใกล้เคียงโบราณสถาน การเปลี่ยนแปลงตามสภาพแวดล้อมหรือภูมิสถาปัตยกรรมของโบราณสถานที่ทำให้เกิดทัศนวิสัยไม่ดีต่อโบราณสถาน การรื้อกำแพงเมืองโบราณ การถมคูเมืองเก่า การสร้างสาธารณูปโภค สาธารณูปการ ผ่านกลางเมืองโบราณหรือการสร้างเขื่อนเพื่อการผลิตกระแสไฟฟ้า โดยขาดการศึกษาเรื่องของมรดกทางวัฒนธรรม เป็นต้น

สิ่งต่างๆ เหล่านี้ เป็นตัวอย่างของอุปสรรคในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ศิลปกรรม ทั้งในอดีตและปัจจุบัน การดำเนินการอนุรักษ์ที่ผ่านมาเป็นเพียงการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าเป็นเรื่องๆ ไป ดังนั้น วัตถุประสงค์ของแผนนี้จึงเน้นหนักในการที่จะพัฒนาวิธีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมให้เป็นระบบ เพื่อให้สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของชาติได้รับการดูแลรักษา และอนุรักษ์อย่างถูกต้อง ทำให้ประชาชนในท้องถิ่นมีความรู้สึกผิดชอบในการช่วยกันคุ้มครองรักษา และเห็นคุณค่าของศิลปกรรมท้องถิ่น ตลอดจนแก้ไขปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องให้เหมาะสม และปฏิบัติได้อย่างจริงจัง

คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติมีความเห็นว่า แผนนี้มีประโยชน์ต่อการดำเนินการอนุรักษ์ และพัฒนาสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมทั่วประเทศ จึงได้เสนอต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาเห็นชอบในหลักการ และให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำแผนไปปฏิบัติเป็นการเร่งด่วน

โครงการอนุรักษ์เขตเมืองลพบุรี(คณะกรรมการอนุรักษ์เขตเมืองเก่าลพบุรี 2529)

คณะรัฐมนตรีมีมติเมื่อวันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2524 กำหนดแนวทางอนุรักษ์เขตเมืองเก่าลพบุรีตามแนวทางอนุรักษ์เกาะรัตนโกสินทร์ โดยมีมาตรการควบคุมการก่อสร้าง และซ่อมแซมสิ่งปลูกสร้างในเขตอนุรักษ์ ตลอดจนการพัฒนาเขตเมืองเก่าให้สอดคล้องกับการอนุรักษ์ตามหลักการพัฒนาเมืองในพื้นที่ซึ่งมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ และได้กำหนดพื้นที่ที่อยู่ในบริเวณระหว่างแนวกิ่งกลางแม่น้ำลพบุรี ตั้งแต่ปากคลองบางปีขึ้นไปทางทิศเหนือจดบ่อท่าโพธิ์ไปตามแนวคลองเรือก(คลองคูเมืองเดิม) ออกประตูของกุฎีไปตามคลองบางปีไปจดแม่น้ำลพบุรีที่จุดเริ่มต้น

คณะกรรมการได้แต่งตั้งคณะอนุกรรมการจัดทำแผนแม่บท กำหนดแนวทางเขตอนุรักษ์เมืองเก่าลพบุรี โดยกำหนดประเภทสิ่งก่อสร้างที่ควรอนุรักษ์ แนวทางการใช้ที่ดิน ระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการ และภูมิสถาปัตยกรรม เพื่อเป็นแนวทางในการอนุรักษ์ และพัฒนาเพื่อลดความเสียหายของโบราณสถาน และยังเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวอีกด้วย

กฎหมาย

กฎหมายที่ใช้บังคับให้เกิดประโยชน์ในการดูแลรักษา และควบคุมมรดกทางวัฒนธรรม มีทั้งที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับโบราณสถาน โบราณวัตถุและศิลปวัตถุ และที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมโดยรอบนั้นมีอยู่ด้วยกันหลายฉบับ ซึ่งสามารถนำมาใช้ประโยชน์ และสมควรจะกล่าวถึง มีดังนี้

พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ.2504(เสถียร วิชัยลักษณ์ และ สืบวงศ์ วิชัยลักษณ์ 2526:3-13)

หมวด 1

โบราณสถาน

มาตรา 7 เพื่อประโยชน์ในการดูแลรักษา และควบคุมโบราณสถานให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้ ให้อธิบดีมีอำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษาขึ้นทะเบียนโบราณสถานใดๆ ตามที่อธิบดีเห็นสมควรได้และให้มีอำนาจกำหนดเขตที่ดินตามที่เห็นสมควรเป็นเขตของโบราณสถาน

โดยให้ถือว่าเป็นโบราณสถานด้วยก็ตาม ประกาศดังกล่าวนี้อธิบดีจะเพิกถอน หรือแก้ไขเพิ่มเติม ก็ให้กระทำโดยราชกิจจานุเบกษา

มาตรา 9 โบราณสถานที่ได้ขึ้นทะเบียนแล้ว และเป็นโบราณสถานที่มีเจ้าของ หรือผู้ครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมาย ชำรุด หักพัง หรือเสียหายไม่ว่าการใดๆ ให้เจ้าของ หรือผู้ครอบครองโบราณสถานนั้นแจ้งการชำรุด หักพัง หรือเสียหาย เป็นหนังสือไปยังอธิบดีภายในสามสิบวัน นับแต่วันที่เกิดชำรุด หักพังหรือเสียหายนั้น

มาตรา 10 ห้ามมิให้ผู้ใดซ่อมแซม แก้ไข เปลี่ยนแปลงโบราณสถาน หรือขุดค้นสิ่งใดๆ ภายในบริเวณโบราณสถาน เว้นแต่จะกระทำตามคำสั่งของอธิบดี หรือได้รับอนุญาตเป็นหนังสือจากอธิบดี และถ้าหนังสืออนุญาตนั้นกำหนดเงื่อนไขไว้ประการใด ก็ต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขนั้นด้วย

หมวด 5

บทกำหนดโทษ

มาตรา 32 ผู้ใดทำให้เสียหาย ทำลาย หรือทำให้เสื่อมค่า หรือทำให้ไร้ประโยชน์ซึ่งโบราณสถาน ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินสองพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ถ้าโบราณสถานที่ทำให้เสียหาย ทำลาย ทำให้เสื่อมค่า หรือทำให้ไร้ประโยชน์ เป็นโบราณสถานที่ได้ขึ้นทะเบียนแล้ว ผู้กระทำต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่สามเดือน ถึงห้าปี และปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท

ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 308 เกี่ยวกับกรมศิลปากร พ.ศ.2523

มาตรา 1 ทวิ ห้ามมิให้ผู้ใดปลูกสร้างอาคารตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมการก่อสร้างอาคารภายในเขตของโบราณสถาน ซึ่งอธิบดีได้ประกาศขึ้นทะเบียน เว้นแต่จะได้รับอนุญาตเป็นหนังสือจากอธิบดี

ระเบียบกรมศิลปากรว่าด้วยการจัดผลประโยชน์และควบคุมสิ่งก่อสร้างในเขตโบราณสถานของกรมศิลปากร พ.ศ.2523

ข้อ 3. เขตที่ดินโบราณสถานของชาติที่จะนำมาจัดผลประโยชน์ตามระเบียบนี้ ได้แก่ บริเวณที่ดินซึ่งมีระยะห่างจากตัวหรือซากของโบราณสถาน หรือบริเวณโบราณสถานซึ่งได้กำหนดไว้ในการประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถาน เป็นระยะไม่น้อยกว่า 20 เมตร

เมื่อได้ทำการก่อสร้างสิ่งปลูกสร้าง หรือเข้าใช้ประโยชน์ในเขตพื้นที่ดินของโบราณสถานแล้ว อาคาร สิ่งปลูกสร้าง ที่ก่อสร้าง หรือบริเวณที่ได้เข้าใช้ประโยชน์ ต้องไม่ทำให้เสียความงาม หรือทำลายคุณค่าของโบราณสถาน และต้องอยู่ในบริเวณที่เหมาะสม โดยไม่ทำลายสภาวะแวดล้อม หรือเป็นบริเวณที่ต้องห้ามทำการก่อสร้างตามกฎหมาย

ข้อ 4. ผู้ประสงค์จะเช่าที่ดิน อาคาร สิ่งปลูกสร้าง หรือเข้าใช้ประโยชน์ในเขตพื้นที่ดินโบราณสถาน ต้องแสดงความจำนงเป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อขอเช่า หรือเข้าใช้ประโยชน์ต่ออธิบดีกรมศิลปากร หรือผู้ทำการแทน

ผู้ประสงค์จะก่อสร้าง หรือต่อเติมอาคาร สิ่งก่อสร้าง ลงบนเขตพื้นที่ดินโบราณสถาน ต้องแสดงความจำนงต่ออธิบดีกรมศิลปากร หรือผู้ทำการแทนเป็นลายลักษณ์อักษร พร้อมกับส่งแบบแปลนของอาคารสิ่งปลูกสร้างที่จะทำการก่อสร้าง หรือต่อเติมเพื่อประกอบการพิจารณา

ให้ผู้ได้อนุมัติจากอธิบดีกรมศิลปากร หรือผู้ทำการแทน ให้ทำการเช่าสิ่งก่อสร้างสิ่งปลูกสร้าง หรือเข้าไปใช้ประโยชน์ในเขตพื้นที่ดินโบราณสถาน ทำสัญญากับกรมศิลปากรตามแบบ และเงื่อนไขที่กรมศิลปากรเป็นผู้กำหนดภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ได้อนุมัติ

ข้อ 5. การก่อสร้างให้เกิดการโอน เปลี่ยนแปลง หรือระบับซึ่งสิทธิในตัว หรือทรัพย์สินที่เช่า หรือที่ดินโบราณสถานที่ใช้ประโยชน์ของผู้เป็นคู่สัญญากับกรมศิลปากร ภายหลังที่ได้ทำสัญญาแล้ว ต้องแจ้งต่ออธิบดีกรมศิลปากร หรือผู้ทำการแทนเป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อขออนุญาตก่อนทำการนั้น

บทลงโทษ ผู้ใดทำให้เสียหาย ทำลาย หรือทำให้เสื่อมค่า หรือทำให้สูญหาย หรือไร้ประโยชน์ ซึ่งโบราณวัตถุ หรือศิลปวัตถุที่ได้ขึ้นทะเบียนแล้ว ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่ 6 เดือนถึง 6 ปี และปรับไม่เกิน 20,000 บาท

พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ.2518(เสถียร วิชัชลักษณ์ และ สืบวงศ์ วิชัชลักษณ์ 2524: 2-15)

มาตรา 4 การผังเมือง หมายความว่า การวาง จัดทำ และดำเนินการให้เป็นไปตามผังเมืองรวม และผังเมืองเฉพาะในบริเวณเมือง และบริเวณที่เกี่ยวข้องหรือชนบท เพื่อสร้างหรือ

พัฒนาเมือง หรือส่วนของเมืองขึ้นใหม่ หรือแทนเมือง หรือส่วนของเมืองที่ได้รับความเสียหาย เพื่อทำให้ดียิ่งขึ้นซึ่งสุขลักษณะ ความสะอาดสวยงาม ความเป็นระเบียบ ความสวยงาม การใช้ประโยชน์ในทรัพย์สิน ความปลอดภัยของประชาชน และสวัสดิภาพของสังคม เพื่อส่งเสริมการเศรษฐกิจ สังคม และสภาพแวดล้อม เพื่อดำรงรักษา หรือบูรณะสถานที่ และวัตถุที่มีประโยชน์ หรือคุณค่าในทางศิลปกรรม สถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดี หรือเพื่อบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิประเทศที่งดงาม หรือมีคุณค่าในทางธรรมชาติ

พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ.2522 (เสถียร วิชยลักษณ์ และคณะอ้างอิงถึงในสำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ 2525:52-53)

มาตรา 7 ให้รัฐมนตรีมีอำนาจออกกฎกระทรวง ยกเว้น ผ่อนผัน หรือกำหนดเงื่อนไขในการปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้ ไม่ว่าทั้งหมด หรือบางส่วนเกี่ยวกับอาคาร ดังต่อไปนี้

โบราณสถาน วัดวาอาราม หรืออาคารต่างๆ ที่ใช้เพื่อการศาสนา ซึ่งมีกฎหมายควบคุมการก่อสร้างไว้แล้วโดยเฉพาะ

มาตรา 13 ในกรณีที่เหมาะสมห้ามก่อสร้าง ดัดแปลง รื้อถอน เคลื่อนย้าย และใช้หรือเปลี่ยนแปลงการใช้อาคารชนิดใด หรือประเภทใดในบริเวณใด แต่ยังไม่มีการออกกฎกระทรวง หรือข้อบัญญัติท้องถิ่น กำหนดให้รัฐมนตรีโดยคำแนะนำของอธิบดีกรมโยธาธิการ หรือเจ้าพนักงานท้องถิ่นแล้วแต่กรณี มีอำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษา ห้ามการก่อสร้าง ดัดแปลง รื้อถอน หรือเคลื่อนย้าย และใช้หรือเปลี่ยนแปลงการใช้อาคารในบริเวณนั้นเป็นการชั่วคราวได้ และได้ดำเนินการออกกฎกระทรวง หรือข้อบัญญัติ หรือข้อบัญญัติท้องถิ่นภายในหนึ่งปีนับแต่วันที่ประกาศนั้นมีผลใช้บังคับ

หมวด 3

การก่อสร้าง ดัดแปลง รื้อถอน เคลื่อนย้าย และใช้ หรือเปลี่ยนแปลงการใช้อาคาร

มาตรา 22 ห้ามผู้ใดดัดแปลงอาคาร เว้นแต่เจ้าของอาคารจะได้รับอนุญาตจากเจ้าพนักงานท้องถิ่น

พระราชบัญญัติส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2521 (เสถียร วิชัชลักษณ์ และคณะ อ้างถึงในสำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ 2528:53)

มาตรา 6 ให้คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ มีอำนาจเรียกให้ส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ และบุคคลอื่น ส่งเอกสารการสำรวจผลกระทบกระเทือนต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม และเอกสารหรือข้อมูลที่เกี่ยวข้องของโครงการ และแผนงานมาพิจารณา ในการนี้อาจเรียกบุคคลที่เกี่ยวข้องมาชี้แจงด้วย หากเห็นว่าโครงการ และแผนงานใดทำให้เกิดผลเสียร้ายแรงต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม ให้เสนอมาตรการแก้ไขต่อคณะรัฐมนตรีต่อไป

มาตรา 17 ให้นายกรัฐมนตรี โดยคำแนะนำของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ มีอำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษา เพื่อกำหนด

ประเภทและขนาดของโครงการ หรือกิจการของส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือเอกชนที่ต้องมีรายงานเกี่ยวกับการศึกษา มาตรการป้องกัน และแก้ไขผลกระทบกระเทือนต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม ตั้งแต่ในระยะเตรียมงาน และต้องเสนอรายงานนั้นต่อสำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ เพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบที่จะดำเนินการ

มาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อมอันมิใช่เป็นเรื่องที่อยู่ในอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายของส่วนราชการใดโดยเฉพาะ

พระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ พ.ศ.2518(เสถียร วิชัชลักษณ์ และคณะอ้างถึงในสำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ 2528:54-55)

มาตรา 4 ที่ราชพัสดุ หมายความว่า อสังหาริมทรัพย์อันเป็นทรัพย์สินของแผ่นดินทุกชนิด
 มาตรา 5 ให้กระทรวงการคลังเป็นผู้ถือกรรมสิทธิ์ที่ราชพัสดุ บรรดาที่ราชพัสดุที่กระทรวง ทบวง กรมใดได้มาโดยการเวนคืน หรือการแลกเปลี่ยน หรือโดยประการอื่นให้กระทรวงการคลัง เข้าถือกรรมสิทธิ์ในที่ราชพัสดุนั้น ทั้งนี้ยกเว้นที่ดินที่ได้โดยการเวนคืนตามกฎหมายว่าด้วยการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

มาตรา 6 ให้มีคณะกรรมการคณะหนึ่ง เรียกว่า “คณะกรรมการที่ราชพัสดุ” ประกอบด้วย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังเป็นประธาน ปลัดกระทรวงการคลังเป็นรองประธาน ปลัดกระทรวงกลาโหม ปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ปลัดกระทรวงมหาดไทย ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ปลัดกระทรวงอุตสาหกรรม อธิบดีกรมที่ดิน ผู้อำนวยการสำนักผังเมือง เป็นกรรมการ และเลขาธิการ และผู้อำนวยการกองรักษาที่หลวง กรมธนารักษ์ เป็นกรรมการ และผู้ช่วยเลขาธิการ

ให้คณะกรรมการมีหน้าที่ในการกำหนดนโยบาย หลักเกณฑ์ และวิธีการในการปกครองดูแล บำรุงรักษา ใช้และจัดหาประโยชน์เกี่ยวกับที่ราชพัสดุ

มาตรา 11 บรรดาที่ราชพัสดุ ที่กระทรวง ทบวง กรม ได้มา โดยกฎหมายว่าด้วยการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ หรือโดยการแลกเปลี่ยนกรรมสิทธิ์กับเอกชน หรือโดยประการอื่นก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ ให้โอนมาเป็นของกระทรวงการคลัง

กฎกระทรวง (พ.ศ.2519 ออกตามความในพระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ พ.ศ.2518)

หมวด 2

การใช้ที่ราชพัสดุ

ข้อ 13 ทวิ ในกรณีที่กระทรวง ทบวง กรม หรือองค์การปกครองท้องถิ่น ซึ่งได้รับอนุญาตจากกรมธนารักษ์ให้ใช้ที่ราชพัสดุเพื่อประโยชน์ในทางราชการ ประสงค์จะเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์อย่างอื่น ที่ผิดไปจากที่ได้รับอนุญาต ให้ทำความตกลงกับกรมธนารักษ์ก่อน

ข้อ 14 ให้กระทรวง ทบวง กรม หรือองค์การปกครองท้องถิ่น ซึ่งได้รับอนุญาตให้ใช้ หรือครอบครองที่ราชพัสดุ ดูแล และบำรุงรักษาที่ราชพัสดุเสมอด้วยวิญญูชนจะพึงสงวนทรัพย์สินของตนเอง และจะต้องอนุญาตให้ผู้แทนของกรมธนารักษ์เข้าตรวจทรัพย์สินที่ได้รับอนุญาตให้ใช้ หรือครอบครองเป็นครั้งคราวในเวลา และระยะอันควร

ในกรณีที่ปรากฏว่ากระทรวง ทบวง กรม หรือองค์การปกครองท้องถิ่นใด มิได้ดูแล และบำรุงรักษาที่ราชพัสดุ จนเป็นเหตุให้เห็นได้ว่าจะเกิดความเสียหายต่อที่ราชพัสดุนั้น ให้กรมธนารักษ์แจ้งให้ผู้ใช้หรือครอบครองที่ราชพัสดุจัดการอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อบำรุงรักษาที่ราชพัสดุ ถ้า

ผู้เช่า หรือครอบครองที่ราชพัสดุดังกล่าวไม่จัดการโดยไม่มีเหตุผลอันสมควร กรมธนารักษ์จะเรียกที่ราชพัสดุนั้นคืนก็ได้

กฎกระทรวง ฉบับที่ 5 (พ.ศ.2525) ออกตามความในพระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ พ.ศ.2518

ข้อ 2 การโอนกรรมสิทธิ์ที่ราชพัสดุที่มีใช้ที่ดิน เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินที่ใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ จะกระทำได้แต่โดยการขาย การแลกเปลี่ยน หรือการให้ และจะต้องได้รับอนุมัติจากคณะรัฐมนตรีก่อน

การให้ที่ราชพัสดุ จะกระทำได้เฉพาะเพื่อการศาสนา การสาธารณประโยชน์อย่างอื่น หรือการโอนคืนให้แก่ผู้ยกให้

การศึกษาแนวทางเพื่อการพัฒนาเกาะรัตนโกสินทร์ (บริษัท ชินครอนแอนด์ แอสโซซิเอท จำกัด, 2525)

การศึกษาฉบับนี้ ได้กล่าวถึงประวัติ และความสำคัญของบริเวณเกาะรัตนโกสินทร์ในฐานะที่เป็นศูนย์กลางทางประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี อีกทั้งยังเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนทั่วประเทศ เนื่องจากบริเวณนี้เป็นที่ตั้งของพระบรมมหาราชวัง และวัดพระศรีรัตนศาสดาราม นอกจากนี้ศูนย์กลางราชการบริหารทั่วประเทศ สถาบันราชการที่สำคัญ และศูนย์กลางของความเจริญทางเศรษฐกิจ ธุรกิจการค้า ก็ยังตั้งรวมกันอยู่ในบริเวณนี้

เนื้อหารายละเอียดของการศึกษา เป็นเรื่องสภาพปัจจุบันของพื้นที่ทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม และสภาพแวดล้อม โดยกล่าวถึงปัญหาที่เกิดขึ้น วิเคราะห์แนวทางการพัฒนา โดยกำหนดบริเวณที่จะอนุรักษ์ออกเป็น 3 ระดับ

- บริเวณที่ห้ามดัดแปลง หรือต่อเติมใดๆ นอกจากการซ่อมแซมให้คงอยู่ในสภาพเดิม ได้แก่ บริเวณที่ตั้งของโบราณสถาน และอาคารสำคัญที่มีคุณค่า ให้อนุรักษ์ และรักษาไว้ทั้งหมด โดยไม่อนุญาตให้ทำการรื้อถอน หรือปลูกสร้างอาคารใดๆ เพิ่มเติม

- บริเวณที่อนุญาตให้มีการต่อเติมได้ แต่ให้เป็นไปในลักษณะที่ทำให้สมบูรณ์ ได้แก่ บริเวณที่มีคุณค่า และความสำคัญรองลงมา ควรปรับปรุงตัวอาคารให้มีสภาพที่เป็นระเบียบ และสวยงาม ทำของที่มีอยู่ให้ใกล้เคียง หรือเหมือนของเดิม

- บริเวณที่มีข้อจำกัดในการสร้างน้อย ได้แก่ บริเวณที่มีส่วนสำคัญสูญหายไป หรืออายุของอาคารในระดับต่ำ สามารถเข้าไปพัฒนาปรับปรุง เปลี่ยนแปลงได้ และถ้าเคยมีสิ่งสำคัญตั้งอยู่ เช่น แนวบ่อม หรือกำแพงเมืองที่ถูกทำลายไป อาจรื้อฟื้นขึ้นมาโดยสร้างเป็นบางส่วน เพื่อแสดงความระลึกถึง หรือแสดงความต่อเนื่องทางประวัติศาสตร์

2.14 การศึกษาแผนพัฒนาระดับต่าง ๆ

ในการศึกษาแผนพัฒนาระดับต่าง ๆ จากแผนระดับชาติถึงแผนระดับพื้นที่ พบว่ามีความเกี่ยวข้องส่งผลดีและผลกระทบต่อบริเวณต่าง ๆ มีผลต่อชุมชนเมืองลพบุรีโดยรวม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 ในด้านแนวทางการพัฒนาเมือง (พ.ศ. 2535 – 2539) โดยคณะกรรมการวางแผนพัฒนาเมือง ที่ลำดับการพัฒนาชุมชนเมืองลพบุรีไว้ในลำดับที่ 4 ของการจัดที่มี 6 ลำดับ ซึ่งบ่งชี้ถึงการพัฒนาในลำดับต่ำ โดยการพัฒนาเปลี่ยนแปลงขยายตัวจะไม่เป็นไปอย่างรวดเร็ว ในขณะที่การพัฒนาในพื้นที่ใกล้เคียงจะให้ความสำคัญไปในบริเวณพื้นที่จังหวัดสระบุรีและพระนครศรีอยุธยา โดยจะเป็นฐานเศรษฐกิจหลักของภาคกลางตอนบน ด้านการค้า การบริการขนส่ง เป็นศูนย์บริการด้านเทคนิควิทยาการและสนับสนุนเขตอุตสาหกรรมเกษตร (คณะอนุกรรมการวางแผนพัฒนาเมือง ส่วนที่ 1, 2534 : 14, 21, 25)

2. แผนแม่บทการศึกษาเพื่อพัฒนาภาคกลางตอนบน โดยองค์การความร่วมมือระหว่างประเทศญี่ปุ่น (ไจก้า) ที่ดำเนินการให้สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเมื่อปี พ.ศ. 2533 ได้กำหนดให้ชุมชนเมืองลพบุรีเป็นเมืองรองในภาคกลางตอนบน มีบทบาทน้อยกว่าชุมชนเมืองสระบุรี โดยกำหนดให้ชุมชนเมืองลพบุรีเป็นเขตพัฒนาการตลาด และการรวบรวมสินค้าการเกษตรของจังหวัด

3. สรุปแผนพัฒนาการท่องเที่ยวในระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 ซึ่งพิจารณาจังหวัดลพบุรีอยู่ในกลุ่มที่มีศักยภาพทางการท่องเที่ยวในระดับปานกลาง ระดับเดียวกับจังหวัดกำแพงเพชร นครศรีธรรมราชและจันทบุรี เป็นต้น จึงให้มีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมและการบริการ (สรุปแผนพัฒนาการท่องเที่ยวฯ 2535: 21 – 22)

4. ผังเมืองรวมเมืองลพบุรี ซึ่งแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินของชุมชนเมืองลพบุรีในปี พ.ศ. 2535 – 2539 ได้กำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทต่าง ๆ เอาไว้ โดยในส่วนของตัวเมืองเก่าได้ควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดินเกือบทั้งหมดเป็นดินประเภทอนุรักษ์ เพื่อส่งเสริมเอกลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมไทยพร้อมทั้งกำหนดให้บริเวณรอบวงเวียนสระแก้วเป็นย่านพาณิชยกรรมหลักของเมือง โดยขยายพื้นที่รองรับเอาไว้ ในส่วนของระบบการคมนาคมและขนส่งที่สำคัญ นอกจากจะเพิ่มปริมาณถนนให้มากขึ้นแล้วยังได้พยายามปรับให้เกิดความเป็นโครงข่าย แก้ปัญหาการสัญจรผ่านเขตเมืองเก่าโดยใช้ถนนเลียยเมืองด้วย

5. แผนแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนาศิลปวัฒนธรรมฉบับที่ 4 ของกรมศิลปากร ในแผนพัฒนาการศึกษา การศาสนาและการวัฒนธรรมของกระทรวงศึกษาธิการฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535 – 2539) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 นั้น ได้กำหนดแผนแม่บทและแนวทางในการอนุรักษ์ปกป้องคุ้มครองมรดกทางศิลปวัฒนธรรม โดยแผนแม่บทดังกล่าวนี้ประกอบด้วยแผนงานและโครงการต่าง ๆ ซึ่งพบว่าในแผนงานอนุรักษ์และเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรม ลพบุรีได้รับการวางแผนให้เป็น “นครประวัติศาสตร์” อันเป็นหนึ่งในโครงการอนุรักษ์และพัฒนาานครประวัติศาสตร์แห่งชาติ (กรมศิลปากร, 2534 : 30 และ 34)

6. แผนงานอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถานเมืองลพบุรี และบริเวณโดยรอบของกรมศิลปากร ตามโครงการอนุรักษ์เขตเมืองเก่าลพบุรี กระทรวงมหาดไทย โดยในแผนงานอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถานเมืองลพบุรีและบริเวณโดยรอบนี้ เป็นผลมาจากการทำงานร่วมกันของกรมศิลปากรกับกระทรวงมหาดไทย ซึ่งมีลักษณะแผนงานเป็นแผนปฏิบัติการ ประกอบด้วย 5 แผนงานหลัก คือ

- 1) แผนงานโยกย้ายชุมชนแออัดออกจากเขตโบราณสถานและการพัฒนา

- 2) แผนงานศึกษาวิจัยทางโบราณคดี ขุดแต่ง บูรณะและอนุรักษ์โบราณสถาน
- 3) แผนงานอนุรักษ์และพัฒนาภูมิสถาปัตยกรรม
- 4) แผนงานพัฒนาด้านการท่องเที่ยวและบริการ
- 5) แผนงานพัฒนาบุคลากรและอัตรากำลัง

แผนงานที่มีลักษณะเป็นแผนปฏิบัติการเหล่านี้ เมื่อพิจารณาในรายละเอียดแล้ว เห็นว่า มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับการดำเนินการตามโครงการจัดทำแผนการจัดการอนุรักษ์และปรับปรุงสภาพแวดล้อมเมืองเก่าลพบุรีค่อนข้างมาก จึงเป็นการเหมาะสมที่จะศึกษาวางแผนให้ประสานสอดคล้องกัน ตลอดจนศึกษาสร้างแนวทางที่เหมาะสมอันนำไปสู่การออกแบบและวางมาตรการที่ได้ผลต่อไป

7. การสำรวจเบื้องต้นเพื่อการท่องเที่ยวจังหวัดลพบุรี โดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้ทำการศึกษาแหล่งท่องเที่ยวและตลาดการท่องเที่ยวของจังหวัดลพบุรีในการจัดลำดับความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณสถานและศาสนา ซึ่งชี้ให้เห็นว่าในเขตตัวเมืองลพบุรีมีแหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้อยู่ถึง 15 แห่งภายใน 28 แห่งของจังหวัด โดยนักท่องเที่ยวต่างประเทศเป็นกลุ่มที่สนใจประวัติศาสตร์ โบราณคดี จึงควรมีการวางแผนเส้นทาง (Route) ท่องเที่ยวในตัวเมืองพร้อม ๆ กับการพัฒนาทางกายภาพ ปรับปรุงภูมิทัศน์ที่สัมพันธ์กับโบราณสถาน ทำให้โบราณสถานในตัวเมืองลพบุรีรวมเป็นหนึ่งเดียวในลักษณะของเมืองโบราณ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2530 : 146) นอกจากนี้ผลการศึกษายังได้เสนอแนะว่ากลุ่มเยาวชนนักเรียนและนักศึกษา เป็นกลุ่มที่ควรให้ความสนใจ เพราะสามารถชักจูงและปลุกฝังให้สอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาได้ต่อไปในอนาคต

8. แผนพัฒนาจังหวัดระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2535 – 2539) โดยสำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการพัฒนาจังหวัดลพบุรี ได้ระบุถึงโครงการพัฒนาแก้ปัญหาของจังหวัดลพบุรีในหลาย ๆ ด้านที่สำคัญคือ การแก้ปัญหาความยากจน การพัฒนารายได้และการพัฒนาทางการเกษตร

9. แผนพัฒนาเทศบาลเมืองลพบุรีระยะปานกลาง 5 ปี (พ.ศ. 2535 – 2539) โดยงานวิเคราะห์นโยบายและแผน ฝ่ายวิชาการและแผนงานของเทศบาล ได้กล่าวถึงความไม่พร้อมในด้านต่าง ๆ ของเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านการท่องเที่ยวในด้านแผนงานโครงการต่าง ๆ ได้ระบุการดำเนินงานที่มีผลต่อการปรับปรุงสภาพแวดล้อมของเมือง โดยได้กำหนดที่จะจัดให้มี

สถานที่ทิ้งขยะ โครงการขุดลอก คูคลองต่าง ๆ คือ คลองเรือก คลองบางปี และคลองริมถนน
 สราญรมย์ พร้อมทั้งจัดระบบบำบัดน้ำเสียที่คลองสายบัว คลองบางปี ประตูล้ำ ท่าโพธิ์ และ
 กำจรวัด เป็นต้น

สรุป จากการศึกษาแผนพัฒนาในระดับต่าง ๆ พบว่า ลพบุรีในอนาคตจะพัฒนา
 เปลี่ยนแปลงไปไม่มากนัก การท่องเที่ยวสนับสนุนให้มีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่ง
 อำนวยความสะดวกต่าง ๆ ส่วนในด้านการพัฒนาชุมชนเมืองได้ปรับการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขต
 ตัวเมืองเก่าเป็นประเภทอนุรักษ์เพื่อส่งเสริมเอกลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมไทย และได้กำหนดให้เมือง
 เก่าลพบุรีเป็นนครประวัติศาสตร์ด้วย ซึ่งก็ได้มีแผนพัฒนาในระดับย่อย ๆ ทั้งแผนงานอนุรักษ์
 พัฒนาโบราณสถานและแผนงานพัฒนาการท่องเที่ยว พร้อมกันนั้นได้กำหนดให้บริเวณวงเวียน
 สระแก้วเป็นศูนย์กลางพาณิชยกรรมหลักของเมืองด้วย

2.15 กรอบความคิดในงานวิจัย

เนื่องจากชุมชนแออัดซึ่งเป็นระบบหนึ่งของชุมชนเมืองลพบุรี โดยมีความสัมพันธ์และ
 เชื่อมโยงกับระบบชุมชน ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการพัฒนาทางกายภาพ ทำให้มอง
 เห็นถึงความสัมพันธ์ของชุมชนในเรื่องที่ตั้งกับแหล่งงาน แหล่งโบราณสถาน ชุมชนแออัดกับ
 ระบบชุมชนเมืองลพบุรี ตลอดจนการถือครองที่ดิน มาเป็นประเด็นในการพิจารณา โดยอยู่บน
 พื้นฐานการศึกษาขององค์ประกอบทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนสภาพสิ่ง
 แวดล้อมภายในและนอกชุมชน นำมากำหนดตัวแปรในการวิจัยโดยพิจารณาจากองค์ประกอบ
 หลักคือ

องค์ประกอบทางด้านกายภาพ พิจารณาจากตัวแปรลักษณะที่อยู่อาศัยของชุมชนแออัด
 ขนาดที่อยู่อาศัย การถือครองที่ดิน และการบริการสาธารณูปโภค-บริการ

องค์ประกอบทางด้านเศรษฐกิจ พิจารณาจากตัวแปรทางหน่วยของครัวเรือน อาชีพ
 รายได้ การศึกษา แหล่งงาน

องค์ประกอบทางด้านสังคม พิจารณาจากตัวแปรทางการบริการทางสังคม กิจกรรม
 ของชุมชน สถานศึกษา สถานพยาบาล กลุ่มเชื้อชาติ องค์กรชุมชน

ตลอดจนตัวแปรทางสภาพแวดล้อมภายในชุมชน ลักษณะอาคาร สภาพความเป็นอยู่
ของชุมชน ที่โล่ง และผลกระทบที่เกิดขึ้นกับ ภายนอกชุมชนระหว่างชุมชนกับแหล่งโบราณ
สถาน

จากการศึกษาทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยเห็นได้ว่า แนวทางการพัฒนาชุม
ชนแออัดในเมืองประวัติศาสตร์ลพบุรี สามารถพิจารณาได้จากสภาพการปรับเปลี่ยนโครงสร้าง
เมืองจากวิวัฒนาการของเมืองเก่าสู่เมืองใหม่ ความสัมพันธ์ทางด้านองค์ประกอบของเมืองที่มี
ความซับซ้อนเพิ่มมากขึ้นทั้งในด้านความเป็นอยู่ทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง
ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของเมือง ล้วนเป็นสิ่งที่ทำให้องค์ประกอบต่างๆของเมือง
เกิดการเชื่อมโยงและเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา แต่เนื่องจากการพัฒนาในช่วงเวลาหนึ่งที่อยู่อาศัย
ชุมชนแออัดได้ก่อรูปส่งผลกระทบต่อทางด้านลบกับองค์ประกอบของเมืองที่เป็นโบราณสถานอันมี
คุณค่าทางประวัติศาสตร์ จึงจำเป็นที่จะต้องพิจารณาสภาพปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้น
และกำหนดความเหมาะสมทางศักยภาพของพื้นที่เพื่อการพัฒนาชุมชนแออัด ตลอดจนการเพิ่ม
ประสิทธิภาพในการผลิตเมื่อชุมชนนั้นเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการผลิตของเมือง โดยเสนอแนว
ทางการวางแผนพัฒนาชุมชนแออัด ลดการขัดแย้งทางพื้นที่ให้สามารถอยู่กันอย่างเหมาะสม
และสนองตอบการพัฒนาเมืองประวัติศาสตร์ลพบุรี โดยกรอบความคิดอยู่บนพื้นฐานการศึกษา
ถึงประเด็นของชุมชนแออัด ที่กระจายตัวอยู่บริเวณโดยรอบโบราณสถานในเมืองลพบุรี เพื่อแจก
แจงสภาพปัญหาและสาเหตุของปัญหา ตลอดจนการเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิต เมื่อชุมชนนั้น
เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการผลิตของเมือง อันนำมาเป็นแนวทางในการหาศักยภาพของพื้นที่
ส่งผลให้เกิดแนวทางการพัฒนาที่สนองตอบการพัฒนาให้เป็นเมืองประวัติศาสตร์อีกทางหนึ่ง
ตลอดจนความเชื่อมโยงชุมชนโดยทั่วไปในเมืองลพบุรี

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 3

การศึกษาสภาพทั่วไปของเมืองลพบุรี

3.1 สภาพภูมิศาสตร์ของจังหวัดลพบุรี

ที่ตั้งและอาณาเขต

จังหวัดลพบุรีตั้งอยู่บริเวณตอนกลางของประเทศไทย ระหว่างละติจูดที่ 14 37" ถึง 15 27" เหนือ และระหว่างลองจิจูดที่ 100 25" ถึง 101 22" ตะวันออก บริเวณที่ตั้งเป็นที่ดอนลาดลงมาจากเทือกเขาสามยอดทางด้านทิศตะวันออก จรดลำน้ำลพบุรีที่ตำบลทะเลชุบศร อำเภอเมืองลพบุรี พื้นที่มีลักษณะคล้ายสี่เหลี่ยมผืนผ้า โดยมีความกว้างตามแนวเหนือ - ใต้ เฉลี่ยประมาณ 60.60 กิโลเมตร และความยาวตามแนวตะวันออก - ตะวันตก เฉลี่ยประมาณ 65.40 กิโลเมตร รวมพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 6,586.67 ตารางกิโลเมตร หรือ 4,116,660.75 ไร่ ซึ่งเป็นพื้นที่ในเขตเมือง (เทศบาล) 15.67 ตารางกิโลเมตร และในเขตชนบท (นอกเขตเทศบาล) 6,571.00 ตารางกิโลเมตร (สำนักงานส่งเสริมการท่องเที่ยว, 2524 : 17) โดยมีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดต่างๆ ดังนี้ คือ (แผนที่ที่ 3.1)

ทิศเหนือ	ติดต่อกับจังหวัดเพชรบูรณ์และนครสวรรค์
ทิศใต้	ติดต่อกับจังหวัดพระนครศรีอยุธยาและสระบุรี
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับจังหวัดนครราชสีมาและชัยภูมิ
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับจังหวัดนครสวรรค์และอ่างทอง

ลักษณะภูมิประเทศ

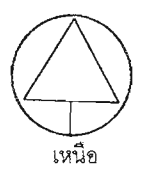
ภูมิประเทศของจังหวัดลพบุรี สามารถแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะใหญ่ๆ คือ

1. ที่ราบลุ่ม มีเนื้อที่ 1,770.00 ตารางกิโลเมตร ครอบคลุมพื้นที่ของอำเภอท่าม่วงทั้งหมด ตอนกลางและตะวันตกของอำเภอเมืองลพบุรี ตอนกลางและตะวันตกเฉียงใต้ของอำเภอโคกสำโรง และพื้นที่ส่วนใหญ่ของอำเภอบ้านหมี่
2. ที่ราบสลับเนินเขาและภูเขา มีเนื้อที่ 4,816.00 ตารางกิโลเมตร ครอบคลุมพื้นที่ทางด้านตะวันออกของอำเภอเมืองลพบุรี ทางด้านตะวันตกเฉียงเหนือของอำเภอบ้านหมี่ ทางด้านตะวันตกเฉียงเหนือและตะวันออกของอำเภอโคกสำโรงและกิ่งอำเภอท่าหลวง (สำนักงานส่งเสริมการท่องเที่ยว, 2524 : 15 - 16)

สัญลักษณ์

- ขอบเขตจังหวัด
- ขอบเขตอำเภอ
- ที่ตั้งอำเภอเมือง
- ★ ที่ตั้งอำเภอ
- ถนน
- ++++ ทางรถไฟ

แนวทางการพัฒนาชุมชนแออัดในเมืองประวัติศาสตร์ลพบุรี

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

ภาควิชา การวางแผนภาคและเมือง

แสดง: 3.1 แสดง ที่ตั้งและอาณาเขต

ที่มา:

ลักษณะภูมิอากาศ

ลพบุรีมีความชื้นสัมพัทธ์เป็นปฏิภาคโดยตรงกับปริมาณน้ำฝนกล่าวคือ ถ้าปริมาณน้ำฝนมากจะมีความชื้นสัมพัทธ์สูง โดยจะเห็นได้ว่าเดือนกันยายนซึ่งเป็นเดือนที่มีฝนตกมากที่สุดก็จะมีค่าความชื้นสัมพัทธ์สูง ส่วนเดือนมกราคมเป็นเดือนที่มีฝนตกน้อยก็จะมีค่าความชื้นสัมพัทธ์สูง ส่วนเดือนมกราคมเป็นเดือนที่มีฝนตกน้อยก็จะมีค่าความชื้นสัมพัทธ์ต่ำ

แหล่งทรัพยากร (อุดม สกุลพานิชย์, 2533 : 182 – 184)

1. แร่ธาตุ เนื่องจากโครงสร้างทางธรณีวิทยาของจังหวัดลพบุรี ประกอบด้วยหิน 3 ประเภท คือ หินชั้น หินอัคนีและหินแปร แหล่งแร่ที่พบจึงมีทั้งแร่โลหะ อโลหะ และรัตนชาติ ที่สำคัญดังนี้ คือ

1.1 เหล็ก ส่วนใหญ่เป็นแร่เหล็กแดง (Hematite) แหล่งที่พบ ได้แก่ บริเวณเขาทับควาย ตำบลห้วยโป่ง อำเภอโคกสำโรง และบริเวณเขาวง อำเภอเมืองลพบุรี

1.2 ทองแดง พบหลายแหล่งแต่มีปริมาณไม่มากนัก ส่วนใหญ่มีที่เขาวงบพาน้อยในเขตทองป็น 2 และบริเวณเขาวงพระจันทร์ ตำบลห้วยโป่ง อำเภอโคกสำโรง

1.3 ทองคำ มีปริมาณไม่มากพอจะทำเหมืองได้ พบที่บ้านท่าจโก ตำบลหนองรี อำเภอชัยบาดาล และในท้องที่อำเภอพัฒนานิคม

1.4 หินควอทซ์หรือหินเขียวหนุมาน พบที่ตำบลลำน้ำรายณ์ อำเภอชัยบาดาล

1.5 ปูนมาร์ลหรือดินสอพอง เป็นแร่ที่เกิดจากตะกอนของสาร แคลเซียมคาร์บอเนต แหล่งที่สำคัญที่พบ คือ บ้านหินสองก้อน ตำบลทะเลชุบศร อำเภอเมืองลพบุรี

นอกจากนี้ โครงสร้างทางธรณีวิทยาที่จังหวัดลพบุรี ยังพบหินบะซอลท์ในยุคเทอร์เชียรี ในเขตอำเภอชัยบาดาลและอำเภอโคกสำโรง ซึ่งเป็นหินที่กำเนิดในยุคเดียวกับที่ค้นพบในเขตจังหวัดกาญจนบุรีและจันทบุรีอันเป็นแหล่งพลอยและทับทิมที่สำคัญ ซึ่งถ้าพิจารณาตามลักษณะโครงสร้างทางธรณีวิทยาดังกล่าว ในบริเวณนี้น่าจะมีแหล่งพลอยและทับทิมด้วย แต่ขณะนี้ยังไม่มี การสำรวจกันอย่างจริงจัง

2. ป่าไม้ จังหวัดลพบุรีมีเนื้อที่ป่าไม้ ประมาณ 2,003.87 ตารางกิโลเมตร หรือร้อยละ 30.17 ของเนื้อที่จังหวัด ป่าไม้ที่พบสามารถจำแนกเป็น 3 ประเภท คือ ป่าดิบแล้ง ป่าเบญจพรรณและป่าแดง ป่าเหล่านี้บางส่วนได้ถูกทำลายด้วยการบุกรุกเพื่อทำการเกษตร ทำให้ไม้แปรรูป

เผาถ่านและทำฟืน ป่าไม้ที่สมบูรณ์จึงเหลือเนื้อที่ประมาณ 62.87 ตารางกิโลเมตร โดยพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ 3 แห่ง และป่าเตรียมการ 1 แห่ง ครอบคลุมพื้นที่ของอำเภอต่างๆ ดังนี้

(2.1) ป่าสงวนแห่งชาติวังเพลิง-ม่วงค่อม-ล้านารายณ์ มีเนื้อที่ประมาณ 879.40 ตารางกิโลเมตร ครอบคลุมพื้นที่ตำบลวังเพลิง อำเภอโคกสำโรง และตำบลม่วงค่อม ตำบลล้านารายณ์ อำเภอชัยบาดาล

(2.2) ป่าสงวนแห่งชาติซับลังกา มีเนื้อที่ประมาณ 398.28 ตารางกิโลเมตร ครอบคลุมพื้นที่ตำบลบัวชุม ตำบลหนองยายไถ่ ตำบลหนองรีและตำบลลำสนธิ อำเภอชัยบาดาล

(2.3) ป่าสงวนแห่งชาติชัยบาดาล มีเนื้อที่ประมาณ 398.98 ตารางกิโลเมตรครอบคลุมพื้นที่บางส่วนของอำเภอชัยบาดาล ต่อเนื่องสู่พื้นที่กิ่งอำเภอท่าหลวงและอำเภอพัฒนานิคม

(2.4) ป่าเตรียมการเขาเพนียด มีเนื้อที่ประมาณ 30.00 ตารางกิโลเมตร ครอบคลุมพื้นที่ตำบลเขาเพนียด อำเภอโคกสำโรง

3. แหล่งน้ำและการชลประทาน แม่น้ำที่สำคัญในจังหวัดลพบุรีมี 3 สายคือ

(3.1) แม่น้ำลพบุรี ไหลอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของจังหวัดลพบุรี โดยแยกจากแม่น้ำเจ้าพระยาที่ตำบลบางพุทรา อำเภอสิงห์บุรี แล้วไหลผ่านอำเภอท่าม่วง อำเภอเมืองลพบุรี ไปออกที่อำเภอบ้านแพรก อำเภอมหาราชและอำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แล้วไหลลงสู่แม่น้ำป่าสักที่ตำบลหัวรอ อำเภอพระนครศรีอยุธยา แม่น้ำลพบุรีนี้มีความยาวประมาณ 100.00 กิโลเมตร

(3.2) แม่น้ำป่าสัก ไหลอยู่ทางทิศตะวันออกของจังหวัดลพบุรีต้นน้ำเกิดทางตอนเหนือของเทือกเขาเพชรบูรณ์ ไหลผ่านจังหวัดเพชรบูรณ์มาทางทิศใต้ เข้าเขตจังหวัดลพบุรีที่บ้านท่ามะเฟือง ตำบลศิลาทิพย์ ตำบลล้านารายณ์ อำเภอชัยบาดาล และตำบลโคกสูง ตำบลมะนาวหวาน อำเภอพัฒนานิคม เข้าเขตจังหวัดสระบุรีไหลลงแม่น้ำเจ้าพระยาที่อำเภอพระนครศรีอยุธยา แม่น้ำป่าสักนี้มีความยาวประมาณ 500.00 กิโลเมตร

(3.3) แม่น้ำโพธิ์ชัน ไหลแยกจากแม่น้ำเจ้าพระยาที่อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี ผ่านทางด้านทิศตะวันออกของอำเภอบ้านหมี่ แล้วไหลมารวมกับแม่น้ำลพบุรีที่อำเภอท่าม่วง นอกจากนี้ยังมีคลองที่สำคัญ ดังนี้

(3.4) คลองบางขาม ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของจังหวัดลพบุรี โดยไหลมาจากทางตอนใต้ของอำเภอบ้านหมี่ ผ่านอำเภอท่าม่วง แล้วไหลลงสู่แม่น้ำที่อำเภอท่าม่วง

(3.5) คลองลำสนธิ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของจังหวัดลพบุรี ไหลมาจากจังหวัดชัยภูมิ แล้วไหลลงสู่แม่น้ำป่าสักที่อำเภอชัยบาดาล

นอกจากที่กล่าวมานี้ ยังมีแหล่งน้ำธรรมชาติขนาดเล็กๆ กระจายอยู่ทั่วไป แต่ส่วนใหญ่จะตื้นเขิน และไม่มีน้ำสำหรับการอุปโภคและบริโภค ตลอดจนทำการเกษตรได้เพียงพอในฤดูแล้ง

ส่วนแหล่งน้ำเพื่อการชลประทาน พื้นที่ทางด้านทิศตะวันตกของจังหวัดตั้งแต่อำเภอบ้านหมี่ อำเภอท่าม่วงและอำเภอเมืองลพบุรี เป็นพื้นที่มีระบบชลประทานทั่วถึงเป็นส่วนใหญ่ โดยมีคลองชลประทานสายชัยนาท - ป่าสัก เป็นคลองหลักทอดตัวผ่านอำเภอบ้านหมี่และอำเภอเมือง และจากคลองหลักนี้ได้มีการสร้างคลองแยกเข้าสู่พื้นที่การเกษตรทางด้านฝั่งตะวันตกของคลองหลักเป็นช่วงๆ ตลอดแนว นอกจากนี้ยังมีโครงการชลประทาน เช่น เขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ อ่างเก็บน้ำ ห้วย และฝายน้ำล้น รวม 39 แห่ง

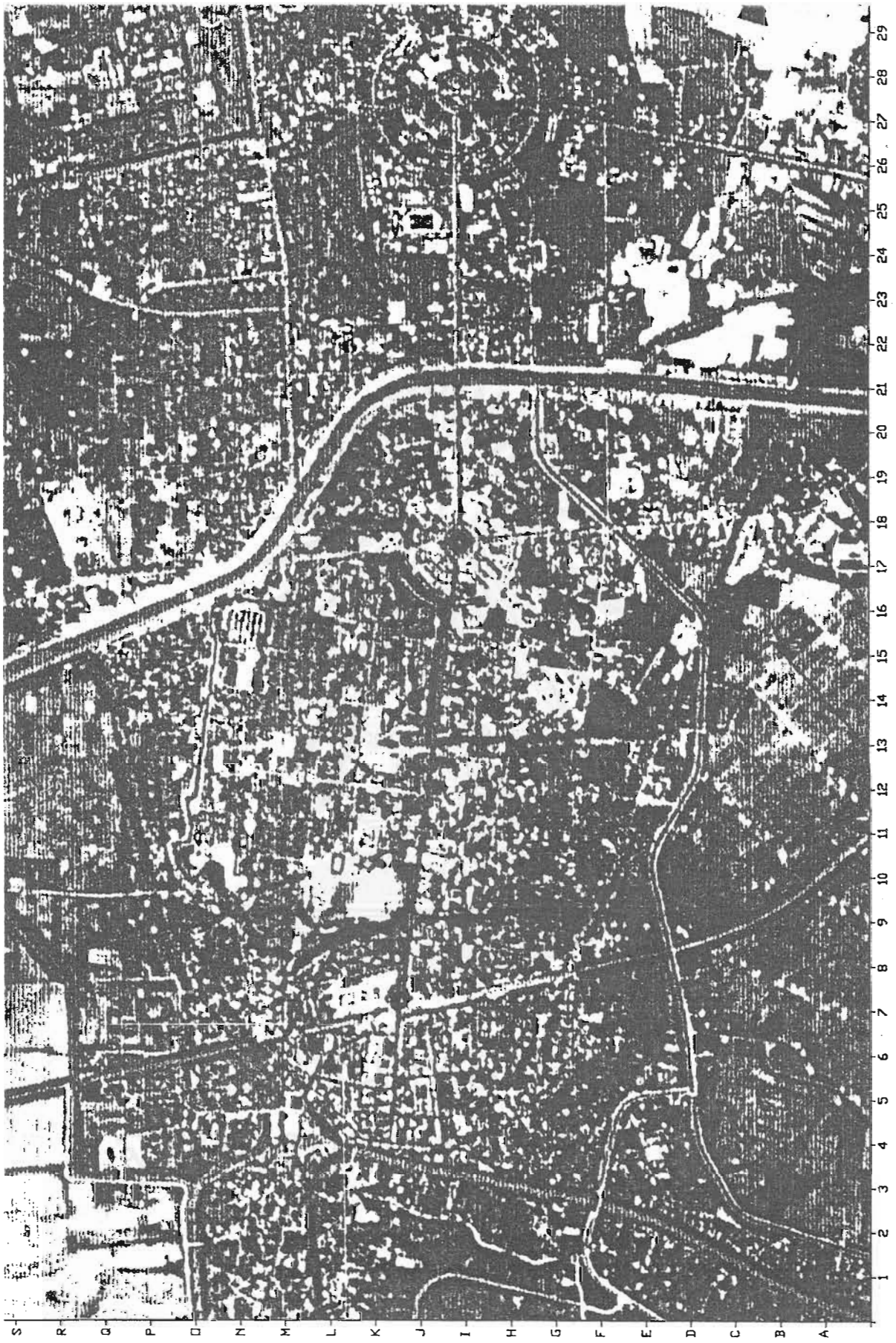
3.2 สภาพภูมิศาสตร์ของชุมชนเมืองลพบุรี

ชุมชนเมืองลพบุรีตั้งอยู่ริมแม่น้ำลพบุรี มีลักษณะพื้นที่ลาดลงมาจากเทือกเขาสามยอด ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของชุมชนเมือง พื้นที่ชุมชนเมืองตั้งอยู่สูงกว่าระดับน้ำทะเลประมาณ 11.00 – 17.00 เมตร โดยระดับพื้นดินสูงต่ำไม่เท่ากัน บางตอนสูงบางตอนต่ำสลับกันไป ห่างจากชุมชนเมืองออกไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือประมาณ 4.00 กิโลเมตร แผ่นดินต่ำลงไปมากเป็นแอ่งใหญ่ เมื่อถึงฤดูฝนน้ำฝนจากเทือกเขาจะไหลลงมาขังอยู่ในแอ่งน้ำเป็นทะเลสาบเรียกว่า “ทะเลชุบศร” ตั้งอยู่ที่ตำบลทะเลชุบศร แต่ในปัจจุบันน้ำน้อยลงไปมาก ทะเลชุบศรนี้สามารถตั้งถิ่นฐานประกอบอาชีพเกษตรกรรมอย่างถาวรได้ ถัดเลยไปทางทิศตะวันออกเป็นภูเขาเตี้ยๆ คือ เขาเอราวัณ และเนินเขาอื่นๆ เป็นเนินสูงลาดมาทางทิศตะวันตกซึ่งเป็นบริเวณที่ลุ่มมีแม่น้ำและลำคลองหลายสายไหลผ่าน เช่น คลองบางชันหมาก คลองเรือก รวมทั้งคลองชลประทานที่ขุดขึ้นมา

อีกหลายสาย บริเวณที่ลาดเชิงเขาทางทิศตะวันออกสูงกว่าระดับน้ำทะเลประมาณ 20.00 – 28.00 เมตร ซึ่งมีเนินเขาหลักๆ หลายลูกตั้งอยู่ประปราย โดยมีลำน้ำจากเทือกเขาไหลมาหล่อเลี้ยง และสามารถใช้เป็นพื้นที่เพาะปลูกได้ ส่วนฝั่งแม่น้ำลพบุรีทางด้านทิศตะวันตกตรงข้ามกับเมืองลพบุรี พื้นที่เป็นที่ต่ำซึ่งอยู่ต่ำกว่าระดับน้ำทะเลประมาณ 9.00 – 10.00 เมตร ตั้งอยู่ในตำบลบางชันหมาก ในฤดูน้ำหลากน้ำในแม่น้ำมีโอกาสเอ่อล้นท่วมฝั่ง ทำให้ลพบุรีมีสภาพคล้ายเกาะเล็กๆ ส่วนทางด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือของชุมชนเมืองลพบุรีเป็นที่ลุ่มเช่นกัน ชาวบ้านเรียกบริเวณนี้ว่า “ทุ่งพรหมาสตรี” ตั้งอยู่ที่ตำบลพรหมาสตรี มีลำน้ำสาขาหนึ่งไหลผ่านถึงเขาสมอคอน วัดไผ่ ทางด้านทิศใต้และทิศตะวันออกเฉียงใต้ของตำบลโพธิ์เก้าต้น และตำบลปาดาลก็เป็นที่ลุ่มเช่นกัน ปัจจุบันมีการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม โดยมีระบบชลประทานหล่อเลี้ยงพื้นที่

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพถ่ายดาวเทียม SPOT PL4 วันที่ 19 มกราคม 2532 มาตรฐาน 1 : 20,000 บริเวณเมืองลพบุรี

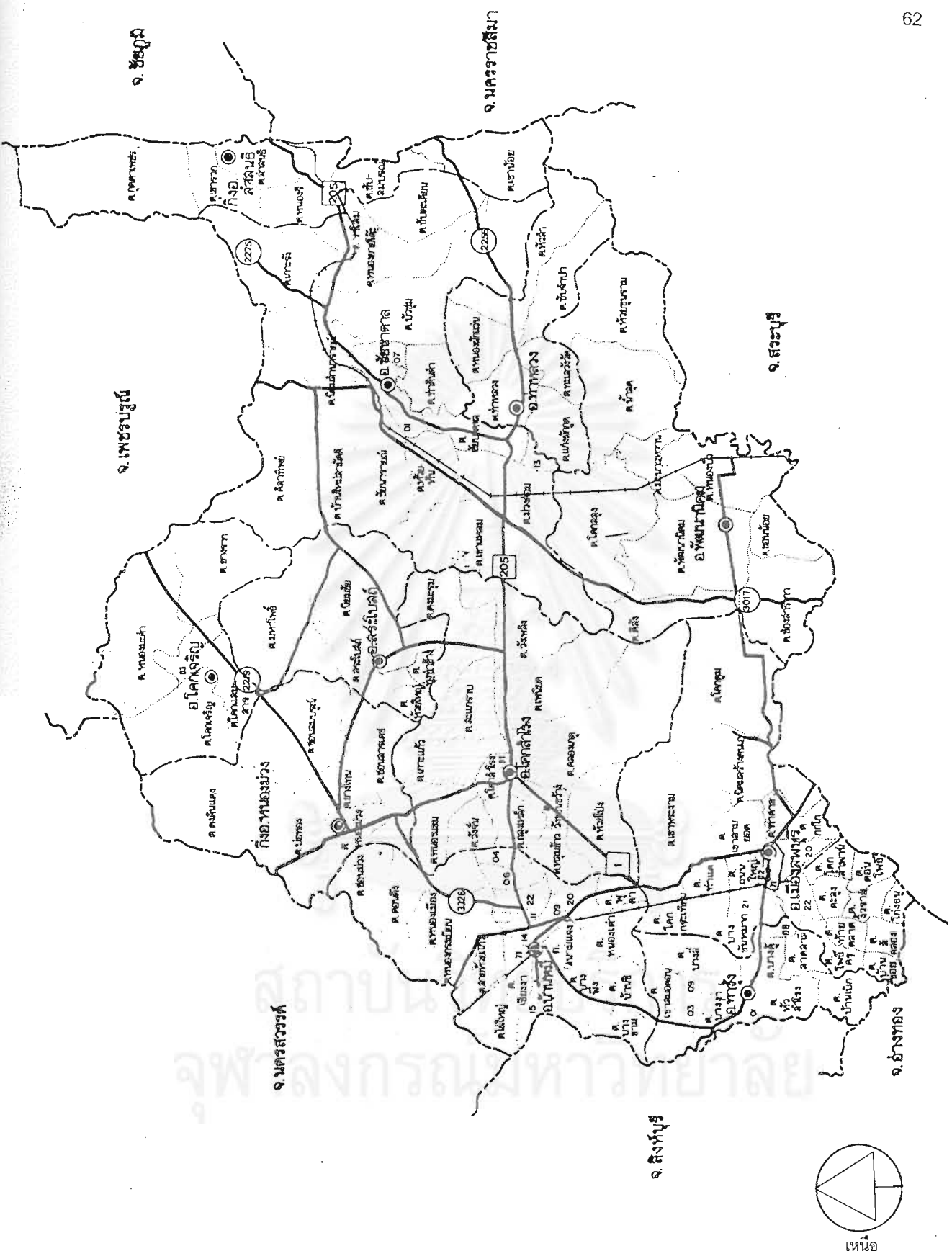
แนวทางการพัฒนาชุมชนแออัดในเมืองประวัติศาสตร์ลพบุรี

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

ภาควิชา การวางแผนภาคและเมือง

แสดง : ภาพที่ 3.1 ภาพถ่ายดาวเทียมบริเวณเมืองลพบุรี 2532

ที่มา :

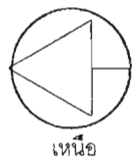
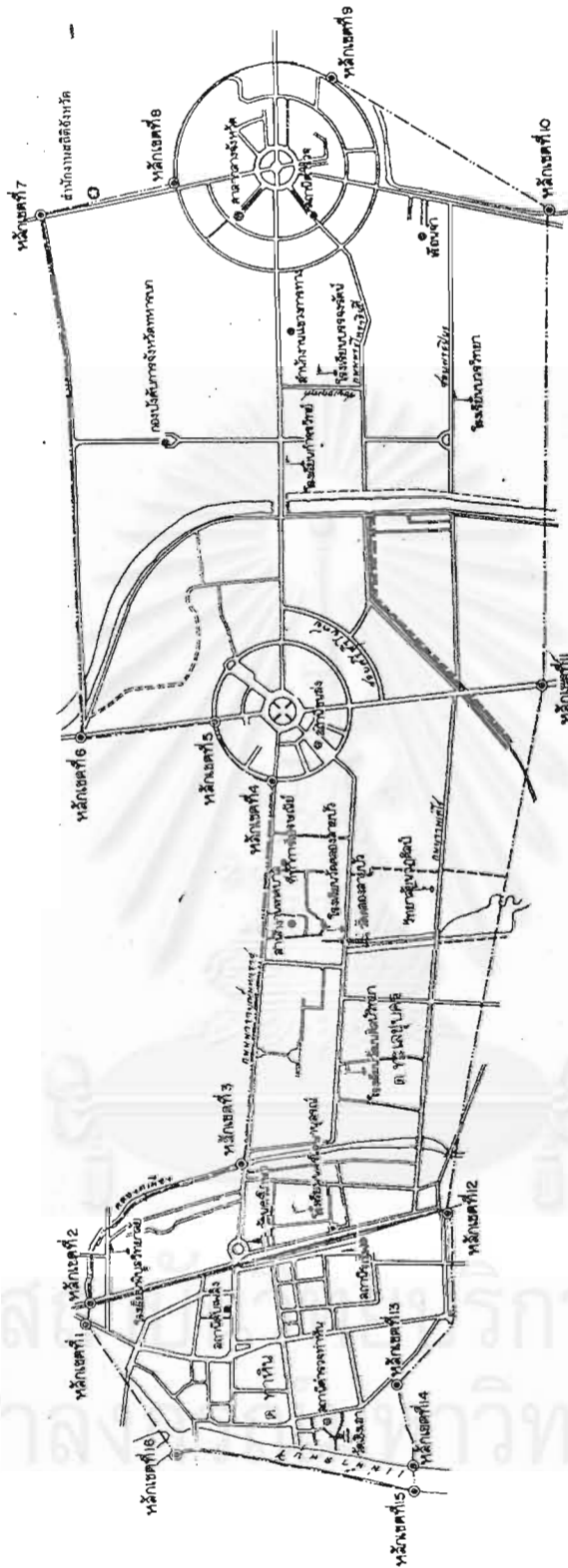
แนวทางการพัฒนาชุมชนแออัดในเมืองประวัติศาสตร์ลพบุรี

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

ภาควิชา การวางแผนภาคและเมือง

แสดง: 3.2 แสดง เขตปกครองจังหวัดลพบุรี

ที่มา:

แนวทางการพัฒนาชุมชนแออัดในเมืองประวัติศาสตร์ลพบุรี

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

ภาควิชา การวางแผนที่ดินและเมือง

แสดง: 3.3 แสดง เขตเทศบาลเมืองลพบุรี

ที่มา:

3.3 การปกครอง

ปัจจุบันจังหวัดลพบุรี มีการปกครองแบ่งส่วนราชการภายในจังหวัด ดังนี้

1.การบริหารราชการส่วนกลาง ได้แก่ หน่วยราชการต่าง ๆ ที่เป็นตัวแทนของกระทรวง ทบวง และกรมต่าง ๆ เข้ามาตั้งปฏิบัติงานอยู่ในจังหวัดลพบุรี จำนวน 40 หน่วย

2.การบริหารราชการส่วนภูมิภาค ได้แก่ หน่วยราชการต่าง ๆ ที่กระทรวง ทบวง และกรมส่งเจ้าหน้าที่เข้ามาปฏิบัติงานประจำในจังหวัด โดยมอบอำนาจการบังคับบัญชาให้แก่ผู้ว่าราชการจังหวัด ประกอบด้วย ส่วนราชการระดับจังหวัด 25 หน่วย และอำเภอ 11 อำเภอ ตำบล 124 ตำบล และหมู่บ้าน 1,094 หมู่บ้าน

3.การบริหารราชการส่วนท้องถิ่น ได้แก่ รูปแบบการบริหารราชการโดยการกระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่น เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมและรู้จักร่วมมือกันเพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นของตนเอง ประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนจังหวัด 1 แห่ง เทศบาล 3 แห่ง สุขาภิบาล 10 แห่ง องค์การบริหารส่วนตำบล 108 แห่ง และสภาตำบล 12 แห่ง

3.4 ประชากรและการจ้างงาน

ประชากร

ประชากรของจังหวัดลพบุรีประกอบด้วยชนเชื้อชาติต่าง ๆ หลายเชื้อชาติส่วนใหญ่เป็นชาวได้ภาคกลาง นอกจากนี้ยังมีเชื้อสายมาจากประเทศเพื่อนบ้าน เช่น ลาวเวียงจันทน์ ลาวพวน มอญ ซึ่งคนไทยเหล่านี้ยังคงรักษาวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีและภาษาพูดที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง แต่ก็สามารถปรับตัวให้เข้ากับประชากรส่วนใหญ่ของจังหวัดได้ชนเชื้อสายมอญอาศัยอยู่ในท้องที่ตำบลบางขันหมาก อำเภอเมืองชนเชื้อสายลาวพวนอยู่ในท้องที่อำเภอบ้านหมี่ และชนเชื้อสายจีนจะมีปะปนอยู่ทั่วไป

สิ้นเดือนธันวาคม ปี พ.ศ. 2539 ปรากฏว่าประชากรจังหวัดลพบุรีมีจำนวนทั้งสิ้น 787,768 คน แยกเป็นเพศชาย 410,775 คน และเพศหญิง 376,993 คน คิดเป็นอัตราเพศชาย : เพศหญิง เท่ากับ 1.09 : 1 ความหนาแน่นของประชากรเฉลี่ย 127 คน ต่อตารางกิโลเมตร ลักษณะโครงสร้าง

ประชากรคล้ายกับของประเทศ เนื่องจากจังหวัดลพบุรีเป็นเมืองยุทธศาสตร์การทหารจึงทำให้มีสัดส่วนประชากรเพศชายมากกว่าเพศหญิงเล็กน้อย

การจ้างงาน

จากข้อมูลสำนักงานจัดหางานจังหวัดลพบุรีในปี พ.ศ. 2539 ได้ระบุสถานภาพด้านแรงงานและการมีงานทำในจังหวัดลพบุรี พบว่า จากจำนวนประชากรทั้งหมด 796,278 คน แยกเป็นจำนวนกำลังแรงงาน (ผู้ที่มีอายุ 13 ปีขึ้นไป) 458,895 คน หรือร้อยละ 57.63 ของประชากรทั้งหมด โดยแยกเป็นผู้มีงานทำประมาณ 444,761 คน หรือร้อยละ 96.92 และผู้ไม่มีงานทำ 14,134 คน หรือร้อยละ 3.08 สำหรับผู้มีงานทำดังกล่าวอาจจะจำแนกเป็นผู้มีงานทำใน-นอภาคเกษตรจำนวน 434,887 คน หรือร้อยละ 97.78 ส่วนที่เหลือเป็นผู้รอฤดูกาล ประมาณ 9,874 คน หรือร้อยละ 2.22 สำหรับผู้ที่มีอายุต่ำกว่า 13 ปี หรือผู้ที่ยังไม่มีงานทำอย่างชัดเจนนั้น ในจังหวัดลพบุรีมีปริมาณ 190,390 คน หรือร้อยละ 23.91 ส่วนผู้ที่มีอายุเกิน 13 ปี แต่ไม่อยู่ในวัยกำลังแรงงานจะมีทั้งสิ้นประมาณ 146,993 คน หรือร้อยละ 18.46

ขณะเดียวกันเมื่อพิจารณาผู้ไม่มีงานทำ ซึ่งมีอยู่ประมาณ 14,134 คน หรือร้อยละ 3.08 นั้น แยกเป็นผู้ที่กำลังหางานทำจำนวน 2,174 คน หรือร้อยละ 15.38 และที่หางานทำแต่พร้อมนี้จะทำงาน 11,960 คน หรือร้อยละ 84.62 (รายละเอียดดูโครงสร้างแรงงานและการมีงานทำในปี พ.ศ. 2539)

สำหรับสถานการณ์แรงงานจังหวัดลพบุรีนั้น จากการศึกษาภาพความเคลื่อนไหวแรงงานในจังหวัดลพบุรี ซึ่งรวบรวมจากการให้บริการจัดหางานของสำนักงานจัดหางานจังหวัดลพบุรี ปรากฏว่า ในช่วงแรกของปี พ.ศ. 2540 (มกราคม – กรกฎาคม) ความต้องการแรงงานในจังหวัดลพบุรี มีจำนวน 691 อัตรา จำแนกตามหมวดอุตสาหกรรม พบว่า หมวดอุตสาหกรรมการขายส่งการขายปลีก ภัตตาคารและโรงแรมมีความต้องการแรงงานมากที่สุด จำนวน 418 อัตรา คิดเป็นร้อยละ 60.49 ของความต้องการแรงงานทั้งหมด รองลงมาคือ หมวดอุตสาหกรรมการผลิตมีความต้องการแรงงานจำนวน 261 อัตรา คิดเป็นร้อยละ 37.77 และส่วนที่เหลือจำนวน 12 อัตรา คิดเป็นร้อยละ 1.74 เป็นความต้องการแรงงานหมวดอื่น ๆ

สำหรับความต้องการแรงงานด้านประเภทอาชีพ พบว่า ตลาดแรงงานมีความต้องการมากที่สุด คือ ผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการค้า จำนวน 290 อัตรา คิดเป็นร้อยละ 41.96 ของความต้องการ

ทั้งหมด รองลงมาคือ ผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการผลิต และผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวข้องกัน จำนวน 238 อัตรา คิดเป็นร้อยละ 34.44 (ดูตารางที่ 3.1 และตารางที่ 3.2 ประกอบ)

ตารางที่ 3.1 สรุปความต้องการแรงงานในจังหวัดลพบุรี ปี พ.ศ. 2540

หมวด	จำนวน	ร้อยละ
- การขายส่งขายปลีก ภัตตาคารโรงแรม	418	60.49
- อุตสาหกรรมการผลิต	261	37.77
- อื่น ๆ	12	1.74
รวม	691	100

ที่มา : สำนักงานจัดหางาน จังหวัดลพบุรี, ปี พ.ศ. 2540

ส่วนความต้องการแรงงานตามระดับการศึกษาในปี พ.ศ. 2540 จากการศึกษาข้อมูลของสำนักงานจัดหางาน จังหวัดลพบุรี พบว่าจำนวนความต้องการแรงงานทั้งสิ้น 691 คน แยกเป็นมีความต้องการจะว่าจ้างผู้การศึกษาในระดับปริญญาตรีจำนวน 11 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 1.60 ผู้ที่จบการศึกษาในระดับอาชีวศึกษา จำนวน 217 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 31.40 ผู้ที่จบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา จำนวน 306 คน หรือ คิดเป็นร้อยละ 44.28 ผู้ที่จบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา จำนวน 138 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 19.97 และไม่ระบุระดับการศึกษา จำนวน 19 คน หรือ ร้อยละ 2.75 ดังนั้นเมื่อพิจารณาภาพรวมตลาดแรงงานของจังหวัดลพบุรี จะเห็นได้ว่าใน ปี พ.ศ. 2540 ความต้องการแรงงานผู้ที่สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาจะมีจำนวนมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 44.28 ส่วนผู้ที่จบการศึกษาปริญญาตรีมีความต้องการน้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 1.60 ของตลาดแรงงานจังหวัดลพบุรี ใน ปี พ.ศ. 2540(ดูตารางที่ 3.2 ประกอบ)

ตารางที่ 3.2 สรุปความต้องการแรงงานในจังหวัดลพบุรี ปี พ.ศ.2540 (ตามระดับการศึกษา)

หมวด	จำนวน	ร้อยละ
- ปริญญาตรี	11	1.6
- อาชีวศึกษา	217	31.4
- มัธยมศึกษา	306	44.28
- ประถมศึกษา	138	19.97
- ไม่ระบุการศึกษา	19	2.75

ที่มา : ข้อมูลเผยแพร่แรงงานจังหวัดลพบุรี, ปี พ.ศ. 2540

สำนักงานจัดหางาน จังหวัดลพบุรี, ปี พ.ศ. 2540

อย่างไรก็ตาม เพื่อที่จะแสดงภาพรวมของแรงงานและการมีงานทำในปัจจุบันจังหวัดลพบุรี เปรียบเทียบกับภาคกลางและทั่วประเทศ ภายใต้ข้อมูลโครงการสำรวจภาวะการทำงาน ของประชากร (Labor Force Survey) รอบที่ 1 (กุมภาพันธ์) พ.ศ. 2539 ระดับจังหวัดของงานสถิติ แรงงาน ฝ่ายสถิติแรงงาน กองสถิติสังคม สำนักงานสถิติแห่งชาติ โดยพิจารณาจากจำนวนประชากร ที่มีอายุ 13 ปีขึ้นไป จำแนกออกได้ดังนี้

3.5 ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ

ภาพรวมภาวะเศรษฐกิจจังหวัดลพบุรี

โครงสร้างเศรษฐกิจจังหวัดลพบุรี ในช่วงระหว่าง ปี พ.ศ. 2533-2537 (ตามราคาคงที่ ปี พ.ศ. 2531) ปรากฏว่าอัตราการเจริญเติบโตทางภาวะเศรษฐกิจของจังหวัด ลพบุรีขยายตัวเฉลี่ย ร้อยละ 6.88 ต่อปี โดยในปี พ.ศ. 2537 มีการเจริญเติบโตสูงถึงร้อยละ 13.77 สำหรับอัตราเฉลี่ยเติบโตในแต่ละสาขาการผลิตของจังหวัดลพบุรีในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา (พ.ศ. 2533-2537) ปรากฏว่า สาขาอุตสาหกรรมได้มีการขยายตัวเพิ่มมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 37.22 ของผลิตภัณฑ์มวลรวม จังหวัดในช่วงปี พ.ศ. 2533-2537 ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากในช่วงระยะเวลาดังกล่าว จังหวัดลพบุรีได้มี อัตราการขยายตัวของโรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ เช่น อุตสาหกรรมผลิตชิ้นส่วนคอมพิวเตอร์ และอิเล็กทรอนิกส์ จำนวน 3 โรงงาน ใช้เงินลงทุนประมาณ 6,087 ล้านบาท และมีการจ้างงานทั้งสิ้น 5,549 คน นอกจากนี้ยังมีการขยายตัวอุตสาหกรรมแปรรูปการเกษตร เช่น โรงงานผลิต เมล็ดพันธุ์พืช โรงงานผลิตอาหารสัตว์ โรงงานฆ่าและชำแหละไก่ โรงงานฟักไข่ โรงงานผลิตน้ำตาลทรายขาว และโรงงานน้ำตาลทรายขาว และโรงงานผลิตเส้นใยจากขนสัตว์ เป็นต้น ซึ่งการเติบโตของสาขาอุตสาหกรรมของจังหวัดลพบุรีในอัตราสูงได้ส่งผลให้สาขาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องขยายตัวดีขึ้นตามไปด้วย ได้แก่ สาขานาการ ประกันภัยและอสังหาริมทรัพย์ สาขาการก่อสร้างและ สาขาคมนาคมและขนส่ง โดยมีการขยายตัวเฉลี่ยในช่วงระยะเวลาดังกล่าว ระหว่างปี พ.ศ. 2533-2537 คิดเป็นร้อยละ 20.08 ร้อยละ 16.61 และร้อยละ 15.91 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดลพบุรี ตามลำดับ ซึ่งนับว่าสอดคล้องกับภาวะการผลิตสาขาดังกล่าวในระดับภาค ส่วนสาขาการเกษตรกรรมของจังหวัดลพบุรีปรากฏว่าในช่วงดังกล่าว ปี พ.ศ. 2532-2533 อัตราการเติบโตเพิ่มขึ้นเฉลี่ย ร้อยละ 2.70 ต่อปี โดยในปี พ.ศ. 2536 มีอัตราการลดลงประมาณ ร้อยละ -17.3 และได้มีการเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 8.45 ใน ปี พ.ศ. 2537 แต่อย่างไรก็ตามสาขาการเกษตรกรรมยังนับว่าเป็น สาขาการผลิตพื้นฐานของจังหวัดลพบุรีที่สำคัญอยู่ต่อไป

เปรียบเทียบโครงสร้างการผลิตภาคกลาง/จังหวัดลพบุรี

โครงสร้างผลิตภัณฑ์มวลรวมระดับภาค (Gross Regional Product : GRP ของภาคกลางปรากฏว่าสัดส่วนของผลผลิตในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2533 – 2537 สาขาอุตสาหกรรมสูงขึ้นอย่างมาก จากร้อยละ 25.9 ในปี พ.ศ. 2533 เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 41.8 ในปี พ.ศ. 2537 อันดับสองคือสาขาการค้าลดลงจากร้อยละ 16.9 ในปี พ.ศ. 2538 ลดเหลือร้อยละ 12.9 ในปี พ.ศ. 2537 และอันดับสามคือสาขาเกษตรกรรม มีแนวโน้มลดลงจากร้อยละ 14.3 ในปี พ.ศ. 2533 เหลือร้อยละ 10.1 ในปี พ.ศ. 2537 (รายละเอียดตารางที่ 3.3)

ตารางที่ 3.3 โครงสร้างการผลิตสาขาสำคัญ ๆ ของภาคกลางช่วงปี พ.ศ. 2533-2537
(คิดราคาคงที่ปี พ.ศ. 2531)

(หน่วย : ร้อยละ)

ปี	2533	2534	2535	2536	2537
สาขาการผลิต					
อุตสาหกรรม	25.9	30.2	33.8	37.9	41.8
เกษตรกรรม	14.3	13.5	13.4	11.4	10.1
การค้า	16.9	15.3	14.4	14.0	12.9
การบริการและอื่น ๆ	42.9	41.0	38.4	36.7	35.2
รวม	100	100	100	100	100

ที่มา : ผลิตภัณฑ์ภาคและจังหวัด ฉบับ ปี พ.ศ. 2537

กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน, สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

สำหรับโครงสร้างการผลิตของจังหวัดลพบุรี ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2533-2537 สัดส่วนการผลิตสำคัญ ๆ ของจังหวัดลพบุรี ประกอบด้วยสาขาอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นจากในปี พ.ศ. 2533 ที่มีสัดส่วนร้อยละ 5.0 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมทั้งจังหวัดเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 10.7 ในปี พ.ศ. 2537 ขณะเดียวกันสาขาเกษตรกรรมในช่วง 5 ปี ที่ผ่านมามีได้ลดลงจากร้อยละ 24.5 ในปี พ.ศ. 2533 เหลือเพียงร้อยละ 20.7 ในปี พ.ศ. 2537 แต่อย่างไรก็ตามสาขานี้ยังคงเป็นสัดส่วนการผลิตที่สำคัญอันดับสองของจังหวัดลพบุรี ส่วนอันดับสามได้แก่สาขาการค้า ซึ่งในปี พ.ศ. 2537 มีสัดส่วนร้อยละ 22.3 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมลดลงเล็กน้อยจากปี พ.ศ. 2533 ที่มีสัดส่วนร้อยละ 23.5 (รายละเอียดดูตารางที่ 3.4 ประกอบ)

ตารางที่ 3.4 โครงสร้างการผลิตสาขาสำคัญของจังหวัดลพบุรีช่วงปี พ.ศ. 2533 – 2537
(คิดราคาคงที่ปี พ.ศ. 2531)

(หน่วย : ร้อยละ)

ปี	2533	2534	2535	2536	2537
สาขาการผลิต					
อุตสาหกรรม	5.0	6.7	7.2	8.2	10.7
เกษตรกรรม	24.5	25.0	26.3	21.7	20.7
การค้า	23.5	22.8	21.9	23.9	22.3
การบริการและอื่น ๆ	47.0	45.5	44.6	46.2	46.3
รวม	100	100	100	100	100

ที่มา : ผลิตภัณฑ์ภาคและจังหวัด ฉบับ ปี พ.ศ. 2537

กองบัญชีประชาชาติ, สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าโครงสร้างการผลิตของจังหวัดลพบุรี ปี พ.ศ. 2537 (ณ ราคาคงที่ปี พ.ศ. 2531) มีมูลค่า 18,337.8 ล้านบาท เปรียบเทียบกับผลิตภัณฑ์มวลรวมของภาคกลางมีมูลค่า 125,674.1 ล้านบาท หรือมีขนาดสัดส่วนเท่ากับ 6.8 เท่า ในระดับจังหวัด (รายละเอียดดูตารางที่ 3.5 ประกอบ)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 3.5 เปรียบเทียบผลิตภัณฑ์มวลรวมระหว่างจังหวัดลพบุรีกับภาคกลาง
ปี พ.ศ.2537 (คิดตามราคาคงที่ ปี พ.ศ. 2531)

สาขาการผลิต	จังหวัดลพบุรี (1)		ภาคกลาง (2)		สัดส่วน	
	ล้านบาท	ร้อยละ	ล้านบาท	ร้อยละ		
การเกษตร	3793.1	20.68	12634.5	10.05	01:03.3	
เหมืองแร่และการขุดหิน	295.9	1.61	7119.3	5.67		
อุตสาหกรรม	1962.6	10.7	52,485.30	41.76		
การก่อสร้าง	1598.4	8.72	5684.8	4.52		
ไฟฟ้าและประปา	497.5	2.71	5665.1	4.31		
การคมนาคมและขนส่ง	1030.7	5.62	5372.4	4.27		
การค้าส่งและค้าปลีก	4095.4	22.33	16225.2	12.91		
ธนาคาร ประกันภัยและ อสังหาริมทรัพย์	922.6	5.03	4568.9	3.64		
ที่อยู่อาศัย	1069.7	5.83	4002.4	3.18		
การบริหารราชการและ ป้องกันประเทศ	1528.8	8.34	4103.8	3.27		
การบริการ	1543.3	8.42	7812.3	6.22		
ผลิตภัณฑ์รวม	18337.8	100	125674.1	100		125674.1

ที่มา : ผลิตภัณฑ์ภาคและจังหวัด ฉบับ ปี พ.ศ. 2537

กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน, สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ขณะเดียวกันเมื่อเปรียบเทียบมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัดลพบุรีกับมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมของภาคกลางช่วงระหว่าง ปี พ.ศ. 2535-2537 (ณ ราคาคงที่ ปี พ.ศ. 2531) พบว่า ในปี พ.ศ. 2533 มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมของภาคกลาง มีค่าเท่ากับ 75,382.6 ล้านบาท เพิ่มขึ้นเป็น 125,674.1 ล้านบาท ในปี พ.ศ. 2537 หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 13.34 ต่อปี ในขณะที่ ปี พ.ศ. 2533 มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัดลพบุรี มีค่าเท่ากับ 13,643.2 ล้านบาท (คิดเป็นร้อยละ 18.10 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมของภาค) เพิ่มขึ้นเป็น 18,337.8 ล้านบาท ในปี พ.ศ. 2537 (คิดเป็นร้อยละ 14.5 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมของภาคหรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 6.88 ต่อปี ซึ่งจากตัวเลขดังกล่าวจะเห็นได้ว่าในปี พ.ศ. 2537 อัตราการเพิ่มเฉลี่ยของผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัดลพบุรี ต่ำกว่าอัตราเฉลี่ยของภาคกลางเมื่อคิดในราคาคงที่ ปี พ.ศ. 2531 (ดูตารางที่ 3.6 ประกอบ)

ตารางที่ 3.6 มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมและอัตราการขยายตัวภาวะเศรษฐกิจของจังหวัดลพบุรี และภาคกลางช่วงปีพ.ศ. 2533-2537 (คิดตามราคาคงที่ปี พ.ศ.2531)

	2533	2534	2535	2536	2537	เฉลี่ย/ปี
จังหวัดลพบุรี	13,643,186	15,069,561	16,086,644	16,118,768	18,337,786	
เพิ่ม/ลด (ร้อยละ)	(-)	(10.45)	(6.75)	(0.02)	(13.77)	(6.88)
ภาคกลาง	75,382,617	87,848,863	96,550,687	107,409,607	125,674,128	
เพิ่ม/ลด (ร้อยละ)	(-)	(16.54)	(9.91)	(11.25)	(17.22)	(13.34)

ที่มา : ผลิตภัณฑ์ภาคและจังหวัด ฉบับ ปี พ.ศ. 2537

กองบัญชาประชาชนชาติ, สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

รายได้เฉลี่ยต่อหัว

จากการเติบโตทางด้านเศรษฐกิจเพิ่มสูงขึ้นทุกปีอย่างต่อเนื่องเป็นส่วนสำคัญของการยกระดับรายได้ต่อหัวของประชากรในภูมิภาคต่าง ของประเทศโดยการพิจารณาจากรายได้เฉลี่ยของประชากรทั่วประเทศเท่ากับ 61,335 บาท/คน/ปี (ราคาตลาด ปี พ.ศ. 2537) ส่วนรายได้เฉลี่ยของประชากรในภาคกลาง คิดจากปีเดียวกัน ปรากฏว่าประชากรภูมิภาคนี้มีรายได้เฉลี่ย 57,0232 บาท/คน/ปี ซึ่งนับว่ายังต่ำกว่ารายได้เฉลี่ยของประเทศ

สำหรับรายได้เฉลี่ยต่อหัวของประชากรในจังหวัดลพบุรี ปรากฏว่าใน ปี พ.ศ. 2533 มีค่าเท่ากับ 21,229 บาท/คน/ปี เพิ่มขึ้นเป็น 34,301 บาท/คน/ปี ในปี พ.ศ. 2537 ซึ่งนับว่ายังต่ำกว่ารายได้เฉลี่ยของภาคกลางและทั่วประเทศ เมื่อเปรียบเทียบในช่วง 5 ปี ที่ผ่านมา (รายละเอียดดูตารางที่ 3.7 ประกอบ)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 3.7 แสดงรายได้เฉลี่ยต่อหัวของประชากรในจังหวัดลพบุรี/ภาคกลาง และทั่วประเทศ ระหว่างปี พ.ศ.2533-237

	ปี พ.ศ.				
	2533	2534	2535	2536	2537
จังหวัดลพบุรี	21,229	24,859	27,623	28,588	34,301
ภาคกลาง	30,822	38,206	41,952	47,244	57,022
ทั่วประเทศ	39,149	44,313	49,345	54,544	61,335

ที่มา : (1) ผลิตภัณฑ์ภาคและจังหวัด ฉบับ ปี พ.ศ. 2537

กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน, สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

3.6 ข้อมูลด้านการศึกษา

การศึกษา

จังหวัดลพบุรีมีสถานศึกษา ตั้งแต่ระดับอนุบาล จนถึงระดับปริญญาตรีทั้งสิ้น 482 แห่ง ส่วนใหญ่จะตั้งอยู่ในเขตอำเภอเมือง ซึ่งสามารถให้บริการศึกษาในทุกๆระดับ โดยเฉพาะในระดับอุดมศึกษา คือ สถาบันราชภัฏเทพสตรี นอกจากนี้จะรองรับนักศึกษาในตัวจังหวัดลพบุรีแล้ว ยังมีนักศึกษาจากจังหวัดใกล้เคียงมาศึกษาอีกด้วย ส่วนการจำแนกสถานศึกษาในจังหวัดลพบุรี (จากข้อมูลรายงานการศึกษามิติภาค ของสำนักนโยบายและแผน สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงศึกษาธิการ ปีการศึกษา พ.ศ.2539) จะประกอบด้วย สถาบันการศึกษาที่เปิดสอน ตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงระดับประถมศึกษาเป็นส่วนใหญ่ จำนวน 338 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 70.12 ของจำนวนสถานศึกษาทั้งหมด รองลงมา คือ สถาบันการศึกษาที่เปิดสอนตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 69 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 14.32 ลำดับต่อมา คือ สถาบันการศึกษาที่เปิดสอนระดับมัธยมต้นจนถึงมัธยมปลาย ซึ่งมีจำนวน 22 แห่ง และระดับเด็กเล็กจนถึงประถมศึกษาที่มีจำนวน 19 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 4.56 และร้อยละ 3.94 ตามลำดับ

สำหรับจำนวนนักเรียนและครูในจังหวัดลพบุรีนั้น ปรากฏว่าจากแหล่งข้อมูลเดียวกันได้ระบุว่าในปี พ.ศ.2539 จังหวัดลพบุรีมีจำนวนนักเรียนทั้งสิ้น 150,975 คน มีครูทั้งสิ้น 8,299 คน คิดเป็นสัดส่วนครู : นักเรียน เท่ากับ 1 : 18 และเมื่อพิจารณาในแต่ละระดับการศึกษาปรากฏว่านักเรียนในระดับประถมศึกษาที่มีจำนวนมากที่สุด จำนวน 64,425 คน หรือร้อยละ 46.8 ของจำนวนนักเรียนทั้งหมด ส่วนจำนวนครูในระดับเดียวกันมีทั้งสิ้น 3,884 คน หรือร้อยละ 51.2 โดยสัดส่วน

ครู 1 คน ต่อนักเรียน 17 คน รองลงมา ได้แก่ นักเรียนและครูในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งมีจำนวน 28,691 คน และ 1,447 คน คิดเป็นร้อยละนักเรียน และครูทั้งจังหวัด เท่ากับร้อยละ 19.0 และร้อยละ 17.4 ตามลำดับ โดยคิดเป็นสัดส่วนครู : นักเรียน เท่ากับ 1 : 20 ส่วนจำนวนนักเรียนและครูในระดับการศึกษาอื่น ๆ นั้น

นอกเหนือจากการศึกษาในระบบโรงเรียนดังกล่าวข้างต้นแล้ว จังหวัดลพบุรี ยังจัดให้มีการศึกษานอกระบบโรงเรียน โดยจัดให้มีศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน เช่นเดียวกับจังหวัดอื่น ๆ ทั่วประเทศ

3.7 การสาธารณสุข

สถานบริการสาธารณสุข

ปัจจุบันจังหวัดลพบุรีได้มีการขยายการบริการด้านสาธารณสุข เพื่อให้การบริการแก่ประชาชนโดยทั่วถึงภายใต้ความรับผิดชอบของภาครัฐและภาคเอกชน กล่าวคือ จังหวัดลพบุรี มีโรงพยาบาลในสังกัดกระทรวงสาธารณสุข และสังกัดหน่วยงานอื่น ๆ รวมทั้งภาคเอกชนทั้งสิ้น 15 แห่ง จำนวนเตียง 1,533 เตียง กระจายไปตามอำเภอต่าง ๆ แต่ส่วนใหญ่จะอยู่ในอำเภอเมือง อำเภอบ้านหมี่ นอกจากนั้นแล้วยังมีสถานอนามัยอีก 127 แห่ง และคลินิกแพทย์อีก 67 แห่ง

บุคลากรด้านสาธารณสุข

สำหรับบุคลากรด้านสาธารณสุขในทุกสังกัดหน่วยงานของรัฐและเอกชน ปรากฏว่าในปี พ.ศ.2539 จังหวัดลพบุรีมีแพทย์ทั้งสิ้น 132 คน คิดเป็นสัดส่วนต่อประชากรเท่ากับ 1 : 6,174 คน ซึ่งค่อนข้างจะสูงกว่าเกณฑ์เฉลี่ยแพทย์ต่อประชากรในระดับประเทศ (1 : 4,260 คน) บุคลากรด้านสาธารณสุขอื่น ๆ เช่น ทันตแพทย์ในจังหวัดมีจำนวน 34 คน เฉลี่ยอัตราส่วนต่อประชากร

3.8 ข้อมูลด้านโครงสร้างพื้นฐาน

โครงข่ายถนน

ปัจจุบันโครงข่ายถนนของจังหวัดลพบุรีมีอยู่ประมาณ 943.5 กิโลเมตร (ข้อมูลสำนักงานทางหลวงที่ 9 ลพบุรี สิ้นเดือนธันวาคม ปี พ.ศ.2539) ครอบคลุมชุมชนในพื้นที่ของจังหวัดและสามารถเชื่อมโยงกับจังหวัดใกล้เคียงได้โดยรอบ มีเส้นทางสำคัญ ดังนี้ (รายละเอียดดูภาพที่ 3.16)

ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 (ถนนพหลโยธิน) เป็นเส้นทางถนนเศรษฐกิจหลักของจังหวัด เชื่อมโยงกับจังหวัดสระบุรี ซึ่งเป็นเมืองศูนย์กลางสำคัญของภาคกลางตอนบนและจังหวัดนครสวรรค์ (เมืองศูนย์กลางภาคเหนือตอนล่าง) ซึ่งขณะนี้กำลังได้รับการปรับปรุงให้เป็น 6 ช่องจราจร ช่วงพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี – อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี

ทางหลวงหมายเลข 21 เป็นเส้นทางหลวงแยกออกจากทางหลวงหมายเลข 1 มุ่งขึ้นทางเหนือผ่านอำเภอพนัสนิคม อำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี เข้าสู่จังหวัดเพชรบูรณ์ที่อำเภอศรีเทพ เส้นทางนี้ ถือได้ว่าเป็นเส้นทางถนนสายเศรษฐกิจที่สำคัญในอนาคต เพราะมีกิจกรรมทางเศรษฐกิจเกิดขึ้นอย่างมาก ในระยะที่ผ่านมาทั้งในด้านการเกษตร อุตสาหกรรม และการท่องเที่ยว

ทางหลวงหมายเลข 311 เป็นเส้นทางเชื่อมโย่งสู่จังหวัดสิงห์บุรี และแยกเข้าจังหวัดอ่างทอง (ผ่านทางอำเภอท่าเรือ : ทางหลวงหมายเลข 3027 และทางหลวงหมายเลข 32)

ทางหลวงหมายเลข 205 พาดผ่านใจกลางของจังหวัดในแนวตะวันออก ตะวันตก โดยเชื่อมกันที่ชุมชนสำคัญของจังหวัด เช่น อำเภอบ้านหมี่ อำเภอโคกสำโรง อำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี เข้าสู่อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ (รายละเอียดดูแผนที่ที่ 4.3 ประกอบ)

นอกจากเส้นทางหลวงสำคัญดังกล่าวข้างต้นแล้ว ซึ่งมีโครงข่ายถนนชนบทที่อยู่ในความรับผิดชอบของหลายหน่วยงาน เช่น กรมทางหลวง กรมโยธาธิการ สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท กรมชลประทาน ฯลฯ ครอบคลุมทั่วพื้นที่ของจังหวัดลพบุรี ซึ่งส่วนใหญ่ของถนนเหล่านี้ยังเป็นถนนลูกรัง หรือดิน และเขตทางแคบ บางส่วนไม่สามารถใช้ได้ทุกฤดูกาล จำเป็นต้องได้รับการพัฒนาปรับปรุงต่อไป

โครงข่ายรถไฟ

จังหวัดลพบุรี มีเส้นทางรถไฟผ่านจังหวัด 2 เส้นทาง คือสายเหนือผ่านอำเภอเมือง และอำเภอบ้านหมี่ สายตะวันออกเฉียงเหนือผ่านอำเภอพัฒนานิคม อำเภอชัยบาดาล และอำเภอลำสนธิ สำหรับขบวนรถไฟที่ผ่านสถานีลพบุรีในแต่ละวัน มีจำนวน 31 เที่ยว เป็นเที่ยวขึ้น 16 เที่ยว ทยอยลง 15 เที่ยว นอกจากนี้ยังมีรถดีเซลรางวิ่งระหว่าง กรุงเทพฯ – ลพบุรี และกรุงเทพฯ – บ้านหมี่ เป็นประจำทุกวันอีกด้วย

ระบบไฟฟ้า

จังหวัดลพบุรี เป็นที่ตั้งของการไฟฟ้าภูมิภาคเขต 3 ภาคเหนือ (ลพบุรี) รับผิดชอบพื้นที่ 5 จังหวัด คือ จังหวัดลพบุรี อุทัยธานี สิงห์บุรี นครสวรรค์ และเพชรบูรณ์ ส่วนการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคจังหวัดลพบุรีในปัจจุบัน (พ.ศ.2540) มีสถานีย่อยสำหรับจ่ายกระแสไฟฟ้าอยู่ 3 แห่ง คือ สถานีย่อยลพบุรี 1 มีหม้อแปลงสำหรับการจ่ายกระแสไฟฟ้าขนาด 2*25 MVA ปัจจุบันจ่ายไฟให้ผู้ใช้ไฟเพียง 31.1 โหลด (MW.) สถานีย่อยลพบุรี 2 มีหม้อแปลงในการจ่ายกระแสไฟฟ้าขนาด 2*25 MVA ปัจจุบันจ่ายไฟให้ผู้ใช้ไฟเพียง 27.9 โหลด (MW.) และสถานีพัฒนานิคมมีหม้อแปลงในการจ่ายกระแสไฟฟ้าขนาด 1*50 MVA ปัจจุบันจ่ายไฟให้ผู้ใช้ไฟเพียง 19.4 โหลด (MW.)

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่ากำลังจ่ายกระแสไฟฟ้าในจังหวัดลพบุรีสามารถรองรับความต้องการกระแสไฟฟ้าของผู้ใช้ได้อย่างเพียงพอ กล่าวคือ ทั้ง 3 สถานีย่อย มีกำลังจ่ายกระแสไฟฟ้าจำนวน 150 โหลด (MW.) แต่ปัจจุบันจ่ายกระแสไฟฟ้าให้ผู้ใช้ไฟรวม 78.40 โหลด (MW.) (รายละเอียดของผู้ใช้ไฟและข้อมูลการจ่ายไฟของการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคจังหวัดลพบุรี)

สำหรับความต้องการใช้กระแสไฟฟ้าในชนบทนั้น ปรากฏว่า ในปัจจุบันการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคจังหวัดลพบุรี สามารถจ่ายไฟให้แก่หมู่บ้านต่าง ๆ ครบทุกหมู่บ้านแล้ว ขณะเดียวกันแผนการพัฒนาไฟฟ้าในจังหวัดลพบุรีในอนาคตจะจัดตั้งสถานีไฟฟ้าย่อยอีก 2 แห่ง คือ สถานีไฟฟ้าย่อยโคกสำโรง และสถานีไฟฟ้าย่อยท่าวัง เพื่อรองรับการขยายตัวด้านเศรษฐกิจโดยเฉพาะการจัดตั้งเขตอุตสาหกรรมในพื้นที่เหล่านี้โดยแผนก่อสร้างสถานีไฟฟ้าย่อยท่าวัง จะดำเนินการในช่วงแผนฯ 8 สถานีไฟฟ้าย่อยโคกสำโรง คาดว่าจะดำเนินการในช่วงแผนฯ 9

ระบบประปา

การประปาในจังหวัดลพบุรี แบ่งเขตการจำหน่ายออกเป็น 2 เขต คือ การประปาเขตเทศบาลเมืองลพบุรี ซึ่งใช้น้ำดิบจากแม่น้ำลพบุรี และการประปาส่วนภูมิภาค (การประปาลพบุรี - พิบูลสงคราม) ซึ่งใช้น้ำดิบจากคลองชลประทานอนุศาสนันท์ สายชัยนาท - ป่าสัก นอกจากนั้นยังมีประปาชนบท ซึ่งใช้น้ำดิบจากบ่อบาดาลตามตำบลหมู่บ้านต่างๆ ซึ่งมีการก่อสร้างเพิ่มขึ้นทุกปี เพื่อให้เพียงพอกับความต้องการของประชาชน

สำหรับการประปาเทศบาลเมืองลพบุรี ตั้งอยู่ที่ถนนปรางค์สามยอด ตำบลท่าหิน มีพื้นที่ 3 ไร่ น้ำดิบสำหรับใช้ในการผลิตน้ำประปานำมาจากแม่น้ำลพบุรี โดยมีสถานีสูบน้ำแรงต่ำอยู่เหนือเขื่อนประตูระบายน้ำวัดมณีชลขันธ์ อยู่ห่างจากโรงกรองน้ำซึ่งอยู่บริเวณที่ทำการประปาถนนปรางค์สามยอดประมาณ 500 เมตร นอกจากนี้ยังใช้น้ำใต้ดินจากบ่อบาดาล 4 บ่อ สามารถสูบน้ำบาดาลจากบ่อทั้ง 4 บ่อ ได้ประมาณ 170 ลบ.ม./ชม. สามารถผลิตน้ำประปาได้ 5,600 ลบ.ม./วัน ผลิตน้ำประปาวินละ 24 ชั่วโมง จำหน่ายประมาณ 5,000 ลบ.ม./วัน พื้นที่บริการจ่ายน้ำประมาณ 1 ตารางกิโลเมตร ครอบคลุมพื้นที่ตำบลท่าหิน ตำบลโพธิ์เก้าต้น และตำบลพรหมาสตรี

สำหรับการประปาลพบุรี – พิบูลสงคราม ในปี พ.ศ.2537 การประปาส่วนภูมิภาคจังหวัดลพบุรี (การประปาลพบุรี – พิบูลสงคราม) ได้บริการจ่ายน้ำประปาครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมด 43 ตร.กม. มีกำลังการผลิตน้ำประปาจำนวน 10,697,328 ลบ.ม./ปี หรือประมาณ 29,307 ลบ.ม./วัน ปริมาณน้ำที่ขายจำนวน 8,807,576 ลบ.ม./ปี หรือประมาณ 24,130 ลบ.ม./วัน ซึ่งมีปริมาณการผลิตน้ำประปาเกินความต้องการจำนวน 1,889,752 ลบ.ม./ปี หรือประมาณ 5,177 ลบ.ม./วัน สำหรับมูลค่าการขายน้ำมีจำนวน 73,572,247.17 บาท และมีจำนวนผู้ใช้น้ำรวม 13,467 ราย

โทรศัพท์

ปัจจุบันการบริการด้านโทรศัพท์ในจังหวัดลพบุรีสามารถแยกออกเป็น 2 สถานภาพดังกล่าว คือ สถานภาพการให้บริการโทรศัพท์ภายใต้ความรับผิดชอบขององค์การโทรศัพท์แห่งประเทศไทย ซึ่งปัจจุบัน ปรากฏว่ามีชุมสายทั้งสิ้น 13 ชุมสาย จำนวนเลขหมายเต็ม 12,624 เลขหมาย โดยมีเลขหมายเปิดให้บริการทั้งสิ้น 12,224 เลขหมาย คิดเป็นร้อยละ 97 ของจำนวนเลขหมายทั้งหมด ซึ่งแยกเป็นเลขหมายธรรมดา 11,617 เลขหมาย คู่สาขา 30 เลขหมาย และหมายเลขสาธารณะ 577 เลขหมาย

ส่วนอีกสถานภาพหนึ่งคือ การให้บริการโทรศัพท์ในจังหวัดลพบุรีภายใต้โครงการขยายบริการโทรศัพท์ 1.5 ล้านเลขหมาย ในภูมิภาค ซึ่งดำเนินการโดยบริษัทเอกชน (TT&T) ได้กำหนดให้มีชุมสายโทรศัพท์ตามโครงการดังกล่าวในเขตจังหวัดลพบุรีไว้ 31 ชุมสาย เลขหมายบริการเต็ม 29,018 เลขหมาย และมีหมายเลขพร้อมให้บริการ 29,018 เลขหมาย โดยได้ติดตั้งแล้ว 20,202 เลขหมาย คิดเป็นร้อยละ 70 ของเลขหมายทั้งหมด

3.9 การใช้ที่ดิน

เมื่อพิจารณาถึงภูมิลักษณะของบริเวณวางผังเมืองรวมในบริเวณเขตผัง ซึ่งมีพื้นที่ประมาณ 125.22 ตารางกิโลเมตร การใช้ที่ดินที่เห็นได้อย่างชัดเจนคือ การใช้ที่ดินภายในเขตเทศบาลเมืองลพบุรี เนื่องจากเป็นศูนย์กลางของจังหวัด ซึ่งมีอาคารสถานที่ราชการที่สำคัญๆ เช่น ศาลากลางจังหวัด ศาล อำเภอ สถานีตำรวจ สำนักงานเทศบาล โรงเรียน พร้อมทั้งอาคารอื่นทั้งของราชการและเอกชน เช่น อาคารร้านค้า สถาบันการเงิน ตลาด โดยกระจุกตัวอยู่บนถนนสายสำคัญๆ ในบริเวณเมืองเก่า บริเวณถนนสุรสงคราม ถนนคูเมือง ถนนวิชาเยนทร์ ถนนนเรศวร วงเวียนศรีสุริโยทัย และถนนสีหราชเดโช

สำหรับการใช้ที่ดินในส่วนต่างๆ นอกเหนือจากเขตเทศบาล แยกการใช้ที่ดินออกไปเป็นตำบลต่างๆ ดังนี้

- ตำบลพรหมมาสเตอร์ ตำบลโพธิ์เก้าต้น ตำบลบางชันหมาก พื้นที่ทั่วไปเป็นที่ราบลุ่ม ส่วนใหญ่ทำนา มีสวนผลไม้ประปรายบริเวณบ้านพักอาศัย มีคลองส่งน้ำชลประทานและคลองธรรมชาติอยู่ทั่วไป บางส่วนอยู่ในเขตปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม
- ตำบลเขาสามยอด ตำบลทะเลชุบศร ตำบลท่าศาลา ตำบลถนนใหญ่ ลักษณะเป็นที่ราบสลับป่าละเมาะ พื้นที่สูงกว่าทางตะวันตก การใช้ที่ดินส่วนใหญ่ทำนา บางส่วนต่อเนื่องกับเขตทหาร ตามแนวสองฟากของถนนพหลโยธิน ซึ่งเป็นที่ตั้งของกรมทหารต่างๆ มีอาคารพักอาศัยและอาคารพาณิชย์ กระจุกตัวอยู่เป็นกลุ่มๆ ในที่ดินจัดสรร
- ตำบลป่าตาล ตำบลกกโก ติดต่อกับเขตทหารค่ายป่าหวาย พื้นที่ทั่วไปเป็นที่ราบลุ่ม มีอาคารพักอาศัยกระจายอยู่ทั่วไป ปัจจุบันมีโครงการบ้านจัดสรรเกิดขึ้นหลายแห่ง แนวโน้มการใช้ที่ดินของชุมชนแห่งนี้เจริญเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะเมื่อมีการก่อสร้างถนนเลียบเมืองย่านกลางชุมชนแห่งนี้
- ตำบลโคกลำพาน เป็นที่ราบ ทำนา ส่วนใหญ่อยู่ในเขตปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม มีอาคารพักอาศัยน้อยมาก

- ตำบลนิคมสร้างตนเอง เป็นที่ราบ มีอาคารพักอาศัยและร้านค้ากระจายอยู่ทั่วไปบนสองฟากของถนนพหลโยธิน ส่วนใหญ่เป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือน มีโรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ คือ โรงงานมินิแบร์ ตั้งอยู่ แนวโน้มการใช้ที่ดินมีความเจริญค่อนข้างสูง

ลักษณะของบริเวณวางผัง

ชุมชนเมืองลพบุรีในปัจจุบัน คือ บริเวณที่ทำการวางผังเมืองรวมเมืองลพบุรี ส่วนใหญ่จะครอบคลุมเขตเทศบาลในปัจจุบัน และเขตเทศบาลที่กำลังขยายใหม่ (กำลังอยู่ในระหว่างดำเนินการ) รวมทั้งพื้นที่บางส่วนของตำบลต่างๆ ซึ่งอยู่รายรอบเขตเทศบาล โดยมีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 125.22 ตารางกิโลเมตร

ลักษณะของตัวเมืองเป็นแนวยาวไปตามทิศตะวันออก-ตะวันตก พื้นที่โดยทั่วไปทางตะวันออกมีภูเขาเตี้ยๆ คือ เขาเอราวัณ ดังนั้นพื้นที่ทางตะวันออกจึงเป็นเนินสูงและลาดต่ำลงมาทางตะวันตก ซึ่งเป็นบริเวณที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำลพบุรีและลำคลองอีกหลายสายไหลผ่าน เช่น คลองบางชันหมาก คลองเรือก คลองบางปี รวมทั้งคลองชลประทานที่ขุดขึ้นมาอีกหลายสาย พื้นที่โดยรอบของตัวเมือง จึงเป็นพื้นที่ที่ใช้ไปในการทำนาเป็นส่วนใหญ่ ภายในตัวเมืองมีถนนสายสำคัญคือ ถนนนารายณ์มหาราช ซึ่งเชื่อมโยงระหว่างเมืองเก่ากับเมืองใหม่ และจากถนนพหลโยธินจากจังหวัดสระบุรีกับถนนสายเอเชียที่จังหวัดสิงห์บุรี นอกจากนี้ยังมีทางรถไฟสายเหนือผ่านกลางชุมชนจากใต้ไปเหนือ ลักษณะของเมืองเก่าจึงกลายเป็นเมืองอกแตก ซึ่งนอกจากจะมีทางรถยนต์และรถไฟผ่านกลางเมืองแล้ว ยังถูกบีบไว้ด้วยแม่น้ำลพบุรีและคลองเล็กคลองน้อยอีกหลายสาย

อาคารและสิ่งแวดล้อม

จากการสำรวจข้อมูลในสนามของกองวิจัย สำนักผังเมือง ในปี พ.ศ. 2527 พบว่าจำนวนอาคารในเขตผังเมืองรวมลพบุรีทั้งหมด ซึ่งเป็นพื้นที่ในเขตผังเมืองรวมประมาณ 58.64 ตารางกิโลเมตร มีจำนวนอาคารรวมทั้งสิ้น 15,633 หลัง เป็นจำนวนอาคารที่อยู่ในเขตเทศบาลเมืองลพบุรี 6,733 หลัง และนอกเขตเทศบาล 8,900 หลัง

และจากการสำรวจข้อมูลในสนามของกองวิจัย สำนักผังเมือง ในปี พ.ศ. 2537 โดยเขตผังเมืองรวมที่ปรับปรุงใหม่ มีพื้นที่รวมทั้งสิ้นประมาณ 125.22 ตารางกิโลเมตร พบว่ามีจำนวน

อาคารรวมทั้งสิ้น 22,979 หลัง เป็นจำนวนที่อยู่ในเขตเทศบาลเมืองลพบุรี 9,049 หลัง และนอกเขตเทศบาลเมืองลพบุรี 13,930 หลัง

จำนวนอาคารที่เพิ่มขึ้นในเขตผังเมืองรวมที่ปรับปรุงใหม่ มีจำนวนรวมทั้งสิ้น 7,346 หลัง แยกออกเป็นอาคารพักอาศัยทั่วไป 6,474 หลัง อาคารพาณิชย์ 667 หลัง และอาคารอุตสาหกรรม 205 หลัง

จำนวนอาคารที่เพิ่มขึ้นใหม่ในเขตเทศบาลระหว่างปี พ.ศ. 2527 กับ พ.ศ. 2537 มีจำนวนรวมทั้งสิ้น 2,316 หลัง เป็นอาคารที่พักอาศัยทั่วไป 2,124 หลัง อาคารพาณิชย์ 147 หลัง และอาคารอุตสาหกรรม 45 หลัง

เมื่อพิจารณาถึงลักษณะอาคารและสภาพแวดล้อมในเขตผังเมืองรวมลพบุรี ซึ่งรวมพื้นที่ทั้งในเขตเทศบาลและนอกเขตเทศบาลแล้ว จากจำนวนอาคารรวมทั้งสิ้น 22,979 หลัง จากการสำรวจพบว่า ลักษณะอาคารโดยทั่วไปจะเป็นอาคารเดี่ยวสูงสุด คือ ร้อยละ 77.91 รองลงไปเป็นตึกแถวและห้องแถวร้อยละ 19.85 ส่วนที่เหลือเป็นบ้านแฝด ห้องชุดและเรือแพเคลื่อนที่ได้

อาคารส่วนใหญ่ใช้ไม้เป็นวัสดุก่อสร้างถึงร้อยละ 49.24 เป็นตึกและครึ่งตึกครึ่งไม้ตามลำดับคือ ร้อยละ 25.83 และ 23.83 เป็นอาคารชั้นเดียวร้อยละ 53.94 อาคารสองชั้นร้อยละ 40.78 และอาคารสามชั้นร้อยละ 4.50 ส่วนที่สูงเกินกว่าสามชั้นมีเพียงร้อยละ 0.78 เท่านั้น

อาคารดังกล่าวปลูกสร้างมานานเกินกว่า 20 ปี มากที่สุดร้อยละ 44.33 และอยู่ในระหว่าง 11-20 ปี มีร้อยละ 24.57 ซึ่งพอสรุปได้ว่า ชุมชนแห่งนี้เป็นชุมชนเก่าแก่ที่ยังคงใช้อาคารเดิมเป็นที่พักอาศัย ส่วนที่มีอายุระหว่าง 5-10 ปี มีร้อยละ 14.50 ส่วนที่มีอายุการก่อสร้างต่ำกว่า 5 ปี ซึ่งได้แก่บริเวณบ้านจัดสรรและอาคารพาณิชย์ที่ก่อสร้างขึ้นใหม่มีร้อยละ 16.60

สำหรับการครอบครองที่อยู่อาศัย จากการสำรวจพบว่า เป็นเจ้าของทั้งอาคารและที่ดินสูงสุดถึงร้อยละ 76.33 รองลงไปร้อยละ 15.76 เป็นการเช่าอาศัยอยู่ ส่วนที่เหลือ คือ เช่าซื้อและอาศัยอยู่โดยไม่เสียค่าเช่า

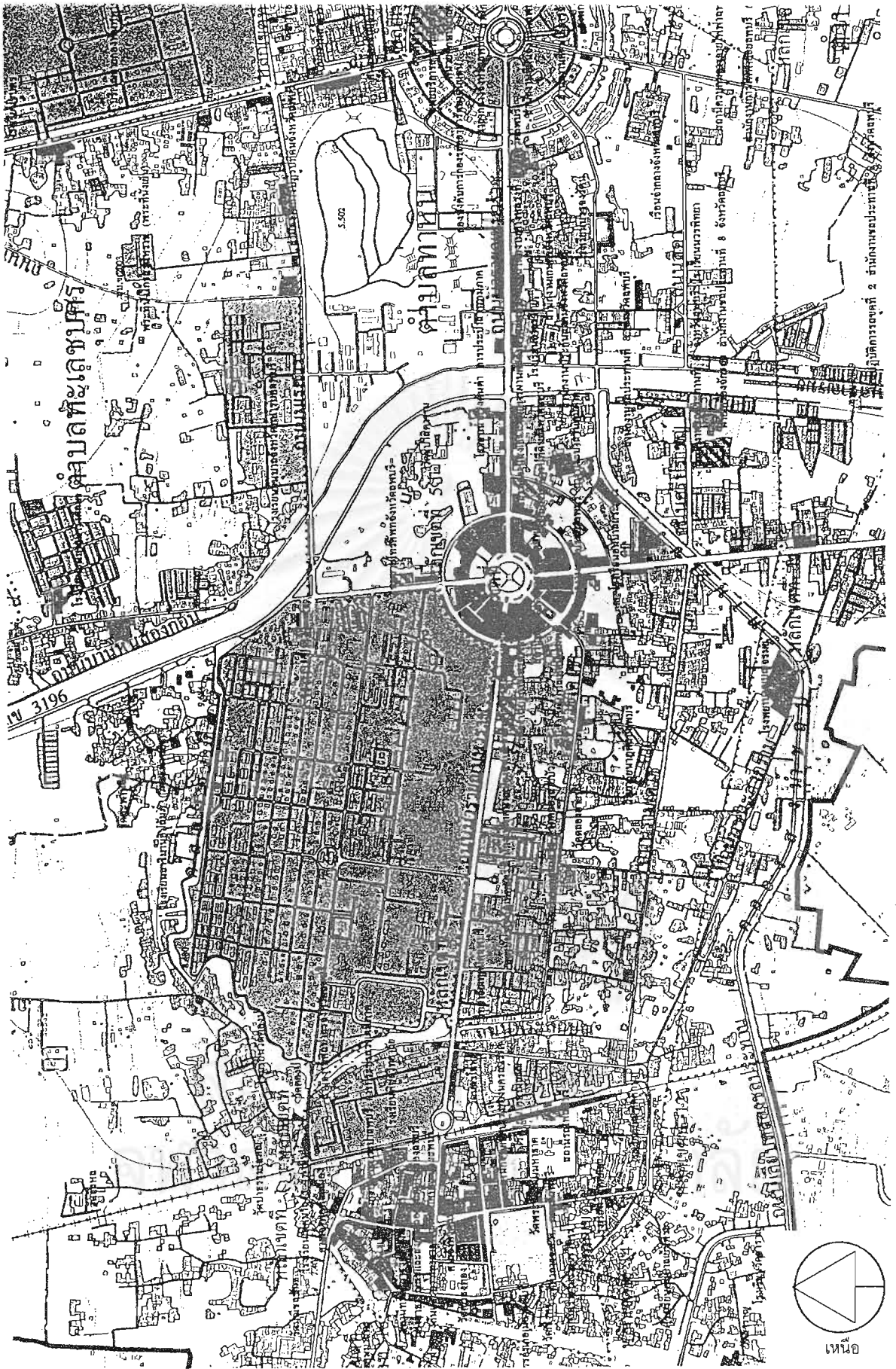
การบริการทางด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ

จากการสำรวจ พบว่า การบริการทางด้านไฟฟ้า สามารถให้บริการชุมชนได้อย่างทั่วถึง ส่วนการบริการทางด้านน้ำดื่ม น้ำใช้ ในจังหวัดลพบุรีมีการแบ่งเขตจำหน่ายออกเป็น 2 เขต คือ การประปาเทศบาลเมืองลพบุรี และการประปาส่วนภูมิภาค สามารถให้บริการได้ทั่วถึงในเขตเทศบาลและเขตใกล้เคียง ส่วนที่อยู่ห่างออกไปยังคงอาศัยน้ำฝนและน้ำบาดาลหรือน้ำบ่อที่ขุดขึ้น (รายละเอียดต่างๆ ดูได้จากตารางที่ 3.8 ซึ่งแสดงลักษณะของอาคารและสิ่งแวดล้อม)

แนวโน้มการขยายตัวของเมือง

เมื่อพิจารณาจากการใช้ที่ดินในชุมชนเมืองลพบุรี ในเขตผังเมืองรวมลพบุรี โดยเฉพาะการใช้ที่ดินในเขตเทศบาลเมืองลพบุรี มีบริเวณหนาแน่นอยู่ภายในเขตเมืองเก่า วงเวียนศรีสุริโยทัย ตามแนวถนนสีหราชเดโช ถนนสุรสงคราม ถนนคูเมือง ถนนวิเศษยาเขนทร์ บริเวณดังกล่าวเป็นศูนย์กลางของการค้าอันเก่าแก่ของตัวเมืองตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และยังคงสภาพอยู่ นอกจากนี้ พื้นที่ส่วนใหญ่ของเทศบาลเมืองลพบุรี ยังถูกจำกัดไว้ด้วยพื้นที่ของทหารและศาสนสถานที่สำคัญหลายแห่งที่จำเป็นต้องอนุรักษ์เอาไว้ เช่น พระราชวังพระนารายณ์ พระปรางค์สามยอด ศาลพระกาฬ ฯลฯ ทำให้การขยายตัวของเมืองเป็นไปได้ยาก ทางตะวันตกและทางใต้พื้นที่เป็นที่ราบลุ่มประกอบไปด้วยคลองเล็กคลองน้อย และเขตการปฏิรูปที่ดินการขยายตัวของชุมชนทางด้านนี้คงเป็นไปได้ช้าๆ ส่วนทางเหนือในแนวสองฟากของถนนพหลโยธินในพื้นที่ของตำบลเขาสามยอดและตำบลถนนใหญ่ ถูกจำกัดไว้ด้วยค่ายทหารกองพันทหารราบที่ 31 รักษาพระองค์ การขยายตัวทางด้านนี้จึงเป็นไปได้ในลักษณะแทรกเข้าไปในช่องว่างระหว่างค่ายทหารกับแนวถนน ทางตะวันออกซึ่งเป็นที่ตั้งของค่ายเอราวัณ ชุมชนขยายตัวเข้าไปในช่องว่างระหว่างค่ายทหาร ประกอบไปด้วยบ้านจัดสรรมากมาย นอกจากนี้ทางตะวันออกเฉียงใต้ ตามแนวถนนพหลโยธินไปทางอำเภอพระพุทธบาท บนสองฟากของแนวถนนและลึกเข้าไปในพื้นที่ของตำบลกกโก ตำบลท่าศาลา และตำบลนิคมสร้างตนเอง ชุมชนกำลังขยายตัวเพิ่มขึ้น เนื่องจากเป็นที่ตั้งของโรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่

สรุปแล้วเมื่อพิจารณาถึงความเป็นไปได้ โดยเฉพาะโครงการก่อสร้างถนนเลียบเมืองจากตะวันออกไปตะวันตก ประกอบกับปัจจุบันมีโครงการก่อสร้างบ้านจัดสรรเกิดขึ้นอย่างหนาแน่น การขยายตัวของชุมชนเมืองลพบุรี จึงมีความเป็นไปได้สูงในการขยายตัวไปทางตะวันออกและตะวันออกเฉียงใต้

แนวทางการพัฒนาชุมชนแออัดในเมืองประวัติศาสตร์ลพบุรี

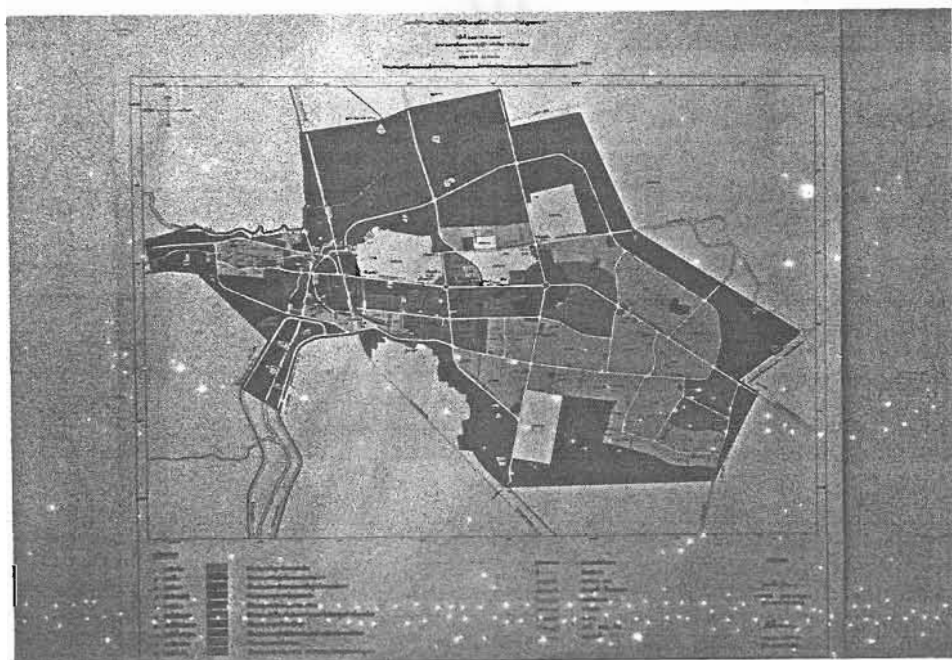
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

ภาควิชา การวางนแผนภาคและเมือง

แสดง:

3.4 แสดง ปุ่มเมืองในเมืองลพบุรี

ที่มา:

สถาบันวิทยบริการ
กลางกรณีมหาวิทาลัย

แนวทางการพัฒนาชุมชนแออัดในเมืองประวัติศาสตร์ลพบุรี

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

ภาควิชา การวางแผนภาคและเมือง

แสดง : 3.5 แสดง การใช้ที่ดินปีพ.ศ.2535

ที่มา :

ตารางที่ 3.8 แสดงลักษณะอาคารและสิ่งแวดล้อม ผังเมืองรวมลพบุรี

ลักษณะอาคาร และสิ่งแวดล้อม	รายละเอียด	ชนิดอาคาร				
		พักอาศัย ทั่วไป	พาณิชย์	อุตสาหกรรม	รวม	
		จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	ร้อยละ
1. ลักษณะอาคาร	อาคารเดี่ยว(บ้านเดี่ยว)	17,235	484	185	17,904	77.91
	บ้านแฝด	255	56	1	312	1.36
	ตึกแถว ห้องแถว เรือนแถว	3,025	1,443	93	4,561	19.85
	ห้องชุด (คอนโดมิเนียม)	112	40	-	152	0.66
	เรือ แพ ที่เคลื่อนที่ได้	50	-	-	50	0.22
	รวม	20,677	2,023	279	22,979	100.00
		89.98	8.80	1.22	100.00	
2. วัสดุก่อสร้าง	ตึก	4,307	1,505	124	5,936	25.83
	ครึ่งตึกครึ่งไม้	5,193	217	66	5,476	23.83
	ไม้	10,947	284	84	11,315	49.24
	วัสดุใช้แล้วและผุพัง	230	17	5	252	1.10
	รวม	20,677	2,023	279	22,979	100.00
3. จำนวนชั้นของ อาคาร	ชั้นเดียว	11,785	477	132	12,394	53.94
	สองชั้น	8,382	876	112	9,370	40.78
	สามชั้น	429	573	33	1,035	4.50
	มากกว่าสามชั้น	81	97	2	180	0.78
	รวม	20,677	2,023	279	22,979	100.00

ลักษณะอาคาร และสิ่งแวดล้อม	รายละเอียด	ชนิดอาคาร				
		พักอาศัย ทั่วไป	พาณิชย์	อุตสาหกรรม	รวม	
		จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	ร้อยละ
4. จำนวนคูหา (เฉพาะอาคาร พาณิชย์)	หนึ่งคูหา	-	1,382	-	1,382	68.31
	สองคูหา	-	461	-	461	22.79
	สามคูหา	-	120	-	120	5.93
	มากกว่าสามคูหา	-	60	-	60	2.97
	รวม	-	2,023	-	2,023	100.00
	อยู่ติดถนนใหญ่	2,629	1,104	146	3,879	16.88

ภาพรวมของชุมชนแออัดในเทศบาลเมืองลพบุรี

4.1 ความเป็นมาของชุมชนแออัดในเมืองลพบุรี

จากภาพรวมของการตั้งถิ่นฐานของชุมชนในเมืองลพบุรีตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นบริเวณชุมชนที่มีความเจริญมาช้านาน การตั้งถิ่นฐานของประชาชนตามแนวแม่น้ำลพบุรีบริเวณท่าขุนนาง และท่าโพธิ์ ซึ่งเป็นจุดหนึ่งที่สำคัญของชุมชนที่เกิดขึ้นมาแต่อดีต ในบริเวณเมืองเก่าลพบุรี เมื่อพิจารณาจากบริเวณรอบกำแพงเมืองและคูน้ำ พบว่า มีกระจายตัวของชุมชน ในบริเวณพื้นที่โดยรอบของกำแพงเมือง และเมื่อมีทางรถไฟตัดผ่านเมืองลพบุรี ณ สมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นการเชื่อมโยงการคมนาคมจากกรุงเทพฯสู่ภาคเหนือ ทำให้โครงสร้างเมืองทางกายภาพเกิดผลกระทบจากการขนส่ง จึงทำให้มีการตั้งถิ่นฐานเพิ่มขึ้นในขณะที่พื้นที่รองรับการตั้งถิ่นฐานมีจำนวนน้อย และจากสภาพภูมิประเทศ โดยรอบเป็นที่ลุ่มจึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดการกระจุกตัวของแหล่งชุมชนมีประชากรหนาแน่น และเพิ่มขึ้นมาตลอด ต่อมาเมื่อสมัยจอมพลแปลก พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี ได้มีการพัฒนาเมืองลพบุรีให้เป็นเมืองทหาร มีการขยายและตั้งค่ายทหารหลายแห่งทางทิศตะวันออกของเมืองเก่า (ประสงค์ เอี่ยมอนันต์ 2543 : 103) ทำให้การขยายตัวทางโครงสร้างเศรษฐกิจของเมืองเพิ่มขึ้นอีก ความต้องการทางพื้นที่อยู่อาศัย ก็ขยายตัวตามประชากรเพิ่มมากขึ้น มีการขยายศูนย์กลางการค้าและธุรกิจ รวมทั้งศูนย์ราชการออกจากบริเวณเมืองเก่า โดยมีระยะของศูนย์กลางห่างกันประมาณ 2 และ 4 กิโลเมตร ตามลำดับ เพื่อพยายามกระจายความหนาแน่นในบริเวณเมืองเก่าไม่ให้เพิ่มมากขึ้น แต่เนื่องจากกิจกรรมในบริเวณเมืองเก่ามีความเข้มข้นทางเศรษฐกิจมาก จึงทำให้ส่วนที่อยู่อาศัยใกล้แหล่งงานเกิดความหนาแน่น ที่ว่าง ที่วัด และบริเวณคูเมือง กำแพงเมือง ตลอดจนศาสนสถานร้างได้ถูกบุกรุก และผ่านกระบวนการจัดการทางด้านกรรมสิทธิ์ที่ดินให้เข้า จากหน่วยงานของรัฐทั้งในเมืองเก่าและนอกเมืองเก่า เช่น กรมศิลปากร กรมทหาร วัด ตลอดจนราชพัสดุ ดำเนินการให้เข้า จากความต้องการของประชาชนทั้งการขยายตัวและการอพยพย้ายถิ่นเข้ามาในเมืองจึงเป็นสาเหตุหนึ่งของการเข้ามาใช้พื้นที่พักอาศัยและเกิดความหนาแน่นมากจนเป็นชุมชนแออัด

ตามคำจำกัดความของการเคหะแห่งชาติ ชุมชนแออัด หมายถึง บริเวณที่มีสภาพไม่ถูกสุขลักษณะ มีน้ำขัง อับชื้น หรือสกปรก มีอาคารและผู้อยู่อาศัยอย่างแออัด อันอาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพอนามัย ความปลอดภัยหรือเป็นแหล่งที่อาจก่อให้เกิดการกระทำที่ขัดต่อกฎหมาย หรือศีล

ธรรมชาติของประชาชน ทั้งนี้จำนวนอาคารที่อยู่อาศัยในชุมชนอย่างน้อยต้องไม่ต่ำกว่า 30 หลังคาเรือนต่อพื้นที่ 1 ไร่ ไม่ว่าจะอยู่ในบริเวณที่ดินของเจ้าของที่ดินรายเดียวหรือไม่ก็ตาม

จากข้อมูลของการเคหะแห่งชาติ ปี 2538 ถึงปี 2542 เมืองลพบุรีมีจำนวนชุมชนแออัด 13 แห่ง ซึ่งมีประชากรจำนวน 5,996 คน ซึ่งคิดเป็นสัดส่วนประมาณร้อยละ 18 ของประชากรในเขตเทศบาลเมืองลพบุรี อาศัยอยู่ในอาคารบ้านเรือน 1,244 หลังคาเรือน (ดูตารางที่ 5.1) โดยกระจายอยู่ทั้งในเมืองเก่าและนอกเมืองเก่า ประชากรชุมชนแออัดที่มีจำนวนมากสุดใน 3 ลำดับ คือ ชุมชนวัดเชิงท่า ชุมชนอุตุนิยมหาวิทยาลัย และชุมชนบ้านป้อม ชุมชนที่มีขนาดใหญ่ใน 3 ลำดับนั้นเป็นชุมชนวัดเชิงท่ามีจำนวน 174 หลังคาเรือน ชุมชนอุตุนิยมหาวิทยาลัย 130 หลังคาเรือนและชุมชนบ้านป้อม 124หลังคาเรือน ขนาดของชุมชนที่อยู่ในระดับกลางคือชุมชนที่มีจำนวนหลังคาเรือนอยู่ในระหว่าง 60-100 หลังคาเรือน ดังมีชุมชนนครโกษา ชุมชนธรรมะโนราห์ ชุมชนร่วมน้ำใจ 1 ชุมชนร่วมน้ำใจ 2 ชุมชนคลองสายบัว ชุมชนราชมนู ชุมชนไปรษณีย์ในขนาด 50 หลังคาเรือนลงไป มีชุมชนตลาดล่าง ชุมชนบ้านประตู่ผี และชุมชนตึกสันเปาโล

ตารางที่ 4.1 แสดงจำนวนชุมชนแออัดในเขตเทศบาลเมืองลพบุรี

ลำดับ	ชื่อชุมชน	ที่อยู่	หลังคาเรือน	ครอบครัว	เจ้าของที่ดิน	อายุชุมชน
1	ชุมชนธรรมะโนราห์	ต.ท่าหิน	67	100	กรมศิลปากร	30
2	ชุมชนราชมนู	ต.ทะเลชุบศร	79	80	กรมศิลปากร	30
3	ชุมชนบ้านป้อม	ต.ท่าหิน	124	150	กรมศิลปากร	40
4	ชุมชนตลาดล่าง	ต.ท่าหิน	50	60	เอกชน	25
5	ชุมชนวัดเชิงท่า	ต.ท่าหิน	174	238	วัดเชิงท่า	มากกว่า 40
6	ชุมชนอุตุนิยมหาวิทยาลัย	ต.ทะเลชุบศร	130	146	กองทัพบก	30
7	ชุมชนไปรษณีย์	ต.ทะเลชุบศร	91	151	กองทัพบก	30
8	ชุมชนคลองสายบัว	ต.ทะเลชุบศร	86	96	กองทัพบก	30

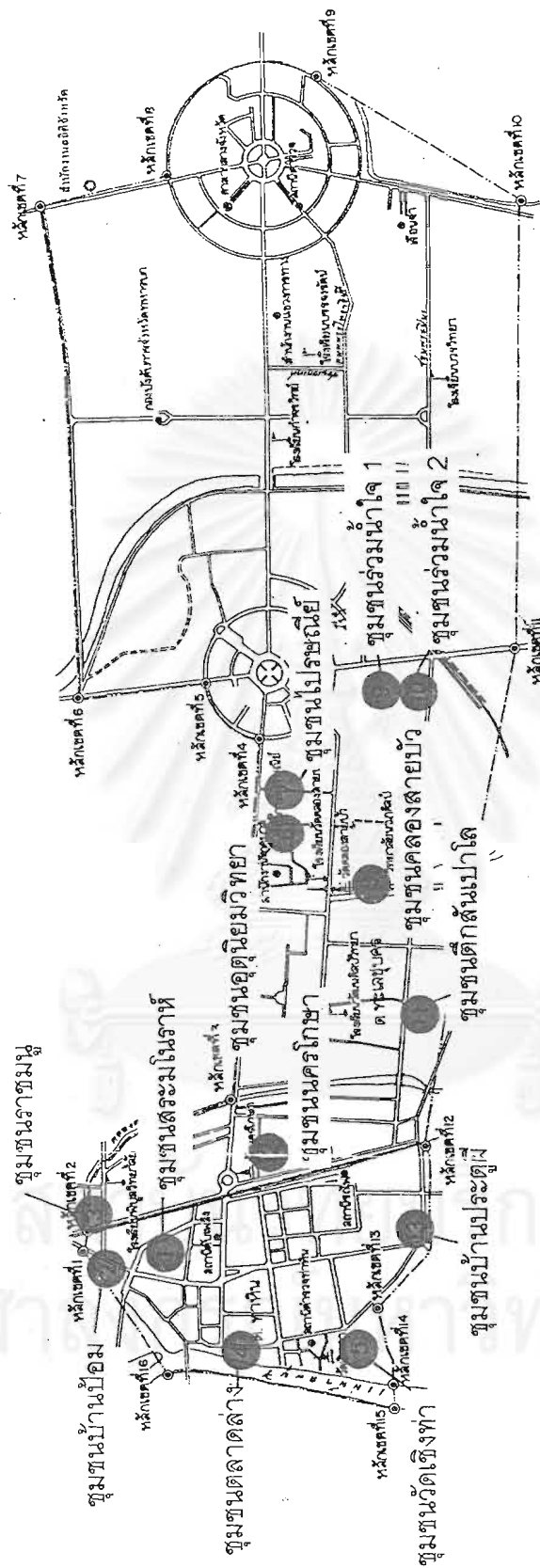
9	ชุมชนร่วมน้ำใจ 1	ต.ทะเลชุบศร	80	85	กองทัพบก	30
10	ชุมชนร่วมน้ำใจ 2	ต.ทะเลชุบศร	98	113	กองทัพบก	30
11	ชุมชนตึกสันเปาโล	ต.ทะเลชุบศร	40	60	กรมศิลปากร	25
12	ชุมชนนครโกษา	ต.ท่าหิน	60	72	กรมศิลปากร	30
13	ชุมชนบ้านประตู่ผี	ต.ท่าหิน	50	41	กรมศิลปากร	30
รวม			1,129	1,392		

ที่มา กองสวัสดิการและสังคมเทศบาลเมืองลพบุรี

4.2 ที่ตั้งและการกระจายตัวของชุมชนแออัดเมืองลพบุรี

ในชุมชนแออัดทั้งหมดที่กระจายตัวอยู่ในเขตเมืองเก่า พบว่าที่ตั้งของชุมชนที่อยู่อาศัยใกล้แหล่งงานที่เป็นศูนย์กลางพาณิชยกรรมของเมือง เมื่อพิจารณาจากระยะทางของการเดินทางเข้าสู่ศูนย์กลางของเมืองนั้นจะมีรัศมีของการเข้าถึงอยู่ในระยะทาง 1-2 กิโลเมตร

ที่ตั้งและการกระจายตัวของชุมชนตอบรับกับกิจกรรมของเมืองในด้านการค้าและบริการ ในชุมชนสระมะโนราห์ตำแหน่งที่ตั้งอยู่บริเวณตอนเหนือของเมืองเก่า เป็นสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ของเมืองที่ใกล้ตลาด ตั้งอยู่บนกรรมสิทธิ์ที่ดินของราชพัสดุที่ให้กรมศิลปากรดูแล ชุมชนบ้านป้อม ชุมชนราชมนู ชุมชนวัดตองปุ (อยู่นอกเขตเทศบาล) อยู่บริเวณป้อมและกำแพงเมืองเก่าทางทิศเหนือ ในบริเวณตลาดล่างที่เป็นชุมชนตลาดล่าง อยู่ริมแม่น้ำป่าสักใกล้บริเวณสถานที่สำคัญคือท่าขุนนาง ส่วนชุมชน วัดเชิงท่าจะอยู่บริเวณทางตอนใต้ของคูเมืองกำแพงเมืองเก่า และมีชุมชนบ้านประตู่ชัยต่อเนื่องขนานไปกับกำแพงเมือง กรรมสิทธิ์ที่ดินเป็นของวัดเชิงท่าที่ให้เช่าที่ดินอยู่อาศัยซึ่งมีความแออัดมาก ส่วนชุมชนนครโกษา ซึ่งอยู่บริเวณตอนล่างในเขตเมืองเก่าทางตรงข้ามกับสถานีรถไฟลพบุรี บริเวณนอกเมืองเก่าไปทางทิศตะวันออกนั้น มีชุมชนวัดสันเปาโลที่อยู่บริเวณโดยรอบวัด สภาพทั่วไปเป็นชุมชนที่รกร้างใช้ทางเดินหลักผ่านเข้า-ออกในพื้นที่วัดสันเปาโล พื้นที่ชุมชนที่ต่อเนื่องจากวัดสันเปาโลคือชุมชนคลองสายบัว ชุมชนไปรษณีย์ ชุมชนอุดมวิทยวิทยา พบว่ามีสภาพที่เสื่อมโทรม แออัด มีห้องเช่าบ้านเช่าที่รองรับนักศึกษาสถาบันราชภัฏเทพสตรี และกลุ่มคนทำงานโรงงานอุตสาหกรรม ในส่วนที่ดินรองรับชุมชน เป็นที่ของกองทัพบกดูแลจนไปถึงชุมชนร่วมน้ำใจ 1 และชุมชนร่วมน้ำใจ 2

แสดงจำนวนชุมชนแออัดในเขตเทศบาลเมืองลพบุรี

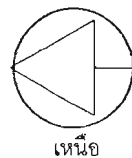
แนวทางการพัฒนาชุมชนแออัดในเมืองประวัติศาสตร์ลพบุรี

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

ภาควิชา การวางแผนที่ดินและเมือง

แสดง :

ที่มา :

เหนือ

4.3 ประวัติศาสตร์และการพัฒนาเมืองในอดีต

จากหลักฐานทางด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี แสดงให้เห็นว่า เมืองลพบุรีเป็นเมืองโบราณที่พัฒนาขึ้นมาจากสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ที่เหมาะสมในหลายด้าน การขุดหลักฐานลำดับสมัยของการอยู่อาศัยของเมืองลพบุรีได้ผลสรุปว่า เมืองลพบุรีเป็นชุมชนอยู่อาศัยของมนุษย์ตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ไม่ต่ำกว่า 3000 ปีมาแล้วและสืบเนื่องติดต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ทั้งของชาวไทย และชาวต่างประเทศ ที่มาเชื่อมสัมพันธ์ไมตรีและการค้า ในปี ค.ศ.1689 (พ.ศ.2228) บาทหลวงชาวซาร์ต ได้บันทึกว่า “เมืองละโว้” นั้น มีภูมิประเทศที่น่าอยู่ ตัวเมืองกว้างขวางมีประชาชนพลเมืองคับคั่ง ในบันทึกเล่าเรื่องเมืองไทย ปี ค.ศ.1854 (พ.ศ.2397) ของสังฆราชปาลเลอกัวซ์ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กล่าวถึงภูมิฐานของเมืองลพบุรี ว่า ที่ท้องคุ้งใกล้เชิงเขาสูงเป็นที่ตั้งเมืองลพบุรี(ลพบุรี) อันลือชื่อ ซึ่งตั้งขึ้นตั้งแต่คริสต์ศักราช 600 เคยเป็นนครหลวงราชอาณาจักรเล็ก ๆ มาช้านาน เป็นเมืองที่มีผู้คนคับคั่ง มั่งคั่งและมีอำนาจมากในอดีตก่อนที่อยุธยาจะแตก พระเจ้าแผ่นดินสยาม ได้เสด็จแปรพระราชฐานมาประทับที่ลพบุรีในฤดูน้ำท่วม

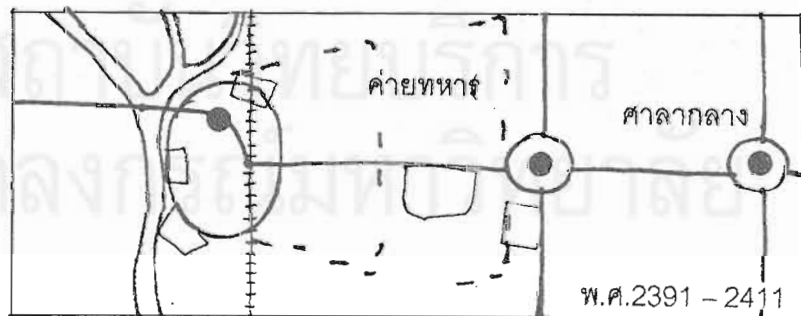
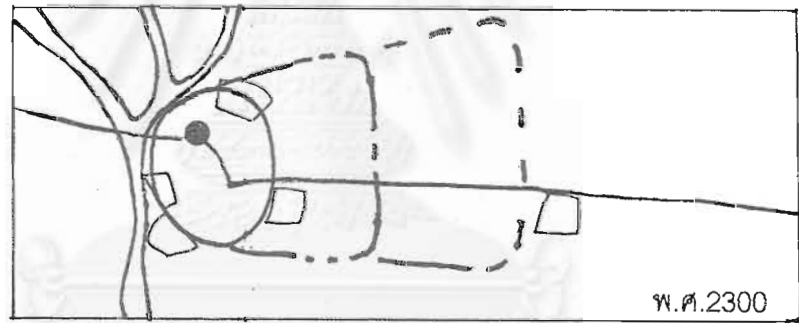
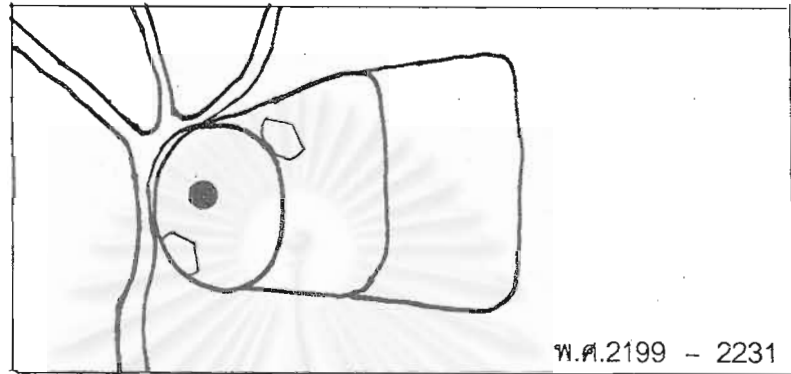
หลักฐานดังกล่าว สามารถสรุปได้ว่าลพบุรีมีที่ตั้งเหมาะสมในการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ มีพัฒนาการการอยู่อาศัย สืบเนื่องติดต่อกันมาโดยตลอดยาวนานถึง3000ปีขึ้นไป(ภูธร ภูมะธน,2534 : 3 – 7)

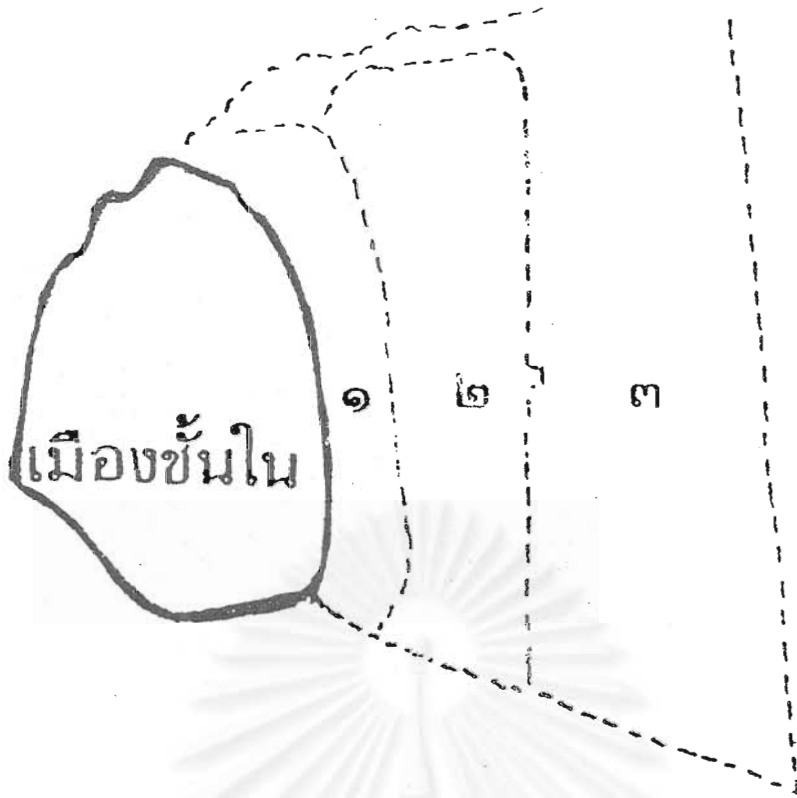
การพัฒนาเมืองลพบุรีเป็นเมืองที่ถูกกำหนดให้เป็นราชธานีสำรองถึงสองครั้ง โดยครั้งแรกในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ.2199 – 2231) เมืองไทยมีเรื่องกระทบกระทั่งทางการค้ากับฮอลันดา และถูกปิดอ่าวไทย ครั้งที่สองในสมัยรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้ปฏิสังขรณ์เมืองลพบุรีเป็นราชธานีสำรองอีกครั้งหนึ่ง แม้แต่ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล รัชกาลที่ 8 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ได้เกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ขึ้นในยุโรป และมีเค้าว่าจะลุกลามถึงเอเชียอาคเนย์ จอมพลแปลก พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี ซึ่งเลือกจังหวัดลพบุรี เป็นศูนย์กลางทางการทหารเพราะความเหมาะสมทางยุทธศาสตร์ เมืองลพบุรีจึงได้ถูกปรับปรุงให้เป็นเมืองทหารนับตั้งแต่ปี พ.ศ.2483 เป็นต้นมา

ยุคสมัยการพัฒนาทางกายภาพของเมือง

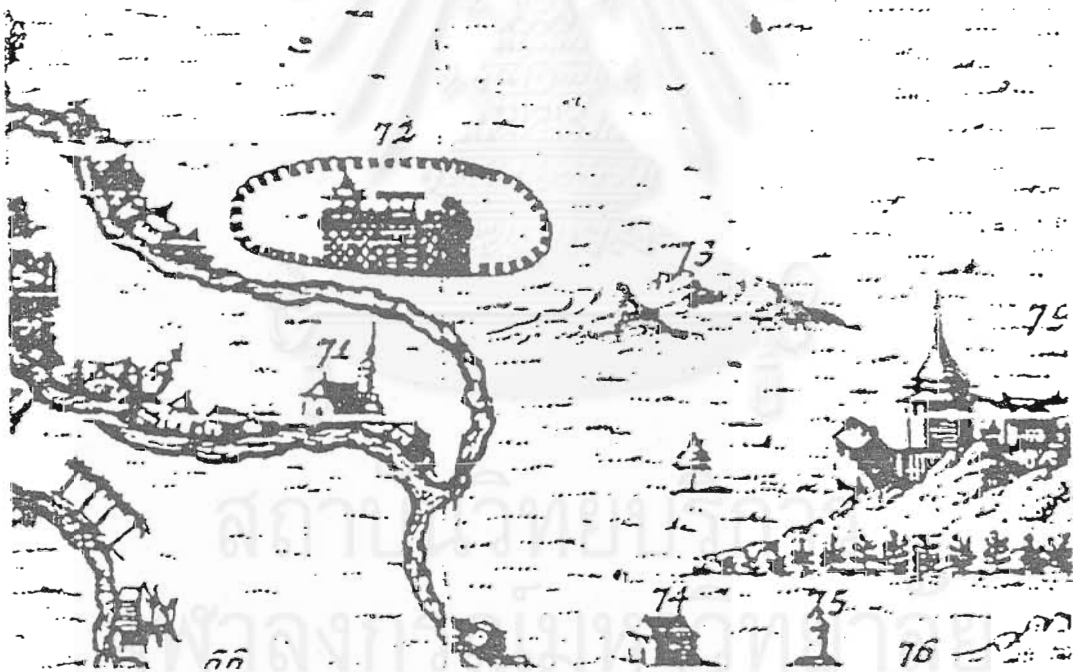
- อดีต จากสมัยทวารวดีถึงเมืองละโว้และสมเด็จพระนารายณ์มหาราช กายภาพกำหนด ด้วยคูน้ำ คันดิน กำแพงเมืองชั้นในสุด มีลักษณะเป็นรูปวงรีเกือบกลม มีพื้นที่รวมประมาณ 655 ไร่ 3 งาน เป็นที่ตั้งของสถานที่สำคัญคือ พระราชวัง ศาสนสถาน สระน้ำขนาดใหญ่ คือสระมโนราห์ สระข้างพระปรางสามยอด(เรือแล้ว) และสระวัดสองคน สันนิษฐานว่าศูนย์กลางเมืองอยู่ที่วัดนครโกษา มีคูเมืองล้อมรอบกว้าง 20.00 – 30.00 เมตร ด้านนอกเป็นที่ตั้งของ วัดป่าวัดตองปุ วัดละโว้ร้าง และสระน้ำขนาดเล็ก ซึ่งเป็นส่วนนอกเมืองในสมัยแรก
- พ.ศ.2199 – 2231 สมัยอยุธยา ในรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชโปรดเกล้าให้ปรับปรุง เมืองลพบุรี เป็นราชธานีแห่งที่ 2 เมื่อปี พ.ศ.2208 รายงานมีการขยายตัวออกไปอีกประมาณ 300 เมตร 2 ชั้น คูเมืองขยายออกไปอีก 872.0 ไร่ และมีการขยายตัวของเมือง ออกมา จากภาพถ่ายทางอากาศ และจากแผนที่สำรวจ ปี พ.ศ.2450 โดยพบว่ามี พื้นที่รวมประมาณ 15,000 ไร่
- พ.ศ.2300 สมัยธนบุรี เมื่อพระเจ้าตากสินมหาราชทรงตั้งกรุงธนบุรีเป็นราชธานีแล้ว ก็เสด็จไปตี เมืองเวียงจันทร์ เมืองศรีสัตนาคนหุต และเมืองหลวงพระบาง และอพยพชาวเมืองทั้งสาม กลับมาด้วยเป็นจำนวนมาก ซึ่งในขณะนั้น เมืองลพบุรีมีสภาพเกือบเป็นเมืองร้างชาวเมืองทั้งสามจึงอพยพเข้ามาอยู่ตามพื้นที่ต่าง ๆ ของเมืองลพบุรีจนถึงปัจจุบัน
- พ.ศ.2391 – 2411 สมัยรัตนโกสินทร์ (พุทธศตวรรษที่ 24 เป็นต้นมา)ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ.2391 – 2411) เมืองลพบุรีมีความสำคัญอีกครั้ง จึงโปรดเกล้าให้สร้างพระราชวังที่ประทับขึ้นแล้วสถาปนาว่า “ พระนารายณ์ราชนิเวศน์ “ ต่อมาในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ได้เสด็จไปประทับเมืองลพบุรีหลายครั้ง ทรงสร้างทางรถไฟสายเหนือ ผ่านเมืองลพบุรี แล้วพระองค์ได้พระราชทานหมู่พระที่นั่งพิมานมงกุฎ และพระตำหนักต่าง ๆ ให้เป็นที่ทำการรัฐบาล ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล สมัยจอมพลแปลก พิบูลสงคราม สร้างเมืองใหม่แยกออกจากเมืองเก่า

โบราณสถานตั้งอยู่หลายแห่ง ซึ่งไม่เหมาะสมที่จะสร้างอาคารใหม่บดบัง
จึงขยายเมืองออกไปทางทิศตะวันออกเป็นที่ตั้งศาลากลาง สถานที่ราชการ
โรงพยาบาล โรงเรียน ชุมชน บ้านเรือน และค่ายทหาร

ภาพที่ 4.1 แผนผังแสดงพัฒนาการของเมืองลพบุรี ตั้งแต่สมัยทวารวดีถึงอยุธยาตอนปลาย

ภาพที่ 4.2 แผนที่เก่าเมืองลพบุรี ปีค.ศ.1636 สมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง แสดงลักษณะของเมืองที่มีกำแพงล้อมรอบรูปไข่ โดย โยช เซาเดิน ชาวฮอลันดา

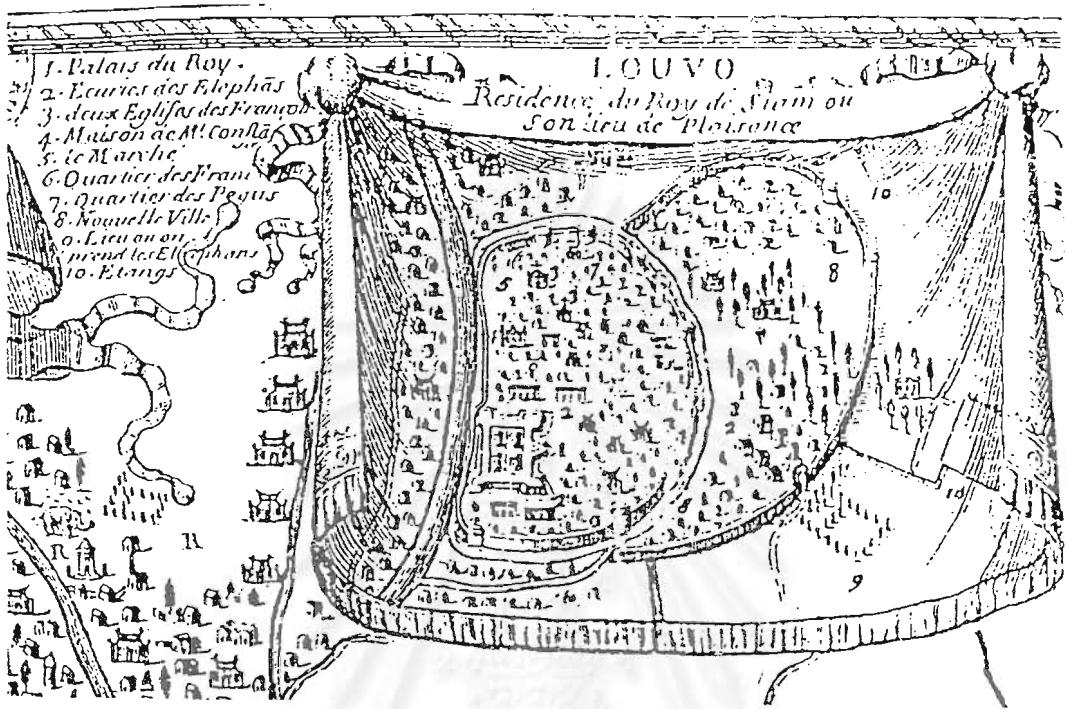
แนวทางการพัฒนาชุมชนแออัดในเมืองประวัติศาสตร์ลพบุรี

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

ภาควิชา การวางแผนภาคและเมือง

แสดง: พัฒนาการเมืองลพบุรี ตั้งแต่สมัยทวารวดี ถึงอยุธยาตอนปลาย

ที่มา:

ภาพที่ 4.3 แผนที่เก่าเมืองลพบุรี ปีค.ศ.1686 สมัยอยุธยา แสดงรายละเอียดต่างๆ ภายใตเมืองครั้งแรก ซึ่งแสดงให้เห็นผังเมืองที่มีกำแพงและคูน้ำล้อมรอบของเมืองชั้นใน และส่วนขยายส่วนที่หนึ่งและสอง โดย บาทหลวง กูร์ โตแลง

ที่มา : 'ความสำคัญของคูเมือง คันทิน กำแพงเมืองลพบุรี' โดย ภูธร ภูมะธน วิทยาลัยครูเทพสตรี 2534

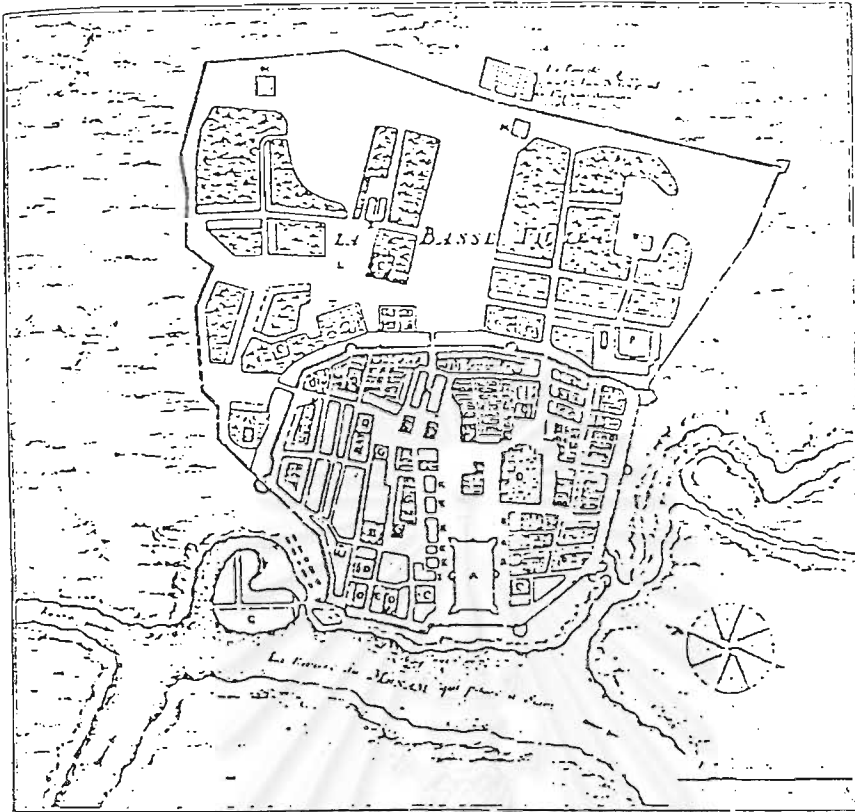
แนวทางการพัฒนาชุมชนแออัดในเมืองประวัติศาสตร์ลพบุรี

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

ภาควิชา การวางแผนภาคและเมือง

แสดง : 4.3 แสดง แผนที่เมืองเก่าลพบุรี ปี ค.ศ. 1686

ที่มา :

A พระราชวัง	M ที่ขังน้ำขนาดใหญ่ 2 แห่ง
B วัดหลวงชื่อ หน้าพระธาตุ	N โรงหล่อหลวง
C วัดอื่นๆ	O พระราชอุทยานสวนพระองค์
D จวนหรือบ้านที่พักเอกอัครราชทูตฝรั่งเศส	P คณะบาทหลวงเยซุอิตกับหอแปดเหลี่ยม
ซึ่งตรงกลางมีมุขบ้านสำหรับใช้เป็นหอดูวา
E จวนเอกอัครราชทูตเปอร์เซีย	
F บ้านพักของบาทหลวง	
G อุทยาน (สวนหลวง)	Q เกาะที่มีพลเมืองมาก
H จวนของท่านบาร์กาลอง เจ้ากรมท่า	R หมู่บ้านนอกกำแพงเมือง
I ตำแหน่งพระสนม	S ตลาด
K กรมอัครราช	T สวนของเจ้าพระยาวิชาเยนทร์
L กลด้าง	

ภาพที่ 4.4 แสดงแผนผังเมืองละไว์ เขียนโดยชาวฝรั่งเศสในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

แนวทางการพัฒนาชุมชนแออัดในเมืองประวัติศาสตร์ลพบุรี

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

ภาควิชา การวางแผนภาคและเมือง

แสดง : 4.4 แสดง แผนผังเมืองละไว์

ที่มา :

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เหนือ

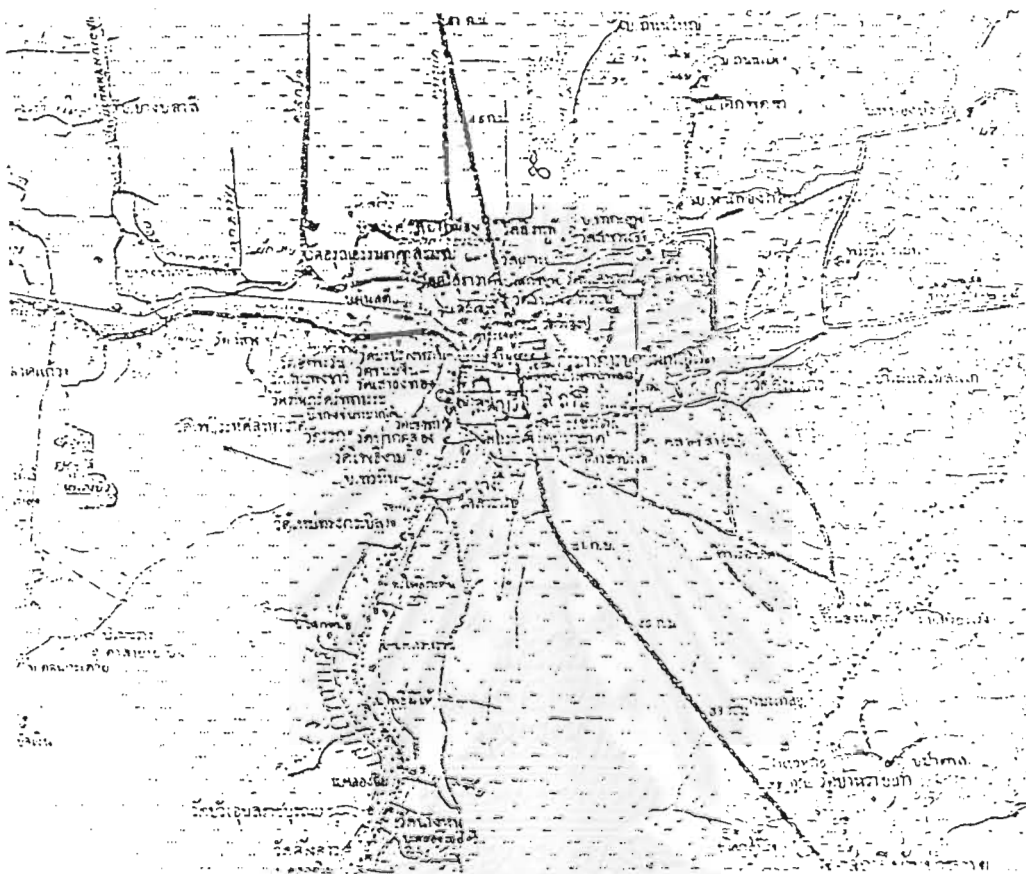
แนวทางการพัฒนาชุมชนแออัดในเมืองประวัติศาสตร์ลพบุรี

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

ภาควิชา การวางแผนภาคและเมือง

แสดง 4.5 แสดง แผนที่มณฑลกรุงเก่า ที่ตั้งเมืองลพบุรี ปี พศ. 2437

ที่มา :

แผนที่เมืองลพบุรี สํารวจเมื่อปีพ.ศ. 2450 กรมแผนที่จัดพิมพ์ เมื่อปี พ.ศ.2470 แสดง
ร่องรอยของคูเมือง คั่นดิน 4 ชั้น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เหนือ

แนวทางการพัฒนาชุมชนแออัดในเมืองประวัติศาสตร์ลพบุรี

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

ภาควิชา การวางแผนภาคและเมือง

แสดง : 4.6 แสดง แผนที่เมืองลพบุรี ปี พ.ศ. 2450

ที่มา :

เหนือ

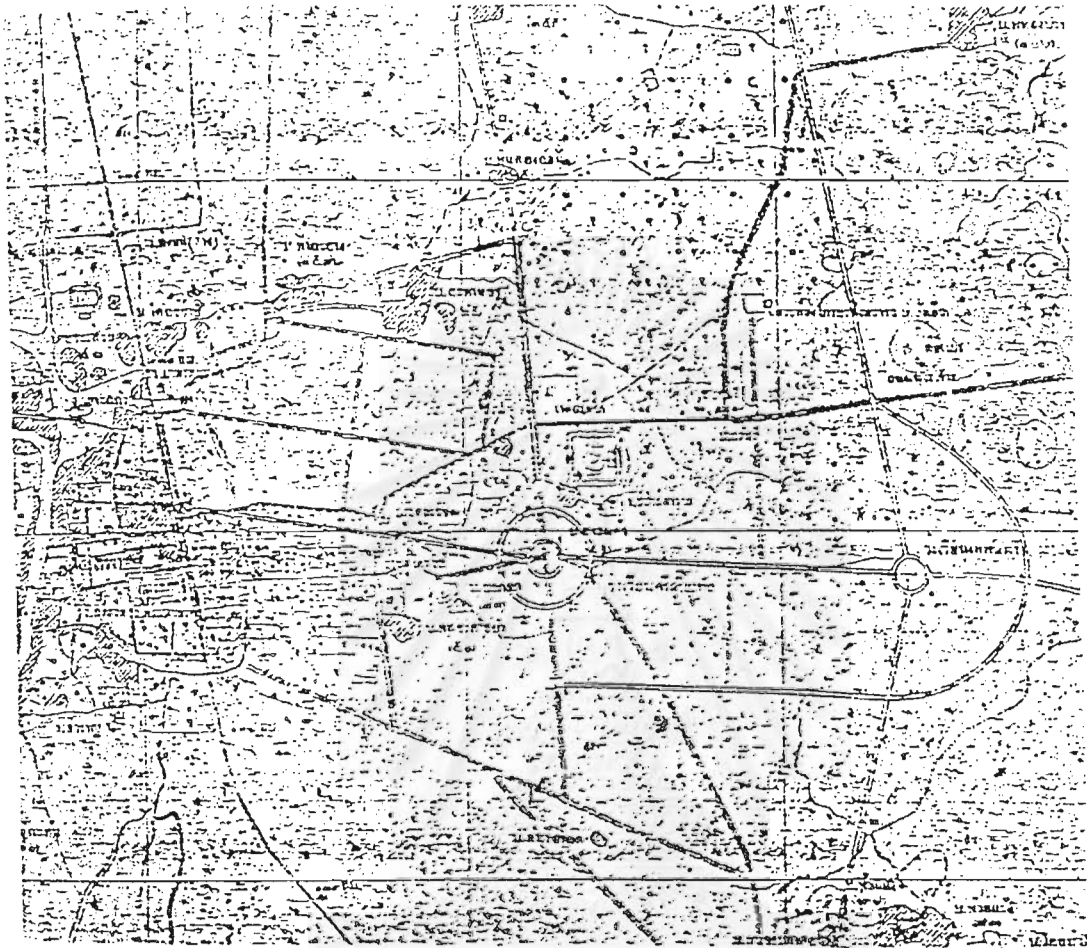
แนวทางการพัฒนาชุมชนแออัดในเมืองประวัติศาสตร์ลพบุรี

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

ภาควิชา การวางแผนภาคและเมือง

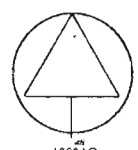
แสดง: 4.7 แสดง แผนที่เมืองเก่าลพบุรี ปี พศ. 2457

ที่มา:

แผนที่เมืองลพบุรี สักรวจเมื่อปีพ.ศ. 2477 - 2478 กรมแผนที่จัดพิมพ์ เมื่อปี พ.ศ. 2492
 แสดงพัฒนาการในการทำลายคูเมืองกำแพงเมือง ในระดับหนึ่ง เช่น ถนนสระแก้ว -
 ป่าหراز ผ่านวงเวียนสระแก้ว

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เหนือ

แนวทางการพัฒนาชุมชนแออัดในเมืองประวัติศาสตร์ลพบุรี

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

ภาควิชา การวางแผนภาคและเมือง

แสดง: 4.8 แสดง แผนที่เมืองลพบุรี ปี พ.ศ. 2477 - 2478

ที่มา:

4.4 กรรมสิทธิ์ที่ดิน

กรรมสิทธิ์ที่ดินของชุมชนเมืองลพบุรี พบว่าผู้เกี่ยวข้องที่เป็นส่วนราชการ คือ ราชพัสดุ กรมศิลปากร กรมการศาสนา และกองทัพบก ดูแล ในแต่ละหน่วยงานมีกรอบกฎหมายนำมาปฏิบัติเพื่อกิจการในด้านต่างๆ ในที่ตั้งของหน่วยทหาร ซึ่งดูแลพื้นที่ที่กว้างขวางมีอาณาเขตติดต่อกันเป็นแปลงขนาดใหญ่ โดยทางด้านเหนือยาวขนานกับถนนไปทางทิศตะวันออกของเมือง ที่เป็นค่ายทหาร วงเวียนสระแก้ว ซึ่งกฎหมายความมั่นคงของกองทัพ มีอิทธิพลต่อพื้นที่ เป็นเครื่องมืออย่างดีในการควบคุมสิ่งปลูกสร้างอาคารที่อยู่ใกล้เขตทหารและส่งผลกระทบต่อชุมชนพักอาศัยทั่วไปและชุมชนแออัดที่อยู่บริเวณใกล้เคียง การดำเนินการใดๆ ที่เกี่ยวกับการใช้พื้นที่จึงจำเป็นต้องขออนุญาตจากหน่วยงานของกองทัพโดยจังหวัดทหารบกลพบุรีเป็นผู้ดูแล(แผนที่ที่ 4.9)

ส่วนภายในคูเมืองเก่า กำแพงเมืองและริมแม่น้ำลพบุรี พบว่ากรรมสิทธิ์ที่ดินของทางราชการอยู่ในความดูแลและใช้งานของหน่วยราชการ มีเกินกว่าครึ่งหนึ่งของพื้นที่ทั้งหมด และ ส่วนหนึ่งที่เป็นพื้นที่ชุมชนแออัดกระจายอยู่ตามพื้นที่ที่เป็นกรรมสิทธิ์ในที่ดินของที่ราชพัสดุ ให้กรมศิลปากรดูแลเก็บค่าเช่าที่ดิน ดังเช่น ชุมชนสระมนโนราห์ ชุมชนตลาดล่างตลาดบน ชุมชนบ้านป้อม ชุมชนราชมนู ในส่วนของที่ดินของกรมการศาสนา ให้วัดดูแลคือชุมชนวัดเชิงท่าซึ่งเป็นชุมชนอยู่อาศัยที่มีขนาดใหญ่

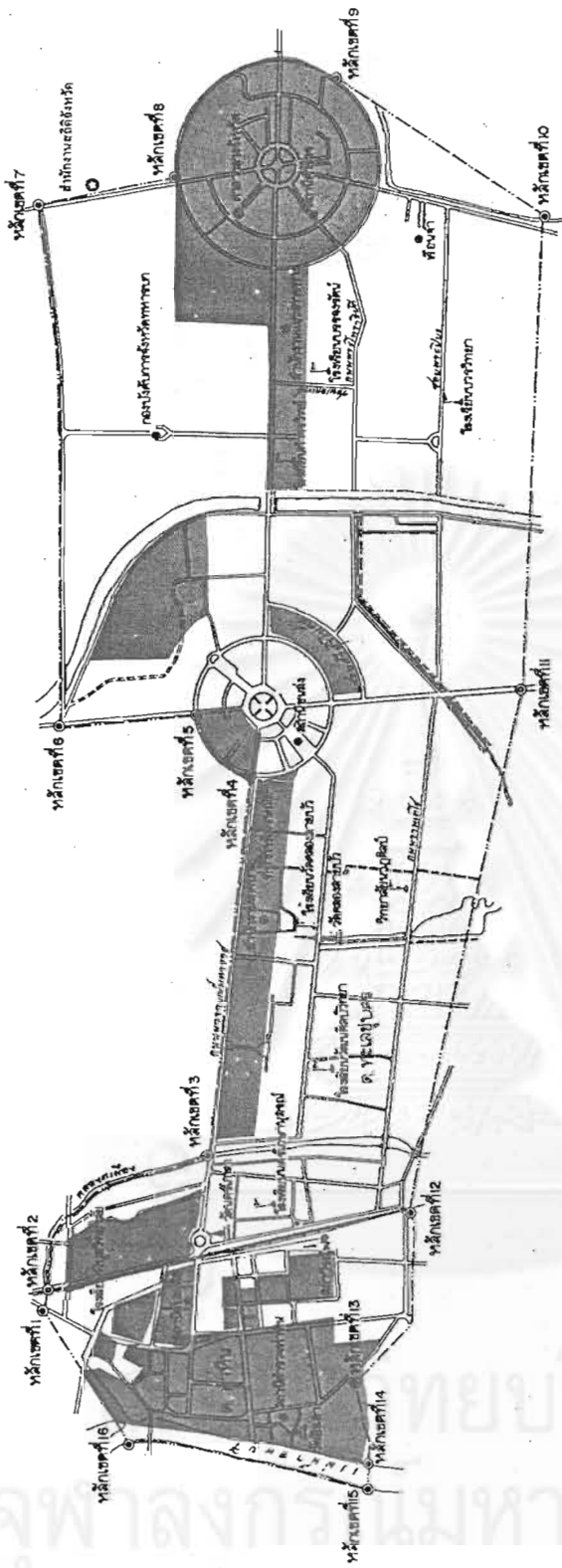
นอกจากการที่หน่วยงานราชการนำกรอบของกฎหมายมาเป็นเครื่องมือในการควบคุมและพัฒนาดังกล่าว แผนอนุรักษ์แหล่งโบราณสถาน และ สิ่งแวดล้อม ก็นำมาปฏิบัติทำให้กรอบของกฎหมายทับซ้อนอยู่ในพื้นที่ส่วนมากที่เป็นแหล่งโบราณสถานและชุมชนแออัดที่อยู่ในบริเวณเมืองลพบุรี การดำเนินการพัฒนาและแก้ไขปัญหาจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องสร้างความร่วมมือระหว่างเจ้าของกรรมสิทธิ์ในที่ดินกับผู้มีส่วนได้รับผลกระทบ

4.5 ชุมชนแออัดกับการพัฒนาเมือง

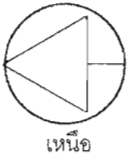
ระยะเวลาที่ผ่านมา การพัฒนาเมืองเปลี่ยนแปลงต่อเนื่องโดยตลอดต่อมาเมื่อจอมพลป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี ได้พัฒนาเมืองลพบุรีให้เป็นศูนย์กลางทางการทหารสร้างเมืองใหม่ออกไปทางทิศตะวันออกของเมืองเก่า การสร้างเมืองจำเป็นต้องการแรงงานในการก่อสร้างมีการจ้างงาน นำแรงงานท้องถิ่นในภาคชนบท และจังหวัดใกล้เคียงเช่นจังหวัดสิงห์บุรี จังหวัด

อ่างทอง จังหวัดสระบุรี เข้าสู่เมือง ในปี พ.ศ.2528 การเติบโตทางเศรษฐกิจสาขาการผลิตในส่วนของการบริหารและป้องกันประเทศมีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 10 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมทั้งจังหวัด ขณะที่จังหวัดอื่น ๆ ของประเทศมีสัดส่วนเพียงร้อยละ 4 ถึง 5 ทำให้ภาคการค้าและบริการขยายตัวเพิ่มขึ้น ปรากฏการณ์ทางเศรษฐกิจของเมืองดีขึ้นมาตลอด เกิดการจ้างงาน การอพยพของชาวชนบทสู่เมือง โดยมีค่าตอบแทนสูงกว่าในภาคเกษตรกรรม เป็นแรงผลักดันที่ทำให้อพยพเข้ามาเพื่อสร้างโอกาสในการทำมาหากิน ส่งผลให้บริเวณโดยรอบย่านพาณิชย์กรรม ของศูนย์กลางเมืองที่เป็นแหล่งงานนั้นมีชุมชนพักอาศัยที่มีลักษณะเป็นชุมชนแออัดเกิดขึ้น ประกอบกับพื้นที่ที่เป็นแหล่งงานนั้นอยู่ในบริเวณเมืองเก่า ล้อมรอบไปด้วยโบราณสถาน ที่ราชพัสดุ เกิดการบุกรุกเพื่อการพักอาศัยของชุมชนแออัด ซึ่งชุมชนแออัดที่มีอายุชุมชนเก่าแก่คือชุมชนวัดเชิงท่า ชุมชนบ้านป้อม มีอายุกว่า 40 ปี เป็นชุมชนที่เติบโตมาจากการพัฒนาเมืองในสมัยจอมพลป. พิบูลสงครามและปรับเปลี่ยนมีอาชีพขายแรงงานและบริการในเมือง ฉะนั้นความสัมพันธ์ของบริเวณพักอาศัยที่ใกล้แหล่งงาน จึงเอื้ออำนวยให้เกิดความต้องการทางพื้นที่ และบุกรุกในบริเวณพื้นที่ดังกล่าว โดยขาดการจัดการทางด้านที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อย

จากการย้ายถิ่นฐานของแรงงานในชนบทเข้ามาสู่เมืองลพบุรีมากขึ้น จึงพบการกระจายตัวของชุมชนแออัดในบริเวณแหล่งงานต่าง ๆ ในพื้นที่ตลาดและย่านพาณิชย์กรรมเมืองลพบุรีและบริเวณพื้นที่ใกล้สถานศึกษา ในชุมชนมีการปรับเปลี่ยนสภาพที่เมืองลพบุรีอยู่อาศัยเป็นห้องเช่าซึ่งทำให้หนาแน่นและแออัดมากขึ้น ซึ่งในช่วงปี พ.ศ. 2522-ถึงปัจจุบัน ข้อมูลสำรวจการเคหะแห่งชาติ พบว่า ชุมชนแออัดที่อยู่ในเมืองเก่ามี 7 ชุมชน กระจายอยู่ตามบริเวณโบราณสถาน วัด ที่ว่าง ที่ราชพัสดุ และที่สาธารณะ นอกจากนี้ยังมีชุมชนแออัดตั้งอยู่นอกเมืองเก่าอีก 6 ชุมชนรวมทั้งหมด 13 ชุมชน มีจำนวนหลังคาเรือนประมาณ 1,129 หลังคาเรือน โดยขนาดของชุมชนที่ใหญ่ที่สุด 174 หลังคาเรือน เล็กที่สุด 40 หลังคาเรือน และจากการที่จังหวัดกับเทศบาลเมืองลพบุรีได้กำหนดแนวนโยบายแผนการพัฒนาเมืองลพบุรีให้เป็นเมืองประวัติศาสตร์ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความเห็นในการปรับปรุงสภาพชุมชนที่มีความสัมพันธ์กับบริเวณพื้นที่โบราณสถานที่เป็นลบบและเป็นอุปสรรคในการพัฒนา และตอบรับเศรษฐกิจทางด้านการท่องเที่ยวที่มีผลกระทบบสู่พื้นที่

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ศูนย์บริการ

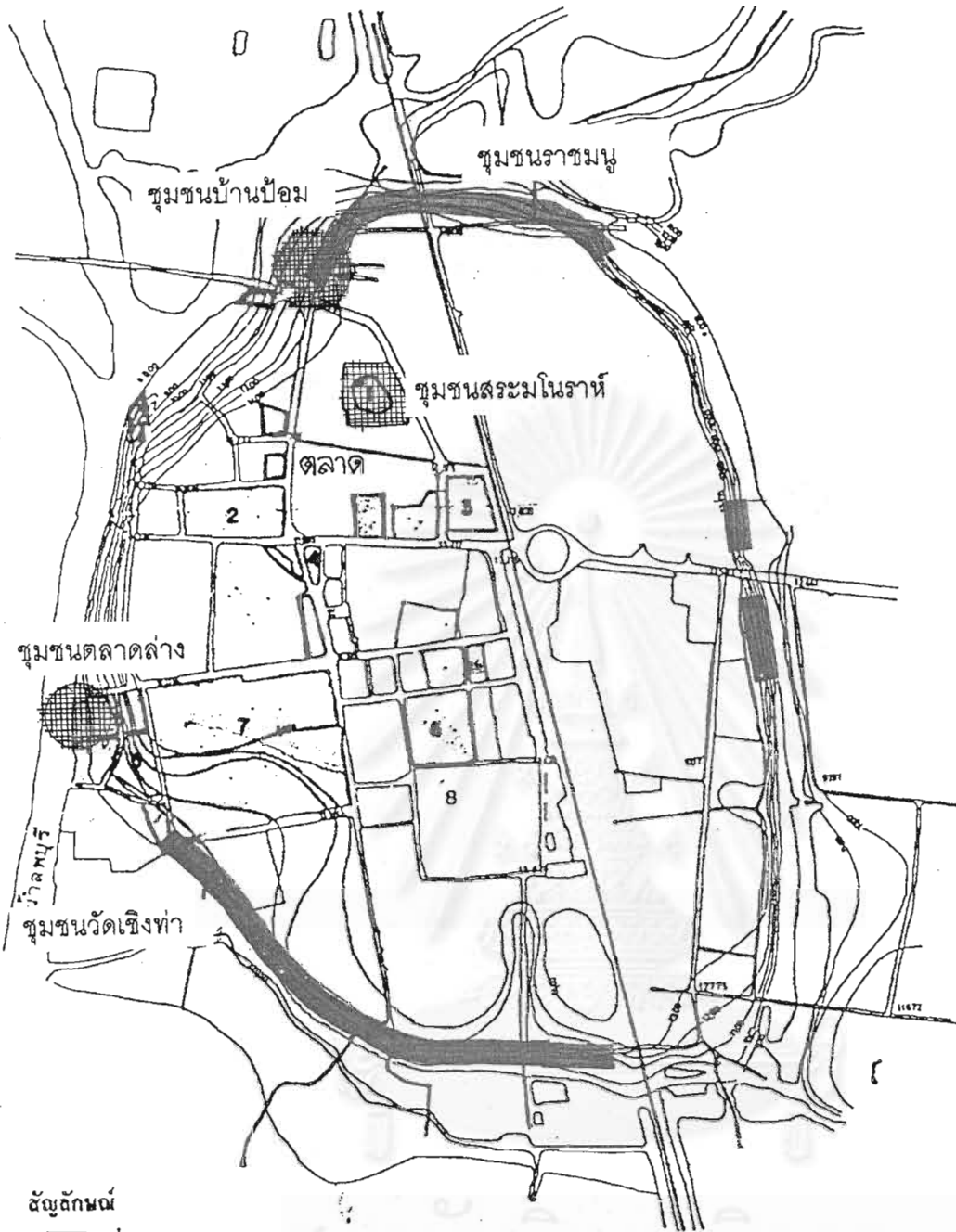
แนวทางการพัฒนาชุมชนแออัดในเมืองประวัติศาสตร์ลพบุรี

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

ภาควิชา การวางแผนภาคและเมือง

แสดง: 4.9 แสดง แผนที่ ที่ดินราชพัสดุ ในเทศบาลเมืองลพบุรี

ที่มา:

สัญลักษณ์

- ที่ราชพัสดุ
- 1 สระมโนราห์ 2 บ้านวิชาชนทร์
- 3 ปรารักษ์สามยอด 4 ปรารักษ์แกก
- 5 สนมทำหิน 6 หน้ายศิลป์ากรที่ 1
- 7 พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์
- 8 วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ
- แนวกำแพงเมือง
- องค์ประกอบของแหล่งโบราณสถาน

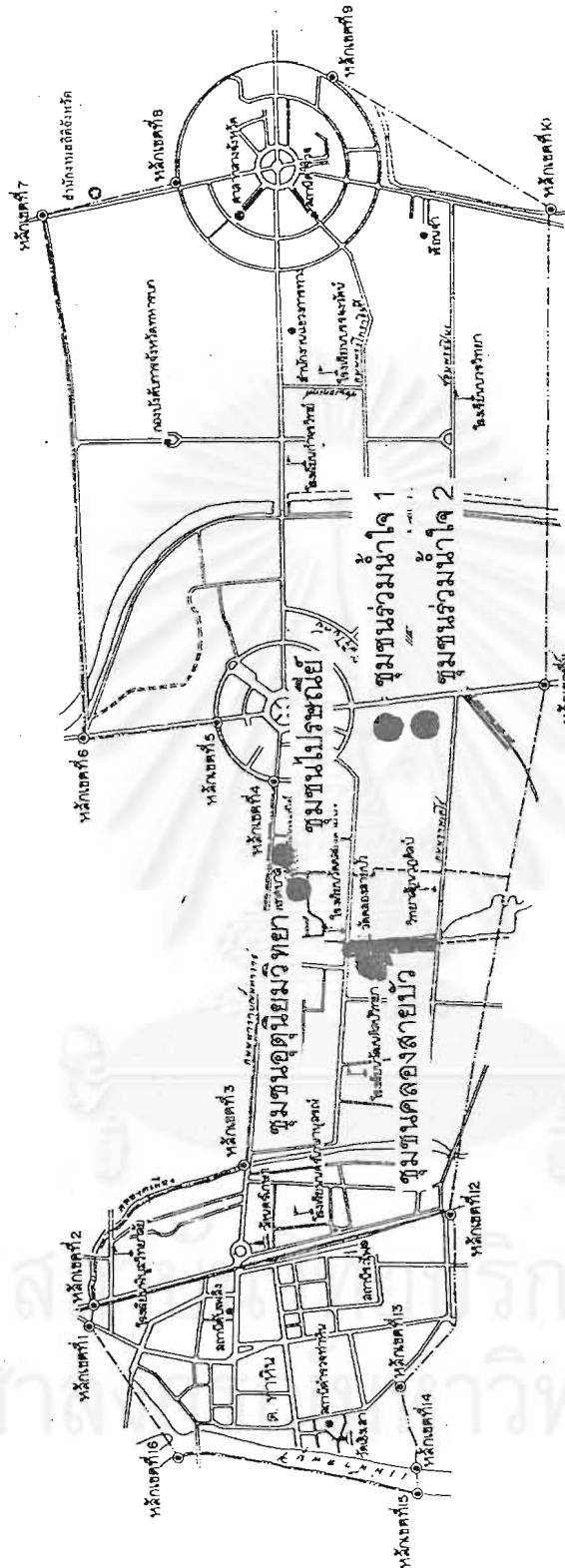
ที่มา : ราชพัสดุจังหวัดลพบุรี

แนวทางการพัฒนาชุมชนแออัดในเมืองประวัติศาสตร์ลพบุรี

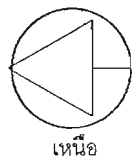
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

ภาควิชา การวางแผนภาคและเมือง

แสดง: ที่ตั้งชุมชนกับแหล่งโบราณสถานในเมืองเก่า ที่มา:

แสดง
 ■ แนวคูเมือง คลองสายบัว
 ● ที่ตั้งชุมชน

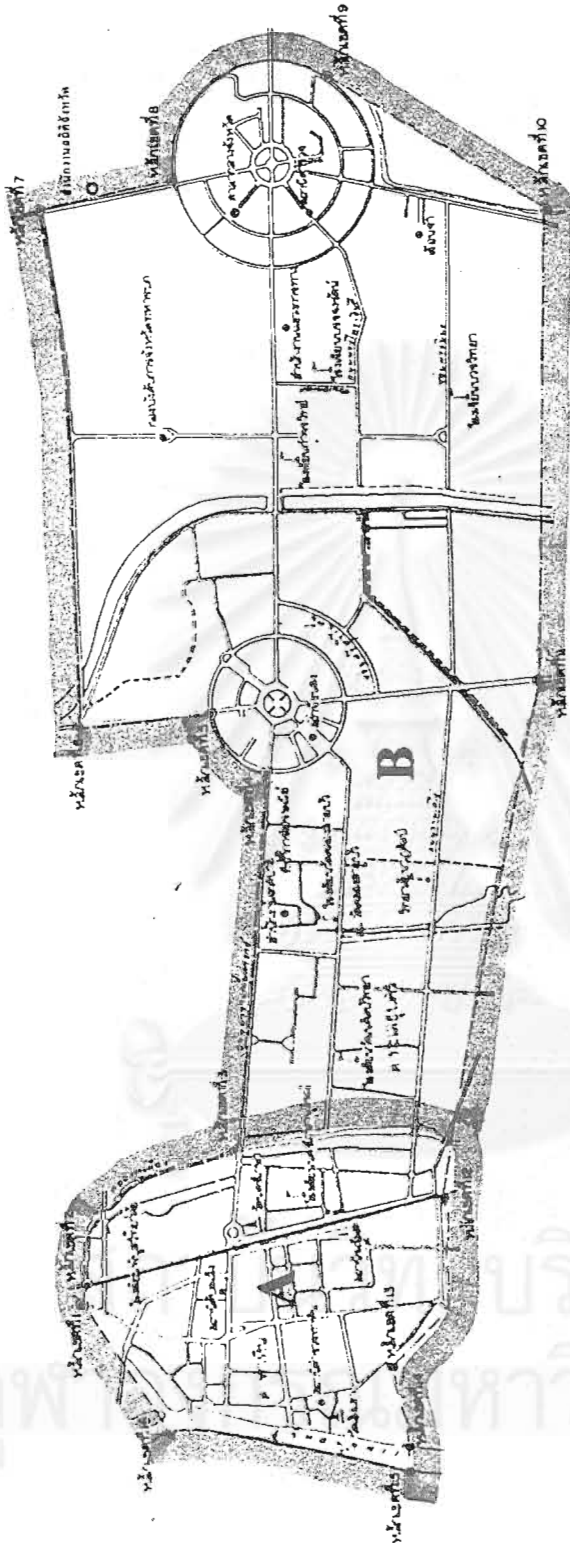
แนวทางการพัฒนาชุมชนแออัดในเมืองประวัติศาสตร์ลพบุรี

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

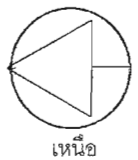
ภาควิชา การวางแผนภาคและเมือง

แสดง: ที่ตั้งชุมชนกับแหล่งโบราณสถานนอกเมืองเก่า

ที่มา:

A ชุมชนที่อยู่ในเมืองเก่า **B** ชุมชนที่อยู่นอกบริเวณเมืองเก่า

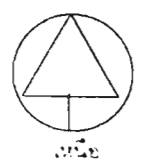
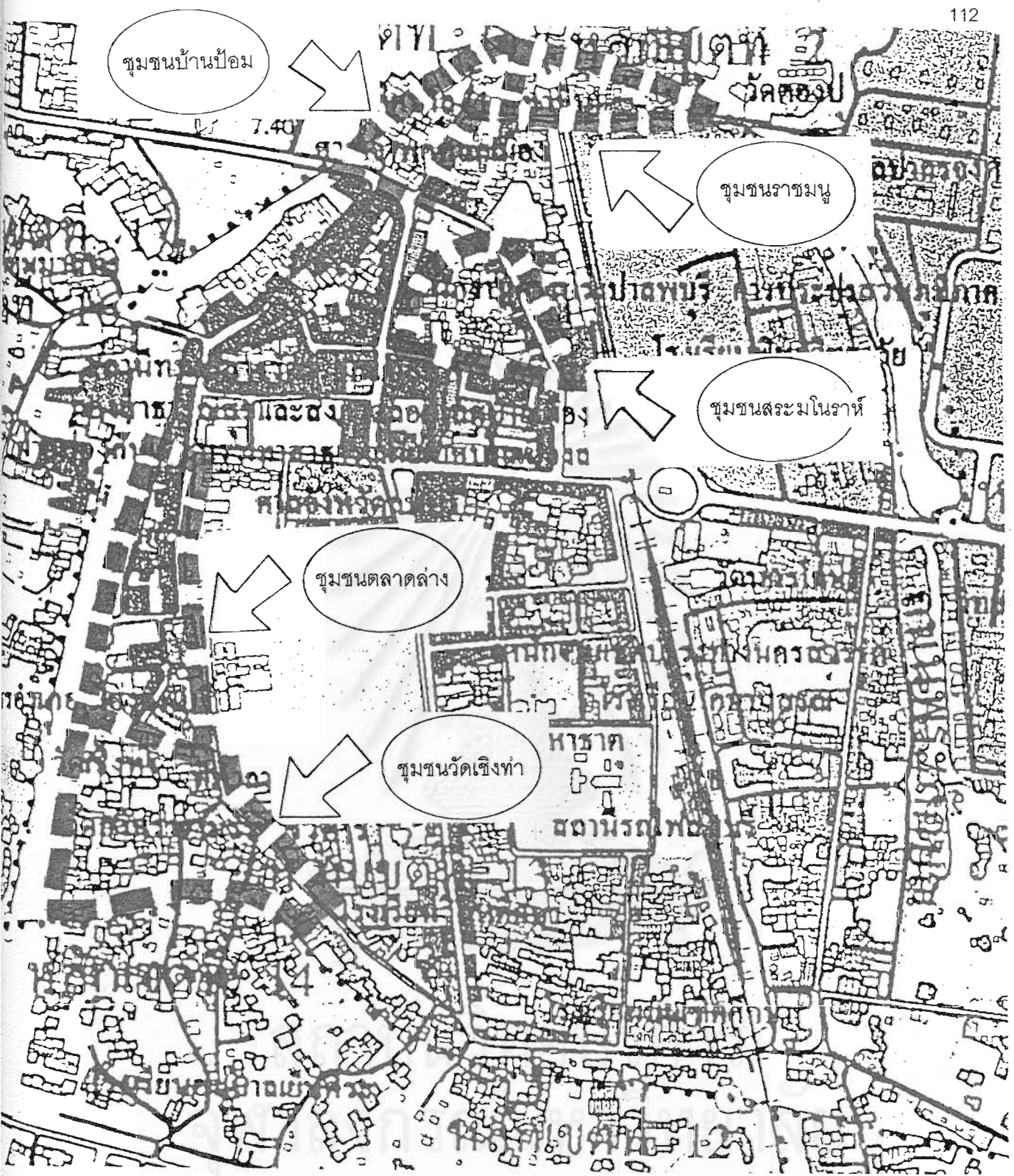
เหนือ

แนวทางการพัฒนาชุมชนแออัดในเมืองประวัติศาสตร์ลพบุรี

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

ภาควิชา การวางแผนภาคและเมือง

แสดง : แผนที่แบ่งชุมชนที่อยู่ในเมืองเก่า และชุมชนที่อยู่นอกเมืองเก่าลพบุรี ที่มา :

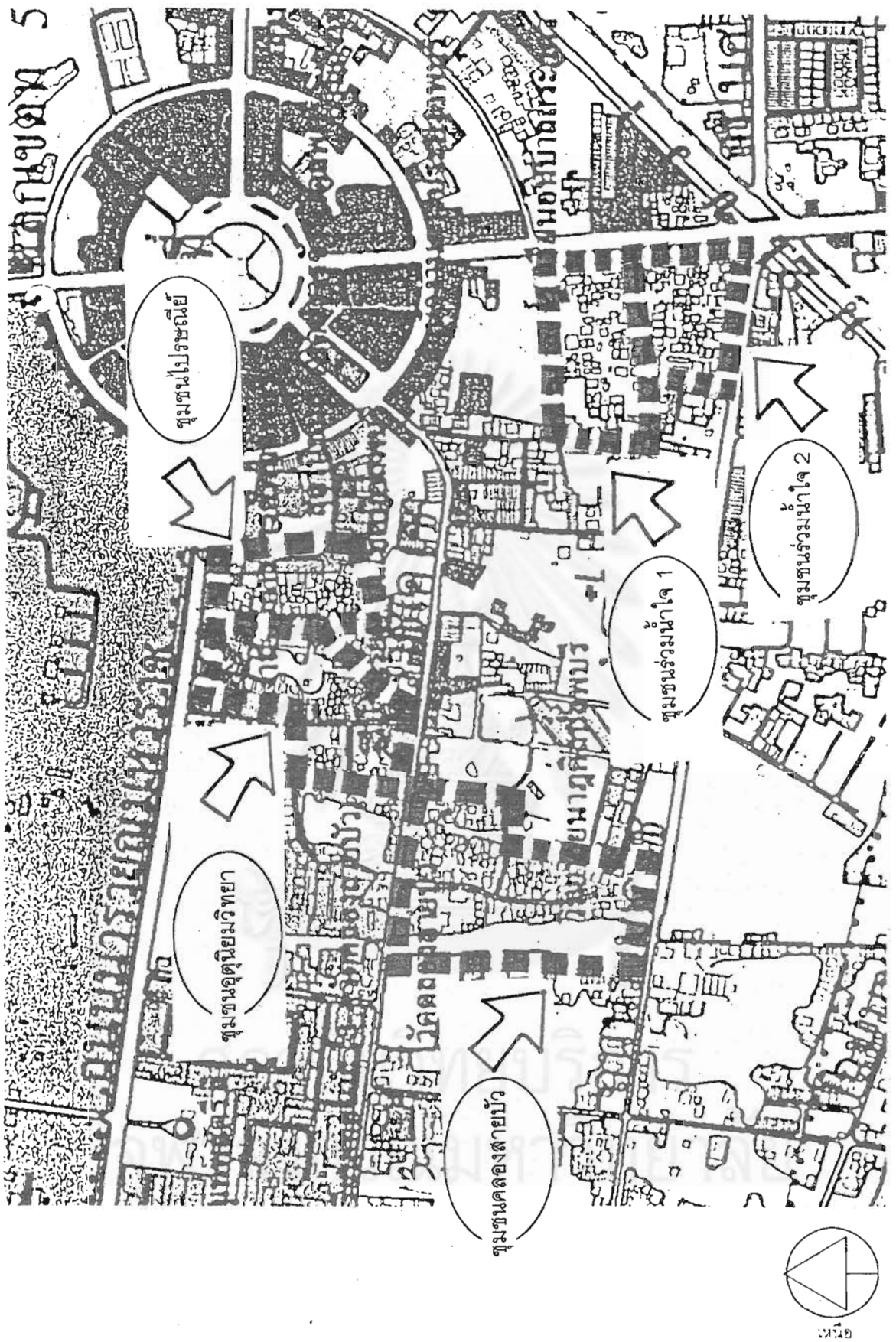
แนวทางการพัฒนาชุมชนแออัดในเมืองประวัติศาสตร์ลพบุรี

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

ภาควิชา การวางนแผนภาคและเมือง

แผนที่: 4.11 แสดง ที่ตั้งชุมชนที่อยู่ในเขตเมืองเก่าลพบุรี

ที่มา:

แนวทางการพัฒนาชุมชนแออัดในเมืองประวัติศาสตร์ลพบุรี

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

ภาควิชา การวางแผนภาคและเมือง

แปลน: 4.12 แสดง ที่ตั้งชุมชนที่อยู่นอกเขตเมืองเก่าลพบุรี

ที่มา:

4.6 การศึกษาสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของชาวชุมชนแออัดเมืองลพบุรี

วิธีดำเนินการศึกษา

ในการศึกษาชุมชนแออัดเมืองลพบุรี จะทำการศึกษาสภาพทางสังคม เศรษฐกิจ ภายภาพของชุมชน โดยทำการแบ่งออกเป็น สองส่วน ใหญ่ ๆ คือ ชุมชนในบริเวณเมืองเก่า และชุมชนที่อยู่นอกเมืองเก่า

1. ชุมชนที่อยู่ในบริเวณเมืองเก่า ประกอบไปด้วยชุมชน 5 ชุมชนหลัก คือ ชุมชนธรรมโนราห์ ชุมชนราชมนู ชุมชนบ้านป้อม ชุมชนตลาดล่าง และชุมชนวัดเชิงท่า
2. ชุมชนที่อยู่นอกบริเวณเมืองเก่า บริเวณตะวันออกของเมืองนั้น ประกอบไปด้วย 5 ชุมชนหลัก คือ ชุมชนอุตุนิยมวิทยา ชุมชนไพรชณีย์ ชุมชนคลองสายบัว ชุมชนร่วมน้ำใจ 1 ชุมชนร่วมน้ำใจ 2

ชุมชนแออัดตัวอย่างที่จะเลือก พิจารณาจากชุมชนที่กระจายอยู่ในพื้นที่เขตเทศบาลเมืองลพบุรี และชุมชนที่มีที่ตั้งอยู่ติดกับบริเวณแหล่งโบราณสถาน ที่ส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมทั้งภายนอกและภายในชุมชน จากจำนวน 13 ชุมชน 7 ชุมชน ที่อยู่ในเขตเมืองเก่าลพบุรี กลุ่มประชากรมีจำนวน 600 หลังคาเรือนและ 5 ชุมชนที่อยู่นอกเขตเมืองเก่าลพบุรีมีกลุ่มประชากรจำนวน 485 หลังคาเรือน เมื่อพิจารณาสัดส่วนในจำนวนที่ใกล้เคียงกันจึงกำหนดกลุ่มตัวอย่างของชุมชนในเขตเมืองเก่าลพบุรี 5 ชุมชน ใน 7 ชุมชน โดยมีจำนวนกลุ่มประชากร 490 หลังคาเรือน สำหรับชุมชนนอกเขตเมืองเก่าลพบุรี ใช้กลุ่มประชากร 5 ชุมชน ที่มีจำนวนกลุ่มประชากรอยู่ 485 หลังคาเรือน ในกลุ่มประชากรเป้าหมายที่ทำการศึกษาประกอบไปด้วยชาวชุมชนแออัดในเขตเทศบาลเมืองลพบุรี ซึ่งประกอบไปด้วยกลุ่มประชากรที่เป็นตัวแทนภายในของชาวชุมชนแออัด โดยมีหน่วยครัวเรือนเป็นผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่มกิจกรรม ผู้อยู่อาศัย ส่วนกลุ่มประชากรที่เป็นตัวแทนมุมมองภายนอก คือ นักวิชาการ กรมศิลปากร เทศมนตรี จังหวัดทหารบก

ทั้งสองกลุ่มประชากรที่อยู่ในเขตพื้นที่ศึกษาในเขตเมืองเก่าและนอกเขตเมืองเก่าลพบุรี จะเป็นหน่วยวิเคราะห์โดยแบ่งเป็นหน่วยวิเคราะห์ได้แก่ กลุ่มชุมชนในเทศบาล ซึ่งแบ่งออกเป็นชุมชนในเขตเมืองเก่าลพบุรี 50 ตัวอย่างในพื้นที่ ชุมชนธรรมโนราห์ ชุมชนบ้านป้อม ชุมชนราชมนู ชุมชนตลาดล่าง และชุมชนวัดเชิงท่า ชุมชนนอกเขตเมืองเก่าลพบุรี 50 ตัวอย่าง ในพื้นที่ชุมชนอุตุนิยมวิทยา ชุมชนไพรชณีย์ ชุมชนคลองสายบัว ชุมชนร่วมน้ำใจ 1 และชุมชนร่วมน้ำใจ 2

เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ งานวิจัยนี้จึงแบ่งข้อมูลออกเป็น ข้อมูลสภาพพื้นที่ศึกษาทั่วไป ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพทางสังคม ทางเศรษฐกิจ และทางกายภาพของชุมชนแออัดเมืองลพบุรี โดยแยกการเก็บข้อมูลออกเป็น

ข้อมูลทุติยภูมิ

ภาคเอกสาร ในสภาพเบื้องต้นของชุมชนแออัด ดังเช่น ในเรื่องของ ประวัติ ที่ตั้งชุมชน การใช้ที่ดิน สาธารณูปโภค สาธารณูปการ เศรษฐกิจในชุมชน บริเวณองค์ประกอบและสถานที่สำคัญของเมืองโบราณสถาน

ข้อมูลปฐมภูมิ

ใช้วิธี Survey Research เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ที่ใช้แบบสอบถามและมีการทดลองล่วงหน้า (Pre-test) เพื่อกำหนดกรอบของคำถามและรายละเอียดบางเรื่องที่ยังไม่ชัดเจน และทำการปรับปรุงแบบสอบถามเพื่อนำไปสัมภาษณ์จริงต่อไป ส่วนแบบสอบถามที่ใช้สัมภาษณ์ ประกอบไปด้วย 3 ส่วนหลักๆคือ

ส่วนที่ 1 เป็นข้อมูลเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของชุมชน แสดงถึงประชากรและเศรษฐกิจ ดังเช่น ชื่อ อายุชุมชน กลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ ตลอดจนสถานภาพของครอบครัว ระดับการศึกษา สภาพทางเศรษฐกิจของชุมชน ส่วนที่ 2 เป็นข้อมูลทางด้านสภาพทางกายภาพ แสดงถึงลักษณะที่อยู่อาศัย และการครอบครองที่ดิน ขนาด วัสดุที่ใช้และการปรับปรุงสภาพที่อยู่อาศัย สัญญา และการไล่ที่ สาธารณูปโภค สาธารณูปการ ส่วนที่ 3 แสดงข้อมูลเกี่ยวกับทางด้านของชุมชน การร่วมมือจัดตั้งกลุ่มชุมชน สภาพแวดล้อมในชุมชน ตลอดจนปัญหาของชุมชน และมุมมองภายนอกชุมชน(ดูภาคผนวก ค.)

การเก็บข้อมูลเริ่มจากการติดต่อประสานงานกับกองสวัสดิการสังคม เทศบาลเมืองลพบุรี ผู้สัมภาษณ์ดำเนินการสัมภาษณ์โดยไปพบผู้นำชุมชนและผู้นำกลุ่มต่างๆในกลุ่มเป้าหมายที่วางไว้ตอบแบบสอบถาม และรวบรวมข้อมูลมาดำเนินการวิเคราะห์

ในการวิเคราะห์ข้อมูลจะดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสภาพทางกายภาพ ที่ปรากฏภายในชุมชน ผลกระทบที่เกิดขึ้นระหว่างพื้นที่ชุมชนต่อแหล่งโบราณสถานที่สำคัญ สภาพแวดล้อมภายในชุมชนและนอกชุมชน นำมาเป็นประเด็นในการวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างชุมชนที่อยู่ในเขตเมืองเก่าลพบุรี และชุมชนที่อยู่นอกเขตเมืองเก่าลพบุรี โดยคิดเป็นร้อยละ จากแบบสอบถาม(ดูภาคผนวก) ในจำนวนรวม 100 ชุด และสรุปผลของการวิเคราะห์ จากปัจจัยดังกล่าวข้างต้น และนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาในลำดับต่อไป

1. สภาพที่อยู่อาศัย สภาพทางกายภาพและสิ่งแวดล้อมในชุมชนแออัด การใช้สาธารณูปโภค สาธารณูปการ(นอกชุมชน) ในส่วนที่เกี่ยวกับเรื่องของการใช้ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ และการกำจัดขยะ
2. การอาชีพของชุมชนแออัด ที่มีอาชีพ ค่าขาย รับจ้าง เป็นอาชีพหลักของชาวชุมชนแออัดเมืองลพบุรี
3. การให้บริการทางสังคม ทางด้านการศึกษา การสาธารณสุข และการพักผ่อนหย่อนใจ ของชาวชุมชนแออัดตลอดจนการปะทะสัมพันธ์ของชุมชนว่ามีรูปแบบอย่างไร
4. ปัญหาและความต้องการของชาวชุมชนแออัดในเมืองลพบุรี

4.6.1 ชุมชนแออัดที่อยู่ในเมืองเก่าลพบุรี

สภาพที่อยู่อาศัยและการใช้สาธารณูปโภค

จากการสัมภาษณ์ของชาวชุมชนแออัดในจำนวน 50 ราย พบว่าค่าเฉลี่ยร้อยละ 20 เป็นเจ้าของที่อยู่อาศัย หนึ่งในจำนวนนี้เป็นเจ้าของมากที่สุด คือชุมชนวัดเชิงท่า มีสัดส่วนถึงร้อยละ 40 ของสภาพการครอบครองที่ดิน ส่วนสถานภาพการบุกรุกพบมากในชุมชนสระมนโนราห์ ถึงร้อยละ 70 การเช่าที่รัฐที่มีค่าเฉลี่ยร้อยละ 46 จะเป็นการเช่าที่ของหน่วยงาน กรมศิลปากร ราชพัสดุ จังหวัด (ตารางที่ 4.16) สำหรับลักษณะที่อยู่อาศัย พบว่าร้อยละ 50 เป็นบ้าน 1 ชั้น (ตารางที่ 4.11) มีวัสดุที่ทำด้วยไม้ถึงร้อยละ 62 (ตารางที่ 4.12) โดยมีขนาดของที่อยู่อาศัยไม่เกิน 20 ตารางเมตร ถึงร้อยละ 58 รวมทั้งห้องเช่า และประมาณร้อยละ 28 มีขนาดอยู่ระหว่าง 20-39 ตารางเมตร (ตารางที่ 4.13) ในการปรับปรุงซ่อมแซมนั้นร้อยละ 58 ไม่เคยปรับปรุงบริเวณที่พักอาศัย จำนวนของคนที่อาศัยอยู่ในครอบครัวที่สัมภาษณ์มีประมาณ 4.6 คนโดยเฉลี่ย

ในส่วนของสาธารณูปโภค ชุมชนทุกครอบครัวมีน้ำประปาใช้โดยที่ประมาณร้อยละ 82 มีมิเตอร์เอง อีกร้อยละ 16 ต่อจากบ้านอื่น มีเพียงร้อยละ 2 ที่ซื้อเป็นถัง ตุ่ม จากเพื่อนบ้าน (ตารางที่ 4.17) โดยจ่ายค่าน้ำประปาโดยเฉลี่ยเดือนละ 100-200 บาท สำหรับการไฟฟ้า มีทุกครอบครัว โดยมีมิเตอร์เองร้อยละ 96 และต่อจากบ้านอื่นร้อยละ 4 (ตารางที่ 4.18) โดยมีค่าใช้จ่ายไฟฟ้าเฉลี่ยเดือนละ 100-300 บาท ส่วนการใช้โทรศัพท์ ร้อยละ 54 มีโทรศัพท์ที่ใช้ในบ้าน และร้อยละ 40 ใช้โทรศัพท์สาธารณะ สำหรับการทิ้งขยะ (ตารางที่ 4.21) พบว่าร้อยละ 92 มีการเก็บขยะทุกวันจากเทศบาล โดยคนชุมชนนำมาทิ้งในถังขยะรวมของชุมชน

การมีอุปกรณณ์ดับเพลิงของชุมชน พบว่า ร้อยละ 82 มีอุปกรณณ์ดับเพลิงกระจายทั่วชุมชน ร้อยละ 10 ที่มีไม่เพียงพอ และร้อยละ 8 ที่พบว่าไม่มีอุปกรณณ์ดับเพลิง (ตารางที่ 4.22)

การทำมาหากินของชาวชุมชนแออัดในเมืองเก่าลพบุรี

จากการสัมภาษณ์คนในชุมชนแออัดในเมืองเก่า 50 ราย ซึ่งเป็นหัวหน้าครอบครัวร้อยละ 58 เป็นสมาชิกในครอบครัวร้อยละ 42 (ตารางที่ 4.3) มีอาชีพค้าขายร้อยละ 56 รับจ้างร้อยละ 26 และอาชีพอื่น ๆ เช่น รับราชการ และอื่น ๆ อีกร้อยละ 18 ผู้ที่ทำการค้าขายส่วนมากจะขายของที่เป็นอาหารอยู่ในตลาดโดยรับพืช ผักผลไม้ ตลอดจนรถยนต์ผลไม้ สำหรับชุมชนสระมนโนราห์ ในส่วนของการรับจ้างเป็นการ เชื้อดไก่ส่งตลาด ซึ่งมีจำนวนถึงร้อยละ 60 ของชุมชนที่มีอาชีพรับจ้าง และขายของบริเวณตลาดได้รุ่งเฉลี่ยอยู่ที่ 3,000 – 6,000.-บาท ซึ่งการใช้จ่ายของชาวชุมชนแออัดเมืองลพบุรี มักพบว่ารายได้ไม่พอกับรายจ่าย ทั้งในหมวดของค่าใช้จ่ายทางด้านไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ และค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน ตลอดจนภาระค่าเลี้ยงดูบุตรหลาน ทางด้านการศึกษา และการรักษาพยาบาล ยิ่งชุมชนที่อยู่ใกล้ศูนย์กลางพาณิชยกรรม พบว่ามีค่าใช้จ่ายต่อเดือนสูงขึ้น 9,000 – 15,000.- บาท ดังเช่น ชุมชนบ้านป้อม ชุมชนตลาดล่าง เป็นต้น (ตารางที่ 4.8)

การให้บริการทางสังคมในชุมชนแออัดเมืองเก่าลพบุรี

ร้อยละ 88 ของผู้ให้สัมภาษณ์ ที่มีเด็กเล็กดูแลโดยเลี้ยงที่บ้าน,ญาติช่วย ร้อยละ 4 มีการจ้างคนมาเลี้ยง และการรับจ้างแบบกลุ่มเล็ก ๆ อยู่ร้อยละ 2 มีสถานรับเลี้ยงเด็กอยู่ร้อยละ 4 ในส่วนของเด็กที่อยู่ระดับประถม โดยร้อยละ 84 ของผู้ให้สัมภาษณ์ เรียนในโรงเรียนของรัฐ ให้เหตุผลว่า ค่าเล่าเรียนถูกและต้องการให้ลูกเรียนใกล้บ้าน ส่วนร้อยละ 16 ส่งลูกเรียนในโรงเรียนเอกชน โดยให้เหตุผลว่า คุณภาพของโรงเรียนดี และอยู่ใกล้บ้าน

ในเรื่องของการสาธารณสุข นั้น พบว่าร้อยละ 54 ไปหาหมอที่โรงพยาบาลของรัฐ ซึ่อยากกินเองร้อยละ 24 และไปศูนย์บริการสาธารณสุข ร้อยละ 16 ไปหาหมอที่คลินิกร้อยละ 4 และไปโรงพยาบาลเอกชนร้อยละ 2 ในส่วนของการซื้อยากินเอง ผู้ให้สัมภาษณ์ได้ให้เหตุผลว่า ยาที่กินมักเป็นยาที่ใช้แก้ปวดหัว ไข้หวัด ไม่อยากไปโรงพยาบาลกลัวในเรื่องค่าใช้จ่ายที่แพง จึงต้องการรักษาโดยวิธีซื้อยากินเอง (ตารางที่ 4.26)

จากการพักผ่อนของชาวชุมชนแออัด มีรูปแบบที่แสดงให้เห็นถึงกิจกรรมต่าง ๆ ดังนี้

ร้อยละ 52 ตอบว่า นอน,พักผ่อนอยู่ในบ้าน ดูโทรทัศน์,ฟังวิทยุ ร้อยละ 22 อ่านหนังสือ ร้อยละ 4 และการปะทะสัมพันธ์ ของกลุ่มชุมชนที่พูดคุยพบปะสังสรรค์ กับเพื่อนบ้านนั้นมีเพียงร้อยละ1 (ตารางที่ 4.27)

ในการพักผ่อนหย่อนใจของวัยเด็ก มีสถานที่เล่น ดังนี้ ร้อยละ 64 ของผู้ให้สัมภาษณ์ ตอบว่า เด็กเล่นบริเวณทางเดิน ตรอก ซอกซอย ในชุมชนแออัด ร้อยละ 20 บอกว่าเล่นในบ้าน,ห้องเช่า ร้อยละ 10 ที่ไปเล่นในโรงเรียน และบริเวณวัดที่อยู่ใกล้ชุมชน สำหรับเด็กวัยรุ่นร้อยละ 42 เล่นกีฬาในสนามของโรงเรียนที่ใกล้แหล่งชุมชน และบริเวณที่ว่างในชุมชน ร้อยละ 18 อยู่ที่บ้าน ดูโทรทัศน์,ฟังวิทยุ อ่านหนังสือและเที่ยว มีร้อยละ 6,2 ตามลำดับ ส่วนอื่น ๆ มีผู้ตอบร้อยละ 32 ส่วนมากจะเล่นเกมส ในคอมพิวเตอร์ ทั้งในชุมชนและออกไปร้านเกมส์วีดิโอในตลาด มีค่าใช้จ่ายครั้งละ 50 – 100 บาท

ปัญหาของชุมชนตามความคิดเห็นของชุมชนแออัดในเมืองเก่าลพบุรี

จากการสัมภาษณ์ชาวชุมชนแออัดในพื้นที่เมืองเก่าลพบุรี จำนวน 5 ชุมชน ได้กล่าวถึงปัญหาและความต้องการตามความคิดของชาวชุมชนแออัด สามารถสรุปประเด็นของปัญหา ดังนี้

- 1) ปัญหาของด้านที่อยู่อาศัย ในเรื่องของความแออัด การรื้อขยายไล่ที่ทางเดินภายในชุมชน และปัญหาด้านอัคคีภัย ความไม่มั่นคงในที่อยู่อาศัย
- 2) ปัญหาทางด้านสภาพแวดล้อม ได้แก่ เรื่องของการระบายน้ำท่วมขัง ทั้งเกิดจากการประกอบกิจการในชุมชน และน้ำจากการใช้ในชีวิตรประจำวัน ตลอดจนเสี่ยงรบกวนจากจักรยานยนต์
- 3) ปัญหาทางด้านการทำงานหาเงิน เรื่องค่าครองชีพสูง รายได้ไม่พอกับรายจ่าย การจ้างงาน และการส่งเสริมอาชีพในชุมชน
- 4) ปัญหาทางด้านสังคม ที่เป็นเรื่องใหญ่ คือ ปัญหาเรื่องยาเสพติด การลักขโมย ขาดความร่วมมือในชุมชน และขาดสถานที่นันทนาการศูนย์รวมชุมชน

จากสภาพปัญหาที่รวบรวมได้จากแบบสอบถาม พบว่าปัญหาทางด้านที่อยู่อาศัย ความแออัด ซึ่งสะสมและก่อรูปมาเป็นเวลานาน ในชุมชนสระมนโนราห์ ชุมชนวัดเชิงท่า ชุมชนตลาดล่าง ชุมชนราชมนู และชุมชนบ้านป้อม ตามลำดับ ในปัญหาของทางเดินภายในชุมชน มีสภาพคับแคบ ทั้งเป็นสะพานและน้ำท่วมขัง พบมากในชุมชนสระมนโนราห์ และชุมชนบ้านป้อม

ทางด้านสภาพแวดล้อมปัญหาน้ำท่วมขัง เป็นปัญหาที่ได้รับการกล่าวถึงมากที่สุด ในชุมชนสระมนโนราห์ ตลอดจนน้ำเสียที่เกิดจากการประกอบกิจกรรมเชื้อดัดแปลงตลาด ทางด้านการทำมาหากิน ชุมชนแออัดในเมืองเก่าลพบุรียังมีเรื่องการว่างงาน และต้องการให้มีการส่งเสริมอาชีพให้กับชาวชุมชนแออัด ส่วนปัญหาทางสังคมนั้น ปัญหาทางด้านยาเสพติด เป็นปัญหาที่สำคัญมากทั้งนี้ในขบวนการเสพ การกระจาย และการค้า จะอยู่ภายในชุมชน และเป็นปัญหาที่รุนแรงขยายผลในทุกระดับของประชากรในชุมชนทั้งมีแนวโน้มที่สูงขึ้นด้วย ส่วนเรื่องของความร่วมมือในชุมชนยังมีน้อย ทางเทศบาล กองสวัสดิการสังคมได้ร่วมมือจัดตั้งกรรมการชุมชนเพื่อเป็นสื่อกลางในการพัฒนาแต่ยังไม่สามารถกระจายลงสู่กลุ่มย่อยในชุมชนได้ เนื่องจากการปะทะสัมพันธ์ ของประชากรในชุมชนแออัดเมืองเก่ายังไม่เข้มข้นเท่าที่ควร

จากตัวเลขที่แสดงให้เห็นถึงเวลาว่างที่ใช้หลังจากทำงาน ส่วนมากจะเก็บตัวอยู่กับที่พักอาศัย (ตารางที่ 4.27) ทั้งนี้รวมถึงการขาดแคลนสถานที่ที่เป็นศูนย์รวมของชุมชนด้วย

4.6.2 ชุมชนแออัดที่อยู่นอกเมืองเก่าลพบุรี

สถานที่อยู่อาศัยและการใช้สาธารณูปโภค

จากการสัมภาษณ์ของชาวชุมชนแออัดในจำนวน 50 ราย พบว่าค่าเฉลี่ยร้อยละ 16 เป็นเจ้าของครอบครองที่ดินที่อยู่อาศัย หนึ่งในจำนวนที่เป็นเจ้าของมากที่สุด คือ ชุมชนไปรษณีย์ มีสัดส่วนถึงร้อยละ 40 ชุมชนคลองสายบัวร้อยละ 20 ชุมชนร่วมน้ำใจ 2 ร้อยละ 20 ส่วนสภาพการบุกรุกพบในชุมชนที่ตอบแบบสอบถาม ร้อยละ 10 อยู่ในชุมชนคลองสายบัว มีการเช่าที่เอกชนในชุมชนคลองสายบัว ร้อยละ 10

ในส่วนของค่าเฉลี่ยรวมส่วนมากเช่าที่รัฐ โดยกรมทหารในการดูแลของจังหวัดทหารบก ร้อยละ 80 (ตารางที่ 4.16) สำหรับลักษณะของที่อยู่อาศัย พบว่าร้อยละ 50 เป็นบ้าน 1 ชั้น (ตารางที่ 4.11) มีวัสดุที่ทำด้วยไม้ถึงร้อยละ 44 และเป็น อิฐปูน ร้อยละ 38 โดยมีขนาดของที่อยู่อาศัย 20 – 39 ตารางเมตร ถึงร้อยละ 30 (ตารางที่ 4.13) จากการสัมภาษณ์และการสังเกต พบว่ามีห้องเช่าอยู่มากในชุมชนไปรษณีย์ และชุมชนคลองสายบัว จำนวนที่ของตนที่อาศัยอยู่ในครอบครัวที่สัมภาษณ์ มีประมาณ 4.8 คน โดยเฉลี่ย

ในส่วนของสาธารณูปโภคชุมชนทุกครอบครัวมีน้ำประปาใช้ โดยที่ประมาณร้อยละ 96 มีมิเตอร์เอง และต่อจากบ้านอื่นร้อยละ 4 (ตารางที่ 4.17) โดยมีค่าใช้จ่ายไฟฟ้า เฉลี่ยเดือนละ 150 – 400-บาท ส่วนการใช้โทรศัพท์ร้อยละ 60 มีใช้ในบ้าน ร้อยละ 34 ใช้โทรศัพท์สาธารณะ

สำหรับการทิ้งขยะ (ตารางที่ 4.21) พบว่าร้อยละ 94 มีการเก็บขยะทุกวันจากเทศบาล โดยคนในชุมชนนำมาทิ้งในถังขยะรวมของชุมชน

การมีอุปกรณ์ดับเพลิงของชุมชน พบว่า ร้อยละ 78 มีอุปกรณ์ดับเพลิงกระจายทั่วชุมชน ร้อยละ 10 ที่มีอุปกรณ์ดับเพลิงไม่เพียงพอ และร้อยละ 12 พบว่า ไม่มีอุปกรณ์ดับเพลิง (ตารางที่ 4.22)

การทำมาหากินของชาวชุมชนแออัดนอกเมืองเก่าลพบุรี

จากการสัมภาษณ์คนในชุมชนแออัดนอกเมืองเก่าลพบุรี 50 รายซึ่งเป็นหัวหน้าครอบครัว ร้อยละ 46 สมาชิกผู้อยู่อาศัย ร้อยละ 54 มีอาชีพค้าขายร้อยละ 32 อาชีพรับจ้างร้อยละ 26 อาชีพรับราชการร้อยละ 16 และอื่น ๆ อีกร้อยละ 26 จากการสัมภาษณ์พบว่า ชุมชนอุดุนิยมวิทยาชุมชนร่วมน้ำใจ 1 นั้น ในส่วนที่ตอบเป็นผู้อยู่อาศัย ไม่ได้ทำงาน, อยู่บ้าน และรับจ้างทั่วไป โดยใช้สถานที่พักอาศัย เช่น การพับถุง สิ่งประดิษฐ์ต่าง ๆ ที่เป็นหัตถกรรมในครัวเรือน ผู้ที่ทำการค้าขายส่วนใหญ่ เป็นอาหาร ทั้งเพียงขายของในชุมชน และรถเข็น และชุมชนดังกล่าวอยู่ใกล้สถานการศึกษา และสถานที่ราชการ ตลอดจนในบริเวณชุมชนมีห้องเช่าสำหรับนักศึกษาอยู่จำนวนหนึ่ง และบางส่วนไปขายของที่ตลาดในเมืองเก่า ในการใช้จ่ายของชาวชุมชนแออัดนอกเมืองเก่า มีร้อยละ 42 ที่มีรายจ่าย 3,000 บาทต่อเดือน และร้อยละ 40 มีรายจ่ายระหว่าง 3,000 – 6,000 บาทต่อเดือน และพบว่ารายรับที่เกิดขึ้นไม่พอกับรายจ่ายในชีวิตประจำวัน ตลอดจนภาระค่าเลี้ยงดูบุตรหลานทางการศึกษา และรักษาพยาบาล (ตารางที่ 4.8)

การใช้บริการทางสังคมในชุมชนแออัดนอกเมืองเก่าลพบุรี

ร้อยละ 94 ของผู้ให้สัมภาษณ์ที่มีเด็กเล็กดูแล โดยเลี้ยงที่บ้าน, ญาติช่วย ร้อยละ 2 มีการจ้างคนมาเลี้ยง และอื่น ๆ อีก ร้อยละ 4 ส่วนเด็กที่อยู่ในระดับประถมโดยร้อยละ 88 เรียนในโรงเรียนของรัฐ ให้เหตุผลว่าค่าเล่าเรียนถูก และต้องการให้ลูกเรียนใกล้บ้าน ส่วนร้อยละ 12 ส่งลูกเรียนในโรงเรียนเอกชน

ในเรื่องของการสาธารณสุขนั้น พบว่า ร้อยละ 82 ไปหาหมอที่โรงพยาบาลของรัฐ ซึ่อยากินเองร้อยละ 8 ไปศูนย์บริการสาธารณสุขร้อยละ 4 ไปหาหมอที่คลินิกเอกชนร้อยละ 4 และไปโรงพยาบาลเอกชนร้อยละ 2 ในส่วนของการซื้อยากินเอง ผู้ให้สัมภาษณ์ได้ให้เหตุผลว่าสะดวก ซึ่ยาที่ใช้แก้หวัด ไม่อยากไปโรงพยาบาลค่าใช้จ่ายแพง ต้องการรักษาโดยวิธีซึ่อยากินเอง

จากการพักผ่อนของชาวชุมชนแอ็ดนอเมืองเก่าลพบุรี มีรูปแบบแสดงให้เห็นถึงกิจกรรมต่าง ๆ ดังนี้ ร้อยละ 62 นอน,พักผ่อนอยู่กับบ้าน ดูโทรทัศน์,ฟังวิทยุ ร้อยละ 26 อ่านหนังสือร้อยละ 2 และการปฏิสัมพันธ์ของกลุ่มชุมชนที่พูดคุยปะสังสรรค์กับเพื่อนบ้านมีเพียงร้อยละ 4 อยู่บ้านเลี้ยงเด็กร้อยละ 4 (ตารางที่4.27) ส่วนการพักผ่อนหย่อนใจสำหรับเด็ก ร้อยละ 34 เล่นตามทางเดินหน้าบ้าน และตรอก,ชอก,ชอย ที่กว้างพอ ร้อยละ 32 เล่นอยู่กับบ้าน หรือห้องเช่า ร้อยละ 24 เล่นในสนามเด็กเล่น และร้อยละ 10 เล่นในสนามของโรงเรียน และวัดที่ใกล้ชุมชน

สำหรับเด็กวัยรุ่น ร้อยละ 52 เล่นกีฬาในสนามกีฬาของโรงเรียนที่ใกล้แหล่งชุมชน ร้อยละ 18 เที่ยวตามห้างสรรพสินค้า (BIG C) ดูโทรทัศน์,ฟังวิทยุ ร้อยละ 6 และอ่านหนังสืออยู่บ้านร้อยละ 4 ส่วนผู้ตอบอื่น ๆ ในร้อยละ 20 ส่วนมากเล่นเกมคอมพิวเตอร์ ทั้งร้านในชุมชน และนอกชุมชน (ในตลาดและห้าง BIG C) มีค่าใช้จ่ายครั้งละ 50-100 บาท

ปัญหาของชุมชนตามความคิดเห็นของชุมชนแอ็ดนอเมืองเก่าลพบุรี

จากการสัมภาษณ์ของชุมชนแอ็ดในพื้นที่นอเมืองเก่าลพบุรี จำนวน 5 ชุมชน ได้กล่าวถึงปัญหา และความต้องการตามความคิดเห็นของชาวชุมชนแอ็ดสามารถสรุปประเด็นของปัญหาดังนี้

1. ปัญหาทางด้านที่อยู่อาศัย ในเรื่องทางเดินคับแคบ สภาพแวดล้อมไม่ดี บ้านไม่มีสภาพเสื่อมโทรม ปัญหาทางด้านอัคคีภัย
2. ปัญหาทางด้านสภาพแวดล้อม ได้แก่ การระบายน้ำท่วมขัง ส่งกลิ่นเหม็น การเลี้ยงหมู ไก่ ส่งกลิ่นเหม็นรบกวน
3. ปัญหาด้านการทำมาหากิน เรื่อง การว่างงาน ค่าครองชีพสูง รายได้ไม่พอกับรายจ่าย
4. ปัญหาทางด้านสังคม เรื่อง ยาเสพติด การลักขโมย การขาดความร่วมมือในชุมชน ขาดสถานที่ศูนย์รวมชุมชน

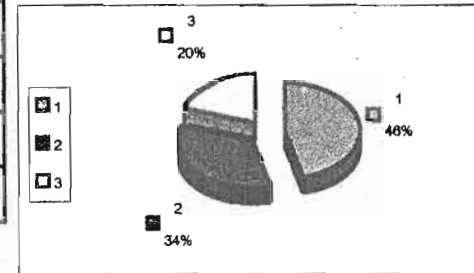
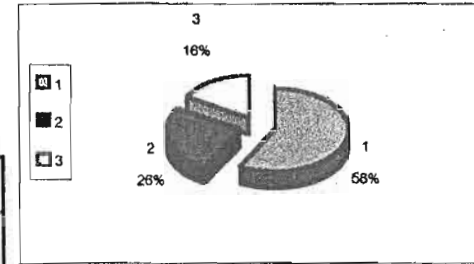
จากสภาพปัญหาที่รวบรวมได้จากแบบสอบถาม พบว่าปัญหาทางด้านที่อยู่อาศัย ความแออัด ไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย ในชุมชนคลองสายบัว ชุมชนอุตุนิยมวิทยา ชุมชนไปรษณีย์ ทางเดินภายในคับแคบ ทางด้านสภาพแวดล้อม มักพบปัญหาทุกชุมชนที่เกี่ยวกับการระบายน้ำในชุมชน และส่งกลิ่นเหม็นรบกวน ในชุมชนร่วมน้ำใจ 1 ยังพบเรื่องของเลี้ยงหมู ไก่ ทำให้น้ำเสีย และกลิ่นของสัตว์เลี้ยง รบกวนชุมชน ในระแวกใกล้เคียง ในด้านการทำมาหากิน พบการว่างงาน และต้องการให้เทศบาลส่งเสริมอาชีพให้กับชาวชุมชนแออัด ส่วนปัญหาทางสังคม เรื่องยาเสพติด เป็นปัญหาที่สำคัญอันดับหนึ่ง ที่ทุกชุมชนได้ตอบแบบสอบถาม มีกระบวนการ เสพ การขาย และขยายผลทุกระดับของประชากรในชุมชน เช่นเดียวกับชุมชนแออัดในเมืองเก่า ส่วนเรื่องของความร่วมมือในชุมชนยังมีน้อย จากตัวเลขข้อมูลที่แสดงถึงเวลาว่างนอกจากการทำงานแล้ว ส่วนมากเก็บตัวอยู่บ้านที่พักอาศัย (ตารางที่4.29) และขาดที่ตั้ง ศูนย์รวมของชุมชน คณะกรรมการชุมชน ยังไม่สามารถกระจายและแยกย่อยลงสู่ชุมชนได้ การปะทะสัมพันธ์ของชุมชนจึงมีน้อย ขาดความร่วมมือในการพัฒนาในด้านต่าง ๆ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

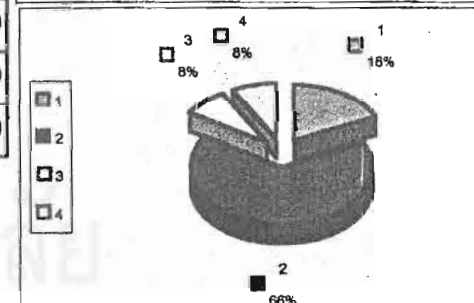
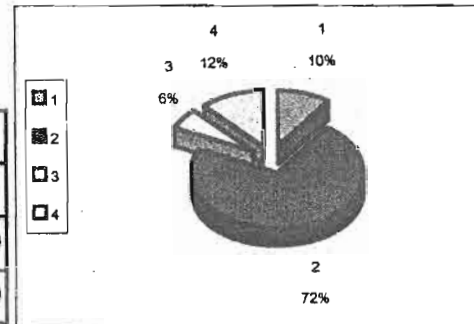
ตารางที่ 4.3 แสดงร้อยละของสถานภาพในครอบครัวของชุมชนแออัดเมืองลพบุรี

สถานภาพในครอบครัว	ชุมชนแออัดในเมืองเก่า						ชุมชนแออัดนอกเมืองเก่า					
	1	2	3	4	5	เฉลี่ย	6	7	8	9	10	เฉลี่ย
หัวหน้า	30.0	80.0	50.0	70.0	60.0	58.0	60.0	60.0	20.0	50.0	40.0	46.0
สมาชิก	50.0	20.0	20.0	20.0	20.0	26.0	30.0	20.0	50.0	30.0	40.0	34.0
ผู้อยู่อาศัย	20.0	0.0	30.0	10.0	20.0	16.0	10.0	20.0	30.0	20.0	20.0	20.0
รวม	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

ตารางที่ 4.4 แสดงร้อยละของสถานภาพการสมรสของชาวชุมชนแออัดเมืองลพบุรี

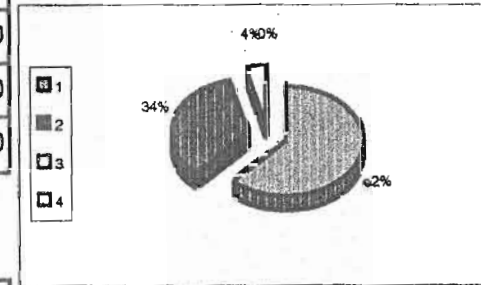
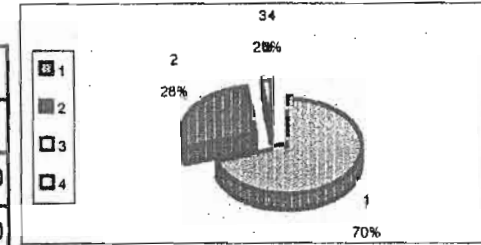
สถานภาพการสมรส	ชุมชนแออัดในเมืองเก่า						ชุมชนแออัดนอกเมืองเก่า					
	1	2	3	4	5	เฉลี่ย	6	7	8	9	10	เฉลี่ย
โสด	20.0	0.0	10.0	10.0	10.0	10.0	20.0	20.0	20.0	10.0	20.0	18.0
สมรส	50.0	100.0	70.0	80.0	60.0	72.0	50.0	70.0	80.0	70.0	60.0	66.0
หย่า	0.0	0.0	10.0	10.0	10.0	6.0	0.0	10.0	0.0	20.0	10.0	8.0
ฝ่ายหนึ่งเสียชีวิต	30.0	0.0	10.0	0.0	20.0	12.0	30.0	0.0	0.0	0.0	10.0	8.0
รวม	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

หมายเหตุ: 1.ชุมชนสระมนในราห์ 2.ชุมชนราชมนู 3.ชุมชนบ้านม้อม 4.ชุมชนตลาดล่าง 5.ชุมชนวัดเชิงท่า
6.ชุมชนอุตุนิยมวิทยา 7.ชุมชนไปรษณีย์ 8.ชุมชนคลองสายบัว 9.ชุมชนร่วมน้ำใจ1 10.ชุมชนร่วมน้ำใจ2

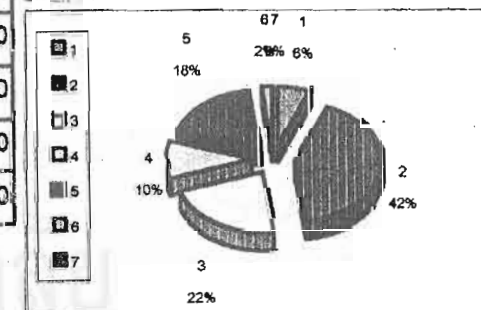
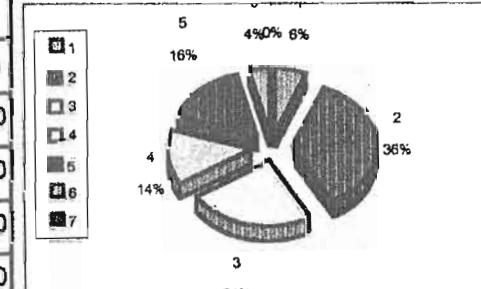
ตารางที่ 4.5 แสดงร้อยละของจำนวนสมาชิกในที่อยู่อาศัยของชุมชนแออัดเมืองลพบุรี

จำนวนสมาชิกในที่อยู่อาศัย	ชุมชนแออัดในเมืองเก่า						ชุมชนแออัดนอกเมืองเก่า					
	1	2	3	4	5	เฉลี่ย	6	7	8	9	10	เฉลี่ย
<5	30.0	80.0	80.0	100.0	60.0	70.0	80.0	60.0	60.0	50.0	60.0	62.0
5ถึง9	70.0	20.0	20.0	0.0	30.0	28.0	20.0	40.0	40.0	40.0	30.0	34.0
10ถึง14	0.0	0.0	0.0	0.0	10.0	2.0	0.0	0.0	0.0	10.0	10.0	4.0
14>	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

ตารางที่ 4.6 แสดงร้อยละของระดับการศึกษาของชาวชุมชนแออัดเมืองลพบุรี

ระดับการศึกษา	ชุมชนแออัดในเมืองเก่า						ชุมชนแออัดนอกเมืองเก่า					
	1	2	3	4	5	เฉลี่ย	6	7	8	9	10	เฉลี่ย
ไม่ได้เรียน	20.0	0.0	0.0	0.0	10.0	6.0	20.0	0.0	0.0	0.0	10.0	6.0
ประถมศึกษา	50.0	0.0	40.0	30.0	60.0	36.0	40.0	50.0	50.0	40.0	30.0	42.0
มัธยมต้น	10.0	60.0	20.0	20.0	10.0	24.0	20.0	20.0	10.0	30.0	30.0	22.0
มัธยมปลาย	0.0	20.0	30.0	10.0	10.0	14.0	10.0	10.0	0.0	10.0	20.0	10.0
สายอาชีพ	20.0	10.0	10.0	30.0	10.0	16.0	10.0	20.0	40.0	10.0	10.0	18.0
ปริญญาตรี	0.0	10.0	0.0	10.0	0.0	4.0	0.0	0.0	0.0	10.0	0.0	2.0
สูงกว่าปริญญาตรี	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

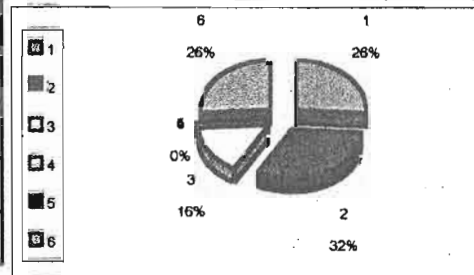
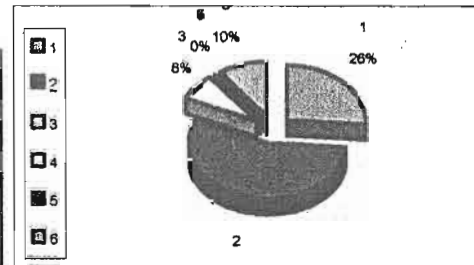

หมายเหตุ: 1.ชุมชนตระมโนราห์ 2.ชุมชนราชมนู 3.ชุมชนบ้านป้อม 4.ชุมชนตลาดล่าง 5.ชุมชนวัดเชิงท่า

6.ชุมชนจุดนิยมวิทยา 7.ชุมชนไปรษณีย์ 8.ชุมชนคลองสายบัว 9.ชุมชนร่วมน้ำใจ1 10.ชุมชนร่วมน้ำใจ2

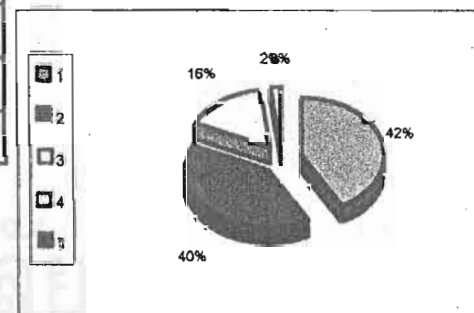
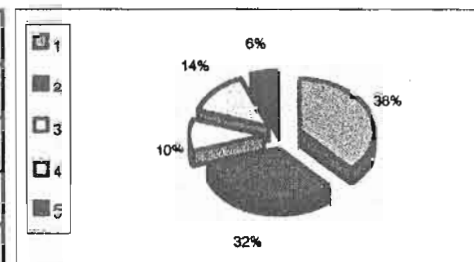
ตารางที่ 4.7 แสดงร้อยละของอาชีพของชาวชุมชนแออัดเมืองลพบุรี

อาชีพ	ชุมชนแออัดในเมืองเก่า						ชุมชนแออัดนอกเมืองเก่า					
	1	2	3	4	5	เฉลี่ย	6	7	8	9	10	เฉลี่ย
รับจ้าง	50.0	20.0	30.0	0.0	30.0	26.0	30.0	10.0	40.0	30.0	20.0	26.0
ค้าขาย	40.0	40.0	50.0	90.0	60.0	56.0	20.0	50.0	40.0	20.0	30.0	32.0
รับราชการ	0.0	10.0	10.0	10.0	10.0	8.0	10.0	10.0	0.0	20.0	40.0	16.0
รัฐวิสาหกิจ	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
ทำงานบริษัท	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
อื่นๆ	10.0	30.0	10.0	0.0	0.0	10.0	40.0	20.0	20.0	30.0	20.0	26.0
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	90.0	100.0	100.0	110.0	100

ตารางที่ 4.8 แสดงร้อยละของรายจ่ายของชาวชุมชนแออัดเมืองลพบุรี

รายจ่าย	ชุมชนแออัดในเมืองเก่า						ชุมชนแออัดนอกเมืองเก่า					
	1	2	3	4	5	เฉลี่ย	6	7	8	9	10	เฉลี่ย
< 3000	50.0	30.0	50.0	10.0	50.0	38.0	50.0	40.0	50.0	30.0	40.0	42.0
3,000-6,000	40.0	40.0	20.0	20.0	40.0	32.0	50.0	50.0	30.0	40.0	30.0	40.0
6,000-9,000	0.0	10.0	10.0	20.0	10.0	10.0	0.0	10.0	20.0	20.0	30.0	16.0
9,000-12,000	10.0	20.0	10.0	30.0	0.0	14.0	0.0	0.0	0.0	10.0	0.0	2.0
12,000-15,000	0.0	0.0	10.0	20.0	0.0	6.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

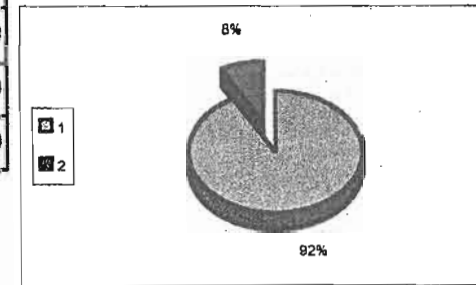
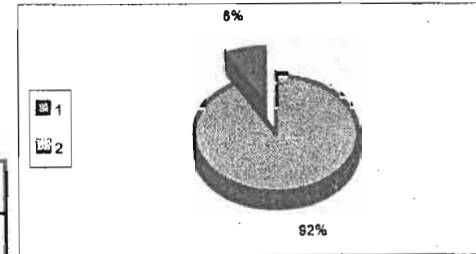

หมายเหตุ: 1.ชุมชนสระมนในราห์ 2.ชุมชนราชมนู 3.ชุมชนบ้านเป็ด 4.ชุมชนตลาดล่าง 5.ชุมชนวัดเชิงท่า

6.ชุมชนอุดมวิทยา 7.ชุมชนไปรษณีย์ 8.ชุมชนคลองสายบัว 9.ชุมชนร่วมน้ำใจ 10.ชุมชนร่วมน้ำใจ 2

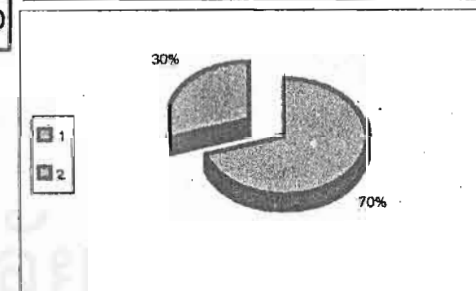
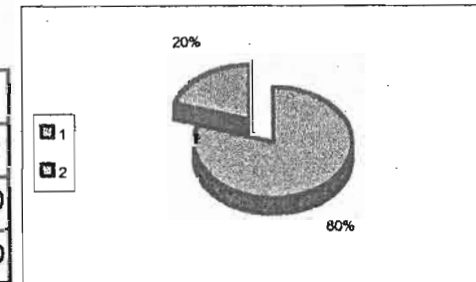
ตารางที่ 4.9 แสดงร้อยละของการมีงานพิเศษของชาวชุมชนแออัดเมืองลพบุรี

งานพิเศษ	ชุมชนแออัดในเมืองเก่า							ชุมชนแออัดนอกเมืองเก่า					
	1	2	3	4	5	เฉลี่ย	6	7	8	9	10	เฉลี่ย	
ไม่มี	90.0	100.0	90.0	100.0	80.0	92.0	80.0	90.0	100.0	100.0	90.0	92.0	
มี	10.0	0.0	10.0	0.0	20.0	8.0	20.0	10.0	0.0	0.0	10.0	8.0	
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	

ตารางที่ 4.10 แสดงร้อยละของการมีเงินออมของชาวชุมชนแออัดเมืองลพบุรี

เงินออม	ชุมชนแออัดในเมืองเก่า							ชุมชนแออัดนอกเมืองเก่า					
	1	2	3	4	5	เฉลี่ย	6	7	8	9	10	เฉลี่ย	
ไม่มี	90.0	80.0	70.0	70.0	90.0	80.0	80.0	80.0	50.0	70.0	70.0	70.0	
มี	10.0	20.0	30.0	30.0	10.0	20.0	20.0	20.0	50.0	30.0	30.0	30.0	
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	

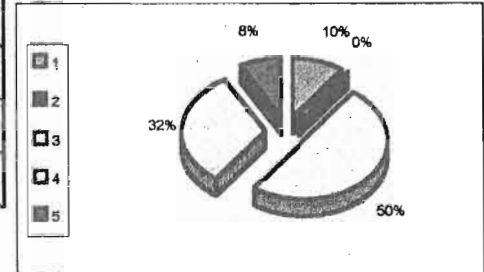
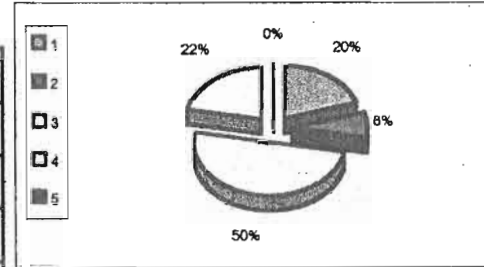

หมายเหตุ: 1.ชุมชนสระมนโนร่า 2.ชุมชนราชมู 3.ชุมชนบ้านป้อม 4.ชุมชนตลาดล่าง 5.ชุมชนวัดเชิงท่า

6.ชุมชนจตุรนิยมหาวิทยาลัย 7.ชุมชนไปรษณีย์ 8.ชุมชนคลองสายบัว 9.ชุมชนร่วมน้ำใจ1 10.ชุมชนร่วมน้ำใจ2

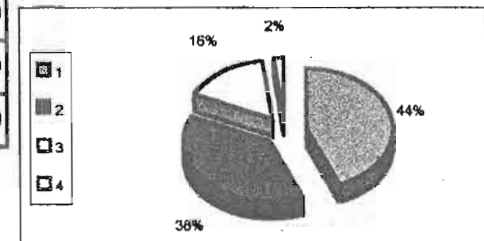
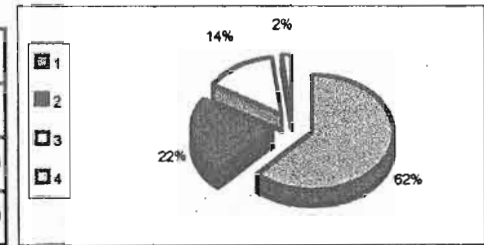
ตารางที่ 4.11 แสดงร้อยละของลักษณะที่อยู่อาศัยของชาวชุมชนแออัดเมืองลพบุรี

ลักษณะที่อยู่อาศัย	ชุมชนแออัดในเมืองเก่า						ชุมชนแออัดนอกเมืองเก่า					
	1	2	3	4	5	เฉลี่ย	6	7	8	9	10	เฉลี่ย
ห้องเดี่ยว	10.0	50.0	10.0	30.0	0.0	20.0	0.0	40.0	0.0	10.0	0.0	10.0
ห้องรวม	10.0	0.0	20.0	10.0	0.0	8.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
บ้าน1ชั้น	70.0	30.0	50.0	30.0	70.0	50.0	70.0	30.0	40.0	50.0	60.0	50.0
บ้าน2ชั้น	10.0	20.0	20.0	30.0	30.0	22.0	30.0	10.0	60.0	30.0	30.0	32.0
อื่นๆ	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	20.0	0.0	10.0	10.0	8.0
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100

ตารางที่ 4.12 แสดงร้อยละของวัสดุที่ใช้สร้างของชาวชุมชนแออัดเมืองลพบุรี

วัสดุที่ใช้สร้าง	ชุมชนแออัดในเมืองเก่า						ชุมชนแออัดนอกเมืองเก่า					
	1	2	3	4	5	เฉลี่ย	6	7	8	9	10	เฉลี่ย
ไม้	70.0	50.0	70.0	40.0	80.0	62.0	50.0	40.0	50.0	40.0	40.0	44.0
อิฐและปูน	0.0	30.0	20.0	50.0	10.0	22.0	30.0	50.0	20.0	40.0	50.0	38.0
ไม้และอิฐ	20.0	20.0	10.0	10.0	10.0	14.0	20.0	0.0	30.0	20.0	10.0	16.0
สังกะสี	10.0	0.0	0.0	0.0	0.0	2.0	0.0	10.0	0.0	0.0	0.0	2.0
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

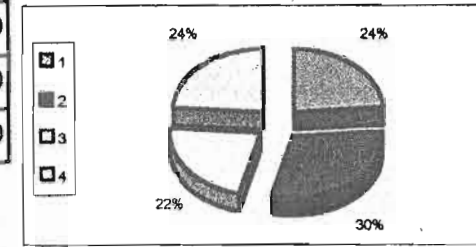
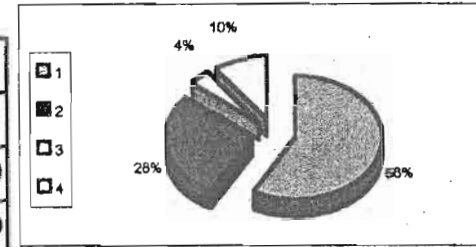

หมายเหตุ: 1.ชุมชนตระมโนราห์ 2.ชุมชนราชมณู 3.ชุมชนบ้านป้อม 4.ชุมชนตลาดล่าง 5.ชุมชนวัดเชิงท่า

6.ชุมชนจุดนิยมวิทยา 7.ชุมชนไปรษณีย์ 8.ชุมชนคลองสายบัว 9.ชุมชนร่วมน้ำใจ1 10.ชุมชนร่วมน้ำใจ2

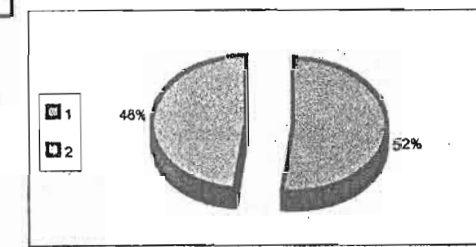
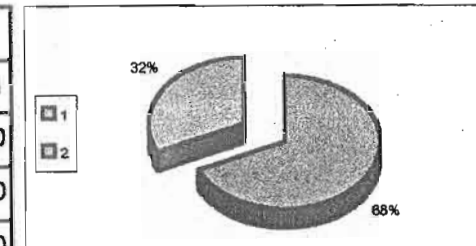
ตารางที่ 4.13 แสดงร้อยละของขนาดที่อยู่อาศัยของชาวชุมชนแออัดเมืองลพบุรี

ขนาด(ตารางเมตร)	ชุมชนแออัดในเมืองเก่า						ชุมชนแออัดนอกเมืองเก่า					
	1	2	3	4	5	เฉลี่ย	6	7	8	9	10	เฉลี่ย
<20	70.0	60.0	50.0	70.0	40.0	58.0	20.0	60.0	10.0	20.0	10.0	24.0
20-39	20.0	10.0	40.0	20.0	50.0	28.0	40.0	10.0	50.0	30.0	20.0	30.0
40-59	0.0	10.0	0.0	10.0	0.0	4.0	10.0	20.0	20.0	30.0	30.0	22.0
>59	10.0	20.0	10.0	0.0	10.0	10.0	30.0	10.0	20.0	20.0	40.0	24.0
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

ตารางที่ 4.14 แสดงร้อยละของการปรับปรุงซ่อมแซมที่อยู่อาศัยของชาวชุมชนแออัดเมืองลพบุรี

การปรับปรุงซ่อมแซมที่อยู่อาศัย	ชุมชนแออัดในเมืองเก่า						ชุมชนแออัดนอกเมืองเก่า					
	1	2	3	4	5	เฉลี่ย	6	7	8	9	10	เฉลี่ย
ไม่เคย	30.0	90.0	70.0	70.0	80.0	68.0	50.0	50.0	40.0	80.0	40.0	52.0
เคย	70.0	10.0	30.0	30.0	20.0	32.0	50.0	50.0	60.0	20.0	60.0	48.0
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

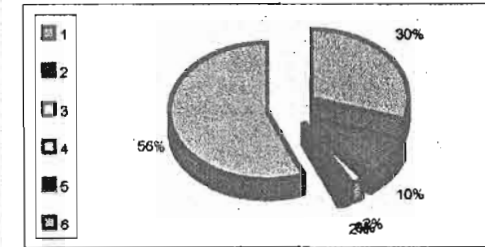
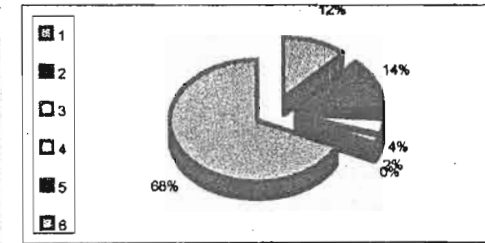

หมายเหตุ: 1.ชุมชนสระมนในราห์ 2.ชุมชนราชมนู 3.ชุมชนบ้านป้อม 4.ชุมชนตลาดล่าง 5.ชุมชนวัดเชิงท่า
6.ชุมชนอุดมวิทยวิทยา 7.ชุมชนไปรษณีย์ 8.ชุมชนคลองสายบัว 9.ชุมชนร่วมน้ำใจ1 10.ชุมชนร่วมน้ำใจ2

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

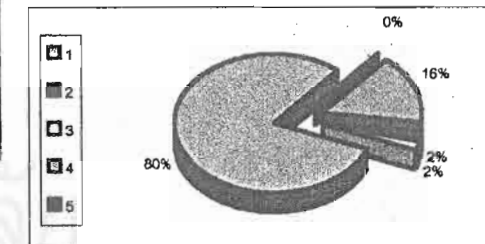
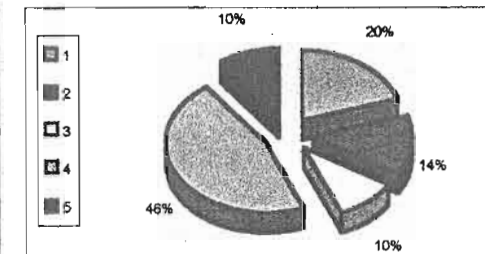
ตารางที่ 4.15 แสดงร้อยละของความบ่อยครั้งในการปรับปรุงที่พักอาศัยของชาวชุมชนแออัดเมืองลพบุรี

ความบ่อยครั้งในการปรับปรุงที่พักอาศัย	ชุมชนแออัดในเมืองเก่า						ชุมชนแออัดนอกเมืองเก่า					
	1	2	3	4	5	เฉลี่ย	6	7	8	9	10	เฉลี่ย
1	0.0	10.0	20.0	20.0	10.0	12.0	20.0	20.0	50.0	20.0	40.0	30.0
2	50.0	0.0	10.0	0.0	10.0	14.0	20.0	20.0	10.0	0.0	0.0	10.0
3	0.0	0.0	0.0	10.0	10.0	4.0	10.0	0.0	0.0	0.0	0.0	2.0
4	10.0	0.0	0.0	0.0	0.0	2.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
>5	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	10.0	0.0	0.0	0.0	0.0	2.0
ไม่เคย	40.0	90.0	70.0	70.0	70.0	68.0	40.0	60.0	40.0	80.0	60.0	56.0
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

ตารางที่ 4.16 แสดงร้อยละของสภาพการครอบครองที่ดินของชาวชุมชนแออัดเมืองลพบุรี

สภาพการครอบครองที่ดิน	ชุมชนแออัดในเมืองเก่า						ชุมชนแออัดนอกเมืองเก่า					
	1	2	3	4	5	เฉลี่ย	6	7	8	9	10	เฉลี่ย
เจ้าของ	0.0	30.0	0.0	30.0	40.0	20.0	0.0	40.0	20.0	0.0	20.0	16.0
บุกรุก	70.0	0.0	0.0	0.0	0.0	14.0	0.0	0.0	0.0	10.0	0.0	2.0
เช่าที่เอกชน	0.0	10.0	30.0	10.0	0.0	10.0	10.0	0.0	0.0	0.0	0.0	2.0
เช่าที่รัฐ	30.0	60.0	70.0	60.0	10.0	46.0	90.0	60.0	80.0	90.0	80.0	80.0
เช่าที่วัด	0.0	0.0	0.0	0.0	50.0	10.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

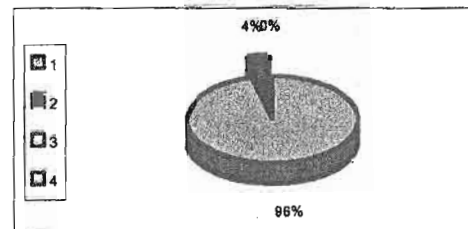
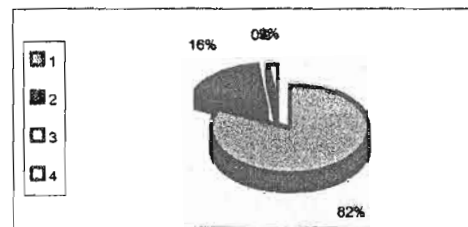

หมายเหตุ: 1.ชุมชนสระมนในรार् 2.ชุมชนราชมนู 3.ชุมชนบ้านป้อม 4.ชุมชนตลาดล่าง 5.ชุมชนวัดแจ้งท่า

6.ชุมชนอุดมวิทยา 7.ชุมชนไปรษณีย์ 8.ชุมชนคลองสายบัว 9.ชุมชนร่วมน้ำใจ 10.ชุมชนร่วมน้ำใจ 2

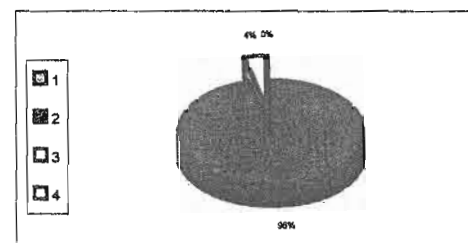
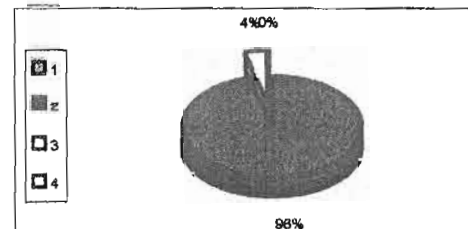
ตารางที่ 4.17 แสดงร้อยละของการใช้น้ำประปาของชาวชุมชนแออัดเมืองลพบุรี

น้ำประปา	ชุมชนแออัดในเมืองเก่า						ชุมชนแออัดนอกเมืองเก่า					
	1	2	3	4	5	เฉลี่ย	6	7	8	9	10	เฉลี่ย
มีมิเตอร์เอง	50.0	100.0	80.0	90.0	90.0	82.0	90.0	100.0	100.0	90.0	100.0	96.0
ต่อจากบ้านอื่น	50.0	0.0	20.0	0.0	10.0	16.0	10.0	0.0	0.0	10.0	0.0	4.0
น้ำคลอง	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
อื่นๆ	0.0	0.0	0.0	10.0	0.0	2.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

ตารางที่ 4.18 แสดงร้อยละของการใช้ไฟฟ้าของชาวชุมชนแออัดเมืองลพบุรี

ไฟฟ้า	ชุมชนแออัดในเมืองเก่า						ชุมชนแออัดนอกเมืองเก่า					
	1	2	3	4	5	เฉลี่ย	6	7	8	9	10	เฉลี่ย
ไม่ใช้ไฟฟ้า	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
มีมิเตอร์เอง	80.0	100.0	100.0	100.0	100.0	96.0	90.0	100.0	100.0	100.0	90.0	96.0
ต่อจากบ้านอื่น	20.0	0.0	0.0	0.0	0.0	4.0	10.0	0.0	0.0	0.0	10.0	4.0
อื่นๆ	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

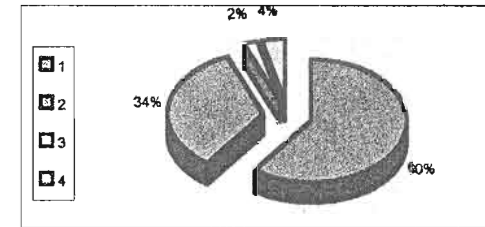
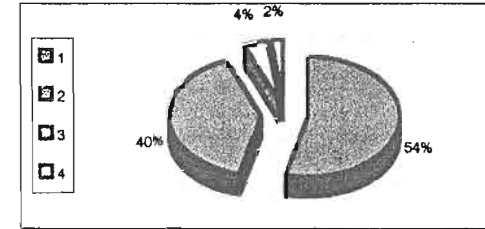

หมายเหตุ: 1.ชุมชนสระมนโนราห์ 2.ชุมชนราชมนู 3.ชุมชนบ้านป้อม 4.ชุมชนตลาดล่าง 5.ชุมชนวัดเชิงท่า

6.ชุมชนอุดมวิทยา 7.ชุมชนไปรษณีย์ 8.ชุมชนคลองสายบัว 9.ชุมชนร่วมน้ำใจ1 10.ชุมชนร่วมน้ำใจ2

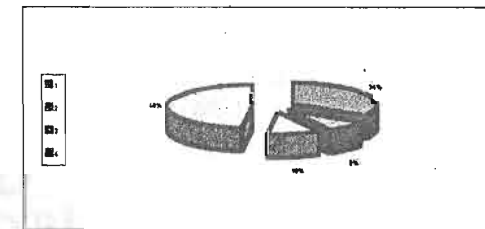
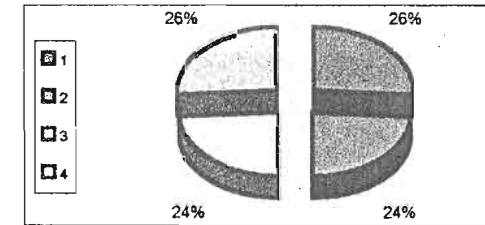
ตารางที่ 4.19 แสดงร้อยละของการใช้โทรศัพท์ของชาวชุมชนแออัดเมืองลพบุรี

การใช้โทรศัพท์	ชุมชนแออัดในเมืองเก่า						ชุมชนแออัดนอกเมืองเก่า					
	1	2	3	4	5	เฉลี่ย	6	7	8	9	10	เฉลี่ย
มีใช้ในบ้าน	40.0	80.0	40.0	80.0	30.0	54.0	50.0	50.0	80.0	70.0	50.0	60.0
ใช้โทรศัพท์สาธารณะ	60.0	20.0	50.0	10.0	60.0	40.0	30.0	50.0	20.0	30.0	40.0	34.0
ไม่ใช่	0.0	0.0	10.0	0.0	10.0	4.0	10.0	0.0	0.0	0.0	0.0	2.00
อื่นๆ	0.0	0.0	0.0	10.0	0.0	2.0	10.0	0.0	0.0	0.0	10.0	4.00
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

ตารางที่ 4.20 แสดงร้อยละของการระบายน้ำของชาวชุมชนแออัดเมืองลพบุรี

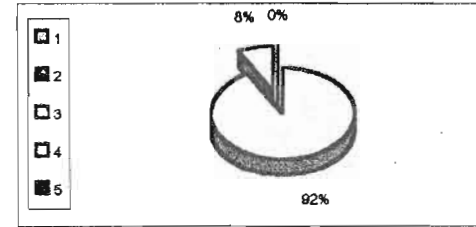
การระบายน้ำ	ชุมชนแออัดในเมืองเก่า						ชุมชนแออัดนอกเมืองเก่า					
	1	2	3	4	5	เฉลี่ย	6	7	8	9	10	เฉลี่ย
ไม่มีเทลงพื้น	60.0	10.0	30.0	20.0	10.0	26.0	10.0	10.0	40.0	60.0	50.0	34.0
ไม่มีเทลงคูคลอง	40.0	10.0	50.0	10.0	10.0	24.0	10.0	0.0	30.0	0.0	0.0	8.0
มีรางระบายน้ำ	0.0	60.0	20.0	40.0	0.0	24.0	0.0	0.0	10.0	20.0	20.0	10.0
มีท่อระบายน้ำ	0.0	20.0	0.0	30.0	80.0	26.0	80.0	90.0	20.0	20.0	30.0	48.0
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

หมายเหตุ: 1.ชุมชนสระมะนาว 2.ชุมชนราชมนู 3.ชุมชนบ้านป้อม 4.ชุมชนตลาดล่าง 5.ชุมชนวัดเชิงท่า
6.ชุมชนอุดมวิทยา 7.ชุมชนไปรษณีย์ 8.ชุมชนคลองสายบัว 9.ชุมชนร่วมน้ำใจ 10.ชุมชนร่วมน้ำใจ 2

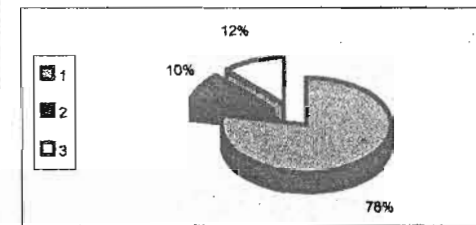
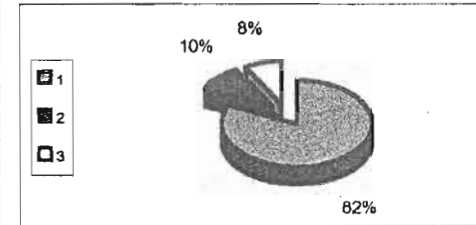
ตารางที่ 4.21 แสดงร้อยละของการจัดเก็บขยะในชุมชนแออัดเมืองลพบุรี

การจัดเก็บขยะ	ชุมชนแออัดในเมืองเก่า						ชุมชนแออัดนอกเมืองเก่า					
	1	2	3	4	5	เฉลี่ย	6	7	8	9	10	เฉลี่ย
ไม่มีการจัดเก็บ	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	10.0	0.0	0.0	0.0	2.0
เผาทิ้ง	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
เก็บทุกวัน	80.0	100.0	100.0	80.0	100.0	92.0	100.0	80.0	100.0	100.0	90.0	94.0
นานๆมาเก็บ2-3วัน	20.0	0.0	0.0	20.0	0.0	8.0	0.0	10.0	0.0	0.0	10.0	4.0
อื่นๆ	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

ตารางที่ 4.22 แสดงร้อยละของการมีอุปกรณ์ดับเพลิงของชาวชุมชนแออัดเมืองลพบุรี

การมีอุปกรณ์ดับเพลิง	ชุมชนแออัดในเมืองเก่า						ชุมชนแออัดนอกเมืองเก่า					
	1	2	3	4	5	เฉลี่ย	6	7	8	9	10	เฉลี่ย
มีเพียงพอ	70.0	70.0	100.0	80.0	90.0	82.0	80.0	50.0	90.0	90.0	80.0	78.0
มีไม่พอ	10.0	10.0	0.0	20.0	10.0	10.0	0.0	30.0	10.0	10.0	0.0	10.0
ไม่มี	20.0	20.0	0.0	0.0	0.0	8.0	20.0	20.0	0.0	0.0	20.0	12.0
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

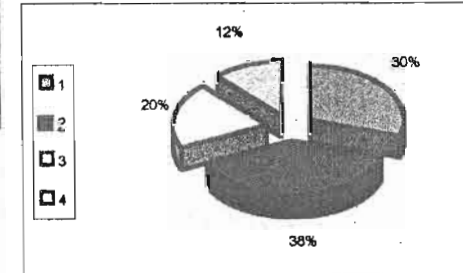
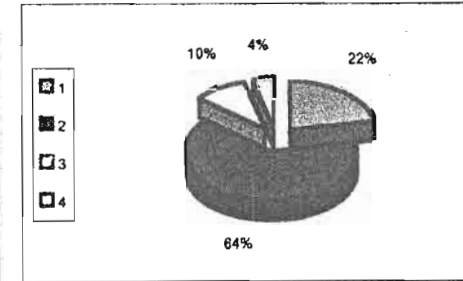

หมายเหตุ: 1.ชุมชนสระมนในราห์ 2.ชุมชนราชมนู 3.ชุมชนบ้านป้อม 4.ชุมชนตลาดล่าง 5.ชุมชนวัดเชิงท่า

6.ชุมชนจุดนิยมวิทยา 7.ชุมชนไปรษณีย์ 8.ชุมชนคลองสายบัว 9.ชุมชนร่วมน้ำใจ1 10.ชุมชนร่วมน้ำใจ2

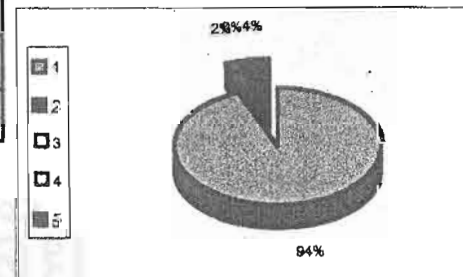
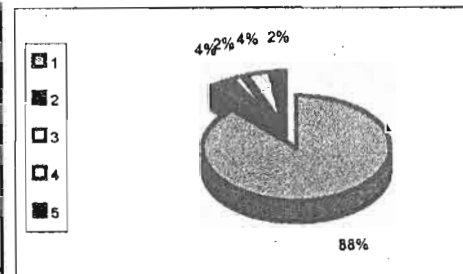
ตารางที่ 4.23 แสดงร้อยละของจำนวนสมาชิกที่ทำงานแล้วของชาวชุมชนแออัดเมืองลพบุรี

ลักษณะที่อยู่อาศัย	ชุมชนแออัดในเมืองเก่า						ชุมชนแออัดนอกเมืองเก่า					
	1	2	3	4	5	เฉลี่ย	6	7	8	9	10	เฉลี่ย
1คน	20.0	0.0	40.0	20.0	30.0	22.0	10.0	20.0	70.0	20.0	30.0	30.0
2-3คน	50.0	100.0	50.0	80.0	40.0	64.0	60.0	60.0	30.0	0.0	40.0	38.0
4-5คน	30.0	0.0	10.0	0.0	10.0	10.0	10.0	10.0	0.0	70.0	10.0	20.0
ไม่มี	0.0	0.0	0.0	0.0	20.0	4.0	20.0	10.0	0.0	10.0	20.0	12.0
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

ตารางที่ 4.24 แสดงร้อยละรูปแบบการเลี้ยงเด็กเล็กของชาวชุมชนแออัดเมืองลพบุรี

รูปแบบการเลี้ยงเด็ก	ชุมชนแออัดในเมืองเก่า						ชุมชนแออัดนอกเมืองเก่า					
	1	2	3	4	5	เฉลี่ย	6	7	8	9	10	เฉลี่ย
เลี้ยงที่บ้าน,ญาติช่วย	90.0	90.0	100.0	80.0	80.0	88.0	90.0	90.0	100.0	100.0	90.0	94.0
จ้างคนมาเลี้ยง	10.0	0.0	0.0	10.0	0.0	4.0	0.0	10.0	0.0	0.0	0.0	2.0
มีคนรับจ้างกลุ่มเล็กๆ	0.0	0.0	0.0	0.0	10.0	2.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
มีสถานรับเลี้ยงเด็ก	0.0	0.0	0.0	10.0	10.0	4.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
อื่นๆ	0.0	10.0	0.0	0.0	0.0	2.0	10.0	0.0	0.0	0.0	10.0	4.0
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

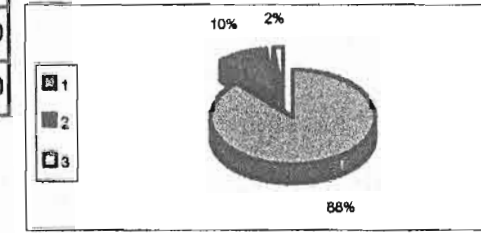
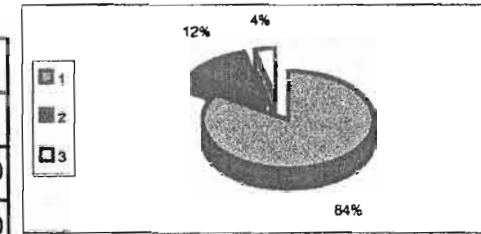

หมายเหตุ: 1.ชุมชนตระมโนรารห์ 2.ชุมชนราชมนู 3.ชุมชนบ้านป้อม 4.ชุมชนตลาดล่าง 5.ชุมชนวัดแจ้งท่า

6.ชุมชนอุดมวิทยา 7.ชุมชนไปรษณีย์ 8.ชุมชนคลองสายบัว 9.ชุมชนร่วมน้ำใจ1 10.ชุมชนร่วมน้ำใจ2

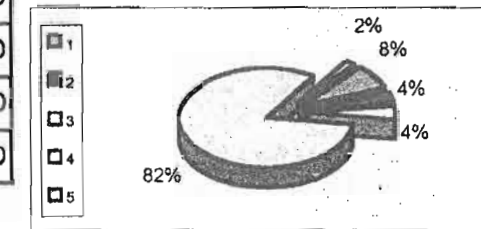
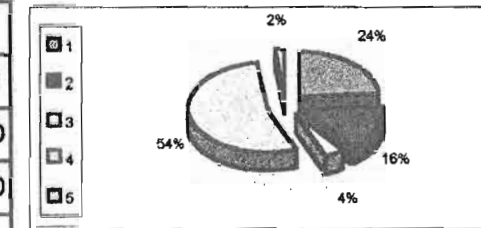
ตารางที่ 4.25 แสดงร้อยละของประเภทสถานศึกษาของเด็กชุมชนแออัดเมืองลพบุรี

ประเภทสถานศึกษา	ชุมชนแออัดในเมืองเก่า						ชุมชนแออัดนอกเมืองเก่า					
	1	2	3	4	5	เฉลี่ย	6	7	8	9	10	เฉลี่ย
โรงเรียนรัฐ	70.0	90.0	100.0	70.0	90.0	84.0	70.0	90.0	100.0	90.0	90.0	88.0
โรงเรียนเอกชน	20.0	0.0	0.0	30.0	10.0	12.0	20.0	10.0	0.0	10.0	10.0	10.0
อื่นๆ	10.0	10.0	0.0	0.0	0.0	4.0	10.0	0.0	0.0	0.0	0.0	2.0
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

ตารางที่ 4.26 แสดงร้อยละของรูปแบบการรักษาตัวของชาวชุมชนแออัดเมืองลพบุรี

รูปแบบการรักษาตัว	ชุมชนแออัดในเมืองเก่า						ชุมชนแออัดนอกเมืองเก่า					
	1	2	3	4	5	เฉลี่ย	6	7	8	9	10	เฉลี่ย
ซื้อยากินเอง	30.0	20.0	20.0	30.0	20.0	24.0	20.0	10.0	0.0	0.0	10.0	8.0
ศูนย์บริการสาธารณสุข	30.0	10.0	30.0	0.0	10.0	16.0	10.0	10.0	0.0	0.0	0.0	4.0
คลินิกเอกชน	0.0	10.0	0.0	0.0	10.0	4.0	10.0	10.0	0.0	0.0	0.0	4.0
โรงพยาบาลของรัฐ	40.0	60.0	50.0	70.0	50.0	54.0	60.0	70.0	100.0	90.0	90.0	82.0
โรงพยาบาลเอกชน	0.0	0.0	0.0	0.0	10.0	2.0	0.0	0.0	0.0	10.0	0.0	2.0
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

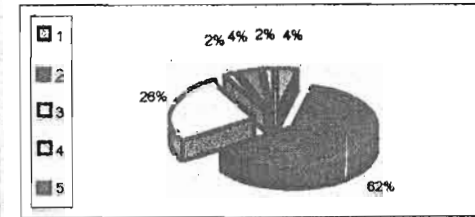
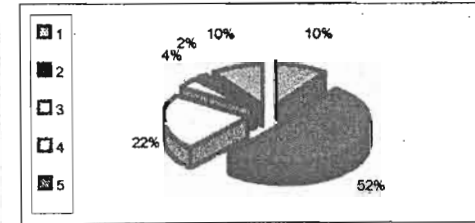

หมายเหตุ: 1.ชุมชนตระมโนราห์ 2.ชุมชนราชมนู 3.ชุมชนบ้านป้อม 4.ชุมชนตลาดล่าง 5.ชุมชนวัดเชิงท่า

6.ชุมชนจุดนิคมวิทยา 7.ชุมชนไปรษณีย์ 8.ชุมชนคลองสายบัว 9.ชุมชนร่วมน้ำใจ1 10.ชุมชนร่วมน้ำใจ2

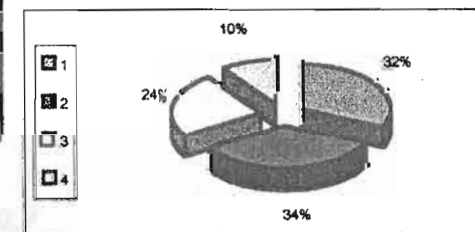
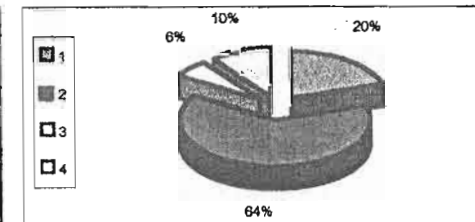
ตารางที่ 4.27 แสดงร้อยละของรูปแบบกิจกรรมในเวลาพักผ่อนของชาวชุมชนแออัดเมืองลพบุรี

รูปแบบกิจกรรมในเวลาพักผ่อน	ชุมชนแออัดในเมืองเก่า						ชุมชนแออัดนอกเมืองเก่า					
	1	2	3	4	5	เฉลี่ย	6	7	8	9	10	เฉลี่ย
พูดคุย,สังสรรค์กับเพื่อนบ้าน	0.0	0.0	30.0	10.0	10.0	10.0	0.0	0.0	0.0	20.0	0.0	4.0
นอน,พักผ่อน	60.0	40.0	40.0	80.0	40.0	52.0	70.0	30.0	80.0	60.0	70.0	62.0
ดูโทรทัศน์,ฟังวิทยุ	20.0	20.0	30.0	10.0	30.0	22.0	20.0	60.0	20.0	0.0	30.0	26.0
อ่านหนังสือ	0.0	10.0	0.0	0.0	10.0	4.0	0.0	10.0	0.0	0.0	0.0	2.0
เลี้ยงเด็ก	0.0	0.0	0.0	0.0	10.0	2.0	10.0	0.0	0.0	10.0	0.0	4.0
อื่นๆ	20.0	30.0	0.0	0.0	0.0	10.0	0.0	0.0	0.0	10.0	0.0	2.0
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100

ตารางที่ 4.28 แสดงร้อยละของสถานที่เล่นของเด็กในชุมชนแออัดเมืองลพบุรี

สถานที่เล่นของเด็ก	ชุมชนแออัดในเมืองเก่า						ชุมชนแออัดนอกเมืองเก่า					
	1	2	3	4	5	เฉลี่ย	6	7	8	9	10	เฉลี่ย
ที่บ้าน,ห้องเช่า	0.0	30.0	10.0	40.0	20.0	20.0	20.0	30.0	30.0	40.0	40.0	32.0
บริเวณทางเดิน	90.0	40.0	80.0	60.0	50.0	64.0	20.0	50.0	40.0	20.0	40.0	34.0
สนามเด็กเล่น	0.0	20.0	10.0	0.0	0.0	6.0	60.0	10.0	10.0	40.0	0.0	24.0
โรงเรียน,วัด	10.0	10.0	0.0	0.0	30.0	10.0	0.0	10.0	20.0	0.0	20.0	10.0
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

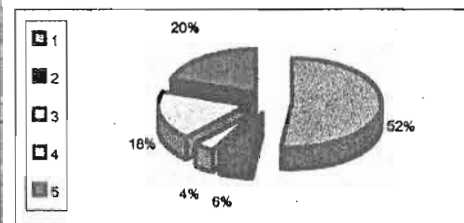
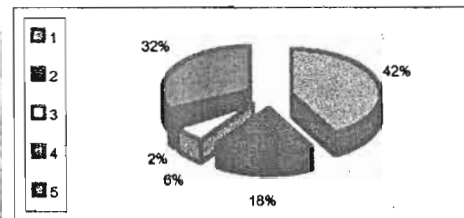

หมายเหตุ: 1.ชุมชนสระมโนราห์ 2.ชุมชนราชมนู 3.ชุมชนบ้านป้อม 4.ชุมชนตลาดล่าง 5.ชุมชนวัดเชิงท่า

6.ชุมชนจุดศูนย์มวิทยา 7.ชุมชนไปรษณีย์ 8.ชุมชนคลองสายบัว 9.ชุมชนร่วมน้ำใจ1 10.ชุมชนร่วมน้ำใจ2

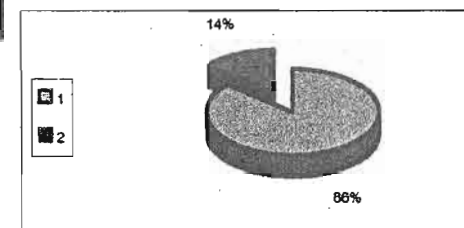
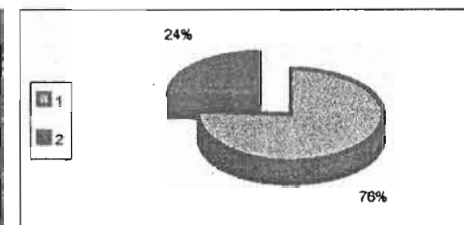
ตารางที่ 4.29 แสดงร้อยละการใช้เวลาว่างของวัยรุ่นในชุมชนแออัดเมืองลพบุรี

การใช้เวลาว่าง	ชุมชนแออัดในเมืองเก่า						ชุมชนแออัดนอกเมืองเก่า					
	1	2	3	4	5	เฉลี่ย	6	7	8	9	10	เฉลี่ย
เล่นกีฬา	30.0	50.0	50.0	30.0	50.0	42.0	60.0	30.0	80.0	30.0	60.0	52.0
ดูโทรทัศน์, ฟังวิทยุ	20.0	20.0	20.0	10.0	20.0	18.0	20.0	10.0	0.0	0.0	0.0	6.0
อ่านหนังสือ	10.0	0.0	10.0	0.0	10.0	6.0	0.0	10.0	0.0	0.0	10.0	4.0
เที่ยว	0.0	0.0	0.0	0.0	10.0	2.0	20.0	20.0	0.0	50.0	0.0	18.0
อื่นๆ	40.0	30.0	20.0	60.0	10.0	32.0	0.0	30.0	20.0	20.0	30.0	20.0
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100

ตารางที่ 4.30 แสดงร้อยละของการประสบปัญหาไล่ที่ของชาวชุมชนแออัดเมืองลพบุรี

ปัญหาการไล่ที่	ชุมชนแออัดในเมืองเก่า						ชุมชนแออัดนอกเมืองเก่า					
	1	2	3	4	5	เฉลี่ย	6	7	8	9	10	เฉลี่ย
ไม่เคย	10.0	90.0	100.0	90.0	90.0	76.0	80.0	90.0	90.0	80.0	90.0	86.0
เคย	90.0	10.0	0.0	10.0	10.0	24.0	20.0	10.0	10.0	20.0	10.0	14.0
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

หมายเหตุ: 1.ชุมชนตระมโนราห์ 2.ชุมชนราชมนู 3.ชุมชนบ้านป้อม 4.ชุมชนตลาดล่าง 5.ชุมชนวัดเชิงท่า
6.ชุมชนจุดนิยมวิทยา 7.ชุมชนไปรษณีย์ 8.ชุมชนคลองสายบัว 9.ชุมชนร่วมน้ำใจ1 10.ชุมชนร่วมน้ำใจ2

4.7 ศักยภาพของพื้นที่และแนวทางการพัฒนาชุมชนแออัดเมืองลพบุรี

4.7.1. ศักยภาพพื้นที่

จากสภาพของชุมชนแออัดในเมืองเก่า และชุมชนแออัดนอกเมืองเก่าลพบุรีแล้ว สามารถนำข้อมูลทั้ง 2 เขตมาเปรียบเทียบเพื่อหาศักยภาพพื้นที่โดยวิธีให้ค่าน้ำหนักของคำตอบที่มีสัดส่วนมากที่สุดในแต่ละประเด็น จัดกลุ่มค่าน้ำหนักออกเป็น ดี ปานกลาง และไม่มี และคำตอบที่มี 2 ค่า คือ มีและไม่มี จะกำหนดค่าน้ำหนักไว้เป็นดี และไม่ดี ซึ่งค่าน้ำหนักที่ได้มาจะแสดงให้เห็นถึงปริมาณที่เกิดขึ้นดัง(ตารางที่ 4.31)

จากตารางดังกล่าวพบว่าประเด็น หลักทางด้านกายภาพได้แก่ สภาพการครอบครองที่อยู่อาศัยลักษณะที่อยู่อาศัย ขนาด วัสดุที่สร้าง การปรับปรุง สถานการครอบครองที่ดิน เจ้าของสัญญาเช่า ระบบสาธารณูปโภค การจัดการขยะ บริเวณชุมชนแออัดในเมืองเก่ามีค่าน้ำหนักดีมากที่สุด17.ประเด็น และไม่ดี12 ประเด็น ในบริเวณชุมชนแออัดนอกเมืองเก่าค่าน้ำหนักดีอยู่ที่17.... ประเด็น, ไม่ดี...13....ประเด็น เมื่อพิจารณาค่าน้ำหนักที่เกิดขึ้นพบว่าชุมชนแออัดในเมืองเก่าประสบกับปัญหาที่เกิดขึ้นจากการถือครองกรรมสิทธิ์และที่ตั้งที่ซ้อนทับกับกรอบการพัฒนาเมือง ในส่วนของพื้นที่อนุรักษ์ชุมชนทั้งทางด้านกฎหมายทางผังเมือง และพระราชบัญญัติโบราณสถาน ซึ่งทำให้ชุมชนที่มีปัญหาทางด้านกายภาพมากที่สุด เพราะเกี่ยวข้องกับความมั่นคงทางที่อยู่อาศัย และส่งผลกระทบต่อสภาพทางกายภาพของพื้นที่อื่นๆ

จากฐานโครงสร้างทางเศรษฐกิจประกอบด้วย 9 ประเด็นย่อย ที่กล่าวถึงลักษณะอาชีพ การศึกษารายจ่ายเงินออม สถานภาพการสมรสจำนวนสมาชิกที่อยู่อาศัย ประเภทสมาชิกที่อยู่อาศัย จำนวนสมาชิกค่าน้ำหนักที่เกิดขึ้น ในพื้นที่ชุมชนในเมืองเก่าจะมีประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความได้เปรียบในเรื่องของแหล่งงานมากกว่า นอกเขตเมืองเก่า และพบว่าสมาชิกที่อยู่ในชุมชนส่วนมาก ค้าขายและรับจ้างตลอดจนภาวะการว่างงานของสมาชิกเกิดขึ้นเป็นจำนวนมากภาระการเลี้ยงดูครอบครัว แต่เนื่องจากแรงงานในชุมชนยังมีจำนวนที่จะสามารถปรับเปลี่ยนและรองรับการพัฒนา ให้เกิดความร่วมมือกับท้องถิ่นและชุมชนในการส่งเสริมอาชีพที่สอดคล้องกับแนวนโยบายการพัฒนาพื้นที่ชุมชนเมืองลพบุรี ในทิศทางต่างๆ ดังเช่นอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว การผลิตหัตถกรรมอุตสาหกรรมในครัวเรือน

การใช้บริการทางสังคม หมวดประเด็นย่อยที่มีอยู่ในชุมชนประเด็นย่อย คือ การเลี้ยงดูเด็กเล็ก กิจกรรมเวลาพักผ่อน สถานที่เล่นของเด็ก กิจกรรมในเวลาว่างของวัยรุ่น การมีส่วนร่วมของชุมชนโครงสร้างคณะกรรมการในชุมชน การช่วยเหลือจากภายนอกมีน้อยและมีค่าน้ำหนักไม่ดี ซึ่งพบได้ทั้งชุมชนในเมือง เก้าและนอกเมืองเก้า

ปัญหาที่พบในชุมชนประกอบด้วย 4 ประเด็น คือ ปัญหาทางด้านสภาพที่อยู่อาศัย ปัญหาเศรษฐกิจ สังคม ปัญหาสภาพแวดล้อมซึ่งพบว่า ในทุกชุมชนจะพบสภาพของปัญหาที่คล้ายคลึงกันโดยพบว่าปัญหาทางด้านยาเสพติดมีความรุนแรงเป็นอันดับหนึ่งปัญหาสภาพแวดล้อม ปัญหาด้านที่อยู่อาศัยขาดความมั่นคงและมีผลกระทบต่อพื้นที่โบราณสถาน ซึ่งในเขตชุมชนเมืองเก้าจะประสบปัญหาเรื่องความแออัดเสื่อมโทรมในที่อยู่อาศัยมากที่สุดทั้งผลกระทบที่เกิดจากภายในชุมชนและภายนอกชุมชน

ผลจากการพิจารณาประเด็นต่างๆ ในเขตชุมชนเมืองเก้า มีลักษณะความไม่มั่นคงที่อยู่อาศัยเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมโดยรวม จึงเป็นชุมชนที่ควรได้รับการพิจารณาเมื่อเปรียบเทียบกับชุมชนนอกเมืองเก้าลพบุรีส่วนบริเวณชุมชนนอกเมืองเก้าลพบุรี ลักษณะที่เกิดผลกระทบทางด้านที่อยู่อาศัยน้อยกว่าชุมชนในเมืองเก้าลพบุรี แก่ประเด็นที่เกี่ยวกับฐานะทางเศรษฐกิจก็จะต้องได้รับการพัฒนาในทุกเขต ส่วนปัจจัยที่เกิดจากภายนอกที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงแนวทางการพัฒนาของชุมชนในเรื่องกรรมสิทธิ์ที่ดิน กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการใช้ที่ดิน การอนุรักษ์แหล่งโบราณสถานและสภาพแวดล้อม จึงจำเป็นที่จะต้องพิจารณาและดำเนินการตามกรอบของกฎหมายด้วย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

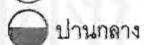
ตารางที่ 4.31 แสดงการให้ค่านำหนักของคำตอบโดยพิจารณาตามสภาพความเป็นจริง
เพื่อหาศักยภาพของพื้นที่ในชุมชนแออัด

ประเด็นหลัก	ประเด็นย่อย	ชุมชนแออัดในเมืองเก่า	ชุมชนแออัดนอกเมืองเก่า
ด้านกายภาพ	สภาพการครอบครองที่อยู่อาศัย	○ เจ้าของ	○ เจ้าของ
	ลักษณะที่อยู่อาศัย	● บ้านชั้นเดียว	● บ้านชั้นเดียว
	ขนาดที่อยู่อาศัย	● < 20 ตรม.	● 20-39 ตรม.
	วัสดุที่ใช้สร้าง	● ไม้	● ไม้
	การปรับปรุงที่อยู่อาศัย	● ไม่เคย	● ไม่เคย
	ความถี่ของการปรับปรุง	● 1 ครั้ง	● 1 ครั้ง
	สภาพการครอบครองที่ดิน	● เช่าที่กรมศิลปากร	● กรมทหาร
	เจ้าของที่ดิน	● รัฐ	● รัฐ
	ประเภทสัญญาเช่า	● ปีต่อปี	● ปีต่อปี
	ปัญหาการไล่ที่	○ ไม่มี	○ ไม่มี
	การอยากย้ายที่อยู่อาศัย	● ไม่อยาก	● ไม่อยาก
	วิธีได้นำประปา	○ มีมิเตอร์ของตนเอง	○ มีมิเตอร์ของตนเอง
	วิธีได้ไฟฟ้า	○ มีมิเตอร์ของตนเอง	○ มีมิเตอร์ของตนเอง
	ประเภทโทรทัศน์ที่ใช้	● สาธารณะแบบ 1 บาท	○ มีใช้ในบ้าน
	การระบายน้ำ	○ มีท่อระบายน้ำ	○ มีท่อระบายน้ำ
	การจัดเก็บขยะ	○ เทศบาลมาเก็บโดยตรง	● ทั้งที่จัดรวมชุมชน
	ความถี่ในการจัดเก็บขยะ	○ ทุกวัน	○ ทุกวัน
ฐานะทางเศรษฐกิจและ ภาระการเลี้ยงดู ครอบครัว	ระดับการศึกษา	● ประถมศึกษา	● ประถมศึกษา
	ประเภทอาชีพ	● ค้าขาย	● ค้าขาย
	ระดับรายจ่ายต่อเดือน	○ 3,000 บาท	○ 3,000 บาท
	งานพิเศษ	● ไม่ได้ทำ	● ไม่ได้ทำ
	เงินออม	● ไม่มี	● ไม่มี
	สถานภาพสมรส	● แต่งงานแล้ว	● แต่งงานแล้ว
	จำนวนสมาชิกในที่อยู่อาศัย	● 5 คน	● 5 คน
	จำนวนสมาชิกที่ทำงานแล้ว	● 2-3 คน	● 2-3 คน

ประเด็นหลัก	ประเด็นย่อย	ชุมชนแออัดในเมืองเก่า	ชุมชนแออัดนอกเมืองเก่า
การใช้บริการทางสังคม	รูปแบบการเลี้ยงดูเด็กเล็ก	● เลี้ยงที่บ้าน, ญาติช่วย	● เลี้ยงที่บ้าน, ญาติช่วย
	ประเภทสถานศึกษา	○ โรงเรียนรัฐ	○ โรงเรียนรัฐ
	รูปแบบการรักษาตัว	○ โรงพยาบาลของรัฐ	○ โรงพยาบาลของรัฐ
	รูปแบบกิจกรรมเวลาพักผ่อน	● นอน	● นอน
	สถานที่เล่นของเด็ก	● ในชุมชน, ตามทางเดิน	● ที่บ้าน
	กิจกรรมในเวลาว่างของวัยรุ่น	○ กีฬา	○ กีฬา
	คณะกรรมการชุมชน	○ มี	○ มี
	การเป็นสมาชิกองค์กรในชุมชน	● ไม่เป็น	● ไม่เป็น
	การช่วยเหลือจากภายนอก	○ มี	○ มี
	อุปกรณ์ดับเพลิง	○ มีเพียงพอ	○ มีเพียงพอ
ปัญหาที่พบในชุมชน	ปัญหาด้านที่อยู่อาศัย	● ความแออัดเสื่อมโทรม	● ความแออัดเสื่อมโทรม
	ปัญหาเศรษฐกิจ-สังคม	● ยาเสพติด	● ยาเสพติด
	ปัญหาสาธารณสุข-โภค-การ	● ศูนย์กลางชุมชน	● ศูนย์กลางชุมชน
	ปัญหาสภาพแวดล้อม	● น้ำเสียส่งกลิ่นเหม็น	● น้ำเสียส่งกลิ่นเหม็น
ความสำคัญของโบราณสถานและผลกระทบที่เกิดขึ้น	ความสำคัญของโบราณสถานต่อชุมชน	○ สำคัญ	○ สำคัญ
	เหตุที่โบราณสถานมีความสำคัญ	○ ของคู่บ้านเมือง	○ ของคู่บ้านเมือง
	การรับรู้โครงการปรับปรุงสภาพแวดล้อมเมือง	● เคยได้ยินมาบ้างแล้ว	● ไม่เคยได้ยิน

หมายเหตุ : คำตอบที่ได้เป็นสัดส่วนร้อยละมากที่สุด

การให้ค่าน้ำหนัก

4.7.2 แนวทางการพัฒนาในชุมชนแออัดเมืองลพบุรี

จากสภาพปัญหาและศักยภาพของพื้นที่ที่สามารถกำหนดแนวทางและกรอบการพัฒนาดัง
นี้

ชุมชนแออัดในเมืองเก่า

ในสภาพของชุมชนแออัดในเมืองเก่า ควรมีการพัฒนาประเด็นสภาพที่อยู่อาศัยของชุมชน ผลกระทบเกี่ยวกับสภาพการครอบครองที่ดินซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องต่อการพัฒนาเมืองให้เป็นเมือง ประวัติศาสตร์ตลอดจนการยกระดับฐานะทางเศรษฐกิจ สังคมในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการผลิตของเมือง และผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพ การโยกย้ายที่อยู่อาศัย การจัดการเรื่องกรรมสิทธิ์ที่ดิน ปรับปรุงโครงสร้างองค์กรชุมชนเพื่อรองรับการพัฒนาทางด้าน เศรษฐกิจและสังคมในชุมชน

ชุมชนแออัดนอกเมืองเก่าลพบุรี

มีการยกระดับฐานะทางเศรษฐกิจ การให้ความช่วยเหลือของรัฐในด้านการบริการชุมชน ทางสังคมที่ดีขึ้น ส่งเสริมการปรับปรุงสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกชุมชน ปลูกจิตสำนึก ของการอยู่ร่วมกันในสังคมให้เกิดความสามัคคี ส่งเสริมกระบวนการผลิตของเมืองทั้งภาครัฐบาล และเอกชน

4.8 การแจกแจงสภาพปัญหาของชุมชนแออัดเมืองลพบุรี

ในการศึกษาการทำความเข้าใจสภาพปัญหาความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องทั้งทางด้าน เศรษฐกิจ สังคม และกายภาพของพื้นที่ศึกษา สามารถมองเห็นภาพรวมของปัญหาและสาเหตุของ ปัญหาตลอดจนแนวทางในการแก้ไขปัญหาของชุมชนซึ่งจำเป็นที่จะต้องพิจารณาทุกในการแก้ไข ปัญหาในระดับต่างๆ ทั้งปัญหาที่เกิดขึ้นในระดับชุมชนและส่งผลถึงการแก้ไขปัญหาทางระดับ ชาติที่จะต้องนำนโยบาย การพัฒนา องค์กรที่มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อที่จะนำมากำหนดแนวทางที่ ชัดเจน และเป็นประโยชน์ต่อชุมชนในภาพรวมได้มากที่สุด

1. ปัญหาระดับชาติ

จากสาเหตุการเกิดขึ้นของปรากฏการณ์ชุมชนแออัดในเมืองลพบุรี พบว่า พัฒนาการของระบบเศรษฐกิจที่มุ่งเน้นความเจริญของภาคเมือง และละเลยภาคชนบทการรวมศูนย์กลางทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การปกครองที่อยู่ในเมืองหลวง ประกอบกับความล้มเหลวของกระบวนการการผลิตของชนบทในสาขาเกษตรกรรม สภาพความแห้งแล้งของภูมิภาค และ การเปลี่ยนแปลงแรงงานในภาคชนบทเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมการค้าและบริการในเมือง นอกจากนี้ รัฐยังไม่ตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาในระยะเริ่มแรก ขาดตัวชี้วัดในการพัฒนาทั้งทางด้าน เศรษฐกิจ สังคม และกายภาพที่ปรากฏให้เห็นถึงปรากฏการณ์ทางด้านพื้นที่ และความต้องการที่ อยู่อาศัยของชุมชนจนเป็นสาเหตุหนึ่งของการเกิดชุมชนแออัด จนยากต่อการตอบสนองในการแก้ ไขปัญหาได้ทันทั่วทั้งที่ เมื่อทราบสาเหตุที่แท้จริงแล้วจะพบว่าปัญหาในระดับชาติหรือระดับนโยบาย ของประเทศในด้านต่างๆ รัฐเป็นผู้วางนโยบายในกรอบของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งมีได้มุ่งเน้นที่จะแก้ไขกับปัญหาของชุมชนแออัดซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่เป็นกระบวนการผลิตของเมือง อันเป็นแหล่งงานและรายได้ที่เข้เลี้ยงชีพในชีวิตประจำวันในเมืองที่พักอาศัยจึงมิได้ถูกการพัฒนา ให้เกิดในสภาพแวดล้อมที่ดีได้ นอกจากนี้ประเด็นที่เกิดขึ้นในส่วนของกรนุกรุกที่สาธารณะ โบราณสถาน และที่ดินของรัฐในรูปแบบที่ให้หน่วยงานของรัฐดูแล เช่น กรมศิลปากร กรมทหาร และวัด จึงหลีกเลี่ยงไม่ได้เลยที่การแก้ไขปัญหาระดับชาติจะต้องหยิบยกเข้ามาพิจารณาเมื่อ การเคหะแห่งชาติที่มีส่วนเกี่ยวข้องดูแลในเรื่องที่พักอาศัยของเมืองในระดับชาติตลอดจนองค์กรก กลางที่จะมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาระดับชาติที่เป็นภาพรวมในการประสานระหว่างหน่วย งานของรัฐ และกรอบของกฎหมายที่เป็นเครื่องมือและกลไกในการบริหารงานควบคุมของรัฐต่อ ประชาชนให้ทันทั่วทั้งที่ดังนั้นแนวทางแก้ไขที่จะเป็นไปได้ในระดับนี้คือ

- กรอบการวางแผนพัฒนาเมืองอย่างมีระบบทิศทางการวางแผนการใช้ที่ ดินในเมืองเพื่อให้ถูกใช้อย่างเหมาะสมและทันกับสภาวะการของการเปลี่ยนแปลงของเมือง
 - พัฒนาและส่งเสริมการกระจายรายได้ในภาคชนบท การสร้างงานในชนบท เพื่ อยกฐานะทางเศรษฐกิจของคนในชนบทและลดแรงผลักดันในพื้นที่ชนบท
 - ส่งเสริมการศึกษา และกระจายการศึกษาเพื่อยกระดับคุณภาพของประชากร เพื่อสร้างความพร้อมในการพัฒนาชุมชน
 - สร้างกรอบความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาจากการพัฒนาสภาพแวดล้อมของ เมือง โดยหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องและเป็นผู้ดูแลปัญหาทางด้านกรรมสิทธิ์ที่ดิน
- แนวทางการแก้ไขปัญหานี้เป็นการแก้ไขปัญหาระดับชาติที่จะกระจายรายได้ ในชนบทลดแรงผลักดันเข้าสู่เมือง การแก้ไขที่องค์กรหน่วยงานราชการรวมถึงกรอบแห่งกฎหมายที่จะ

นำมาปฏิบัติลดการขัดแย้งในการใช้พื้นที่ที่มีผลกระทบต่อชุมชนและการพัฒนาแหล่งโบราณสถาน ซึ่งเป็นนโยบายในระดับชาติ

2. ปัญหาระดับเมือง

ในเรื่องของชุมชนแออัดในเมืองลพบุรี ยังเป็นการแสดงความสัมพันธ์ระหว่างการตั้งถิ่นฐานของชุมชนกับสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่เกี่ยวข้องกับแหล่งโบราณสถานที่มีคุณค่าต่อการอนุรักษ์และพัฒนาให้สนองตอบกับแนวนโยบายการพัฒนาให้เป็นเมืองประวัติศาสตร์ด้วยแล้ว ยังจะต้องกำหนดความร่วมมือของภาครัฐและเอกชน(ชุมชน) เพราะบริเวณดังกล่าวได้ก่อให้เกิดความถดถอยและเสื่อมโทรมลงไปมาก โดยเกิดจากสาเหตุหลายปัจจัยด้วยกัน สาเหตุหนึ่งที่เกิดขึ้นทางกายภาพคือการปิดบังทัศนียภาพของโบราณสถาน แม้การเกิดชุมชนแออัดในเมืองลพบุรีจะส่งผลทั้งในด้านบวกและลบแก่ชุมชนเมืองโดยรวม เมื่อแจกแจงสภาพของปัญหาแล้วจึงสรุปได้ว่าผลจากการพัฒนาตลอดจนวิวัฒนาการของเมืองแก่อดีตจนถึงปัจจุบันทำให้ขาดการวางแผนชั้นนำและตัวกำหนดการชี้วัดว่าภาวะความต้องการในการพัฒนาทั้งทางด้านที่อยู่อาศัย ระบบเศรษฐกิจของชุมชน สภาพทางสังคมอยู่ในช่วงระยะเวลาใดที่เหมาะสมต่อความเจริญของเมือง การกระตุ้นให้ระบบเศรษฐกิจเมืองดีขึ้น แรงดึงดูดให้เกิดการเข้ามาแสวงหางานของผู้มีรายได้น้อย และการไม่สามารถตอบสนองความต้องการของที่อยู่อาศัยได้จึงทำให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับคนเมืองและปรากฏการณ์ของชุมชนแออัดในลักษณะต่างๆ ตลอดจนการขาดการแก้ไขบริการพื้นฐานของรัฐได้ทัน

แนวทางในการดำเนินการในระดับนี้คือ

- ควบคุมการเจริญเติบโตในเขตเมืองเก่าลพบุรี มีการวางแผนการใช้ที่ดินอย่างมีระบบ กำหนดการชี้วัดสภาพการพัฒนาที่เหมาะสมต่อระยะเวลาของการวางแผนพัฒนาที่สามารถควบคุมได้ พร้อมทั้งกำหนดขอบเขตที่ดินประเภทต่างๆ อย่างชัดเจน เพื่อป้องกันการลุกล้ำของกิจกรรมอย่างผิดกฎหมาย
- ตอบสนองความต้องการที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อย จากภาครัฐ เช่น การเคหะแห่งชาติและเอกชนที่สอดคล้องกับที่ตั้งและการกระจายตัวของแหล่งชุมชนด้วยแนวความคิดและทฤษฎีที่เหมาะสม
- กระจายแหล่งงานออกสู่บริเวณนอกเมืองเก่าเพื่อลดการกระจุกตัวของย่านต่างๆ ที่เกิดขึ้นในเมืองเก่า
- นำพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการส่งเสริมและรักษาสภาพแวดล้อมมาใช้ โดยครอบคลุมถึงหน่วยย่อยของชุมชนเพื่อแก้ไขและป้องกันปัญหาสภาพแวดล้อมที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

3. ปัญหาระดับชุมชน

ในสภาพและฐานะทางเศรษฐกิจของผู้มีรายได้น้อยที่ส่งผลกระทบต่อสภาพพื้นที่พักอาศัย ผู้มีรายได้น้อยจำเป็นต้องดิ้นรนหาเลี้ยงครอบครัวและตนเองเป็นสำคัญ จึงให้ความสนใจกับการทำมาหากินมากกว่าสภาพที่อยู่อาศัย และสภาพแวดล้อมภายในชุมชนจะเป็นอย่างไร คับแคบ ขาดสุขลักษณะ เพียงเพื่ออาศัยหลบนอน และต้องการอยู่ใกล้แหล่งงานเพื่อลดภาระค่าใช้จ่ายในการเดินทางเมื่อสภาพแวดล้อมภายในเสื่อมโทรมก็จะนำไปสู่ผลลบจากภายนอกที่พักอาศัยของชุมชนเมืองโดยรวม ประกอบกับที่ตั้งของแหล่งชุมชนกระทบกับสถานที่สำคัญทางโบราณสถาน ภาวะการเสื่อมโทรมของพื้นที่จึงเกิดขึ้น และผลต่อเนื่องคือการทนต่อสภาพพื้นที่เสื่อมโทรมของที่อยู่อาศัยในย่านนั้น เนื่องจากผู้อยู่อาศัยไม่มีเงินเพียงพอที่จะซ่อมแซมปรับปรุง ซึ่งพบได้จากการสอบถามและสภาพทางกายภาพที่ปรากฏให้เห็น ตลอดจนมูลเหตุของความไม่มั่นคงในกรรมสิทธิ์บนที่ดิน การซ่อมแซมให้ดีขึ้นจึงทำเท่าที่จำเป็น เวลาทั้งหมดก็จะหมดไปกับการพักผ่อนการทำงาน ไม่สามารถดูแลครอบครัวได้อย่างทั่วถึงเป็นปัญหาทางสังคมที่ส่งให้เห็นถึงปัญหาการเลี้ยงดูบุตรหลานถูกละเลยหันเข้าหาอบายมุข กลายเป็นปัญหาทางยาเสพติดปัญหาหลักขโมย ปัญหาสังคมของหน่วยครัวเรือนอ่อนแอขาดแรงกระตุ้นในการพัฒนา การสร้างความร่วมมือเพื่อประโยชน์ของชุมชน จะสามารถนำไปสู่การพัฒนาชุมชนให้อยู่ในสภาพที่ดีขึ้นหรือเสื่อมโทรมน้อยลงได้ การเสริมสร้างจิตสำนึกโดยรวมประกอบกับการกระตุ้นภายในชุมชน จากตัวแทนของชุมชน ซึ่งจะมีรูปแบบองค์กรประชาคมท้องถิ่น ประสานงานพัฒนาชุมชนระหว่างรัฐกับชุมชนแออัดเมืองลพบุรี

แนวทางแก้ไขที่จะสามารถทำได้ในระดับชุมชนคือ

- ควบคุมจำนวนประชากรในที่อยู่อาศัยและในชุมชน เพื่อลดการขยายตัวของชุมชน โดยเป็นหน้าที่ของหน่วยงานรัฐที่รับผิดชอบและผู้นำชุมชนในการที่จะสอดส่องดูแลหรือสำรวจจำนวนประชากรในชุมชน
- จัดสรรงบประมาณในการปรับปรุงสภาพทางกายภาพที่จำเป็นในชุมชน เพื่อยกระดับสภาพชุมชนขึ้นในระดับหนึ่ง
- จัดสรรงบประมาณเพื่อตั้งเป็นเงินทุนสงเคราะห์หรือเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ เพื่อช่วยเหลือผู้มีรายได้น้อยในการที่จะพัฒนาสภาพที่อยู่อาศัยของตน
- มีการจัดฝึกอบรมหลักสูตรอาชีพระยะสั้น เพื่อเพิ่มความสามารถในการทำงานของผู้มีรายได้น้อยซึ่งจะส่งผลถึงการยกระดับฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวได้

- ส่งเสริมารพัฒนาระดับการศึกษาภายในชุมชน เพื่อเปิดโอกาสให้คนในชุมชนมีความรู้ความเข้าใจมากขึ้น มีความคิดและมุมมองที่กว้างขึ้น อีกทั้งยังสามารถนำไปใช้ในการประกอบอาชีพที่มีรายได้ที่สูงขึ้นได้

- ผลักดันให้เกิดองค์กรประชาชนในรูปของคณะกรรมการชุมชนในทุกๆ ชุมชน เพื่อเป็นตัวแทนของคนในชุมชนที่จะประสานงานกับหน่วยงานของรัฐ ซึ่งจะก่อให้เกิดการให้ความร่วมมือช่วยเหลือจากภายนอกอันจะนำไปสู่การพัฒนาชุมชนในทางที่ดีขึ้น

เมื่อรวมผลจากการสำรวจปัญหาทางเศรษฐกิจ ทางสังคม พบว่า ชุมชนแออัดในเมืองลพบุรีมีประเด็นของปัญหาดังนี้

1. ปัญหาทางด้านที่อยู่อาศัยในเรื่องของความแออัด การรื้อย้ายไล่ที่ ทางเดินภายในชุมชน ความไม่มั่นคงในที่อยู่อาศัย
2. ปัญหาทางด้านสภาพแวดล้อมได้แก่ เรื่องการระบายน้ำท่วมขังในชุมชน ผลกระทบจากที่ตั้งชุมชนในเขตโบราณสถานบดบังและทำลายทัศนียภาพของเมือง
3. ปัญหาทางด้านการทำงานมาหากิน ค่าครองชีพสูง รายได้ไม่พอกับรายจ่าย การว่างงาน ขาดการส่งเสริมอาชีพในชุมชน
4. ปัญหาทางด้านสังคม ได้แก่ปัญหาเสพติดการขาดความร่วมมือในชุมชน ขาดสถานที่ที่เป็นศูนย์รวมของชุมชน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 4.32 แสดงสรุปกรอบการพัฒนาชุมชนแออัดในเมืองประวัติศาสตร์ลพบุรีในระดับต่างๆ

<p>แนวทางการ พัฒนาระดับชาติ</p>	<ul style="list-style-type: none"> - พัฒนาและส่งเสริมเมืองหลักในภูมิภาคต่างๆ เพื่อกระจายความเจริญจากเมืองหลวง และป้องกันการเติบโตของเมืองในลักษณะ Primate City - ส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจและการกระจายรายได้ในชนบท หรือสร้างงานในชนบท เพื่อเป็นการยกระดับฐานะทางเศรษฐกิจของคนในชนบท และลดแรงผลักดันในพื้นที่ชนบท - ส่งเสริมการขยายมาตรฐานการศึกษา และกระจายระบบการศึกษาให้ทั่วถึงทุกพื้นที่ เพื่อยกระดับคุณภาพของประชากร 	<p>รัฐบาล</p>
<p>แนวทางการ พัฒนาระดับเมือง</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ควบคุมการเจริญเติบโตของเมืองลพบุรี. หรือมีการวางแผนพัฒนาเมืองอย่างมีระบบมีทิศทางชี้หน้า รวมถึงการวางแผนการใช้ที่ดินในเมือง เพื่อให้ที่ดินถูกใช้อย่างเหมาะสมและคุ้มค่าที่สุด - ควบคุมการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรในเมืองโดยเฉพาะจากการอพยพโยกย้ายจากต่างจังหวัดเพื่อลดความแออัดที่จะเกิดขึ้น - สร้างงานหรือกระจายแหล่งงานออกสู่ชานเมือง เพื่อลดการกระจุกตัวของย่านต่างๆ ที่เกิดขึ้นใจกลางเมือง - ขยายโครงข่ายการให้บริการของรัฐและเพิ่มประสิทธิภาพการให้บริการดังกล่าว ทั้งทางด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ ให้ทั่วถึงทุกพื้นที่ เพื่อแก้ปัญหาผลกระทบต่อเนื่องอันเกิดจากการขาดแคลนการให้บริการดังกล่าว เช่น เรื่องของการจัดเก็บขยะ หรือระบบการระบายน้ำ - มีแนวเขตหรือขอบเขตที่ดินประเภทต่างๆ อย่างชัดเจน โดยเฉพาะแนวเขตที่สาธารณะ และให้มีการควบคุมดูแลจากหน่วยงานที่รับผิดชอบอย่างสม่ำเสมอ เพื่อป้องกันการรุกล้ำเข้าไปอย่างผิดกฎหมาย - มีการกำหนดมาตรฐานที่อยู่อาศัยที่เหมาะสมในเมือง เพื่อป้องกันความแออัดและความเสื่อมโทรมที่เกิดจากการไม่มีมาตรฐานและการละเลยไม่ดูแลของเจ้าของที่อยู่อาศัย - นำพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการส่งเสริมและรักษาสภาพแวดล้อม มาใช้อย่างจริงจัง โดยให้มีผลครอบคลุมถึงหน่วยย่อยของชุมชน ทั้งนี้ เพื่อเป็นการแก้ไขและป้องกันปัญหาสภาพแวดล้อมที่จะเกิดขึ้น 	<p>เทศบาล การเคหะฯ กรมศิลปากร กรมทหาร</p>

แนวทาง การพัฒนา ระดับชุมชน	<ul style="list-style-type: none"> - ควบคุมจำนวนประชากรในที่อยู่อาศัยและในชุมชน เพื่อลดการขยายตัวของชุมชน โดยเป็นหน้าที่ของหน่วยงานรัฐที่รับผิดชอบและผู้นำชุมชน ในการที่จะสอดส่องดูแลหรือสำรวจจำนวนประชากรในชุมชน 	เทศบาล การเคหะฯ ชุมชนใน เมืองประวัติ ศาสตร์ลพบุรี
	<ul style="list-style-type: none"> - จัดสรรงบประมาณในการปรับปรุงสภาพทางกายภาพที่จำเป็นในชุมชน เพื่อยกระดับสภาพชุมชนขึ้นในระดับหนึ่ง 	
	<ul style="list-style-type: none"> - จัดสรรงบประมาณเพื่อตั้งเป็นเงินทุนสงเคราะห์หรือเงินกุ๋ดอกเบี้ยต่ำ เพื่อช่วยเหลือผู้มีรายได้น้อยในการที่จะพัฒนาสถานที่อยู่อาศัยของตน 	
	<ul style="list-style-type: none"> - จัดสรรงบประมาณเพื่อตั้งเป็นเงินทุนสงเคราะห์หรือเงินกุ๋ดอกเบี้ยต่ำ เพื่อช่วยเหลือผู้มีรายได้น้อยในการที่จะพัฒนาสภาพที่อยู่อาศัยของตน 	
	<ul style="list-style-type: none"> - มีการจัดฝึกอบรมหลักสูตรอาชีพระยะสั้น เพื่อเพิ่มความสามารถในการทำงานของผู้มีรายได้น้อย ซึ่งจะส่งผลถึงการยกฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวได้ 	
	<ul style="list-style-type: none"> - ส่งเสริมการพัฒนาในระดับการศึกษาภายในชุมชน เพื่อเปิดโอกาสให้คนในชุมชนความรู้ความเข้าใจมากขึ้น มีความคิดและมุมมองที่กว้างขึ้น อีกทั้งยังสามารถนำไปใช้การประกอบอาชีพที่มีรายได้ที่สูงขึ้นได้ 	
	<ul style="list-style-type: none"> - ผลักดันให้เกิดองค์กรประชาชนในรูปของคณะกรรมการชุมชนในทุกๆ ชุมชน เพื่อเป็นตัวแทนของคนในชุมชนที่จะประสานงานกับหน่วยงานของรัฐ ซึ่งจะก่อให้เกิดการให้ความร่วมมือช่วยเหลือจากภายนอก อันจะนำไปสู่การพัฒนาชุมชนในทางที่ดีขึ้น 	
<ul style="list-style-type: none"> - ปลุกจิตสำนึกของการอยู่ร่วมกันในชุมชน ซึ่งจะทำให้เกิดความสามัคคีและความช่วยเหลือในหมู่คณะ และพร้อมที่จะพึ่งพาความสามารถของตนเองมากกว่ารอการช่วยเหลือจากภายนอกเพียงอย่างเดียว 		

	<ul style="list-style-type: none"> - ส่งเสริมให้เกิดการทำกิจกรรมร่วมกันในชุมชน โดยเฉพาะกับกลุ่มของเยาวชน เพื่อให้ผู้ร่วมกิจกรรมมีความตื่นตัว มีความรับผิดชอบ มีความคิดสร้างสรรค์ มีความสามัคคี ไม่ปล่อยเวลาไปโดยเปล่าประโยชน์หรือใช้ไปในทางที่ผิด 	
	<ul style="list-style-type: none"> - มีการรณรงค์ในเรื่องการรักษาความสะอาดภายในชุมชน เนื่องจากเป็นปัญหาสำคัญที่พบในเกือบทุกชุมชน จึงควรมีการประสานกับหน่วยงานที่รับผิดชอบให้มีการให้บริการที่ทั่วถึงทั้งทางบกและทางน้ำ ตลอดจนการจัดทำหรือขุดลอกท่อระบายน้ำและกำจัดแหล่งน้ำท่วมขังเน่าเสีย 	
	<ul style="list-style-type: none"> - มีการให้บริการทางด้านสาธารณสุขเคลื่อนที่และให้คำแนะนำปรึกษา 	

	<p>- ให้อำนาจรัฐเป็นตัวกลาง ในการหาข้อตกลงระหว่างเจ้าของที่ดินและชาวชุมชนแออัด เพื่อสร้างความมั่นคงในที่อยู่อาศัยอย่างชั่วคราวหรือถาวร</p>	
	<p>- ให้นำหน่วยงานรัฐที่รับผิดชอบจัดหาที่ดินหรือที่อยู่อาศัยเพื่อรองรับการรื้อย้ายชุมชนบุกรุกแหล่งโบราณสถานที่สำคัญ</p>	
	<p>- เปิดโอกาสหรือ สนับสนุนให้องค์กรเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยเหลือชุมชนแออัดทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชุมชนแออัดและสภาพแวดล้อม</p>	
	<p>- ส่งเสริมให้ชาวชุมชนแออัด มีหน้าที่รับผิดชอบดูแลแหล่งโบราณสถาน ในเมืองประวัติศาสตร์ลพบุรี ในระดับหนึ่ง เนื่องจากมีกำลังคนและอยู่ใกล้ชิดกับคูคลองตลอดเวลา สามารถบ่งบอกถึงความเปลี่ยนแปลงของสภาพโบราณสถานได้ และเท่ากับเป็นการส่งเสริมให้ตระหนักถึงความสำคัญของสภาพแวดล้อมที่ใกล้ชิดกับตน</p>	
	<p>- ให้มีการรายงานสภาพทั่วไปในชุมชน เป็นระยะๆ ต่อหน่วยงานของรัฐที่รับผิดชอบ เพื่อเป็นข้อมูลในการที่จะแก้ไขปรับปรุงหรือพัฒนาชุมชนต่อไปได้ทันที่</p>	

4.10 ปัจจัยที่เป็นทางเลือกในการวางแผนทางการพัฒนาสภาพทางกายภาพ

เมื่อสามารถพิจารณาปัจจัยที่เป็นทางเลือกในการวางแผนการพัฒนาสภาพทางกายภาพ มากำหนดแนวทางการพัฒนาชุมชนแออัดในเมืองประวัติศาสตร์ลพบุรี ตลอดจนหน่วยงานที่ควรรับผิดชอบในเชิงปฏิบัติ ด้วยสภาพการณ์ชุมชนที่บุกรุกแหล่งโบราณสถานในระดับที่ไม่เท่ากัน และจากแนวทางวิธีการปรับปรุงชุมชนแออัดของการเคหะแห่งชาติที่มีอยู่หลายรูปแบบจึงนำแนวทางการพัฒนามาผสมผสานในแนวทางทั้ง 3 ประเภท ได้แก่ การควบคุมและรื้อย้าย การควบคุมและปรับปรุงสภาพแวดล้อมชุมชนและการปรับปรุงผังชุมชนใหม่

1. แนวทางการควบคุมและการรื้อย้าย

ในแนวทางการควบคุมมีความหมายในการจำกัดขนาดและการขยายตัวของชุมชนแออัดในเมืองประวัติศาสตร์ลพบุรี เพื่อเตรียมการวางแผนการโยกย้ายไปสู่ที่แห่งใหม่ เนื่องจากพื้นที่ดินดังกล่าว จำเป็นต้องเปลี่ยนการใช้ที่ดิน ในการพัฒนาองค์ประกอบของเมืองประวัติศาสตร์ ชุมชนที่มีปัญหาในเรื่องกรรมสิทธิ์ที่ดิน ไม่ว่าจะเป็นการเช่าที่จากรัฐหรือเอกชน การบุกรุกโดยเฉพาะที่มีผล

บทที่ 5

บทสรุปและเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

จากการที่ลพบุรีเป็นเมืองโบราณ มีอายุเก่าแก่ที่สุดเมืองหนึ่งในภาคกลางของประเทศไทย เป็นชุมชนอยู่อาศัยของมนุษย์ตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ เป็นแหล่งอารยธรรมที่เจริญรุ่งเรืองมาหลายยุคสมัย มีบทบาททั้งทางด้านการค้า การเมือง การปกครองและการทหารจากสภาพทางกายภาพของเมืองที่ปรากฏร่องรอยทางประวัติศาสตร์ แสดงให้เห็นถึงการตั้งถิ่นฐานชุมชนสิ่งปลูกสร้าง ดังเช่น กำแพงเมือง ป้อม พระราชวัง ตลอดจนโบราณสถานต่าง ๆ จากการย้ายถิ่นฐานของแรงงานในชนบทเข้ามาสู่เมืองลพบุรีมากขึ้น จึงพบการกระจายตัวของชุมชนพักอาศัยในบริเวณแหล่งงานต่าง ๆ ในพื้นที่ตลาดและย่านพาณิชย์กรรมเมืองลพบุรีทั้งในระดับย่าน และกระจายไปโดยรอบเมือง ทำให้เกิดปัญหาสภาพแวดล้อมเสื่อมโทรมทั้งภายในและภายนอกชุมชน จนกลายเป็นชุมชนแออัด มีปัญหาทั้งการใช้สาธารณูปโภคและการบริการทางสังคม เมื่อตระหนักถึงความสำคัญจึงจำเป็นต้องมีแนวทางในการปรับปรุงสภาพชุมชนที่อยู่กับบริเวณพื้นที่โบราณสถานที่เป็นอุปสรรคในการพัฒนา

เมื่อเริ่มต้นศึกษาพบว่า ในปี พ.ศ.2528 การเติบโตทางเศรษฐกิจสาขาการผลิตในส่วนของ การบริหารและป้องกันประเทศมีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 10 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมทั้งจังหวัด ขณะที่จังหวัดอื่น ๆ ของประเทศมีสัดส่วนเพียงร้อยละ 4 ถึง 5 เท่านั้น ทำให้ภาคการค้าและบริการขยายตัวเพิ่มขึ้น ปรากฏการณ์ทางเศรษฐกิจของเมืองดีขึ้นมาตลอด เกิดการจ้างงาน การอพยพของชาวชนบทสู่เมือง โดยมีค่าตอบแทนสูงกว่าในภาคเกษตรกรรม เป็นแรงผลักดันที่ทำให้อพยพเข้ามาเพื่อสร้างโอกาสในการทำมาหากิน ส่งผลให้บริเวณโดยรอบย่านพาณิชย์กรรม ของศูนย์กลางเมืองที่เป็นแหล่งงานนั้นมีชุมชนพักอาศัยที่มีลักษณะเป็นชุมชนแออัดเกิดขึ้น ประกอบกับพื้นที่ที่เป็นแหล่งงานนั้นอยู่ในบริเวณเมืองเก่า ล้อมรอบไปด้วยโบราณสถาน วัด ที่ว่าง ที่สาธารณะ ที่ราชพัสดุ มีการบุกรุกเพื่อการพักอาศัยของชุมชนแออัด

ในบริเวณเมืองลพบุรีมีโบราณสถานในเขตอนุรักษ์เมืองเก่า 19 แห่ง ขึ้นทะเบียนแล้ว 16 แห่ง และยังไม่ได้ขึ้นทะเบียน 3 แห่ง โบราณสถานบริเวณโดยรอบเขตอนุรักษ์ 17 แห่ง ขึ้นทะเบียนแล้ว 11 แห่ง และยังไม่ได้ขึ้นทะเบียน 6 แห่ง นอกจากนี้ยังมีกลุ่มอาคารที่มีอายุประมาณ 50 ปีขึ้นไป ซึ่งมีลักษณะเฉพาะแสดงถึงพัฒนาการช่วงหนึ่งของเมืองลพบุรี ได้แก่ กลุ่ม

อาคารที่ก่อสร้างในสมัยจอมพลแปลก พิบูลสงคราม บริเวณถนนนารายณ์มหาราช เช่น ตึกเอราวัณ โรงแรมทหารบกและโรงพยาบาลตำรวจเมื่อศึกษาถึงสภาพชุมชนแออัดพบว่า เมืองลพบุรีมีจำนวนชุมชนแออัด 13 แห่ง ซึ่งมีประชากรจำนวน 5,996 คน ซึ่งคิดเป็นสัดส่วนประมาณร้อยละ 18 ของประชากรในเขตเทศบาลเมืองลพบุรี อาศัยอยู่ในอาคารบ้านเรือน 1,244 หลังคาเรือน โดยกระจายอยู่ทั้งในเมืองเก่าและนอกเมืองเก่า ประชากรชุมชนแออัดที่มีจำนวนมากสุดใน 3 ลำดับ คือ ชุมชนวัดเชิงท่า ชุมชนอุตุนิยมิวิทยา และชุมชนบ้านป้อม มีการกระจายตัวของชุมชนในบริเวณพื้นที่โดยรอบของกำแพงเมือง และบริเวณโบราณสถาน

การถือครองที่ดินของชาวชุมชนแออัดเมืองลพบุรีนั้น จากการรวบรวมข้อมูลและการสัมภาษณ์ พบว่าการถือครองที่ดินของชุมชนนั้น เป็นการเช่าส่วนใหญ่ โดยเช่าที่ดินหน่วยงานราชการ ทั้งที่ราชพัสดุที่ให้ จังหวัดทหารบกดูแล กรมศิลปากร และราชพัสดุจังหวัด ตลอดจนจนวัดเป็นผู้ดูแล บางแห่งก็เป็นการบุกรุกที่เอกชน เช่น ในชุมชนตลาดล่าง ซึ่งยังไม่มีกรรมสิทธิ์

ในการศึกษาชุมชนแออัดเมืองลพบุรี จะทำการศึกษาสภาพทางสังคม เศรษฐกิจ กายภาพของชุมชน ปัญหาและความต้องการของชาวชุมชนแออัดในเมืองลพบุรี โดยทำการแบ่งออกเป็นสองส่วนใหญ่ ๆ คือ ชุมชนในบริเวณเมืองเก่า และชุมชนที่อยู่นอกเมืองเก่า จากการสุ่มตัวอย่างที่เป็นหน่วยในการวิเคราะห์ระดับในเขตเทศบาล ย่าน และชุมชน แบ่งออกเป็น ชุมชนที่อยู่ในบริเวณเมืองเก่า 5 ชุมชน และนอกเมืองเก่า 5 ชุมชน ที่เป็นตัวแทนของหน่วยในการวิเคราะห์ครั้งนี้ คือ ชุมชนชุมชนที่อยู่ในบริเวณเมืองเก่า ประกอบไปด้วยชุมชน 5 ชุมชนหลัก คือ ชุมชนสระมนโนราห์ ชุมชนราชมนู ชุมชนบ้านป้อม ชุมชนตลาดล่าง และชุมชนวัดเชิงท่า ชุมชนที่อยู่นอกบริเวณเมืองเก่าบริเวณตะวันออกของเมืองนั้น ประกอบไปด้วย 5 ชุมชนหลัก คือ ชุมชนอุตุนิยมิวิทยา ชุมชนไปรษณีย์ ชุมชนคลองสายบัว ชุมชนร่วมน้ำใจ 1 ชุมชนร่วมน้ำใจ 2 โดยใช้แบบสอบถามเพื่อสัมภาษณ์ชาวชุมชนแออัดที่เป็นหัวหน้าครอบครัวร้อยละ 52 สมาชิกในครอบครัวร้อยละ 48 จำนวน 100 ฉบับ โดยข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามเป็นรายละเอียดเกี่ยวกับ สภาพที่อยู่อาศัย สภาพทางกายภาพและสิ่งแวดล้อมในชุมชนแออัด การใช้สาธารณูปโภค สาธารณูปการ (นอกชุมชน) ในส่วนที่เกี่ยวกับเรื่องของการใช้ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ และการกำจัดขยะ การอาชีพของชุมชนแออัด ที่มีอาชีพ ค้าขาย รับจ้าง เป็นอาชีพหลักของชาวชุมชนแออัดเมืองลพบุรี การให้บริการทางสังคม ทางด้านการศึกษา การสาธารณสุข และการพักผ่อนหย่อนใจ ของชาวชุมชนแออัดตลอดจนการปะทะสัมพันธ์ของชุมชนว่ามีรูปแบบอย่างไร

จากการเก็บแบบสอบถามในพื้นที่ได้สรุปประเด็นที่ศึกษาไว้ดังนี้ พบว่า ชาวชุมชนแออัด เป็นเจ้าของที่อยู่อาศัย หนึ่งในจำนวนนี้ที่เป็นเจ้าของมากที่สุด คือชุมชนวัดเชิงท่า ส่วนสถานภาพการประกอบอาชีพมากในชุมชนสระมนโอร่าห์ การเช่าที่ดินเป็นที่ของหน่วยงาน กรมศิลปากร กรมทหาร ราชพัสดุจังหวัดดูแล สำหรับลักษณะที่อยู่อาศัย พบว่า เป็นบ้าน 1 ชั้น มีวัสดุที่ทำด้วยไม้ โดยมีขนาดของที่อยู่อาศัยอยู่ระหว่าง 20-39 ตารางเมตร จำนวนของคนที่อยู่อาศัยในครอบครัวที่สัมภาษณ์มีประมาณ 4.6 คนโดยเฉลี่ย ในส่วนของสาธารณูปโภคพบว่าให้บริการทั่วถึง การทำมาหากินของชาวชุมชนแออัดเมืองลพบุรี ส่วนใหญ่เป็นหัวหน้าครอบครัว มีอาชีพค้าขาย ผู้ที่ทำการค้าขายส่วนมากจะขายของที่เป็นอาหารอยู่ในตลาดโดยรับพืช ผักผลไม้ตลอดจนรถขายผลไม้ และขายของบริเวณตลาดได้รุ่งรายได้เฉลี่ยอยู่ที่ 3,000 – 6,000.-บาท ซึ่งการใช้จ่ายของชาวชุมชนแออัดเมืองลพบุรี มักพบว่ารายได้ไม่พอกับรายจ่าย ทั้งในหมวดของค่าใช้จ่ายทางด้านไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ และค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน ตลอดจนภาระค่าเลี้ยงดูบุตรหลาน ทางด้านการศึกษา และการรักษาพยาบาล ยิ่งชุมชนที่อยู่ใกล้ศูนย์กลางพาณิชย์กรรม พบว่ามีค่าใช้จ่ายต่อเดือนสูงขึ้น 9,000 – 15,000.- บาท

การให้บริการทางสังคมในชุมชนแออัดเมืองลพบุรี ที่มีเด็กเล็ก ดูแลโดยเลี้ยงที่บ้าน,ญาติช่วย ในส่วนของเด็กที่อยู่ระดับประถม ให้สัมภาษณ์ เรียนในโรงเรียนของรัฐ ให้เหตุผลว่า ค่าเล่าเรียนถูกและต้องการให้ลูกเรียนใกล้บ้าน ในเรื่องของการสาธารณสุข นั้น พบว่า ไปหาหมอที่โรงพยาบาลของรัฐ ในส่วนของการซื้อยามกินเอง ผู้ให้สัมภาษณ์ได้ให้เหตุผลว่า ยาที่กินมักเป็นยาที่ใช้แก้ปวดหัว ไข้หวัด ไม่อยากไปโรงพยาบาลกลัวในเรื่องค่าใช้จ่ายที่แพง จึงต้องการรักษาโดยวิธีซื้อยามกินเอง จากการพักผ่อนของชาวชุมชนแออัด มีรูปแบบที่แสดงให้เห็นถึงกิจกรรมต่าง ๆ ดังนี้ คือ นอน,พักผ่อนอยู่ในบ้าน ดูโทรทัศน์,ฟังวิทยุ ในการพักผ่อนหย่อนใจของวัยเด็ก เล่นบริเวณทางเดินตรอก ซอกซอย ในชุมชนแออัด การปะทะสัมพันธ์ ของกลุ่มชุมชนที่พูดคุยพบปะสังสรรค์ กับเพื่อนบ้านนั้นมีน้อย

จากการสัมภาษณ์ชาวชุมชนแออัดในพื้นที่เมืองลพบุรี ได้กล่าวถึงปัญหาและความต้องการตามความคิดของชาวชุมชนแออัด สามารถสรุปประเด็นของปัญหา ดังนี้ ปัญหาของด้านที่อยู่อาศัย ในเรื่องของความแออัด การรื้อขยายไล่ที่ทางเดินภายในชุมชน และปัญหาด้านอัคคีภัย ความไม่มั่นคงในที่อยู่อาศัย ปัญหาทางด้านสภาพแวดล้อม ได้แก่ เรื่องของการระบายน้ำท่วมขัง ทั้งเกิดจากการประกอบกิจการในชุมชน และน้ำจากการใช้ในชีวิตประจำวัน ตลอดจนเสี่ยงรบกวนจากจักรยานยนต์ ปัญหาทางด้านการทำมาหากิน เรื่องค่าครองชีพสูง รายได้ไม่พอกับรายจ่าย การจ้างงาน และการส่งเสริมอาชีพในชุมชน ปัญหาทางด้านสังคม ที่เป็นเรื่องใหญ่ คือ ปัญหา

เรื่องยาเสพติดที่เกิดขึ้นเป็นขบวนการ การลักขโมย ขาดความร่วมมือในชุมชน และขาดสถานที่
 นันทนาการศูนย์รวมชุมชน

จากสภาพของชุมชนแออัดในเมืองเก่า และชุมชนแออัดนอกเมืองเก่าลพบุรีแล้ว สามารถ
 นำข้อมูลทั้ง 2 เขตมาเปรียบเทียบเพื่อหาศักยภาพพื้นที่โดยวิธีให้ค่าน้ำหนักของคำตอบที่มีสัดส่วน
 มากที่สุดในแต่ละประเด็น ผลจากการพิจารณาประเด็นต่างๆ ในเขตชุมชนเมืองเก่า มีลักษณะ
 ความไม่มั่นคงที่อยู่อาศัยเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมโดยรวม จึงเป็นชุมชนที่ควรได้รับการพิจารณา
 เมื่อเปรียบเทียบกับชุมชนนอกเมืองเก่าลพบุรีส่วนบริเวณชุมชนนอกเมืองเก่าลพบุรี ลักษณะที่เกิด
 ผลกระทบทางด้านที่อยู่อาศัยน้อยกว่าชุมชนในเมืองเก่าลพบุรี แต่ประเด็นที่เกี่ยวกับฐานะทาง
 เศรษฐกิจก็ยังคงต้องได้รับการพัฒนาในทุกเขต ส่วนปัจจัยที่เกิดจากภายนอกที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลง
 แนวทางการพัฒนาของชุมชนในเรื่องกรรมสิทธิ์ที่ดิน กฎหมายที่เกี่ยวกับการใช้ที่ดิน การ
 อนุรักษ์แหล่งโบราณสถาน และสภาพแวดล้อม จึงจำเป็นที่จะต้องพิจารณาและดำเนินการตาม
 กรอบของกฎหมายด้วย

ผลในการศึกษาการทำความเข้าใจสภาพปัญหาความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องทั้งทางด้าน
 เศรษฐกิจ สังคม และกายภาพของพื้นที่ศึกษา สามารถมองเห็นภาพรวมของปัญหาและสาเหตุของ
 ปัญหาตลอดจนแนวทางในการแก้ไขปัญหาของชุมชนซึ่งจำเป็นที่จะต้องพิจารณากว้างไกลในการแก้
 ไขปัญหาในระดับต่างๆคือในระดับชาติ ต้องพิจารณากระจายรายได้ในชนบทลดแรงผลักดันเข้าสู่
 เมือง การแก้ไขที่องค์การหน่วยงานราชการรวมถึงกรอบแห่งกฎหมายที่จะนำมาปฏิบัติลดการขัด
 แย้งในการใช้พื้นที่ที่มีผลกระทบต่อชุมชนและการพัฒนาแหล่งโบราณสถานซึ่งเป็นนโยบายใน
 ระดับชาติ ส่วนระดับเมือง คือ ควบคุมการเจริญเติบโตในเขตเมืองเก่าลพบุรี มีการวางแผน
 การใช้ที่ดินอย่างมีระบบ กำหนดการขีดสภาพการพัฒนาที่เหมาะสมต่อระยะเวลาของการวางแผน
 แผนพัฒนาที่สามารถควบคุมได้ พร้อมทั้งกำหนดขอบเขตที่ดินประเภทต่างๆ อย่างชัดเจน เพื่อ
 ป้องกันการลุกล้ำของกิจกรรมอย่างผิดกฎหมาย นำพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการส่งเสริมและ
 รักษาสภาพแวดล้อมมาใช้ โดยครอบคลุมถึงหน่วยย่อยของชุมชนเพื่อแก้ไขและป้องกันปัญหา
 สภาพแวดล้อมที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ในระดับชุมชน ควบคุมจำนวนประชากรในที่อยู่
 อาศัยและในชุมชน เพื่อลดการขยายตัวของชุมชน สำรวจจำนวนประชากรในชุมชนจัดสรรงบประมาณ
 ในการปรับปรุงสภาพทางกายภาพที่จำเป็นในชุมชน ตั้งเป็นเงินทุนสงเคราะห์หรือเงินกู้
 ดอกเบี้ยต่ำ เพื่อช่วยเหลือผู้มีรายได้น้อยมีการจัดฝึกอบรมหลักสูตรอาชีพระยะสั้น เพื่อเพิ่มความ
 สามารถในการทำงานของผู้มีรายได้น้อยไปใช้ในการประกอบอาชีพที่มีรายได้ที่สูงขึ้นได้ ผลักดัน

ให้เกิดองค์การประชาชนในรูปของคณะกรรมการชุมชนในทุกๆ ชุมชน และแยกย่อยถึงระดับกลุ่ม เพื่อเป็นตัวแทนของคนในชุมชนที่จะประสานงานกับหน่วยงานของรัฐ ซึ่งจะก่อให้เกิดการให้ความร่วมมือช่วยเหลือจากภายนอกอันจะนำไปสู่การพัฒนาชุมชนในทางที่ดีขึ้น

หลังจากศึกษาจากศักยภาพของพื้นที่ชุมชนแออัดในเมืองประวัติศาสตร์ลพบุรี และแนวทางในการแก้ไขปัญหาคั้ง 3 ระดับ หากพิจารณาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ภายในชุมชน ความเกี่ยวข้องของกลไกทางการวางกฎเกณฑ์ ของกฎหมาย ซึ่ง ได้แก่ การควบคุมการใช้ที่ดิน การควบคุมการก่อสร้างอาคาร แผนพัฒนาการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม รวมถึงแผนพัฒนาเมืองลพบุรี ให้เป็นเมืองประวัติศาสตร์ เพื่อการวางแผนพัฒนาด้านการท่องเที่ยวที่นำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจของเมืองลพบุรี มีประเด็นที่พิจารณา 3 ประเภท คือ แนวทางการควบคุมและปรับปรุงสภาพแวดล้อมชุมชน แนวทางการปรับปรุงผังชุมชนใหม่ แนวทางการควบคุมและรื้อย้าย ในแนวทางการพัฒนาดังที่กล่าวมาทั้ง 3 วิธี เป็นการเสนอแนวทางเชิงกายภาพ ที่ควรประสานกับแนวทางการแก้ไขในเชิงเศรษฐกิจและสังคมดังรายละเอียดที่เสนอ ต่อไปนี้

ในบริเวณพื้นที่ชุมชนแออัดในเมืองเก่า จากตัวอย่างชุมชนที่ทำการวิเคราะห์ทั้ง 5 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนสระมนรหาร์ ชุมชนตลาดล่าง ชุมชนบ้านป้อม ชุมชนราชมนู ชุมชนวัดเชิงท่า นำมาซ้อนทับระหว่างข้อมูลทางด้านศักยภาพของพื้นที่ชุมชนที่มีปัจจัยทางด้าน กายภาพ และสิ่งแวดล้อมในชุมชน การอาชีพของชุมชน การให้บริการทางสังคม และปัญหาความต้องการของชุมชน กับปัจจัยที่เป็นทางเลือก สามารถพิจารณาได้คือ

- ชุมชนสระมนรหาร์ มีสภาพการบุกรุกพื้นที่ที่เป็นองค์ประกอบทางด้านประวัติศาสตร์ของเมืองลพบุรี สภาพความเสื่อมโทรมของแหล่งที่อยู่อาศัย ผลกระทบที่เกิดจากกฎหมายควบคุมการใช้ที่ดินเพื่อการอนุรักษ์ แผนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม และแผนพัฒนาเมืองลพบุรี ให้เป็นเมืองประวัติศาสตร์ โดยแจกแจงผู้เกี่ยวข้อง ดังนี้ กรมศิลปากร ราชพัสดุ กรมธนารักษ์ กรมทหาร เป็นผู้เกี่ยวข้อง และดำเนินการเกี่ยวกับ กรรมสิทธิ์ที่ดิน การเช่า และรื้อย้าย การเคหะแห่งชาติ ประชาสงเคราะห์จังหวัด องค์กรเอกชน เทศบาลเมืองลพบุรี ดำเนินการเกี่ยวกับการรื้อย้าย การปรับปรุงสภาพพื้นที่ในบริเวณสระมนรหาร์ การจัดหาที่อยู่ใหม่ของชาวชุมชน และการดูแลสภาพความเป็นอยู่ในขณะที่มีการรื้อย้าย ซึ่งการปฏิบัติจะต้องวางแผนเป็นระยะๆ เพื่อกำหนดงบประมาณที่สามารถกระทำได้ในเชิงปฏิบัติ

- ผลสรุปสำหรับชุมชนสระมนโนราห์ ที่เป็นแนวทางในการพัฒนาพื้นที่ คือการรื้อย้ายจ่ายค่ารื้อถอน และดำเนินการดังที่กล่าวมา

- ชุมชนตลาดล่าง เป็นชุมชนที่อยู่ใกล้องค์ประกอบของแหล่งโบราณสถาน คือพระนารายณ์ราชนิเวศน์ และท่าขุนนาง ที่เป็นองค์ประกอบหนึ่งของพระนารายณ์ราชนิเวศน์ ซึ่งเป็นทางไปสู่แม่น้ำป่าสัก จากพระนารายณ์ราชนิเวศน์ ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชุมชนในกรอบกฎหมาย คือ การควบคุมการใช้ที่ดิน การควบคุมก่อสร้างอาคาร แผนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม มีหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องในเรื่องของกรรมสิทธิ์ที่ดิน คือ กรมศิลปากร ราชพัสดุจังหวัด กรมธนารักษ์ เทศบาลเมืองลพบุรี องค์กรเอกชน กรมประชาสัมพันธ์ โดยผลสรุปที่เป็นแนวทาง ดังนี้ คือรื้อบางส่วน เนื่องจากการประกาศเขตอนุรักษ์ และจัดสภาพภูมิทัศน์ ของบริเวณท่าขุนนาง

สรุปผลสำหรับ ชุมชนตลาดล่างเป็นแนวทางในการปรับปรุงสภาพพื้นที่ และการรื้อย้ายบางส่วน

- ชุมชนบ้านป้อม ชุมชนราชมนู และชุมชนวัดเชิงท่า เป็นชุมชนที่อยู่ใกล้องค์ประกอบโบราณสถาน คือป้อมกำแพงเมือง และคูเมือง ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชุมชนในกรอบของกฎหมาย คือ การควบคุมการใช้ที่ดิน การควบคุมก่อสร้างอาคาร แผนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มีหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องในเรื่องกรรมสิทธิ์ที่ดิน คือ กรมศิลปากร ราชพัสดุจังหวัด กรมธนารักษ์ เทศบาลเมืองลพบุรี องค์กรเอกชน และกรมประชาสัมพันธ์

- โดยผลสรุปที่เป็นแนวทาง คือ รื้อบางส่วนเนื่องจากการประกาศเขตอนุรักษ์แหล่งศิลปกรรม และการจัดสภาพภูมิทัศน์ของป้อม กำแพงเมือง และคูเมือง

- ในบริเวณพื้นที่ชุมชนแออัดนอกเมืองเก่าลพบุรี จากตัวอย่างชุมชนที่ทำการวิเคราะห์ 5 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนอุตุนิยมหาวิทยาลัย ชุมชนไปรษณีย์ ชุมชนคลองสายบัว ชุมชนร่วมน้ำใจ 1 ชุมชนร่วมน้ำใจ 2 นำมาซ้อนทับระหว่างข้อมูลทางด้านศักยภาพของพื้นที่ชุมชน ที่มีปัจจัยทางด้านสภาพทางกายภาพและสิ่งแวดล้อมในชุมชน การอาชีพ การให้บริการทางสังคม และปัญหาความต้องการของชุมชน กับปัจจัยที่เป็นทางเลือก สามารถพิจารณาได้ ดังนี้

- ชุมชนอุตุนิยมหาวิทยาลัย ชุมชนไปรษณีย์ ชุมชนร่วมน้ำใจ 1 ชุมชนร่วมน้ำใจ 2 มีผลกระทบทางด้านศักยภาพของพื้นที่ในชุมชนที่กล่าวมา เรื่องของสภาพที่อยู่อาศัย และสิ่งแวดล้อม

ภายในชุมชน การให้บริการทางสังคมและปัญหาความแออัดของชุมชน กรรมสิทธิ์ที่ดินและการจัดการ โดยแจกแจงผู้เกี่ยวข้อง ดังนี้ กรมทหาร (จังหวัดทหารบกดูแล) การเคหะแห่งชาติ เทศบาลเมืองลพบุรี ดำเนินการเกี่ยวกับการปรับปรุงสภาพแวดล้อมภายในชุมชน ในส่วนชุมชนคลองสายบัวเป็นชุมชนที่อยู่ใกล้องค์ประกอบโบราณสถาน คือ คูเมืองชั้นนอกของเมืองเก่า ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชุมชนในกรอบของกฎหมาย คือการควบคุมการใช้ที่ดิน การควบคุมการก่อสร้าง เพื่อความมั่นคงทางทหาร แผนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในเรื่องกรรมสิทธิ์ที่ดินและการจัดการ คือกรมทหาร (จังหวัดทหารบกดูแล) เทศบาลเมืองลพบุรี องค์การเอกชน และกรมประชาสัมพันธ์

- โดยผลสรุป คือการรื้อบางส่วนและปรับปรุงสภาพแวดล้อม ตลอดจนการจัดผังชุมชนใหม่ใน 4 ชุมชน การควบคุม และปรับปรุงสภาพแวดล้อมชุมชน

สรุปผลจากปัจจัยที่เป็นทางเลือกในการวางแผนทางการพัฒนาสภาพทางกายภาพของชุมชนตัวอย่างทั้ง 10 ชุมชน มีประเด็นที่พิจารณา 3 ประเภท คือ แนวทางการควบคุมและปรับปรุงสภาพแวดล้อมชุมชน แนวทางการปรับปรุงผังชุมชนใหม่ แนวทางการควบคุมและรื้อย้าย

6.3 การนำผลการวิจัยไปใช้ในการวางแผน

การศึกษาแนวทางการพัฒนาชุมชนแออัดในเมืองประวัติศาสตร์ลพบุรี ทำให้ทราบถึงวิวัฒนาการของชุมชนเมืองและชุมชนแออัด ความเป็นมาตลอดจนยุคสมัยของการพัฒนาเมืองที่มีแนวทางการพัฒนาตามแต่ละยุคสมัยต่าง ๆ สัมมาจนถึงปัจจุบัน

ขบวนการพัฒนาและการแก้ปัญหาตลอดจนการวางแผนพบว่า ในระดับของการรับผิดชอบมีอยู่หลายระดับ แยกย่อยหน้าที่ตามสภาพเนื้อหาของลักษณะงานแตกต่างกัน โดยภาพรวมผลของการวิจัยทำให้ทราบถึง แนวทางในการแก้ปัญหาชุมชนแออัดในเมืองประวัติศาสตร์ โดยสร้างกรอบความร่วมมือถึงระดับชาติ ผลของการศึกษาสามารถกำหนดเป้าหมายของการวางแผนพัฒนาชุมชนในระดับต่าง ๆ ได้ชัดเจน จากศักยภาพของพื้นที่และปัจจัยที่นำไปสู่แนวทางการพัฒนา โดยผลของการศึกษาชุมชนแออัดในเมืองประวัติศาสตร์มีความสัมพันธ์ระหว่างคุณค่าโบราณสถานกับชุมชนดังแนวทางที่นำเสนอ

จากผลของการวิจัย สามารถนำไปใช้กับชุมชนแออัดที่มีความคล้ายคลึงทางด้านกายภาพ เป็นแนวทางในการศึกษาเบื้องต้น และเกณฑ์มาตรฐานในการพัฒนาตลอดจนการกำหนดปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนแออัดในเมืองประวัติศาสตร์ในอนาคต

6.4 ข้อเสนอแนะในการวิจัย

6.4.1. ควรมีการศึกษาจัดเก็บข้อมูลพื้นฐานในระดับชุมชนที่เป็นหน่วยย่อยในเชิงปริมาณของข้อมูลทางด้านกายภาพ แผนที่ ให้ทันต่อสภาพในปัจจุบันของชุมชนแออัดลพบุรี

6.4.2. การศึกษาตัวชี้วัดของการพัฒนาชุมชนเมืองที่เป็นตัวกำหนดการพัฒนาเพื่อได้ทราบถึงวิวัฒนาการของชุมชนอย่างเป็นจริง เช่น ขบวนการตรวจสอบการใช้ที่ดินในปัจจุบัน

6.4.3. ศึกษาการวางแผนปฏิบัติการเชิงพื้นที่ในการพัฒนาชุมชนแออัดในเมืองประวัติศาสตร์ลพบุรีต่อไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 5.1 แสดงผลกระทบในการพัฒนาชุมชนแออัดเมืองลพบุรี

ชุมชน	ผลกระทบ	แหล่งโบราณสถาน	กรรมสิทธิ์ที่ดิน	ผู้เกี่ยวข้อง	ผลสรุปที่เป็นแนวทาง
1. ชุมชนในเมืองเก่าลพบุรี 1. สระมนิราห์ 2. ตลาดล่าง 3. ราชมนู 4. บ้านป้อม 5. วัดเชิงท่า	- การควบคุมการก่อสร้างอาคาร - แผนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม - กฎหมายการควบคุมการใช้ที่ดิน - แผนพัฒนาเมืองลพบุรีให้เป็นเมืองประวัติศาสตร์	1. องค์ประกอบของประวัติศาสตร์เมืองลพบุรี 2. องค์ประกอบของพระราชวังนารายณ์บริเวณท่าขุนนาง 3. คูเมือง, กำแพงเมืองประตูเมือง 4. ป้อม, คูเมือง, กำแพงเมือง 5. ป้อม, กำแพงเมือง	1. ที่ราชพัสดุกรมศิลปากร 2. ที่ราชพัสดุกรมศิลปากร 3. ที่ราชพัสดุกรมศิลปากร 4. ราชพัสดุกรมศิลปากร 5. กรมการศาสนา วัดดุจเด	- กรมศิลปากร - ราชพัสดุ - กรมทหาร - การเคหะแห่งชาติ - องค์การเอกชน - เทศบาลเมืองลพบุรี - กรมประชาสัมพันธ์	1. รื้อย้ายจ่ายค่ารื้อถอน 2. รื้อบางส่วนเนื่องจากการประกาศเขตอนุรักษ์ 3. รื้อบางส่วนเนื่องจากการประกาศเขตอนุรักษ์ 4. รื้อบางส่วนเนื่องจากการประกาศเขตอนุรักษ์ 5. รื้อบางส่วนเนื่องจากการประกาศเขตอนุรักษ์
2. ชุมชนนอกเมืองเก่าลพบุรี 6. ดุติเยิมวิทยา 7. ไปรษณีย์ 8. คลองสายบัว 9. ร่วมน้ำใจ 1 10. ร่วมน้ำใจ 2	- สภาพความเป็นอยู่ด้านสิ่งแวดล้อมของชุมชนการสัญจรทางเดินเท้า - กรรมสิทธิ์ที่ดินและการจัดการ - ความแออัดของพื้นที่ - พักอาศัย	องค์ประกอบของประวัติศาสตร์เมืองลพบุรี .คูเมือง	กรมทหารดูแล กรมทหารดูแล กรมทหารดูแล กรมทหารดูแล กรมทหารดูแล	- ราชพัสดุ - กรมทหาร - การเคหะแห่งชาติ - องค์การเอกชน - เทศบาลเมืองลพบุรี - กรมประชาสัมพันธ์	- ปรับปรุงสภาพแวดล้อมภายในชุมชน - รื้อบางส่วนเนื่องจากการประกาศเขตอนุรักษ์

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. การสำรวจเบื้องต้นเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดลพบุรี
กรุงเทพ : 2530.

คณะกรรมการจัดงานแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ประจำปี 2534. ที่ระลึกงานแผ่นดิน
สมเด็จพระนารายณ์มหาราช. 15 – 17 กุมภาพันธ์ 2534.

คณะกรรมการพัฒนาจังหวัดลพบุรี, สำนักเลขานุการ. แผนพัฒนาจังหวัดลพบุรี 5 ปี
(พ.ศ.2535 – 2539). ลพบุรี : 2535.

คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. การศึกษาเพื่อพัฒนาภาค
กลางตอนบน. กรุงเทพฯ : 2533.

คณะอนุกรรมการกำหนดแนวทางการวางผังแม่บทการใช้ที่ดินบริเวณศูนย์ราชการ. แนวทาง
การวางผังแม่บทศูนย์ราชการระดับจังหวัด, 2534. (เอกสารอัดสำเนา)

ควบคุมมลพิษ, กรม. คู่มือผู้ออกแบบและผู้ผลิตระบบบำบัดน้ำเสียแบบติดกับที่. ไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์ : 2536.

โครงการจัดทำแผนการจัดการอนุรักษ์และปรับปรุงสภาพแวดล้อมเมืองเก่าลพบุรี ;
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร 2537.

ดารณี ธิลพิพัฒน์กุล, กระบวนการเป็นเมืองกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในประเทศ
กำลังพัฒนา พิมพ์ครั้งที่ 1 สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.

เทพสตรี, วิทยาลัยครู. ประวัติศาสตร์เมืองลพบุรี. (เอกสารอัดสำเนาประกอบการสัมมนาครั้งที่ 2
วันที่ 2 – 4 กุมภาพันธ์ 2528.)

ประสงค์ เอี่ยมอนันต์. “ การพัฒนาเชิงอนุรักษ์เมืองเก่าลพบุรี ” หน้าจั่ว. วารสารวิชาการคณะ
สถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2534.

ผังเมือง, กรม. ผังเมืองลพบุรี. กรุงเทพฯ : กระทรวงมหาดไทย, 2528.

ภูธร ภูมะธน. ความสำคัญของคูเมืองคันดินกำแพงเมืองลพบุรี. กรุงเทพฯ : บริษัท พีแอลพีวี่
จำกัด, 2534.

รณฤทธิ์ ธนโกเศศ และคณะ. รายงานเบื้องต้นแนวทางในการพัฒนาสภาพภูมิทัศน์ของเมือง
เก่าลพบุรี. เอกสารทางวิชาการ 2/2525. โครงการอนุรักษ์โบราณสถานลพบุรี, กอง
โบราณคดี กรมศิลปากร 2526. (เอกสารอัดสำเนา).

ลพบุรี, จังหวัด. สรุปข้อมูลทั่วไปและข้อมูลการท่องเที่ยวจังหวัดลพบุรี. ลพบุรี :

เทศบาลเมือง. แผนพัฒนาเทศบาลเมืองลพบุรี ระยะปานกลาง

(พ.ศ.2535 – 2539). ลพบุรี : 2535.

ศรีศักดิ์ วลลิโกดม. “ละโว้” เมืองโบราณ. ฉบับที่ 3,ปี 2531.

สายชล วรรณรัตน์ “ละโว้ก่อนสมัยอยุธยา” เอกสารประกอบการสัมมนาประวัติศาสตร์เมือง

ลพบุรี, กรุงเทพฯ : เรือนแก้วการพิมพ์,2524.

อนุรักษ์โบราณวัตถุสถานและสิ่งแวดล้อมจังหวัดลพบุรี,ชมรม. “โบราณสถานที่สมควรได้รับ
แก้ไขปัญหาโดยเร่งด่วนที่สุดของจังหวัดลพบุรี รวมทั้งข้อเสนอแนะอื่น ๆ เสนอต่อ ฯพณฯ
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ” 14 พฤษภาคม 2536. (เอกสารอัดสำเนา)

ภาษาอังกฤษ

Lynch, Kevin Hack Gary. Site Planning. Cambridge, : Third Edition, The MIT. Press,
1975.

Mandelker, Daniel R. Land use Law. Charlottesville, VA : The Michie, 1982

Spreiregen, Paul D. Urban Design : The Architecture of Towns and Cities.

New York : McGrawHill Book Company, 1969.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

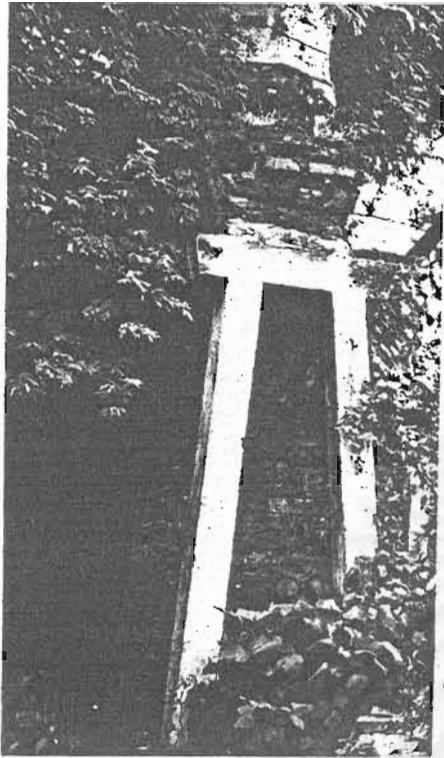

ภาคผนวก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คลังกรรมมหาวิทาลัย

ด้านซ้ายเป็นแนวกำแพงและป้อม ขวาเป็นป้ายชื่อชุมชน

ชุมชนแออัดที่อยู่ใกล้กับแหล่งโบราณสถาน

แนวทางการพัฒนาชุมชนแออัดในเมืองประวัติศาสตร์ลพบุรี

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

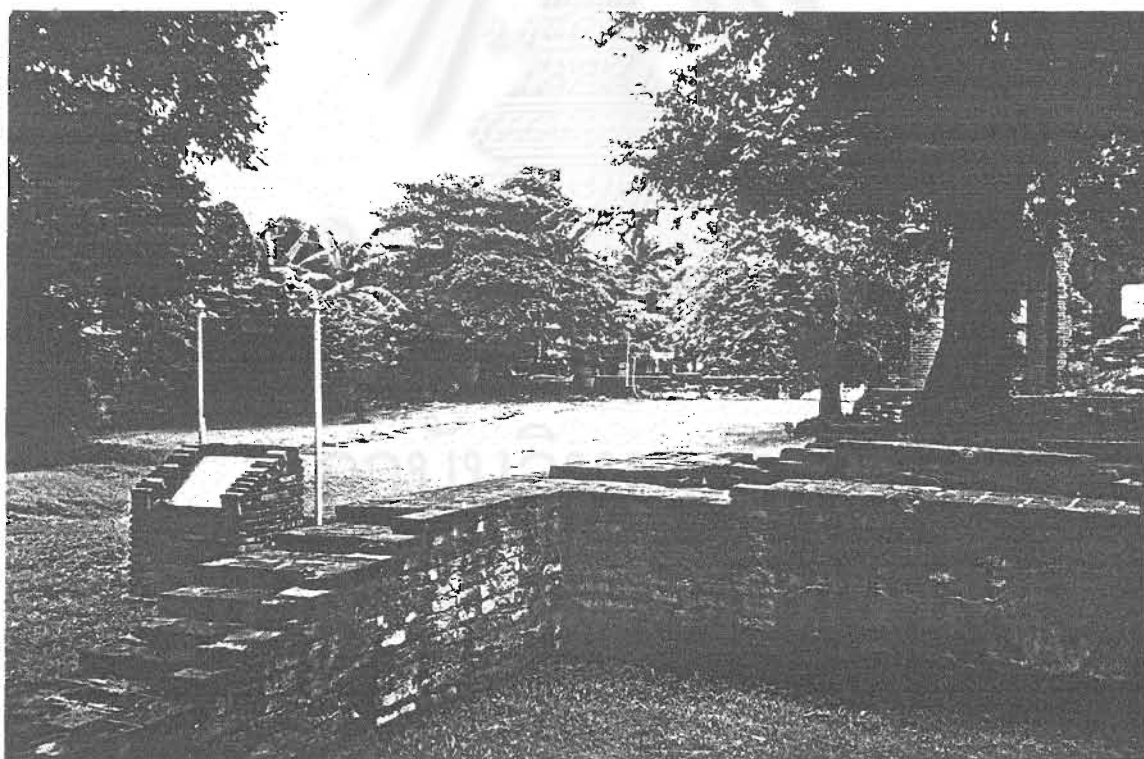
ภาควิชา การวางแผนภาคและเมือง

แสดง :

ที่มา :

การสร้างบ้านเรือนรูกำบังแนวกำแพงเมืองรอบนอก

บริเวณวัดสันเปาโลและทางเข้าออกของชุมชนแออัด

แนวทางการพัฒนาชุมชนแออัดในเมืองประวัติศาสตร์ลพบุรี

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

ภาควิชา การวางผังภาคและเมือง

แสดง:

ที่มา:

ล ภาพแวดล้อมโดยรอบวัดอินทรา

หลังห้องแถว คือ ลระมโนราห์ ที่เป็นส่วนหนึ่งขององค์ประกอบประวัติศาสตร์เมืองลพบุรี

แนวทางการพัฒนาชุมชนแออัดในเมืองประวัติศาสตร์ลพบุรี

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

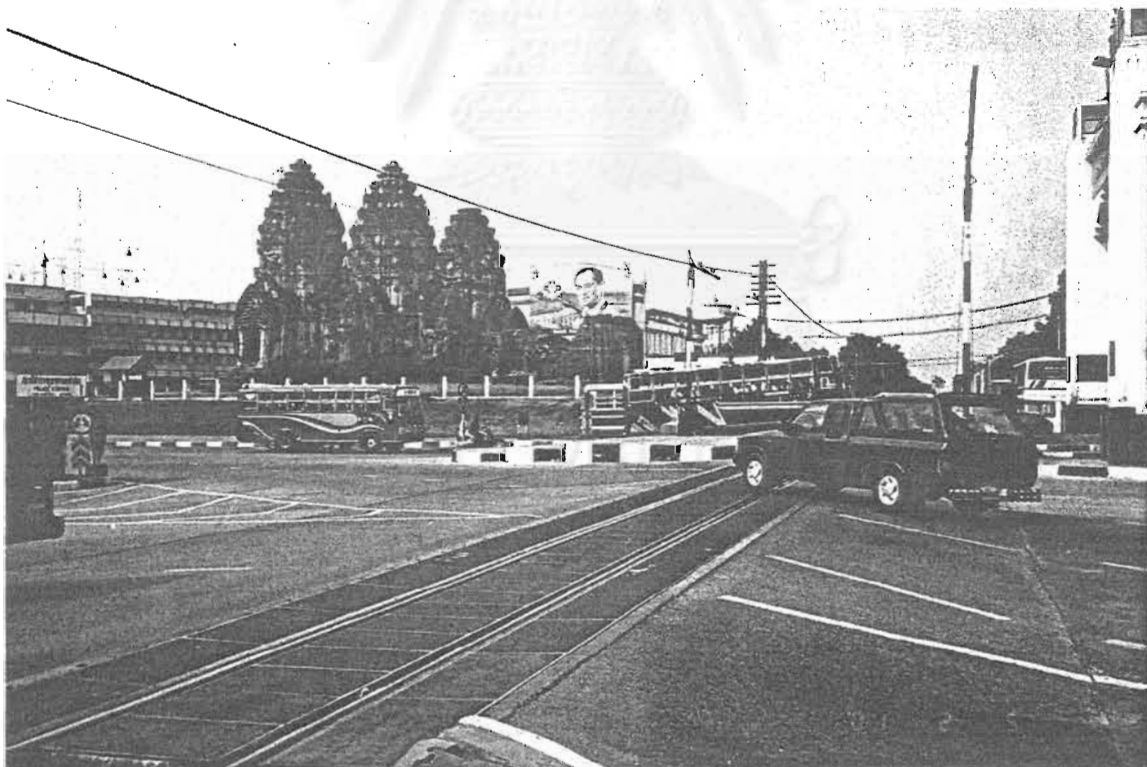
ภาควิชา การวางแผนภาคและเมือง

แสดง :

ที่มา :

บริเวณศาลพระกาฬ

บริเวณพระปราสาทคำมยอค

แนวทางการพัฒนาชุมชนแออัดในเมืองประวัติศาสตร์ลพบุรี

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

ภาควิชา การวางผังภาคและเมือง

แสดง :

ที่มา :

สภาพชุมชนแออัดในเมืองเก่าลพบุรี

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

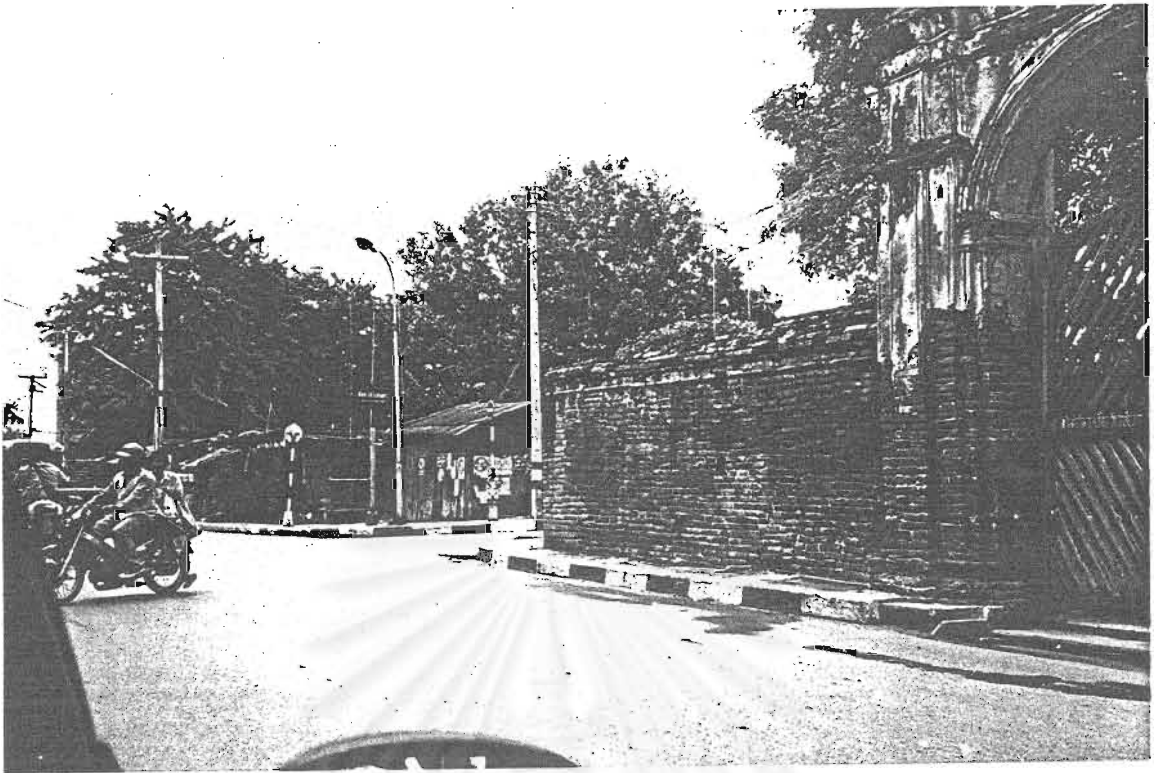
แนวทางการพัฒนาชุมชนแออัดในเมืองประวัติศาสตร์ลพบุรี

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

ภาควิชา การวางแผนภาคและเมือง

แสดง:

ที่มา:

แหล่งเสื่อมโทรมโดยรอบบ้านวิชาเยนทร์

บ้านวิชาเยนทร์

แนวทางการพัฒนาชุมชนแออัดในเมืองประวัติศาสตร์ลพบุรี

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

ภาควิชา การวางแผนภาคและเมือง

แสดง :

ที่มา :

ชุมชนแออัดล้อมรอบบริเวณโบราณสถานในบริเวณเมืองเก่า

ริมรั้วบ้านเจ้าพระยาวิชาเยนทร์ และบริเวณแหล่งเสื่อมโทรม

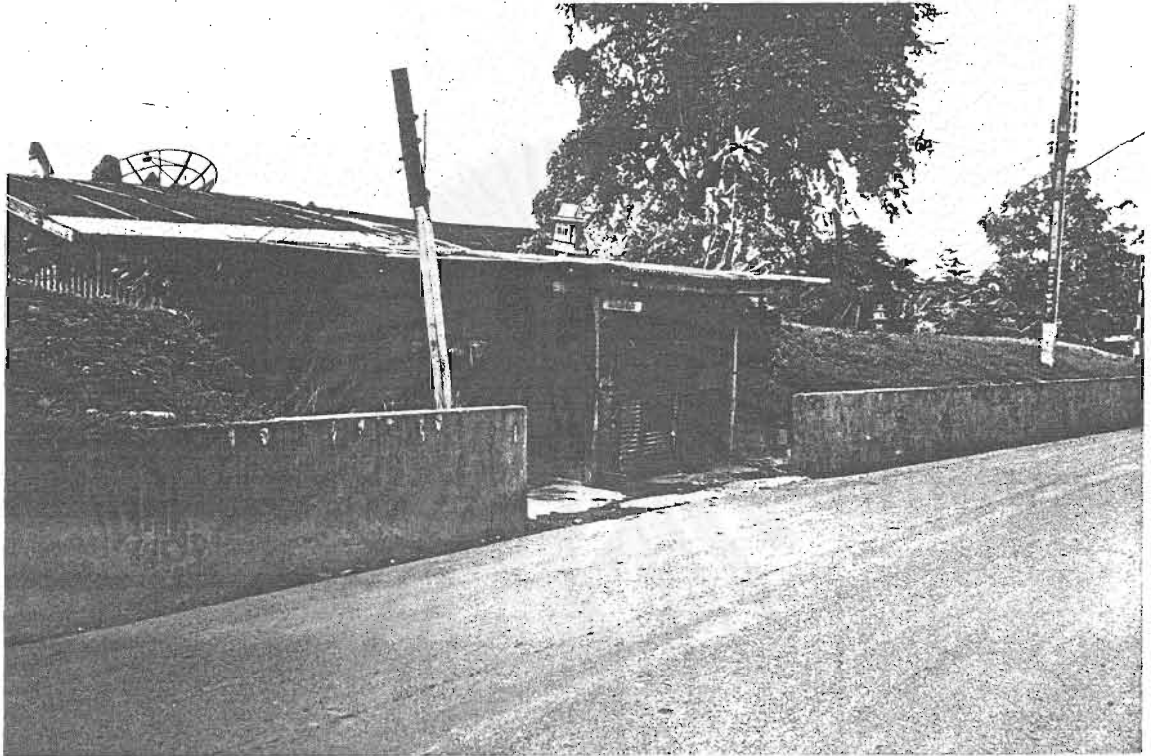
แนวทางการพัฒนาชุมชนแออัดในเมืองประวัติศาสตร์ลพบุรี

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

ภาควิชา การวางแผนภาคและเมือง

แสดง :

ที่มา :

การปลูกบ้านแทรกอยู่ในแนวกำแพงเมืองเก่าลพบุรี

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แนวทางการพัฒนาชุมชนแออัดในเมืองประวัติศาสตร์ลพบุรี

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

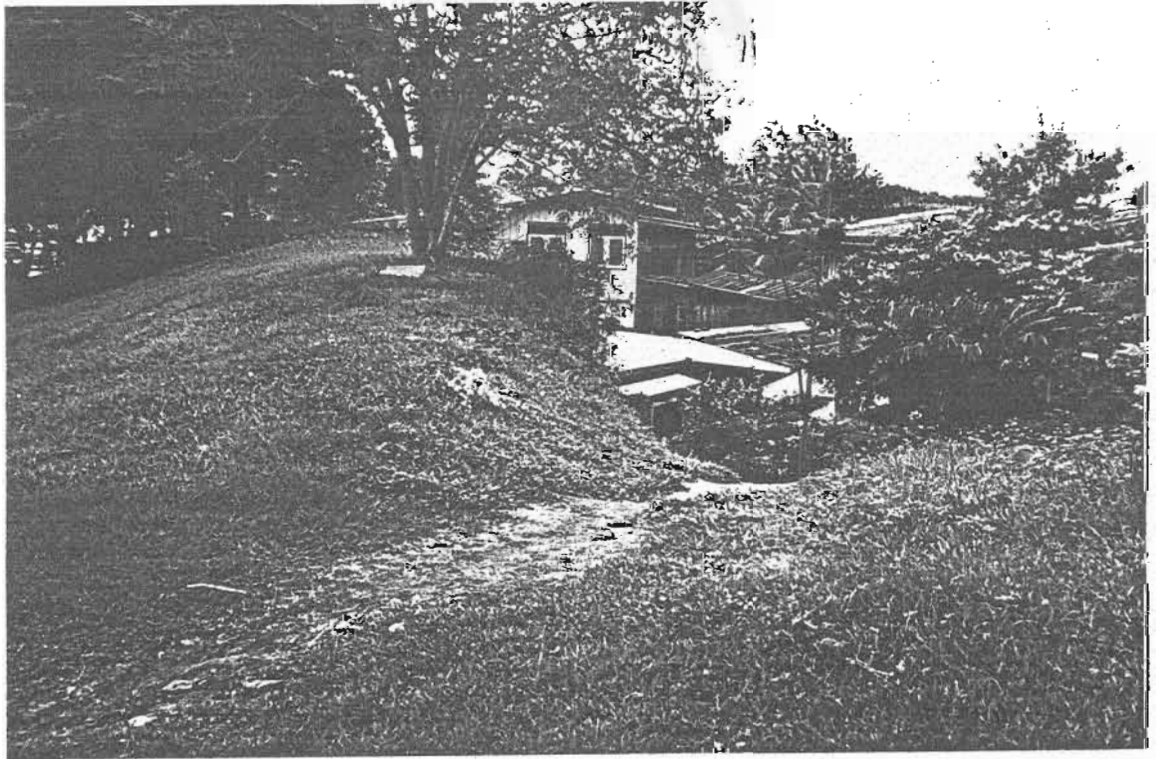
ภาควิชา การวางแผนภาคและเมือง

แสดง:

ที่มา:

แนวกำแพงเมืองเก่า ด้านขวาเป็นถนน หลังกำแพงเป็นชุมชนแออัด

ทางเข้า-ออก ของชุมชนแออัดที่อยู่ด้านหลังกำแพงเมืองเก่า

แนวทางการพัฒนาชุมชนแออัดในเมืองประวัติศาสตร์ลพบุรี

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

ภาควิชา การวางแผนภาคและเมือง

แสดง :

ที่มา :

แนวกำแพงเมืองเก่า บริเวณป้อมชัยชนะสงคราม

สภาพบ้านเรือนที่ถูกรุกและแทรกอยู่ในแนวกำแพงเมือง

แนวทางการพัฒนาชุมชนแออัดในเมืองประวัติศาสตร์ลพบุรี

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

ภาควิชา การวางแผนภาคและเมือง

แสดง :

ที่มา :

ภาคผนวก ข.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ทรัพยากรด้านการท่องเที่ยว

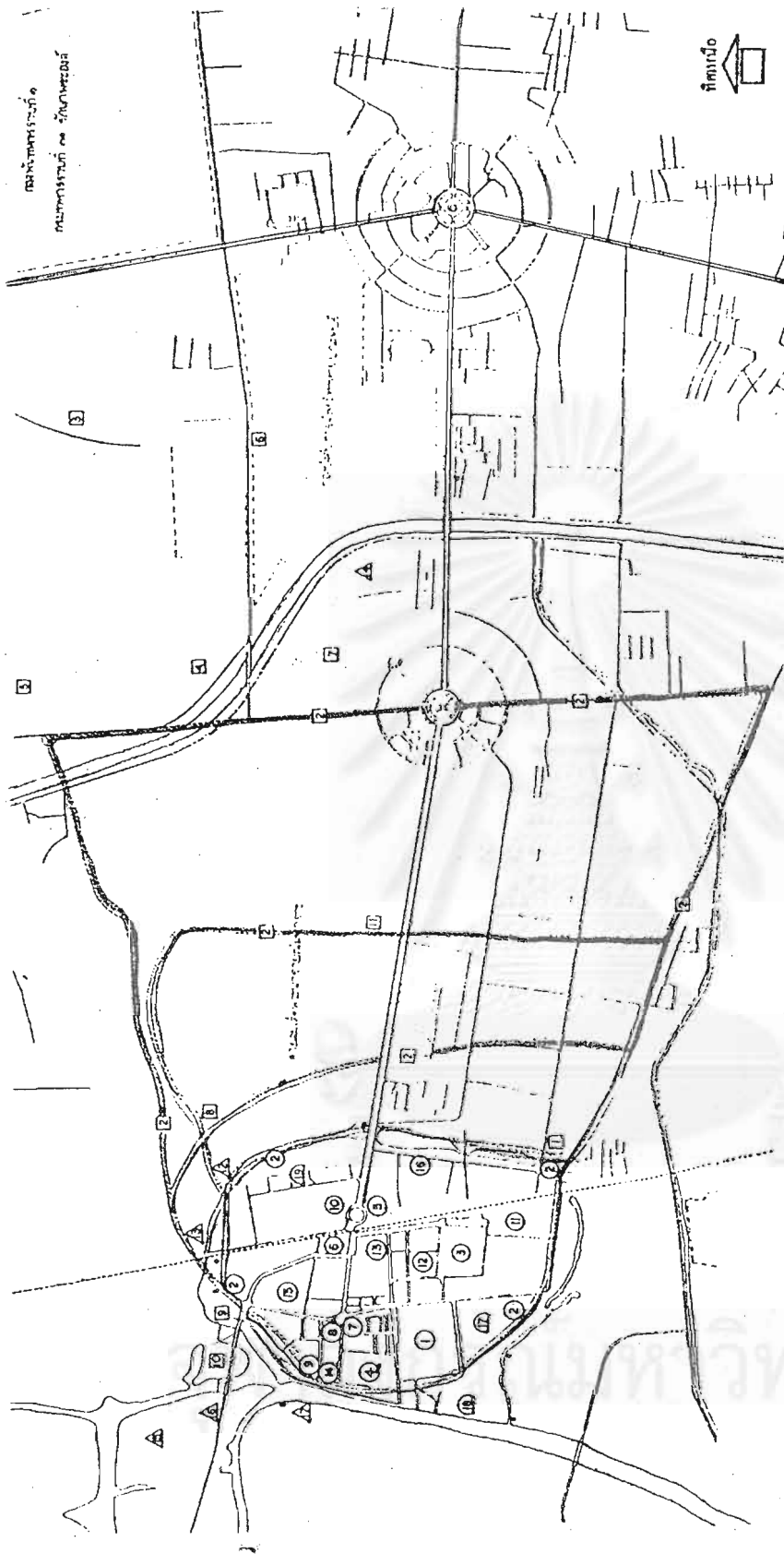
จังหวัดลพบุรีได้รับการกำหนดเป็นจังหวัดท่องเที่ยวตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 30 พฤศจิกายน 2531 สถานที่ท่องเที่ยวของจังหวัดที่ทั้ง โบราณสถาน โบราณวัตถุที่เป็นหลักฐานสำคัญทางประวัติศาสตร์และสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สวยงาม ได้แก่

โบราณสถาน โบราณวัตถุ และสถานที่ท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์

1. พระราชวังนารายณ์ราชนิเวศน์
2. บ้านหลวงรับราชทูต (บ้านวิชาเยนทร์)
3. พระที่นั่งไกรสรสีหราช (พระที่นั่งเย็นหรือตำหนักทะเลชุบศร)
4. วัดพระศรีมหาธาตุ
5. ปรารค์สามยอด
6. ศาลพระกาฬ
7. อนุสาวรีย์จอมพล ป. พิบูลสงคราม
8. วัดสันเปาโล
9. เทวสถานปรารค์แขก
10. พระที่นั่งคูศิตสวรรคร์ธัญญมหาปราสาท
11. วัดไธย์
12. วัดเขาวงกต
13. วัดคองปู่
14. วัดนครโกษา
15. วัดเสาธงทอง
16. วัดวิศราราม
17. วัดมณีชลขันธ์
18. วัดศิริจันทรมิตรวรวิหาร วัดเขาพระงาม
19. เขาสมอคอน
20. เขาวงพระจันทร์

สถานที่ท่องเที่ยวตามธรรมชาติ

1. สวนรุกขชาติน้ำตกวังก้านเหลือง
2. สวนสัตว์สระแก้วลพบุรี
3. เขื่อนป่าสักชลสิทธิ์
4. อ่างซับเหล็ก

สัญลักษณ์

- โบราณสถานที่ขึ้นทะเบียน
- โบราณสถานที่ยังไม่ได้ขึ้นทะเบียน
- โบราณสถานที่ขึ้นทะเบียน
- △ โบราณสถานที่ยังไม่ได้ขึ้นทะเบียน

โบราณสถานในเขตอนุรักษณ์เมืองเก่าทพนบุรี

- 1 พระนารายณ์ราชวัดแก้ว
- 2 คูเมือง กั้นเขตเมือง มีคน ประจวบเมือง
- 3 วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ
- 4 วัดสายมงคล
- 5 วัดนครโกษา
- 6 พระปรางค์สามยอด
- 7 เขาวงกตอันปราณีแตก
- 8 บ้านวิชาชนบท
- 9 หอคอยเมือง (ศาลูกุดกร)
- 10 ศาลพระกษัตริย์

โบราณสถานนอกเขตอนุรักษณ์เมืองเก่าทพนบุรี

- 1 วัดบ้านโคก
- 2 คูเมือง กั้นเขตเมือง
- 3 พระประธานนิกายเถรวาท
- 4 วัดแก้ว
- 5 วัดราชกกุธภัณฑ์
- 6 ปรางค์ (ปรางค์)
- 7 สระแก้ว
- 8 วัดนิโครธ
- 9 ศาลเจ้า

- 10 วัดมณีรัตนเจดีย์
- 11 เหนือวัดศรีเมือง
- และประตูหน้าวัด
- △ วัดทอง
- △ วัดป่าประดู่
- △ วัดศรีเมือง
- △ สระแก้ว
- △ วัดแจ้ง (ฝรั่ง)
- △ วัดพระมหาธาตุ

แนวทางการพัฒนาชุมชนแออัดในเมืองประวัติศาสตร์ลพบุรี

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

ภาควิชา การวางผังภาคและเมือง

แสดง :

ที่มา :

สถานที่ สวนสัตว์สระแก้วลพบุรี **ประเภท** ธรรมชาติ

พิกัด **ระวางแผนที่** ND47-8 IV/51 38 IV

ที่ตั้ง อยู่ด้านหลังโรงพยาบาลนตรีทหารบก หรืออยู่ห่างจากวงเวียนสระแก้วไปทางทิศตะวันออก ประมาณ 1 กิโลเมตร อำเภอเมืองลพบุรี

ประวัติความเป็นมา

สวนสัตว์แห่งนี้สร้างขึ้นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ.2483 สมัยที่จอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี ได้มุ่งพัฒนาเมืองลพบุรีให้เป็นเมืองสำคัญ โดยได้ก่อสร้างสิ่งต่าง ๆ มากมายรวมทั้งสวนสัตว์แห่งนี้ด้วย ต่อมาเมื่อสิ้นยุคสมัยของจอมพล ป.พิบูลสงคราม สวนสัตว์ก็พลอยถูกทอดทิ้งและร้างไปในที่สุด ต่อมาในปี พ.ศ. 2520 คุณย์สงครามพิเศษ ซึ่งเป็นเจ้าของสถานที่สวนสัตว์ได้ร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งชมรมสโมสร พ่อค้า ประชาชน ดำเนินการปรับปรุงบูรณะสวนสัตว์แห่งนี้ขึ้นใหม่ ให้เป็นที่สำหรับพักผ่อนหย่อนใจและเป็นแหล่งสำหรับศึกษาหาความรู้ในเรื่องสัตว์และพืช

สภาพทั่วไปและศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว

สวนสัตว์สระแก้วลพบุรี มีบริเวณร่มรื่น กว้างขวาง มีสัตว์ต่าง ๆ หลายชนิด มีสนามเด็กเล่น ศาลาอเนกประสงค์สำหรับจัดกิจกรรมต่าง ๆ มีสระน้ำสำหรับผู้ประสงค์จะล่องเรือเล่นนับเป็นสวนสัตว์ในต่างจังหวัดที่มีความสมบูรณ์พอสมควรแก่การบริการประชาชนในท้องถิ่น

เปิดบริการทุกวันตั้งแต่เวลา 08.00 น. - 18.00 น. ค่าผ่านประตู ผู้ใหญ่ 5 บาท เด็ก 3 บาท

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถานที่พระราชวังนารายณ์ราชนิเวศน์

ประเภท

ประวัติศาสตร์ ฯ

พิกัด 673/1 636

ระวางแผนที่ ND47-8 IV/51 38 IV

ที่ตั้ง อยู่ในตัวเมือง ตำบลทะเลชุบศร อำเภอเมืองลพบุรี

ประวัติความเป็นมา

พระนารายณ์ราชนิเวศน์เป็นพระราชวังซึ่ง สมเด็จพระนารายณ์มหาราช แห่งกรุงศรีอยุธยา (ครองราชย์ระหว่าง พ.ศ.2199-2231) โปรด ฯ ให้สร้างขึ้น ณ เมืองลพบุรีเมื่อ พ.ศ.2209 ด้วยเหตุที่พระองค์โปรดการเข้าป่าล่าสัตว์ล้อมจับช้างในบริเวณป่าใกล้เมืองลพบุรี พระองค์จึงโปรดประทับอยู่ ณ เมืองลพบุรีนานเกือบตลอดปี เฉพาะฤดูฝนเท่านั้นจึงจะเสด็จไปประทับ ณ กรุงศรีอยุธยา เมื่อพระองค์เสด็จสวรรคตใน พ.ศ. 2231 พระราชวัง ณ เมืองลพบุรี คงถูกทิ้งร้าง ครั้นถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ได้โปรด ฯ ให้ซ่อมแซมพระราชวังเดิมของพระนารายณ์ ฯ ณ เมืองลพบุรีขึ้นใหม่ใน พ.ศ. 2399 เพื่อเป็นราชธานีชั้นใน และพระราชทานชื่อพระราชวังว่า "พระนารายณ์ราชนิเวศน์"

สภาพทั่วไปและศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว

ในพระนารายณ์ราชนิเวศน์ มีพระที่นั่งและตึกต่าง ๆ ซึ่งได้สร้างขึ้นในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์ ฯ และรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระที่นั่งและตึกซึ่งสร้างขึ้นในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

พระที่นั่งดุสิตสวรรค์ธัญญมหาปราสาท เป็นพระที่นั่งท้องพระโรงมียอดแหลมทรงมณฑปตรงกลางท้องพระโรงมีสี่หับญชร เป็นที่เสด็จออกเพื่อทรงมีพระราชปฏิสันถารกับผู้เข้าเฝ้าเดิมฝาผนังประดับด้วยกระจกเงาซึ่งนำมาจากประเทศฝรั่งเศส ประตูและหน้าต่างท้องพระโรงซึ่งอยู่ด้านหน้าทำเป็นโค้งแหลม ส่วนตัวมณฑปซึ่งอยู่ด้านหลังทำประตูหน้าต่างเป็นซุ้มแบบไทย คือซุ้มเรือนแก้วฐานสิงห์ ผนังด้านนอกพระที่นั่งตรงมณฑปชั้นล่างจะเป็นช่องโค้งแหลมไว้สำหรับวางตะเกียง ซึ่งจะเห็นได้อีกเป็นจำนวนมากตามซุ้มประตูและกำแพงของพระราชวัง

พระที่นั่งจักรทิศา เป็นพระที่นั่งซึ่งตรงกับบันทึกของชาวฝรั่งเศสว่า เป็นหอประชุมองคมนตรี เป็นสถาปัตยกรรมแบบไทย ด้านหน้ามีมุขเด็จเพื่อเสด็จออกให้ข้าราชการเข้าเฝ้าตรงชานหน้าพระลาน เมื่อพระราชวังถูกทิ้งร้าง เครื่องบนพระที่นั่งปรักหักพังเหลือแต่ผนังและได้รับการซ่อมแซมให้สมบูรณ์ดังที่เห็น ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระที่นั่งสุทไธสวรรย์ เป็นที่ประทับส่วนพระองค์ของสมเด็จพระนารายณ์ ๔ ตั้งอยู่ในเขตพระราชฐานชั้นใน บันทึกของชาวฝรั่งเศสกล่าวว่า พระที่นั่งองค์นี้ตั้งอยู่ในพระราชอุทยานที่ร่มรื่น ทรงปลูกพรรณไม้ต่าง ๆ ด้วยพระองค์เอง หลังคาพระที่นั่งมุงด้วยกระเบื้องเคลือบสีเหลืองที่มุงทั้งสิ้น มีสระน้ำใหญ่สี่สระ เป็นที่ทรงสนานของพระเจ้าแผ่นดิน สมเด็จพระนารายณ์ ๔ สวรรคต ณ พระที่นั่งองค์นี้ ใน พ.ศ. 2231

ตึกรับรองคณะทูตต่างประเทศ ตั้งอยู่ในพระราชฐานชั้นนอก บันทึกของชาวฝรั่งเศสกล่าวว่า ตึกหลังนี้อยู่กลางอุทยานซึ่งแบ่งเป็นช่องสี่เหลี่ยมจัตุรัส รอบตึกมีคูน้ำล้อมรอบภายในคูน้ำมีน้ำพุพุ่งเรียงรายได้ระยะราว 20 แห่ง สมเด็จพระนารายณ์ ๔ ได้พระราชทานเลี้ยงแก่คณะทูตจากประเทศฝรั่งเศส ณ สถานที่นี้ใน พ.ศ. 2228 และ พ.ศ. 2230

ตึกพระเจ้าเหา ตึกหลังนี้แสดงให้เห็นลักษณะสถาปัตยกรรมสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชได้ชัดเจนมาก ประตูหน้าต่างทำเป็นซุ้มเรือนแก้วฐานสิงห์ ผนังด้านสกัดสูงยื่นนอกไป ตรงหัวเจาะเป็นช่องโค้งแหลม มีกำแพงแก้วเจาะเป็นช่องสำหรับวางตะเกียงล้อมรอบตึก ด้วยเหตุว่าภายในตึกมีฐานชุกชีปรากฏให้เห็นอยู่และบันทึกชาวฝรั่งเศสระบุว่า เป็นวัด เพราะฉะนั้นตึกหลังนี้สันนิษฐานว่าเป็นหอพระประจำพระราชวัง เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปที่ชื่อว่า "พระเจ้าเหา" หรือ "พระเจ้าหาว" (หาว=ท้องฟ้า - ภาษาไทยโบราณ)

สิบสองห้องพระคลัง เป็นหมู่ตึกตั้งอยู่ระหว่างถังเก็บน้ำประปาและตึกซึ่งใช้เป็นสถานที่พระราชทานเลี้ยงชาวต่างประเทศ สร้างขึ้นอย่างมีระเบียบด้วยอิฐเป็น 2 แถวยาวเรียงชิดติดกันอาคารมีลักษณะค่อนข้างทึบ มีถนนผ่ากลางมีจำนวนรวม 12 หลัง เข้าใจว่าเป็นคลังเพื่อเก็บสินค้าหรือเก็บสิ่งของเพื่อใช้ในราชการ

ถังเก็บน้ำ ในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์ ๔ ชาวฝรั่งเศสและชาวอิตาเลียนได้ช่วยในการสร้างระบบน้ำ ด้วยท่อน้ำดินเผา เพื่อนำน้ำจากห้วยซับเหล็ก ซึ่งเป็นอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่อยู่ทางทิศตะวันออกของเมืองลพบุรีมาใช้ในพระราชวังและในเมืองลพบุรี ถังเก็บน้ำในพระราชวังราชนิเวศน์คงทำไว้เพื่อกักน้ำไว้จ่ายในพระที่นั่งและตึกต่างๆ ในพระราชวัง

โรงช้างหลวง ตั้งเรียงรายเป็นแถวชิดริมกำแพงเขตพระราชฐานชั้นนอกด้านในสุดโรงช้างส่วนใหญ่อุปการักทั้งเหลือแต่ฐานปรากฏให้เห็นประมาณ 10 โรง ช้างที่ยืนโรงในพระราชวังคงเป็นช้างหลวงหรือช้างสำคัญ สำหรับใช้เป็นพาหนะของสมเด็จพระนารายณ์ ๔ เจ้านายหรือขุนนาง

พระที่นั่งและตึกซึ่งสร้างขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าอยู่หัว

หมู่พระที่นั่งพิमानมงกุฎ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดฯ ให้สร้างหมู่พระที่นั่งองค์นี้ขึ้นใน พ.ศ. 2405 ประกอบด้วยพระที่นั่งต่าง ๆ คือ มุขด้านซ้ายมือ พระที่นั่งอักษรศาสตราคม เป็นที่ทรงพระอักษร มุขด้านขวาคือพระที่นั่งไชยศาสตรากร เป็นที่เก็บอาวุธ พระที่นั่งองค์ขวางตรงกลางคือ พระที่นั่งวิสุทธิวินิจฉัยชัย ใช้เป็นท้องพระโรงเสด็จออกว่าราชการ ด้านหลังสุดเป็นอาคารสูง 3 ชั้น คือพระที่นั่งพิमानมงกุฎ เป็นที่ประทับส่วนพระองค์

หมู่ตึกพระประเทียบ ตั้งอยู่บริเวณหลังพระที่นั่งพิमानมงกุฎ ซึ่งเป็นเขตพระราชฐานฝ่ายใน ก่อด้วยอิฐถือปูนสูง 2 ชั้น เรียงรายอยู่ 8 หลัง สร้างขึ้นเพื่อเป็นที่พักของข้าราชการฝ่ายใน

ทิมหรือที่พักของทหารรักษาการณ์ เมื่อเดินผ่านประตูทางเข้าเขตพระราชฐานชั้นกลางข้างประตูทั้งสองด้านตรงบริเวณสนามหญ้าจะแลเห็น ศาลาโถงข้างละหลัง นั่นคือตึกซึ่งสร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นที่พักของทหารรักษาการณ์ในเขตพระราชวัง

ปัจจุบันได้มีการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติขึ้นในพระราชวังนารายณ์ราชนิเวศน์นับเป็นพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติแห่งที่ 3 ที่ได้ตั้งขึ้นในประเทศไทย แห่งแรกนั้นคือ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร แห่งที่ 2 คือ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติจันทรเกษม พระนครศรีอยุธยา แห่งที่ 3 คือพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสมเด็จพระนารายณ์ ๔ ลพบุรี ซึ่งตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2466

อาคารจัดแสดงศิลปโบราณวัตถุในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสมเด็จพระนารายณ์ ๔ แยกได้เป็น 4 อาคาร คือ

1. หมู่พระที่นั่งพิमानมงกุฎ จัดแสดงศิลปโบราณวัตถุ มีอายุเก่าแก่ตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ อายุประมาณ 2,700 ปี ได้แก่ ขวานหิน ขวานสัมฤทธิ์ ภาชนะดินเผา ลูกปัด ฯลฯ และที่เป็นโบราณวัตถุสมัยประวัติศาสตร์ได้แก่ พระพุทธรูป ลวดลายปูนปั้น เทวรูป ไม้แกะสลัก ฯลฯ โบราณวัตถุเหล่านั้นมีอายุแตกต่างกัน ตั้งแต่สมัยทวารวดี ศรีวิชัย ลพบุรี สุโขทัย เชียงแสน

อยุธยา และรัตนโกสินทร์ ตลอดจนได้จัดนิทรรศการเรื่อง จารึกโบราณรุ่นแรก พบที่ลพบุรีและ
ใกล้เคียง

2. อาคารพระที่นั่งจันทรพิศาล ภายในอาคารแบ่งเป็น 2 ห้อง ห้องแรกจัดแสดงโบราณวัตถุ ที่ทำ
ด้วยหินขนาดใหญ่ ส่วนใหญ่เป็นพระพุทธรูป ห้องเล็กจัดเป็นห้องจัดแสดงนิทรรศการพิเศษ
3. อาคารพิพิธภัณฑ์ชาวณา อาคารหลังนี้เดิมเป็นห้องเครื่องเสวยในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอม
เกล้าเจ้าอยู่หัว บัดนี้ได้จัดแสดง เครื่องมือ เครื่องใช้ของชาวณา ได้แก่ ไถ คราด เกวียน สีสัด
เครื่องมือจับปลา เป็นต้น
4. อาคารพิพิธภัณฑ์หนังใหญ่ ในอาคารหลังนี้จัดแสดงหนังใหญ่เรื่องรามเกียรติ์ ซึ่งได้มาจากวัด
ตะเคียน ตำบลท้ายตลาด อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี

การเข้าชม พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติสมเด็จพระนารายณ์ ฯ เปิดให้ชมทุกวัน ตั้งแต่เวลา
09.00 – 12.00 น. และ 13.00 – 16.00 น. การเข้าชมผู้เข้าชมจะต้องเสียค่าเข้าชม ชาวไทยคนละ 5
บาท ชาวต่างประเทศ 10 บาท สำหรับนักเรียนนักศึกษาและพระภิกษุสามเณรไม่ต้องเสียค่าเข้าชม

นอกจากนี้ทางพิพิธภัณฑ์ ฯ ยังมีการจัดนิทรรศการเกี่ยวกับประวัติศาสตร์โบราณคดีและ
ศิลปวัฒนธรรมให้ชมกันเป็นครั้งคราว

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถานที่ พระปราสาทสามยอด

ประเภท ธรรมชาติ

พิกัด 6741/16368

ระวางแผนที่ ND47-8 IV/51 38 IV

ที่ตั้ง ตั้งอยู่บนเนินดินด้านตะวันตกของทางรถไฟ ใกล้กับศาลพระกาฬ ที่ตำบลท่าหิน อำเภอเมืองลพบุรี

ประวัติความเป็นมา

พระปราสาทสามยอด มีลักษณะเป็นปราสาทเรียงต่อกัน 3 องค์ มีฉนวนทางเดินเชื่อมติดต่อกัน พระปราสาทสามยอดเป็นศิลปะเขมรแบบบายน ซึ่งมีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 18 สร้างด้วยศิลาแลง หินทรายและตกแต่งลวดลายปูนปั้นที่ลวยงาม ตรงซุ้มประตูเดิมคงมีทับหลัง แต่ที่เหลืออยู่ในปัจจุบันคือ เสาประดับกรอบประตูแกะสลักเป็นรูปฤษีนั่งชันเข่าในซุ้มเรือนแก้ว ซึ่งเป็นแบบเฉพาะของเสาประดับกรอบประตูศิลปะเขมรแบบบายน ปราสาทองค์กลางมีฐานแต่เดิมเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปและมีเพดานไม้เขียนลวดลายเป็นดอกจันทน์สีแดง

ด้านหน้าทางทิศตะวันออกมีวิหารสร้างขึ้นในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ประดิษฐานพระพุทธรูปศิลาขนาดใหญ่ปางสมาธิที่ยังสมบูรณ์ดี เป็นศิลปะแบบสมัยอยุธยาตอนต้น อายุราวพุทธศตวรรษที่ 20

พระปราสาทสามยอดนี้มีผู้สันนิษฐานว่า คงสร้างขึ้นในพุทธศาสนาลัทธิมหายาน ปราสาทองค์กลางประดิษฐานพระพุทธรูปนาคปรก องค์ขวาประดิษฐานรูปพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร องค์ซ้ายประดิษฐานรูปนางปรัชญาปารมิตาหรือนางปัญญาบารมี

พระปราสาทสามยอดได้รับการซ่อมแซมครั้งใหญ่เมื่อ พ.ศ. 2469 โดยราชบัณฑิตยสภาและได้รับการซ่อมแซมอีก 2 ครั้งโดยกรมศิลปากร เมื่อ พ.ศ. 2522 และ พ.ศ. 2530

สภาพทั่วไปและศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว

ปัจจุบันเป็นโบราณสถานที่ตั้งอยู่บนที่เนินกลางเมือง แวดล้อมด้วยถนนและอาคารประเภทตึกแถว ทำให้โบราณสถานไม่เด่นดังงามเท่าที่ควร พระปราสาทสามยอดเป็นโบราณสถานที่ถือกันว่าเป็นสัญลักษณ์ของเมืองลพบุรี

สถานที่ศาลพระกาฬประเภท

ประวัติศาสตร์

พิกัด 674/1 636

ระวางแผนที่ ND47-8 IV/51 38 IV

ที่ตั้ง ในบริเวณอำเภอเมืองลพบุรี ใกล้สถานีรถไฟและพระปรางค์สามยอด ตำบลท่าหินมีถนนรอบเป็นวงเวียน

ประวัติความเป็นมา

ศาลพระกาฬเป็นเทวสถานเก่าของขอม สร้างด้วยศิลาแลงเรียงซ้อนกันเป็นฐานสูง จึงเรียกกันมาแต่ก่อนอีกชื่อหนึ่งว่า "ศาลสูง" ที่ทับหลังสลักเป็นรูปพระนารายณ์บรรทมสินธุ์ทำด้วยศิลาทราย 1 แผ่น อายุราวพุทธศตวรรษที่ 15 วางอยู่ติดฝาผนังวิหารหลังเล็กชั้นบน ณ ที่นี้ได้พบหลักศิลาจารึกแปดเหลี่ยมจารึกอักษรมอญโบราณ

ส่วนด้านหน้าเป็นศาลที่สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2496 โดยสร้างทับบนรากฐานเดิมที่สร้างไว้ในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ภายในวิหารประดิษฐานรูปพระนารายณ์ยืนทำด้วยศิลา 2 องค์ องค์เล็กเป็นแบบเทวรูปรุ่นเก่าในประเทศไทย องค์ใหญ่เป็นประติมากรรมแบบลพบุรี แต่พระเศียรเดิมหายไป ภายหลังมีผู้นำพระเศียรพระพุทธรูปศิลาทรายสมัยอยุธยา มาสวมต่อไว้เป็นที่เคารพสักการะของประชาชนทั่วไป

สภาพทั่วไปและศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว

ในบริเวณรอบศาลพระกาฬมีต้นไม้ใหญ่ จึงเป็นที่อยู่อาศัยของฝูงลิงจำนวนมาก ซึ่งกลายเป็นสัญลักษณ์อีกอย่างหนึ่งของจังหวัดลพบุรี มีร้านขายเครื่องดื่มและอาหารสำหรับลิงตลอดจนศาลาพักผ่อน มีถนนตัดรอบทำให้โบราณสถานมีลักษณะเป็นวงเวียน

สถานที่ เทวสถานปราสาทแขก**ประเภท**

ประวัติศาสตร์

พิกัด 674/1 63**ระวางแผนที่** ND47-8 IV/51 38 IV

ที่ตั้ง อยู่ในตัวอำเภอเมืองลพบุรี ใกล้ตลาดสดเขตตำบลท่าหิน มีถนนตัดผ่านโดยรอบทำให้มีลักษณะเป็นวงเวียน

ประวัติความเป็นมา

เทวสถานปราสาทแขกเป็นปราสาทก่อด้วยอิฐมีสามองค์ แต่ไม่ฉนวนเชื่อมต่อกันเหมือนปราสาทสามยอด นักโบราณคดีกำหนดว่ามีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 15 เพราะมีลักษณะคล้ายกับปราสาทศิลาปะเซมรแบบพะโค (พ.ศ. 1425-1436) เป็นปราสาทแบบเก่า ซึ่งมีประตูศิลาเข้ากรอบเลียนแบบเครื่องไม้

องค์ปราสาทเดิมก่อด้วยอิฐไม่ถือปูน และได้รับการซ่อมแซมครั้งใหญ่ด้วยอิฐสอปูน ซึ่งเข้าใจว่ากระทำขึ้นในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์ ๗ พรรษา ๗ ก็บได้สร้างวิหารเล็กหน้าปราสาทซึ่งมีประตูทางเข้าแบบโค้งแหลม และตั้งเก็บน้ำซึ่งอยู่ทางด้านทิศใต้ของปราสาท

สภาพทั่วไปและศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว

เป็นโบราณสถานที่ได้รับการบูรณะดูแลอย่างดี แต่ไม่มีบริเวณโดยรอบช่วยส่งเสริมเพราะตั้งอยู่บนบริเวณวงเวียน ท่ามกลางอาคารประเภทตึกแถวของเมือง เทวสถานปราสาทแขกเป็นโบราณสถานที่เก่าแก่ที่สุดของจังหวัดลพบุรีที่ยังเหลือสภาพให้เป็นปรากฏอยู่

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถานที่ บ้านหลวงรับราชทูต หรือบ้านวิชาเยนทร์

ประเภท

ประวัติศาสตร์

พิกัด 673/1 636

ระวางแผนที่ ND47-8 IV/51 38 IV

ที่ตั้ง ตั้งอยู่ทางด้านทิศเหนือของพระราชวังพระนารายณ์ราชนิเวศน์ ใกล้ ๆ เทวสถานปรางค์แขก เขตตำบลท่าหิน อำเภอเมืองลพบุรี

ประวัติความเป็นมา

บ้านหลวงรับราชทูตสร้างขึ้นในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ทูตจากประเทศฝรั่งเศสชุดแรกที่เข้ามาเมื่อปี พ.ศ. 2228 ได้พัก ณ สถานที่แห่งนี้จึงได้ชื่อว่า บ้านหลวงรับราชทูต และเนื่องจากสถานที่นี้เป็นที่พำนักของเจ้าพระยาวิชาเยนทร์ ชุมนางสำคัญในสมัยนั้นด้วย ในภายหลังจึงได้ชื่อว่าบ้านวิชาเยนทร์ อีกชื่อหนึ่ง

พื้นที่ในบริเวณบ้านหลวงรับราชทูตแบ่งออกเป็น 3 ส่วน สังกัดได้จากประตูทางเข้าด้านหน้า ซึ่งสร้างไว้สำหรับเป็นทางเข้าออกแต่ละส่วนคือ ส่วนทิศตะวันตก ส่วนกลาง และส่วนทางทิศตะวันออก

ส่วนทางทิศตะวันตกเป็นกลุ่มอาคาร ได้แก่ตึก 2 ชั้นหลังใหญ่ก่อด้วยอิฐและอาคารชั้นเดียวแคบยาว ชุ่มประตูทางเข้าเป็นรูปโค้งครึ่งวงกลม

ส่วนกลางมีอาคารที่สำคัญคือ ฐานของสิ่งก่อสร้างซึ่งเข้าใจว่าเป็นหอรบขังและโบสถ์คริสต์ศาสนา ซึ่งอยู่ทางด้านหลังชุ่มประตูทางเข้าเป็นรูปจั่ว

ส่วนทิศตะวันออกได้แก่กลุ่มอาคารใหญ่ 2 ชั้น มีบันไดขึ้นทางด้านหน้าเป็นรูปโค้งครึ่งวงกลม ชุ่มประตูทางเข้ามีลักษณะเช่นเดียวกับทางทิศตะวันตก

ผลจากการศึกษาแผนผังบริเวณบ้าน พบว่าส่วนกลางและส่วนทางทิศตะวันออก มีสิ่งก่อสร้างซึ่งถูกสร้างขึ้นให้มีความสัมพันธ์กัน คือโบสถ์และตึกหลังใหญ่ 2 ชั้น และได้รับการก่อสร้างอย่างมั่นคงแข็งแรงดูสวยงาม บริเวณดังกล่าวจึงควรเหมาะสมใช้เป็นที่ต้อนรับทูตชาวต่างประเทศ โบสถ์คริสต์ศาสนาคงใช้เป็นที่ประกอบพิธีทางศาสนาของบาทหลวงคณะเยซุอิตผู้ได้เข้ามาพร้อมกับคณะทูตหลายรูป ส่วนอาคารบริเวณทางทิศตะวันตกคงเป็นที่พักอาศัยของเจ้าพระยาวิชาเยนทร์

ลักษณะของสถาปัตยกรรมในบ้านหลวงรับราชทูตบางหลัง เป็นแบบยุโรปอย่างแท้จริง โดยเฉพาะอาคารใหญ่ทางทิศตะวันออกก่ออิฐถือปูนสูง 2 ชั้น หน้าต่างและซุ้มประตูแสดงให้เห็นลักษณะศิลปะตะวันตกแบบเรอเนซซองส์ (Renaissance) ซึ่งเจริญแพร่หลายในระยะเวลาเดียวกัน และที่สำคัญอีกคืออาคารที่เป็นโบสถ์คริสต์ศาสนา ผังและแบบของโบสถ์เป็นแบบยุโรป มีซุ้มประตูหน้าต่างเป็นซุ้มเรือนแก้วมีเสาปลายเป็นรูปกลีบบัวยาวซึ่งเป็นศิลปะไทย โบสถ์หลังนี้ถือกันว่าเป็นโบสถ์คริสต์ศาสนาหลังแรกในโลกที่ตกแต่งด้วยลักษณะของโบสถ์ทางพระพุทธศาสนา

สภาพทั่วไปและศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว

ปัจจุบันกำลังอยู่ระหว่างการบูรณะ คาดว่าเมื่อเสร็จแล้วคงจะมีสภาพที่งดงามน่าชม และเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของจังหวัดลพบุรี บริเวณของโบราณสถานมีกำแพงและซุ้มประตูล้อมรอบ แต่อยู่ประชิดกับถนนมาก ทางกรมศิลปากรตั้งหน่วยเก็บค่าผ่านเข้าชมด้วย

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถานที่ อนุสาวรีย์สมเด็จพระนารายณ์มหาราช

ประเภท

ประวัติศาสตร์

พิกัด 6783/1 6365

ระวางแผนที่ ND47-8 IV/51 38 IV

ที่ตั้ง กลางวงเวียนเทพสตรี ใกล้ศาลากลางจังหวัดลพบุรี บริเวณหัวถนนนารายณ์มหาราชก่อนเข้าสู่ย่านตัวเมือง

ประวัติความเป็นมา

อนุสาวรีย์สมเด็จพระนารายณ์มหาราชเป็นรูปปั้นในท่าประทับยืน ผืนพระพักตร์ไปทางทิศตะวันออก พระหัตถ์ขวาทรงพระแสงดาบ ก้าวพระบาทซ้ายออกมาข้างหน้าเล็กน้อย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงประกอบพิธีเปิดเมื่อวันที่ 16 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2509 ที่ฐานอนุสาวรีย์ได้จารึกข้อความว่า "สมเด็จพระนารายณ์มหาราช พระมหากษัตริย์ไทยผู้ยิ่งใหญ่พระองค์หนึ่ง ทรงพระราชสมภพ & กรุงศรีอยุธยา พ.ศ. 2175 สวรรคต ณ เมืองลพบุรี เมื่อ พ.ศ. 2231 พระองค์ทรงมีพระบรมราชกฤษฎีกานินทาเป็นอย่างยิ่ง

ในรัชสมัยของพระองค์ วรรณคดีและศิลปะของไทยได้เจริญถึงขีดสูงสุด มีสัมพันธไมตรีกับนานาประเทศอย่างกว้างขวาง เกียรติคุณของประเทศไทยแผ่ไพศาลเป็นอย่างยิ่ง

ด้วยความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ ประชาชนชาวไทยได้ร่วมกันสร้างและประดิษฐานอนุสาวรีย์ไว้ เมื่อวันที่ 16 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2509"

สภาพทั่วไปและศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว

เป็นอนุสาวรีย์ตั้งอยู่กลางวงเวียน จัดเป็นLANDMARK สำคัญของจังหวัดเมื่อจะเข้าเมือง

สถานที่ พระที่นั่งไกรสรสีหราช (พระที่นั่งเย็น หรือ
ตำนกทะเลชุบศร

ประเภท ประวัติศาสตร์ ฯ

พิกัด 6774/1 6379

ระวางแผนที่ ND47-8 IV/5138 IV

ที่ตั้ง อยู่ที่ตำบลทะเลชุบศร อำเภอเมืองลพบุรี ห่างจากตัวเมืองไปประมาณ 4 กิโลเมตร

ประวัติความเป็นมา

พระที่นั่งไกรสรสีหราช หรือพระที่นั่งเย็นที่ประทับอีกแห่งหนึ่งของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ณ เมืองลพบุรี สมเด็จพระนารายณ์ ฯ โปรด ฯ ให้สร้างขึ้นเพื่อทรงสำราญพระราชอิริยาบถบันทึกของชาวฝรั่งเศส กล่าวว่า เมื่อสมเด็จพระนารายณ์ ฯ ประพาสป่าล่าช้างบริเวณภูเขาทางทิศตะวันออก แล้วจะกลับเข้าเสด็จประทับ ณ พระที่นั่งองค์นี้ สร้างขึ้นในปีใดในรัชกาลของพระองค์ไม่ทราบแน่ชัด แต่จากการที่พระองค์ได้ทรงต้อนรับพระราชอาคันตุกะจากประเทศฝรั่งเศส ณ พระที่นั่งใน พ.ศ. 2228 จึงเป็นหลักฐานที่แน่ชัดว่าพระที่นั่งเย็นได้สร้างก่อน พ.ศ. 2228 องค์พระที่นั่งตั้งอยู่บนเกาะกลางทะเลชุบศร ที่มีเขื่อนหินถือปูนล้อมรอบ สภาพปัจจุบันเหลือแต่ผนังเครื่องบนหักพังหมดแล้ว

ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของพระที่นั่งองค์นี้คือ เป็นพระที่นั่งชั้นเดียว มีผังเป็นทรงจตุรมุขตรงมุขหน้ามีมุขเด็จยื่นออกมา และมีสี่หับญชรกลางมุขเด็จ สำหรับสมเด็จพระนารายณ์ ฯ เสด็จออกชมน้ำต่าง และชมน้ำประตุทำเป็นชมน้ำเวียนแก้ว เป็นแบบแผนที่นิยมทำกันมากในอาคารสมัยสมเด็จพระนารายณ์ ฯ

ในบริเวณพระที่นั่งเย็นมีอาคารเล็ก ๆ ก่อด้วยอิฐอื่น ๆ อีก ซึ่งทำประตุน้ำต่างเป็นแบบโค้งแหลม ซึ่งเข้าใจว่าคงเป็นที่พักทหาร ด้านหน้าและด้านหลังพระที่นั่ง มีเกยทรงม้าหรือข้างด้านละแห่ง

พระที่นั่งเย็นมีความสำคัญในฐานะที่สมเด็จพระนารายณ์ ฯ ใช้เป็นสถานที่สำรวจจันทรุปราคา เมื่อ 11 ธันวาคม พ.ศ. 2228 ร่วมกับบาทหลวงเยซุอิต และบุคคลในคณะทูตชุดแรก ที่พระเจ้าหลุยส์ที่ 14 แห่งประเทศฝรั่งเศสส่งมาเจริญสัมพันธไมตรี เหตุที่ได้ใช้พระที่นั่งเย็นเป็นที่สำรวจจันทรุปราคา มีบันทึกของชาวฝรั่งเศส

กล่าวว่าเป็นที่เหมาะสมควรมองเห็นได้ทุกด้าน และมีพื้นที่กว้างมากพอสำหรับที่จะติดตั้งเครื่องมือ ยังมีภาพการสำรวจจันทรุปราคาที่พระที่นั่งเย็นซึ่งชาวฝรั่งเศสวาดไว้ เป็นรูปสมเด็จพระนารายณ์ ฯ ทรงสวมลอมพอก ทรงกล้องส่องยาว วางบนขาตั้งทอดพระเนตรดวงจันทร์จากสี่หับญชรของพระที่นั่งเย็น และตรงเจดีย์สองข้างสี่หับญชรด้านหนึ่งมีขุนนางหมอบกราบ อีกด้านหนึ่งมีนักดาราศาสตร์กำลังสังเกตการณ์โดยใช้กล้องส่อง จึงกล่าวได้ว่า การศึกษาวิชาดาราศาสตร์สมัยใหม่เกิดขึ้นครั้งแรกในประเทศไทย ณ พระที่นั่งเย็น เมืองลพบุรี

นี้เอง

สภาพทั่วไปและศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว

เป็นซากโบราณสถานที่ค่อนข้างรกร้าง เหลือเพียงผนังอาคารบางหลังเท่านั้นแต่มีบริเวณกว้างพอที่จะปรับปรุงเป็นลานจอดรถและสิ่งอำนวยความสะดวกได้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถานที่ สระแก้ว

ประเภท ประวัติศาสตร์ฯ

พิกัด

ระวางแผนที่ ND47-8 IV/5138 IV

ที่ตั้ง กลางวงเวียนศรีสุริโยทัยหรือวงเวียนสระแก้ว ถนนนารายณ์มหาราช ใกล้เคียง ใกล้เคียง กับสวนสัตว์สระแก้ว ลพบุรี

ประวัติความเป็นมา

สระแก้วเก่า ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของโรงพยาบาลทหารบก เป็นสระน้ำโบราณ ปัจจุบันตื้นเขินและได้ขุดลอกขึ้นใหม่อยู่ในบริเวณสวนสัตว์ลพบุรี

ส่วนสระแก้วใหม่ ตั้งอยู่กลางวงเวียนศรีสุริโยทัย เป็นสระน้ำขนาดใหญ่ขุดเมื่อ พ.ศ. 2481 - 2482 ทางกรมได้สร้างรูปคล้ายพานขนาดใหญ่ตรงกลางสระ มีรูปคล้ายเทียนตั้งบนกลางพาน ประดับเครื่องหมายประจำกระทรวงต่าง ๆ รอบขอบพาน มีสะพานคอนกรีตเชื่อมพานกลางสระและวงเวียนโดยรอบทั้ง 4 ทิศ มีที่นั่งพักผ่อนโดยรอบ ที่เชิงสะพานมีรูปคล้ายสี่เหลี่ยมเป็นคู่ ๆ 4 คู่

สภาพทั่วไปและศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว

เป็นวงเวียนอยู่กลางถนน จัดเป็น LANDMARK ที่สำคัญอีกแห่งหนึ่ง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถานที่ วัดสันเปาโล

ประเภท ประวัติศาสตร์ ฯ

พิกัด

ระวางแผนที่ ND47-8 IV/5138 IV

ที่ตั้ง ถนนร่วมมิตร ทางเข้าวิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี ตอนเหนือคลองท่อเล็กน้อย อำเภอเมืองลพบุรี

ประวัติความเป็นมา

วัดสันเปาโลเป็นวัดที่พวกบาทหลวงเยซุอิต สร้างขึ้นในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์ ฯ ยังคงเหลือเพียงผนังด้านหนึ่งและหอดูดาว ซึ่งชำรุดหักพังไปมากแล้ว คำว่า "สันเปาโล" คงจะเพี้ยนมาจากคำว่า เซนต์ปอล หรือ แซงต์เปาโล (Saint Paul) ชาวบ้านมักเรียกว่า ตึกสันเปาหล่อ

สภาพทั่วไปและศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว

เหลือแต่ฐานและผนังห่อระฆังบางส่วน บริเวณโดยรอบมีต้นไม้ใหญ่ร่มรื่น กำลังได้รับการบูรณะชุดแต่ง

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถานที่ วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ

ประเภท ประวัติศาสตร์ ฯ

พิกัด 6740/16363

ระวางแผนที่ ND47-8 IV/5138 IV

ที่ตั้ง ตั้งอยู่หลังสถานีรถไฟลพบุรี ในอำเภอเมืองลพบุรี

ประวัติความเป็นมา

วัดพระศรีรัตนมหาธาตุมีเนื้อที่ประมาณ 20 ไร่ เป็นวัดใหญ่และมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์มากวัดหนึ่ง มีโบราณสถานที่สำคัญต่าง ๆ มากมาย พระปรางค์องค์ใหญ่ตั้งอยู่ประมาณกึ่งกลางของพื้นที่ มีเจดีย์และปรางค์องค์เล็ก ๆ สร้างล้อมรอบ มีระเบียงคตถึงสองชั้น

วัดนี้เริ่มสร้างตั้งแต่เมื่อใดไม่ปรากฏหลักฐานที่แน่ชัด แต่ในสมัยอยุธยาปรากฏหลักฐานว่า สมเด็จพระมหาจักรพรรดิได้ทรงปฏิสังขรณ์คราวหนึ่ง และรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์ ฯ ได้ทรงปฏิสังขรณ์อีกครั้งหนึ่ง แต่จากการศึกษาศิลปสถาปัตยกรรมและศิลปประติมากรรมที่ปรากฏในวัดพระศรีมหาธาตุพอจะกำหนดโบราณสถานต่าง ๆ ได้ว่า

1. ปรางค์ประธานองค์ใหญ่ ก่อด้วยศิลาแดงตั้งแต่ฐานถึงหน้าบัน เหนือขึ้นไปเป็นอิฐจนถึงยอด ตอนหน้าปรางค์มีมุขยื่นออกมา มีผู้กำหนดอายุไว้ว่าพระปรางค์ได้สร้างขึ้นสองรุ่น รุ่นแรกสร้างราว พ.ศ. 1600 แล้วพังเหลือแต่ฐาน ภายหลังจึงสร้างองค์ปรางค์ที่เห็นอยู่ทุกวันนี้ขึ้นเป็นรุ่นที่สองในราว พ.ศ. 1800 เป็นปรางค์ที่ผิดไปจากแบบปรางค์เขมร แต่คงอิทธิพลศิลปะเขมรแบบบายอนอยู่ ที่เห็นชัดคือ ลวดลายปูนปั้นตกแต่งองค์ปรางค์ซึ่งทำให้เข้าใจว่าปรางค์องค์ที่เห็นได้สร้างขึ้นเมื่อคนไทยมีอำนาจในภูมิภาคนี้แล้ว

2. ปรางค์องค์เล็ก ที่มีภาพเขียนสีภายใน เป็นปรางค์ที่ต่างกับปรางค์แบบอยุธยาตอนต้น คือยังไม่ทำเป็นปรางค์รูปทรงผักข้าวโพด และยอดยังคงแกะสลักเป็นบัวไม่ได้เป็นนาคศูลย์ เข้าใจว่าคงจะมีอายุรุ่นเดียวกับปรางค์ประธานองค์ใหญ่ คือพุทธศตวรรษที่ 18 เช่นกัน ภายในปรางค์มีรูปเขียนด้วยสีฝุ่นเป็นรูปพระพุทธเจ้าและพระสาวก เป็นจิตรกรรมฝาผนังยุคต้นที่น่าสนใจมาก

3. วิหารเก้าห้องและวิหารหรือโบสถ์อื่นอีก 2 หลัง เป็นลักษณะสถาปัตยกรรมแบบสมเด็จพระนารายณ์ ฯ โดยเฉพาะคือลักษณะวงโค้งตรงประตูและหน้าต่างทำเป็นแบบโค้งแหลมและโค้งมน ซึ่งได้รับอิทธิพลจากสถาปัตยกรรมยุโรป

4. เจดีย์รายและปรางค์ ที่อยู่ภายนอกเขตระเบียงคตชั้นนอก เป็นลักษณะสถาปัตยกรรมแบบอยุธยายุคต้น ส่วนเจดีย์ตั้งอยู่ระหว่างระเบียงคตชั้นในและชั้นนอก เช่นเจดีย์มีบัวปากฐานเป็นรูปกลีบบัวรอบองค์ระฆัง หรือเจดีย์ที่มีรูปทรงเป็นฐานสิงห์ เจดีย์ย่อมุมไม้สิบสอง เป็นเจดีย์แบบอยุธยาตอน

ปลาย ที่เข้าใจว่าคงได้สร้างขึ้นพร้อมกับการบูรณะปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนมหาธาตุครั้งใหญ่ในรัชสมัย สมเด็จพระนารายณ์ ฯ

จึงกล่าวได้ว่าวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ ได้มีการก่อสร้างซ่อมแซมเพิ่มเติมซ่อมกันหลายครั้ง นับตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 16 เป็นต้นมา และได้รับการสร้างเสริมครั้งใหญ่ในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์ ฯ เข้าใจว่าหลังจากเมืองลพบุรีลดความสำคัญลงแล้ว วัดพระศรีรัตนมหาธาตุเป็นวัดใหญ่ไม่มีผู้ใดดูแลรักษา จึงต้องถูกทิ้งร้างมาจนปัจจุบัน

สภาพทั่วไปและศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว

เป็นโบราณสถาน ที่ได้รับการบูรณะขุดแต่งและบำรุงรักษาอย่างดี มีสิ่งที่เหลือให้เห็นเป็นชิ้นเป็นอัน กล่าวได้มากที่สุดแห่งหนึ่งในบรรดาโบราณสถานของลพบุรี นอกเหนือไปจากพระราชวังพระนารายณ์ราชนิเวศน์ ในบริเวณมีต้นไม้ใหญ่ให้ร่มเงาอยู่มากพอสมควร เข้าชมได้ทุกวันเสียค่าเข้าชมคนละ 5 บาท

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถานที่ วัดเสาชิงช้า

ประเภท ประวัติศาสตร์ ฯ

พิกัด

ระวางแผนที่ ND47-8 IV/5138 IV

ที่ตั้ง ตั้งอยู่บนถนนฝรั่งเศส ซึ่งตัดเชื่อมระหว่างพระราชวังพระนารายณ์ ฯ กับบ้านหลวงรับราชทูต

ประวัติความเป็นมา

วัดเสาชิงช้า เป็นวัดเก่าแก่เดิมแยกเป็น 2 วัดคือ วัดรวมกับวัดเสาชิงช้า พระยาโบราณราชธานินทร์ (พร เดชะคุปต์) สมุหเทศาภิบาลมณฑลอยุธยา ได้รายงานกราบทูลเสนอความเห็นต่อสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส เมื่อคราวเสด็จตรวจการคณะสงฆ์ในมณฑลอยุธยาว่า วัดรวมมีโบสถ์ วัดเสาชิงช้ามีวิหาร สมควรจะรวมเป็นวัดเดียวกัน ทรงพระดำริเห็นชอบให้รวมกันและให้เรียกชื่อว่า วัดเสาชิงช้า

วัดนี้มีโบราณสถานที่ควรชมคือ พระวิหารซึ่งแต่เดิมคงสร้างขึ้นเพื่อเป็นศาสนสถานของศาสนาอื่น เพราะจากแผนที่ของช่างชาวฝรั่งเศสทำให้ระบุว่าพื้นที่บริเวณนั้นเป็นที่พำนักของชาวเปอร์เซีย พระวิหารหลังนี้อาจเป็นที่ประกอบพิธีทางศาสนาอิสลามของชาวเปอร์เซียก็เป็นได้ นอกจากนี้ก็มี ตึกปิฎก ตึกคชสาร หรือตึกโคระส่วน เป็นตึกเก่าสันนิษฐานว่าใช้เป็นที่พำนักของแขกเมืองและราชทูตต่างประเทศชาวเปอร์เซีย

สภาพทั่วไปและศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว

พระวิหารกำลังอยู่ระหว่างการบูรณะซ่อมแซมบริเวณและโบราณสถานเช่น ตึกปิฎก ตึกคชสาร ปัจจุบันเป็นกฎที่ทูลโทรมมากและถูกกฎที่สร้างรุ่นหลังเบียดบังหมด ถนนฝรั่งเศสหน้าวัดได้รับการจัดตกแต่งด้วยโคมไฟและกระถางต้นไม้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถานที่ วัดกวีศราราม

ประเภท ประวัติศาสตร์ ๙

พิกัด

ระวางแผนที่ ND47-8 IV/5138 IV

ที่ตั้ง ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของพระราชวังพระนารายณ์ ๙ ถนนเทพราชา

ประวัติความเป็นมา

วัดนี้เดิมชื่อ "วัดขวิด" สันนิษฐานว่าเป็นวัดที่สร้างในสมัยอยุธยา พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงบูรณะปฏิสังขรณ์ประวัติความเป็นมามีอยู่ว่า ปลายรัชกาลของสมเด็จพระนารายณ์ ๙ นั้น เกิดความวุ่นวายเกี่ยวกับการเมืองขณะที่พระองค์ทรงพระประชวรหนัก บรรดาข้าราชการบริวารผู้จงรักภักดีใคร่ที่จะขออุปสมบทอุทิศถวาย พระองค์ก็ทรงอนุญาตพระราชทานผ้าไตรจีวรอัฐบริวารพร้อมและได้บรรพชาอุปสมบทแก่พวกนั้นในพระราชวังได้ทรงถวายพระที่นั่งองค์หนึ่งให้เป็นเขตวิสุงคามสีมาเพื่อทำการอุปสมบท หลังจากการอุปสมบทแล้วก็ได้มีการถ่ายถอนเขตวิสุงคามสีมา เลยกกลายเป็นว่าวัดอยู่ในวัง จนร่วงเลยมาจนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงดำริว่า วัดจะอยู่ในพระราชฐานนั้นมีสมควร จึงทรงได้ถอนเขตวิสุงคามสีมาออกจากพระราชวัง และทรงเห็นว่าวัดขวิดอยู่ใกล้กับพระราชวังจึงทรงบูรณะปฏิสังขรณ์ขึ้นแทน

สภาพทั่วไปและศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว

วัดนี้มีสิ่งที่น่าสนใจคือ พระอุโบสถ มีรูปทรงงดงามเป็นแบบอยุธยาตอนปลาย มีมุขเด็จและมุขประเจ็ด หน้าต่างเป็นแบบเจาะ บานประตูเป็นภาพแกะไม้พระนารายณ์ทรงครุฑและทรงสิงห์ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์สถิตีราชพระอุโบสถแห่งนี้เป็นที่ถือน้ำพิพัฒน์สัตยาของข้าราชการ นอกจากนั้นก็มีเจดีย์คู่ เจดีย์องค์ใหญ่ หอไตร และบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถานที่ วัดมณีชลขันธ์

ประเภท ประวัติศาสตร์ ฯ

พิกัด

ระวางแผนที่ ND47-8 IV/5138 IV

ที่ตั้ง ตั้งอยู่บนเกาะด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือของตัวเมืองลพบุรี ปัจจุบันมีสะพานและถนนสายลพบุรี - สิงห์บุรี เชื่อมจนไม่รู้สึกรู้ว่าเป็นเกาะ

ประวัติความเป็นมา

วัดนี้เดิมชื่อว่า "วัดเกาะแก้ว" เพราะเป็นวัดตั้งอยู่บนเกาะกลางน้ำ สภาพปัจจุบันถูกถมดินจนไม่เห็นร่องรอยเดิม สิ่งที่น่าสนใจในวัดนี้คือ เจดีย์หลวงพ่อด่าง พระอุโบสถ พระวิหาร และพระพุทธรูปใหญ่ริมน้ำ ซึ่งมีลักษณะงดงามมาก ในนาเทศกาลเดือนสิบสอง วัดนี้จะเป็นแหล่งชุมนุมของประชาชนมาแข่งเรือและลอยกระทงกัน

สำหรับเรื่องเกี่ยวกับเจดีย์หลวงพ่อด่างนี้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์ไว้เมื่อคราวเสด็จประพาสมณฑลอยุธยา พ.ศ. 2421 มีความตอนหนึ่งว่า "ขรัวแสงคนทั้งปวงนับถือกันว่าเป็นผู้มีวิชา เดินตั้งแต่เมืองลพบุรีเข้า ลงไปฉันทเพลที่กรุงเทพฯ ฯ ได้เป็นคนกว้างขวาง เจ้านายขุนนาง รู้จักกันหมด ได้สร้างเจดีย์ไว้องค์หนึ่งที่วัดมณีชลขันธ์ ตัวไม่ได้อยู่วัดนี้หน้าเข้าพรรษาอยู่ที่วัดอื่น ถ้าออกพรรษาแล้วมาปลูกโรงอุโบสถเจดีย์องค์นี้ ซึ่งก่อสร้างองค์เดียวไม่ยอมให้คนอื่นช่วย ราษฎรนับถือพากันช่วยเรียรายอิฐปูน และพระเจดีย์องค์นี้จะทำแล้วเสร็จตลอดไปหรือจะทิ้งให้คนอื่นช่วยเมื่อตายแล้ว ไม่ได้ตามดูของเขาก็สูงดีอยู่..."

ปัจจุบันเจดีย์หลวงพ่อด่าง ซึ่งเป็นเจดีย์ย่อมุมไม้สิบสองทรงสูงชลูดกำลังเอนไปทางด้านทิศใต้จนบางคนให้สมญานามใหม่ว่า "หอเอนเมืองลพบุรี"

สภาพทั่วไปและศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว

ปัจจุบันบริเวณวัดถูกแบ่งออกเป็น 2 ส่วน เพราะมีถนนตัดผ่ากลางวัด ทำให้สูญเสียสภาพแวดล้อมที่ดีไปมาก สิ่งก่อสร้างในวัดส่วนใหญ่เป็นของสร้างขึ้นใหม่ ไม่ค่อยมีต้นไม้ใหญ่ให้ร่มเงา

สถานที่ วัดตองปุ

ประเภท ประวัติศาสตร์ ฯ

พิกัด

ระวางแผนที่ ND47-8 IV/5138 IV

ที่ตั้ง ตั้งอยู่หลังโรงเรียนพิบูลวิทยาลัย ตำบลทะเลชุบศร อำเภอเมืองลพบุรี ทางเข้าเป็นถนนเล็ก ๆ

ประวัติความเป็นมา

วัดตองปุ เป็นวัดเก่าแก่ที่มีความสำคัญวัดหนึ่ง ในอดีตเคยเป็นที่ชุมนุมกองทัพไทย ในวัดตองปุนี้มีโบราณสถานและโบราณวัตถุที่น่าสนใจหลายอย่างเช่น พระอุโบสถ วิหาร ห่อไตร่ คลัง และหอระฆัง ล้วนเป็นสถาปัตยกรรมในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ ภายในพระวิหารมีจิตรกรรมฝาผนังเขียนรอบทั้งสี่ด้านล้วนเป็นภาพที่หาดูได้ยาก นอกจากนี้ยังมีเจดีย์ลักษณะคล้ายกับเจดีย์หลวงพ้อแสง วัดมณีชลขันธ์ แต่มีขนาดเล็กกว่าและสัดส่วนงดงาม

สภาพทั่วไปและศักยภาพของการท่องเที่ยว

เป็นวัดในเมืองที่โบราณสถานสมัยสมเด็จพระนารายณ์ ฯ ที่น่าสนใจหลายแห่งแต่ในโบราณสถาน และภาพจิตรกรรมฝาผนังเหล่านั้นอยู่ในสภาพที่ทรุดโทรมมาก โบสถ์และวิหารกำลังได้รับการบูรณะซ่อมแซมใหม่

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นอกจากแหล่งท่องเที่ยวที่กล่าวมาแล้ว เนื่องจากลพบุรีเป็นเมืองเก่าที่มีประวัติความเป็นมาสืบเนื่องกันมายาวนาน ดังนั้นจึงมีซากโบราณสถานหลงเหลืออยู่อีกเป็นจำนวนมากโดยเฉพาะในเขตอำเภอเมือง แหล่งท่องเที่ยวขนาดเล็กเหล่านี้ส่วนใหญ่หากได้รับการบูรณะและตกแต่งบริเวณอีกเล็กน้อย แม้จะไม่สามารถเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่จะต้องแวะเยือนได้ แต่ก็ช่วยประดับเมืองให้สวยงามและมีบรรยากาศของเมืองเก่าเป็นเสน่ห์ของเมืองที่ต่างไปจากเมืองอื่น โบราณสถานขนาดเล็กเหล่านี้ได้แก่

- ป้อม 2 แห่ง คือ ป้อมท่าโพธิ์ และป้อมชัยชนะสงคราม ป้อมท่าโพธิ์อยู่บนเนินท่าโพธิ์ทางทิศเหนือของวัดมณีชลขันธ์ ป้อมชัยชนะสงครามอยู่ทางทิศตะวันออกของสถานีรถไฟลพบุรี
- ประตูเมือง สร้างมาแต่สมัยสมเด็จพระนารายณ์ ๗ เหลืออยู่ 2 แห่ง คือประตูชัยอยู่ทางมุมกำแพงพระราชวังพระนารายณ์ราชานิเวศน์ด้านตะวันออกเฉียงใต้สุดถนนสุรศักดิ์ และประตูเพี้ยดอยู่ในค่ายสมเด็จพระนารายณ์ ๗
- ประตูน้ำ 1 แห่ง คือ ประตูปากจั่นอยู่ขอบทะเลชุบศรทางทิศใต้ติดถนนหน้าวัดไก่อ
- วัดราชา เป็นวัดร้างอยู่ริมถนนหน้าพระราชวังพระนารายณ์ราชานิเวศน์ เขตตำบลท่าหิน
- วัดอินทรา เป็นวัดร้างอยู่ตรงข้ามวัดนครโกษา คนละฝั่งทางรถไฟอยู่ใกล้วัดราชา
- วัดปิ่น วัดร้างอยู่หลังศาลลูกศรใกล้บ้านหลวงรับราชทูต
- วัดบันไดหิน วัดร้างตั้งอยู่ติดสถานีรถไฟด้านทิศใต้ เชื่อมกับวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ
- ศาลลูกศร สันนิษฐานว่าลูกศรนั้นคือหลักเมืองโบราณ ปัจจุบันเป็นแท่งหินอยู่ในศาลเจ้าแบบจีน ซึ่งเพิ่งสร้างขึ้นใหม่เมื่อปี พ.ศ. 2521
- ศาลเจ้าพ่อเทพ อยู่ที่วัดนิโครธ (ร้าง) ในเขตบ้านท่ากระยาง รอบ ๆ ศาลมีต้นไม้ใหญ่เป็นจำนวนมาก ทำให้บริเวณร่มรื่นอาจจัดตกแต่งเป็นสวนของชุมชนได้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ชุดที่

วันที่สัมภาษณ์.....

เวลาที่สัมภาษณ์.....

ผู้สัมภาษณ์.....

แบบสอบถามชุมชนแออัดเมืองลพบุรี

แบบสอบถามชุดนี้ เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์

เรื่อง แนวทางการพัฒนาชุมชนแออัดในเมืองประวัติศาสตร์ลพบุรี

ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คำชี้แจง : แบบสอบถามนี้มี 4 ส่วน 45 ข้อ รวมทั้งหมด 3 หน้า

โปรดกรอกข้อความและขีดเครื่องหมาย X หน้าคำตอบให้ตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด

ส่วนที่ 1 : สภาพทั่วไปทางด้านประชากรและเศรษฐกิจ

1. ชื่อชุมชน.....
2. อายุชุมชน.....ปี
3. ผู้ให้สัมภาษณ์: เพศ 1) ชาย 2) หญิง อายุ.....ปี
4. อาศัยอยู่ในชุมชนนี้มาประมาณ.....ปี
สถานที่ในครอบครัว 1) หัวหน้า 2) สมาชิก 3) ผู้อยู่อาศัย
5. สถานภาพสมรส 1) โสด 2) สมรส 3) หย่า 4) ฝ่ายหนึ่งเสียชีวิต
6. ท่านมีบุตรกี่คน.....คน
7. ในที่อยู่อาศัยของท่านมีคนอยู่ด้วยทั้งหมดกี่คน.....คน,.....ครัวเรือน
8. จำนวนของสมาชิกในที่อยู่อาศัยของท่าน ผู้สูงอายุ (39-60ปี).....คน (26—38) ผู้ใหญ่.....คน
วัยรุ่น(13-25ปี).....คน (13 <) เด็กเล็ก.....คน
10. ระดับการศึกษา 1) ไม่ได้เรียน 2) < ป.4 3) มัธยมต้น 4) มัธยมปลาย 5) สายอาชีพ
6) ปริญญาตรี 7) สูงกว่าปริญญาตรี
11. ท่านมีอาชีพ 1) รับจ้าง 2) ค้าขาย 3) รับราชการ 4) รัฐวิสาหกิจ
5) ทำงานบริษัท 6) อื่น ๆ (ระบุ.....)
ระยะทางจากบ้านถึงที่ทำงาน.....กิโลเมตร
เวลาทำงานกลางวัน.....
เวลาทำงานกลางคืน.....
12. รายจ่ายเฉลี่ยต่อเดือนบาทต่อเดือน
13. ในที่อยู่อาศัยของท่านมีกี่คนที่ทำงานแล้ว.....คน
14. ท่านมีงานพิเศษหรือไม่ 1) ไม่มี 2) มี(ระบุ.....)
15. ท่านมีเงินออมหรือไม่ 1) ไม่มี เพราะ..... 2) มี
16. ในบ้านของท่านมีเครื่องใช้อะไรบ้าง 1) วิทยุ 2) พัดลม 3) หม้อหุงข้าว
4) โทรทัศน์ขาวดำ 5) เตารีด 6) เตาแก๊ส 7) โทรทัศน์สี 8) วีดีโอ 9) แอร์ 10) เครื่องซักผ้า
11) โทรศัพท์ 12) ตู้เย็น 13) วิทยุเทป 14) อื่น ๆ (ระบุ.....)

ส่วนที่ 2 : สภาพทางด้านกายภาพ (ลักษณะที่อยู่อาศัยและการครอบครองที่ดิน)

17. ลักษณะที่อยู่อาศัย 1) ห้องเดี่ยว 2) ห้องรวม 3) บ้าน 1 ชั้น 4) บ้าน 2 ชั้น
5) อื่น ๆ (ระบุ.....)
18. วัสดุที่ใช้สร้าง 1) ไม้ 2) อิฐและปูน 3) ผสมทั้งไม้และอิฐ 4) อื่น ๆ (ระบุ.....)
19. ขนาดที่อยู่อาศัยทั้งหมด.....ตารางเมตร
20. สภาพการครองที่อยู่อาศัย 1) เจ้าของ 2) ผู้เช่า (ไม่ทำข้อ 25) 3) อื่น ๆ (ระบุ.....)
21. ในกรณีที่เป็นห้องเช่า เสียค่าเช่าต่อเดือน.....บาทต่อเดือน
22. ในกรณีที่เป็นบ้านเช่า เสียค่าเช่าต่อเดือน.....บาทต่อเดือน
23. ท่านเคยปรับปรุงหรือซ่อมแซมที่อยู่อาศัยของท่านหรือไม่ 1) ไม่เคย 2) เคย..... ครั้ง
24. สาเหตุที่ไม่เคยหรือเคยปรับปรุงที่อยู่อาศัย
-
25. สภาพการครอบครองที่ดินของท่าน 1) เจ้าของ (ไม่ต้องทำข้อ 26-28) 2) บุกรุก(ไม่ต้องทำข้อ 27,28)
3) เช่าที่เอกชน 4) เช่าที่วัด 5) เช่าที่รัฐ 6) มีมากกว่า 1 เจ้าของ 7) อื่น ๆ (ระบุ.....)
26. ถ้าท่านไม่ใช่เจ้าของที่ดิน ที่ดินดังกล่าวเป็นของใคร
1) ทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ 2) ที่ราชพัสดุ 3) ที่กรมศิลปากร 4) ที่กรมธนารักษ์
5) ที่ของกรมทหาร 6) ที่สาธารณะ 7) มีมากกว่า 1 เจ้าของ (ระบุ.....)
27. ท่านเสียค่าเช่าปีละ.....บาท
28. ท่านต่อสัญญาเช่าที่ครั้งละกี่ปี.....
29. ท่านเคยเจอปัญหาการไล่ที่ในที่อยู่ปัจจุบันหรือไม่
1) ไม่เคย 2) เคย โดยมีการ.....
30. สิ่งใดที่แสดงถึง ความมั่นคงในที่อยู่อาศัย ของท่าน
-
31. ท่านอยากย้ายไปอยู่ที่อื่นหรือไม่ 1) ไม่อยาก เพราะ.....
2) อยาก เพราะ.....

ส่วนที่ 3 : สภาพทางด้านกายภาพ (สาธารณูปโภค)

32. ท่านใช้น้ำจากที่ไหน 1) น้ำประปา (มีมิเตอร์เอง) 2) น้ำประปา (ซื้อเป็นถังหรือต่อจากบ้านอื่น)
3) น้ำคลอง 4) อื่น ๆ (ระบุ.....)
ค่าน้ำประปาเฉลี่ยเดือนละ.....บาท
33. ท่านใช้ไฟฟ้าจากที่ไหน 1) ไม่ใช้ไฟฟ้า 2) ใช้ไฟฟ้า (มีมิเตอร์เอง)
3) ใช้ไฟฟ้า (ต่อจากบ้านอื่น) 4) อื่น ๆ (ระบุ.....)
ค่าไฟฟ้าเฉลี่ย เดือนละบาท

34. ท่านใช้โทรศัพท์ที่ไหน 1) โทรศัพท์ในบ้าน 2) โทรศัพท์สาธารณะ แบบ 5 บาท
3) โทรศัพท์สาธารณะ แบบ 1 บาท 4) อื่น ๆ (ระบุ.....)
35. ที่อยู่อาศัยของท่านมีทางระบายน้ำหรือไม่
1) ไม่มี เทล่งพื้น 2) ไม่มี เทล่งคูคลอง 3) มีทางระบายน้ำ 4) มีท่อระบายน้ำ
36. ท่านทิ้งขยะที่ไหน (ถ้าตอบข้อ 3-6 ต้องทำข้อ 37)
1) เมาทิ้งเอง 2) ทิ้งลงคูคลอง 3) เดินไปที่จุดทิ้งของชุมชน 4) เทศบาลมาเก็บหน้าบ้าน
5) มีคนรับจ้างเก็บขยะไปทิ้ง 6) อื่น ๆ (ระบุ.....)
37. ความบ่อยครั้งของการจัดเก็บขยะ
1) ไม่มีการจัดเก็บ ปล่อยไว้อย่างนั้น 2) ไม่มีจัดเก็บ นาน ๆ เมาทิ้ง 3) นาน ๆ มาเก็บ

ส่วนที่ 4 : สภาพทางด้านกายภาพ (สาธารณูปการ)

38. ในชุมชนของท่านมี^๑หัวดับเพลิงและอุปกรณ์ดับเพลิงหรือไม่ 1) มีพอ 2) มีไม่พอ 3) ไม่มี
39. ถ้าท่านมีเด็กเล็ก ท่านจะเลี้ยงดูที่ไหน 1) ที่บ้าน เลี้ยงเอง/ญาติช่วย 2) จ้างคนมาเลี้ยง
3) มีคนรับจ้างเลี้ยงเป็นกลุ่มเล็ก ๆ 4) มีสถานรับเลี้ยงเด็กเล็ก 5) อื่น ๆ (ระบุ.....)
40. ท่านมีลูก ท่านส่งเข้าเรียนที่ 1) โรงเรียนรัฐ เพราะ.....
2) โรงเรียนเอกชน เพราะ.....
41. ท่านมีปัญหาอะไรในการส่งลูกเข้าโรงเรียนนอกจากเรื่องเงิน.....
42. ถ้าท่านหรือสมาชิกในครอบครัวเจ็บป่วย ส่วนใหญ่ จะไปรักษาตัวที่ไหน
1) ซื้อมากินเอง 2) ศูนย์บริการสาธารณสุข 3) คลินิกเอกชน 4) โรงพยาบาลรัฐ.....
5) โรงพยาบาลเอกชน..... 6) อื่น ๆ (ระบุ.....)
43. ท่านใช้เวลาพักผ่อนในกิจกรรมประเภทใดมากที่สุด.....
44. ในชุมชนของท่านเด็กเล็กมักจะเล่นกันบริเวณใด.....
45. วิทยุของท่านมีกิจกรรมในเวลาว่างอย่างไร.....

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

5. การสัมภาษณ์

- ชุมชนของท่านมีคณะกรรมการชุมชนหรือไม่ 1) ไม่มี 2) มี 3) อื่น ๆ เช่น การรวมตัวกันเอง
- ท่านเป็นสมาชิกองค์กรต่าง ๆ ในชุมชนหรือไม่ 1) ไม่เป็น 2) เป็น (ระบุ.....)
- ชุมชนของท่านได้รับการช่วยเหลือในเรื่องต่าง ๆ (ด้านกายภาพ, การศึกษา, อนามัย ฯลฯ) หรือไม่ (GO&NGO)
 - 1) ไม่มี 2) มี เป็นการช่วยเหลือด้าน.....จาก.....
 - เป็นการช่วยเหลือด้าน.....จาก.....
 - เป็นการช่วยเหลือด้าน.....จาก.....
 - เป็นการช่วยเหลือด้าน.....จาก.....
 - เป็นการช่วยเหลือด้าน.....จาก.....
- สภาพทางเข้าออกชุมชน
 - 1) สะดวก 2) ไม่สะดวก 3) อยู่ใกล้เส้นทางสัญจร 4) อยู่ไกลเส้นทางสัญจร
 - 5) อื่น ๆ
- สภาพทางเดินเท้าในชุมชน
 - 1) ทางเดินดิน ขรุขระ 2) ทางเดินดินใช้การได้ 3) ทางเดินไม้ สภาพไม่ดี 4) ทางเดินไม้ ใช้การได้
 - 5) ทางเดินคสล. สภาพไม่ดี 6) ทางเดินคสล. ใช้การได้
- สภาพที่อยู่อาศัยของผู้ถูกสัมภาษณ์
 - 1) คับแคบ 2) ปานกลาง ไม่อึดอัด 3) ค่อนข้างใหญ่ 4) สภาพดี เพราะเพิ่งสร้างใหม่
 - 5) สภาพดี เพราะปรับปรุงซ่อมแซม 6) สภาพพอใช้ได้ 7) สภาพทรุดโทรม เก่ามาก
 - 8) อื่น ๆ
- สภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย
 - 1) สะอาดเรียบร้อย 2) สกปรก ขยะมีกลิ่นอับ 3) ท่อน้ำอุดตัน 4) บ้านเรือนแออัด
 - 5) ทางเดินในชุมชนคับแคบมากและคดเคี้ยว 6) ทางเดินเปลี่ยว 7) มีน้ำท่วมขัง 8) มีการรุกร้ำาริมคลอง
 - อื่น ๆ

ปัญหาในชุมชน

- ชุมชนของท่านมีปัญหาอะไรบ้าง (เรียงตามลำดับความสำคัญ) และท่านอยากให้มีการแก้ไขอย่างไร

ปัญหา

การแก้ไข

อันดับที่ 1.....

อันดับที่ 2.....

อันดับที่ 3.....

.....

สภาพแวดล้อมในชุมชน

- ท่านคิดว่าชุมชนของท่านมีปัญหาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมอะไรบ้าง และอยากให้มีการแก้ไขอย่างไร

ปัญหา

การแก้ไข

อันดับที่ 1.....

อันดับที่ 2.....

อันดับที่ 3.....

- โบราณสถานที่ดีกับชุมชนของท่านชื่อ.....

โบราณสถานดังกล่าวมีสภาพอย่างไร.....

ส่งผลกระทบต่อชุมชน.....

และท่านอยากให้มีการแก้ไขปรับปรุงอย่างไร.....

- โบราณสถานดังกล่าวมีความสำคัญกับชุมชนของท่านหรือไม่อย่างไร

1) ไม่สำคัญ เพราะ.....

2) สำคัญ เพราะ.....

- มุมมองภายนอกชุมชนของ นักวิชาการ.....

หน่วยราชการ.....

ผู้นำท้องถิ่น.....

ในเรื่องการพัฒนาชุมชนแออัด.....

หมายเหตุของผู้สัมภาษณ์ :

ประวัติผู้เขียน

นายนิธิพร มีลาภ เกิดเมื่อวันที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ. 2503 จบการศึกษาระดับปริญญาตรี วิศวกรรมศาสตรบัณฑิต สาขาสถาปัตยกรรม ที่สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า วิทยาเขตเจ้าคุณทหารลาดกระบัง เมื่อปีพ.ศ.2526 และเข้ารับราชการที่สำนักงานผังเมือง(เดิม) กระทรวงมหาดไทย จนถึงปีพ.ศ.2535 ปัจจุบันทำงานที่ การไฟฟ้านครหลวง ฝ่ายออกแบบดำเนินงานระบบไฟฟ้าและวิศวกรรมโยธา กองงานสถาปัตยกรรม แผนกออกแบบสถาปัตยกรรม ในตำแหน่งรองหัวหน้าแผนกออกแบบสถาปัตยกรรม เข้าศึกษาต่อที่คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปีพ.ศ.2540 ผังเมืองรุ่นที่22

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย